

Funded by
the European Union

With funding from

 Austrian
Development
Cooperation

 Sida
SWEDISH INTERNATIONAL
DEVELOPMENT COOPERATION AGENCY

“Pandemija ne poznaje rod”?

Analiza rodnog fiskalnog budžeta:

Odgovor Vlade Republike Kosova na pandemiju
COVID-19 iz rodne perspektive

Gender Budget Watchdog Network
for a gender equal region

“Pandemija ne poznaje rod”?

Analiza rodnog fiskalnog budžeta:

Odgovor Vlade Republike Kosova na pandemiju
COVID-19 iz rodne perspektive

© Mreža žena Kosova, 2020

Sva prava zadržana.

Autori: Nicole Farnsworth, Nerina Guri, Naile Selimaj Krasnići, Ernera Dušica, Aurora Madžaraj i Lauren Hanna.

Objavljeno na mreži u Prištini, Kosovo

Dizajn: Jeta Dobranja

Ova publikacija je proizvedena uz finansijsku podršku Evropske unije, Austrijske razvojne agencije i Švedske agencije za međunarodni razvoj. Njen sadržaj je isključiva odgovornost autora i ne odražava nužno stavove Evropske unije, Austrijske razvojne agencije ili Švedske agencije za međunarodni razvoj.

ZAHVALNICE

Mreža žena Kosova (MŽK) zahvaljuje svim predstavnicima institucija i organizacija koji su dali svoje dragoceno vreme da podrže ovo istraživanje, posebno uzimajući u obzir brojne izazove sa kojima su se suočili i dodatno radno opterećenje zbog pandemije COVID-19. Istraživački tim MŽK-a, uključujući Nailu Selimaj Krasnići, Auroru Madžaraj, Nerinu Guri i Erneru Dušicu, neumorno je radio na sprovođenju ovog istraživanja u vrlo kratkom roku sa neverovatno izazovnim radnim uslovima. Nicole Farnsworth i Lauren Hanna su sarađivale u pisanju izveštaja. Tim se zahvaljuje izvršnoj direktorki MŽK-a Igballi Rogova i koordinatorki projekta i pravnoj asistentici Valmiri Rašiti na stalnoj podršci.

MŽK se zahvaljuje Mreži za nadgledanje rodnog budžeta, posebno Centru za istraživanje i donošenje politika u severnoj Makedoniji, koji je razvio početnu metodologiju za ovo istraživanje. Autori se zahvaljuju dr Elisabeth Klatzer i dr Elizabeth Villagomez na njihovom vrlo pažljivom pregledu nacрта i korisnim sugestijama. Ostali spoljni recenzenti, uključujući Edija Gusiu iz Agencije za ravnopravnost polova, Mentora Morinu iz Ministarstva rada i socijalne zaštite, Aulonu Selištu, Albanu Rukolli i Donjetu Morina, dali su korisne povratne informacije o početnom nacrtu.

Ovo istraživanje ne bi bilo moguće bez finansijske podrške Evropske unije, Austrijske razvojne agencije i Švedske agencije za međunarodni razvoj.

SADRŽAJ

Akronimi	1
Rezime	3
Uvod	5
Metodologija	6
Pravovremenost finansiranja za odgovor na COVID-19	9
Početak i širenje COVID-19 na Kosovu	9
Pravovremenost odgovora Vlade na COVID-19	10
Zaključak	16
Odgovornost Vlade u preraspodeli budžeta za rešavanje COVID-19	17
Korišćenje kontingentih troškova	17
Odobrenje i opravdanje preraspodele	20
Izvori finansiranja za rešavanje pandemije COVID-19	21
Zaključak	24
Generisanje upravljanja javnim finansijama za odgovor na COVID-19	25
Javne konsultacije iz rodne perspektive	25
Transparentnost i rodna osetljivost javnih nabavki	28
Transparentnost u finansijskim izveštajima	30
Zaključak	31
Ciljevi i doprinosi fiskalnih mera ka rodnoj ravnopravnosti	32
Budžetska dokumenta i amandmani	33
Pregled fiskalnih mera, budžetiranih i planiranih za rešavanje COVID-19	35
Društvene mere	41
Ekonomske mere i njihovo rešavanje rodnih nejednakosti	43
Mere obrazovanja	63
Zdravstvene mere	66
Opštinske mere	67
Ukupna pažnja mera na ravnopravnost polova	69
Zaključak	71
Feministička ekonomistička perspektiva o merama za rešavanje COVID-19	73
Pregled neoklasične ekonomske teorije i predloženih alternativa	73
Kako bi mogao izgledati feministički ekonomski odgovor na COVID-19 na Kosovu?	76
Zaključak	78
Preporuke	79
Za Vladu	79
Za Nacionalnu kancelariju revizije	82
Za opštine	82
Za Skupštinu Kosova	83
Za EU i druge finansijere	83
Za organizacije civilnog društva	83
Citirani radovi	85
Prilozi	92
Prilog 1. JPFO ROUJF indikatori i dimenzije	92
Prilog 2. Primer vodiča za intervju	93
Prilog 3. Lista ispitanika sa intervjuja	100
Prilog 4. Anketa	103
Prilog 5. Ispitanici iz ankete OCD-a	106
Prilog 6. COVID-19 budžeti i rashodi	109
Prilog 7. Ciljevi mera ka rodnoj ravnopravnosti	110

AKRONIMI

UŽR	Udruženje žena u razvoju
OCD	Organizacija civilnog društva
DR	Demokratija za razvoj
EIRP	Evropski institut za ravnopravnost polova
EU	Evropska unija
APRR	Akcion plan za rodnu ravnopravnost EU
MNRB	Mreža za nadzor rodno budžeta
SRP	Službenik za ravnopravnost polova
ROUJF	JPFO dopunski okvir za procenu rodno odgovornog upravljanja javnim finansijama
MOR	Međunarodna organizacija rada
MMF	Međunarodni monetarni fond
KAZ	Kosovska agencija za zapošljavanje
ASK	Agencija za statistiku Kosova
MŽK	Mreža žena Kosova
AIPPK	Agencija za investicije i podršku preduzećima na Kosovu
DSK	Demokratski savez Kosova
MPŠRR	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja
MKOS	Ministarstvo kulture, omladine i sporta
MTI	Ministarstvo trgovine i industrije
MEŽS	Ministarstvo ekonomije i životne sredine
MONT	Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije
MRSZ	Ministarstvo rada i socijalne zaštite
SOR	Srednjoročni okvir rashoda
NIJZ	Nacionalni institut za javno zdravlje
OESR	Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj
JPFO	Javna potrošnja i finansijska odgovornost
JI	JPFO indikator
MSP	Mala i srednja preduzeća
JRT	Jedinstveni račun trezora
UN	Ujedinjene nacije
UN OESP	Odeljenje za ekonomska i socijalna pitanja Ujedinjenih nacija
UNFNS	Fond Ujedinjenih nacija za stanovništvo
PDV	Porez na dodatnu vrednost
ZB	Zapadni Balkan
OŽP	Organizacija za ženska prava

REZIME

Mreža žena Kosova je sprovela ovo istraživanje, kao članica Mreže za nadzor rodnog budžeta, kako bi analizirala mere fiskalne politike koje je preduzela Vlada Kosova za rešavanje pandemije COVID-19 iz rodne perspektive. Istraživanje pokriva period od februara do oktobra 2020. godine. Ključni nalazi uključuju:

Pandemija COVID 19 je uticala i na žene i na muškarce. Žene mogu biti u većem riziku da dođu u kontakt sa virusom, s obzirom na njihovu preveliku zastupljenost u zdravstvu, obrazovanju i drugim bitnim sektorima. Međutim, prema zvaničnim podacima, izgleda da je više muškaraca imalo i/ili umrlo od COVID 10.

I muškarci i žene su suočeni sa ozbiljnim ekonomskim poteškoćama. Nalazi zavoda za zapošljavanje i kvalitativni podaci sugerišu da su mnogi izgubili posao i/ili se suočili sa težim radnim uslovima. Međutim, još uvek nisu dostupni tačni podaci o zaposlenju u sektorima i ljudima koji su najviše pogođeni, što otežava analizu rodni razlika.

Postojeće socijalne norme i odnosi moći nesumnjivo su žene doveli u posebno nesiguran ekonomski položaj. S obzirom na tradicionalne rodne uloge, odgovornosti za negu učinile su žene rizičnijima od gubitka posla, posebno samohranim majkama i ženama koje brinu o osobama različitih sposobnosti. To je zbog zatvaranja škola i socijalnih službi za izdržavanje odrasle osobe. Pandemija je istakla prethodno prikrivenu neplaćenu negu i reproduktivni rad koji je od suštinskog značaja za funkcionisanje ekonomije.

Ograničenja u kretanju su verovatno doprinela lošem pristupu zdravstvenoj zaštiti ženama koje imaju manji pristup prevozu i zdravstvenim uslugama, posebno reproduktivnoj i seksualnoj zdravstvenoj zaštiti.

Žene i deca su izloženi većem riziku od nasilja u porodici.

Generalno, Kosovo je bilo loše pripremljeno za bilo kakve vanredne situacije, s obzirom na njenu političku nestabilnost i ograničena postojeća budžetska izdvajanja za ovu svrhu. Iako je inicijalni odgovor Vlade na COVID 19 bio prilično blagovremen, raspodela sredstava je odložena zbog pada Vlade, političke krize, pratećih kašnjenja u reviziji budžeta i neuspeha Skupštine Kosova da uspostavi kvorum ili dogovori se o predlozima politike.

Ministarstvo finansija je imalo rezervu za nepredviđene slučajeve i odeljenja za finansije su preraspodeljivala troškove kako bi se zadovoljile potrebe, nakon zvaničnih postupaka odobrenja za preraspodelu. Opravdanja za ove preraspodele nisu sadržala rodnu perspektivu.

Nabavke su se ponekad dešavale u okviru dozvoljenih ubrzanih procesa. Većina takvih dokumenata je javno dostupna. Zakonski dozvoljene afirmativne mere ka rodnoj ravnopravnosti nisu se odrazile na nabavke, jer finansijski službenici uglavnom nisu imali znanja o relevantnim odredbama Zakona o ravnopravnosti polova i nabavkama.

Redovno finansijsko izveštavanje se nastavilo, ali nisu svi izveštaji javno dostupni. Oni nisu sadržali nikakvu rodnu perspektivu. Rashodi u vezi sa pandemijom COVID 19 se neće revidirati do 2021. godine; istorijski gledano, revizije nisu ispitivale rodni uticaj.

Većina vladinih mera za rešavanje pandemije COVID 19 ne uzima u obzir različite potrebe različitih žena i muškaraca. Zvaničnici su generalno verovali da je kriza uticala na sve, te stoga nije bila potrebna rodna perspektiva. Za nekoliko mera, ne razmatranje rodni razlika moglo bi značiti da mere pojačavaju postojeće rodne nejednakosti, pa prema tome mogu biti „rodno negativne”.

Ni presečni pristup se nije dovoljno razmatrao u dizajnu mera; posebne mere žena i muškaraca

različitih starosnih grupa, etničkih grupa, geografskih lokacija i sposobnosti su malo uzete u obzir u merama, pa čak uopšte.

Vlada je organizovala vrlo malo javnih konsultacija kako bi prikupila raznolik doprinos žena i muškaraca u vezi sa merama; niti su angažovane mnoge organizacije civilnog društva za doprinos.

Generalno, planovi oporavka alociraju veliku većinu resursa na preduzeća, a ne na socijalnu infrastrukturu poput zdravstva, obrazovanja, sistema zaštite i socijalnih usluga ili životne sredine, propustivši da prepoznaju da je jačanje takve socijalne infrastrukture osnova za sveobuhvatnost, održiv dugoročni pojam ekonomskog oporavka.

Uprkos obavezama iz Zakona o ravnopravnosti polova, Vlada nije vodila rodno raščlanjene podatke o ciljnim grupama ili korisnicima vladinih mera, niti je sproveda ex ante procenu uticaja na pol. Prerano je za procenu uticaja mera na različite žene i muškarce ili na rodnu ravnopravnost.

Pregled ženskih i muških potreba, u poređenju sa podrškom koju pružaju vladine mere, sugeriše da nekoliko potreba ostaje nerešeno.

Izveštaj se završava konkretnim [preporukama](#) za Vladu, Nacionalnu Kancelariju revizora, opštine, Skupštinu Kosova, finansijere i civilno društvo.

UVOD

Pandemija COVID 19 je uticala na svaki aspekt društvenog i ekonomskog života. Iako je kriza pogodila sve, nije to učinila podjednako; različito je uticala na žene i muškarce. Širom sveta, žene su nesrazmerno pogođene i više rizikuju da se zaraze virusom. One su bile na prvoj liniji pandemije COVID 19, čineći većinu zdravstvene i socijalne radne snage kao medicinske sestre, radnici u hospisima i maloprodaji. Zapravo, ovo je dovelo do toga da se recesija vođena pandemijom naziva „she-cesija”.¹ Kao rezultat zatvaranja i mera izolacije, žene su snosile povećane odgovornosti u vezi sa neplaćenim poslovima nege, poput brige o deci, starima i drugim kućnim poslovima.² Povećane odgovornosti su imale negativne uticaje na fizičko i mentalno blagostanje žena.³ Na Kosovu, istraživanja sugerišu da neplaćeni rad i kućni poslovi doprinose fizičkom, psihološkom i emocionalnom stresu među ženama.⁴ Gubitak posla i nezaposlenost usled mera izolacije mogu negativno uticati na žene i njihov povratak na tržište rada.⁵ Tokom zaključavanja, porodično nasilje se povećalo, a žene su se borile da pristupe pomoći zbog izolacije kod kuće sa nasilnicima.⁶

U skladu sa kosovskim Zakonom o ravnopravnosti polova, rodno budžetiranje je neophodno kako bi se obezbedilo poštovanje rodne ravnopravnosti pri raspodeli državnih sredstava.⁷ Prema najboljim praksama u rodno odgovornom budžetiranju, ex ante procene rodnog uticaja treba da informišu budžetiranje na osnovu stvarnih potreba različitih žena i muškaraca.⁸ Štaviše, Strategija za bolju regulativu Vlade Kosova 2.0 za Kosovo 2017-2021 izričito poziva na procenu uticaja polova, kao deo procene regulatornog uticaja, radi informisanja svih vladinih politika i programa.⁹ Vladine smernice i priručnik za izradu koncept dokumenata uključuju sprovođenje procene uticaja na pol.¹⁰ Agencija za ravnopravnost polova je takođe pružila smernice za sprovođenje procene uticaja na pol.¹¹

Uprkos postojećim istraživanjima o COVID-19 i diskusijama o različitom uticaju koji COVID-19 može imati na žene i muškarce, na Kosovu postoje minimalna sveobuhvatna istraživanja koja se odnose na odgovor države na pandemiju iz rodne perspektive, posebno raspodelu državnog finansiranja. Iako postojeća literatura sadrži opšte informacije o tome kako je virus uticao na žene, nijedna analiza ne sadrži podatke o ekonomskim, socijalnim i zdravstvenim implikacijama pandemije, raščlanjene prema polu. Nisu objavljeni ni mnogi rodno raščlanjeni podaci o korisnicima državnih mera za rešavanje pandemije. Takvi rodno raščlanjeni podaci su važni za informisanje budućih izdataka na osnovu potreba i prethodne upotrebe, u cilju efikasnijeg i efektivnijeg korišćenja ograničenog državnog finansiranja.

Mreža žena Kosova (MŽK) je sprovela ovo istraživanje, kao članica regionalne Mreže za nadzor rodno budžeta (MNRB),¹² kako bi analizirala iz rodne perspektive mere fiskalne politike koje je Vlada preduzela u cilju rešavanja pandemije COVID-19 na Kosovu. Ovaj izveštaj prvo ispituje blagovremenost vladinog odgovora na COVID-19. U vezi sa transparentnošću i odgovornošću, izveštaj zatim raspravlja

¹ Fondacija Atkinson "Obaveštavanje javnih odluka", Armine Yalnizyan, 2020.

² Fond Ujedinjenih nacija za stanovništvo (UNFS) i Žene UN-a, [Izbijanje pandemije COVID-19: Nova pitanja za žene i devojke i rodno osetljive preporuke](#).

³ Međunarodni centar za rad, "COVID-19 i uticaj na žene", 28. april 2020. godine.

⁴ Demokracija za razvoj (DR), "[Potencijalne rodne implikacije COVID-19 na Kosovu](#)", 2020.

⁵ Ibid.

⁶ Ibid.

⁷ Zakon br. 05/L-20 o ravnopravnosti polova, član 5, stav 1.5.

⁸ Za više informacija o kosovskoj metodologiji za rodno odgovorno budžetiranje i jednostavnom vodiču, vidi: MŽK, [Praktični korisnički vodič: Rodno odgovorno budžetiranje na centralnom nivou](#) MŽK: Priština, 2017; i [Praktični korisnički vodič: Rodno odgovorno budžetiranje na lokalnom nivou](#), MŽK: Priština, 2017.

⁹ Vlada Kosova, [Bolja strategija regulisanja 2.0 za Kosovo 2017-2021](#).

¹⁰ Kancelarija premijera, Vlada, Republika Kosovo, [Smernice i priručnik za izradu koncept dokumenta](#), Priština: mart 2018.

¹¹ Agencija za rodnu ravnopravnost, [Procena uticaja na rodnu ravnopravnost](#).

¹² [Mreža za nadzor rodno budžeta \(MNRB\)](#) je regionalna mreža organizacija civilnog društva iz zemalja Zapadnog Balkana (Albanija, Bosna i Hercegovina, Kosovo, Crna Gora, Severna Makedonija i Srbija) i Republike Moldavije, koja koristi rodno odgovorne budžetske alate, prati budžete iz rodne perspektive i procenjuje inicijative za rodni budžet na zapadnom Balkanu i u Moldaviji.

o odgovornosti Vlade u preraspodeli budžeta za rešavanje problema COVID-19, praćeno merom u kojoj je upravljanje javnim finansijama pandemije bilo rodno osjetljivo, uključujući javne konsultacije, angažovanje civilnog društva, javne nabavke i finansijsko izveštavanje. Zatim se procenjuje u kojoj meri su vladine fiskalne mere uzimale u obzir rodnu perspektivu, rešavale potrebe žena i muškaraca i dosezale do razlićitih žena i muškaraca tokom primene, gde je bilo vidljivo. To uključuje analizu socijalnih, ekonomskih, obrazovnih, zdravstvenih i opštinskih mera, kao i opštu raspravu koja se crpi iz feministiće ekonomije. Iako je istraživanje pokušalo da ispita početni uticaj svake mere iz rodne perspektive, bilo je prerano za procenu uticaja. Izveštaj se završava preporukama kojima se nastoji pružiti podrška vladi u poboljšanju odgovora na pandemiju.

Metodologija

Sveukupno istraživaćko pitanje je bilo: u kojoj meri je odgovor Vlade Kosova na pandemiju COVID-19 uključio rodnu perspektivu? Centar za istraživanje i donošenje politika je razvio metodologiju i istraživaćke alate koji se koriste za ovo istraživanje. MŽK ih je prilagodila za upotrebu na Kosovu, istovremeno osiguravajući regionalnu uporedivost. Metodologija istraživanja je zasnovana na metodologiji javne potrošnje i finansijske odgovornosti (JPFO) za procenu učinka upravljanja javnim finansijama i beleženje promena u učinku upravljanja javnim finansijama tokom vremena. Evropska komisija, Međunarodni monetarni fond (MMF), Svetska banka i razne vlade prvi put su pokrenule JPFO metodologiju 2001. godine. Ovo istraživanje je koristilo ove pokazatelje za vođenje procene odgovora Vlade Kosova na COVID-19. Istraživanje je ispitalo četiri dimenzije vladinog odgovora, formulisane u skladu sa JPFO okvirom:¹³ (i) pravovremenost; (ii) rodnu reaktivnost; (iii) upravljanje javnim finansijama iz rodne perspektive, uključujući transparentnost i odgovornost; i (iv) uticaj rashoda iz rodne perspektive. Ućinak Vlade je procenjen korišćenjem sledećih izabranih JPFO indikatora (JI): PI-18 „Zakonodavni nadzor budžeta“, PI-18.4, „Pravila za prilagođavanje budžeta od strane izvršne vlasti“, PI-21 „Predvidljivost raspodele sredstava tokom godine“, I PI-21.4 „Znaćaj prilagođavanja budžeta tokom godine“.

Pored toga, 2020. godine, JPFO je pokrenula svoj dopunski okvir za procenu rodno odgovornog upravljanja javnim finansijama (ROUJF). Okvir ima devet pokazatelja relevantnih za različite aspekte budžetskog ciklusa, uključujući:

1. Analizu rodnoć uticaja predloga budžetske politike;
2. Rodno odgovorno upravljanje javnim ulaganjima;
3. Rodno odgovorni budžetski cirkular;
4. Predložena dokumentacija o rodno odgovornom budžetu;
5. Informacije o učinku razvrstane po polu za pružanje usluga,
6. Praćenje budžetskih izdataka za rodnu ravnopravnost;
7. Rodno odgovorno izveštavanje;
8. Procena rodnoć uticaja pružanja usluga; i
9. Zakonodavna kontrola rodnoć uticaja na budžet.¹⁴

¹³ JPFO Sekretarijat, [Okvir za procenu upravljanja javnim finansijama](#), Vašington: 2019.

¹⁴ JPFO Sekretarijat, [Dopunski okvir za procenu rodno odgovornog upravljanja javnim finansijama](#), Vašington: Januar, 2020. Vidi: Prilog I.

Ovo istraživanje raspravlja o odgovoru Vlade Kosova na pandemiju u odnosu na ove pokazatelje. Istraživanje je takođe imalo za cilj da razmotri interseksionalnost, naime načine na koje preseki starosti, sposobnosti, seksualne orijentacije, geografskog položaja i etničke pripadnosti sa rodom mogu uticati na ranjivost u vreme krize.

Istraživanje je sprovedeno od jula do oktobra 2020. Metodologija je uključivala mešovite metode istraživanja. Prvo je u kancelarijskom pregledu ispitivano sve postojeće istraživanje o pandemiji iz rodne perspektive, uključujući vladine odluke povezane sa krizom, budžetske dokumente, prateću dokumentaciju, državni budžet, izveštaje relevantnih aktera i podatke objavljene od strane Agencije za statistiku Kosova (ASK). Svaka vladina politika i mera kao odgovor na COVID-19 analizirani su na osnovu istraživačkih pitanja, koristeći petostepenu skalu rodne osetljivosti, objašnjenu kasnije u izveštaju.¹⁵

Drugo, tim je obavio intervju sa direktorima budžeta i finansija u pet ključnih ministarstava koja su odgovarala na COVID-19;¹⁶ 22 opštinska direktora budžeta i finansija; osam službenika za rodnu ravnopravnost (SRR) iz opština i ministarstava; Agencija za ravnopravnost polova u Kancelariji premijera Kosova; i devet različitih organizacija civilnog društva (OCD). Ministarstva su uključivala i ministarstvo finansija; zdravlja; obrazovanja, nauke i tehnologije (MONT); ekonomije i životne sredine (MEŽS); i rada i socijalne zaštite (MRSZ).¹⁷ Kontaktirana je Nacionalna kancelarija revizora, ali nije obavljen razgovor sa njom, jer relevantni podaci neće biti spremni do 2021. godine. Ispitanici su izabrani uzimanjem praktičnog uzorkovanja i uzorkovanjem varijacija, na osnovu njihovih odgovornosti i rada koji su direktno povezani sa pandemijom COVID-19. Nalazi u vezi sa budžetskim odeljenjima u ministarstvima i opštinama često nazivaju ova tela „budžetskim organizacijama“, prema terminologiji koja se uobičajeno koristi na Kosovu.¹⁸

Treće, u avgustu i septembru, sprovedeno je istraživanje elektronskim putem kako bi se procenilo učešće civilnog društva u odgovoru na krizu, transparentnost političkih i budžetskih procesa i stavovi OCD o uticaju vladinih mera iz rodne perspektive.¹⁹ Istraživanje je sprovedeno na mreži i oglašavano je putem mejling lista MŽK-a i CIVIKOS OCD mreže. Ukupno je odgovorilo 75 organizacija, što je procenjeno 7,5% populacije aktivnih OCD na Kosovu.²⁰ Kako se u anketi koristilo praktično uzorkovanje, nalazi su ilustrativni, ali nisu statistički reprezentativni.

Najmanje dva istraživača su analizirala sva otkrića, u pravcu poboljšane validnosti. Generalno, triangulacija metoda, izvora podataka i istraživača, kao i provera učesnika, nastojala je da poboljša validnost nalaza.

Ograničenja su uključivala nedostupnost službenika ili odbijanje da odgovore na zahteve za intervju; sami predstavnici institucija koji su bolesni od COVID-19; i institucije koje ne održavaju podatke razvrstane po polu, često to pripisujući vanrednoj situaciji i da „nije bilo vremena za razmišljanje o polu“. Bilo je prerano odgovoriti na neka istraživačka pitanja. Na primer, revizija za 2020. godinu biće sprovedena tek 2021. godine. Takođe je bilo prerano za ispitivanje uticaja mera. Nedostupnost nekih javnih dokumenata ili poteškoće u njihovom pronalaženju na mreži takođe su predstavljali izazove. Promena vlade i reorganizacija ministarstava, koja se dogodila tokom faze istraživanja, takođe je značila

¹⁵ Za više informacija, vidi: poglavlje o: [Fiskalnim merama](#).

¹⁶ Uzorak vodiča za intervju je dostupan u [Prilogu 2](#), a lista ispitanika u [Prilogu 3](#).

¹⁷ Kontaktirano je i Ministarstvo trgovine i industrije, ali službenik za finansije nije bio dostupan za intervju (prepiska, 17. avgust 2020. godine).

¹⁸ Zakon b. 03/L-048 o [upravljanju i odgovornostima za rad u javnim finansijama](#), član 1, opisuje budžetske organizacije kao „bilo koji javni autoritet ili javno preduzeće koji neposredno prima na osnovu jednog Zakona o Izdvajanjima jedno izdvajanje koje nije sastavni DEO većeg sveukupnog izdvajanja koje je dodeljeno jednom javnom autoritetu ili jednom javnom preduzeću“.

¹⁹ Instrument ankete je dostupan u [Prilogu 4](#).

²⁰ Prema Ministarstvu za lokalnu samoupravu, [10.214 OCD je registrovano na Kosovu 2019](#). Međutim, kosovska fondacija civilnog društva je procenila da je aktivno samo 1.000 OCD-a. Spisak nacionalnih i međunarodnih OCD-a u 2020 je dostupan [online](#). Ciljana je veličina uzorka od 100 OCD-a (10%), koristeći praktično uzorkovanje (npr: one koje nisu odgovorile na anketu). Ispitanici su uključeni u [Prilogu 5](#).

da su vladini službenici menjali stavove; to je moglo značiti da nekim ispitanicima nedostaje znanja o onome što se dogodilo sa prethodnom vladom u planiranju ili početnoj primeni mera. Činjenica da se nekoliko vladinih politika takođe promenilo krajem 2020. godine takođe je značila da se istraživanje brzo proširilo u znatnom obimu neposredno pre objavljivanja. Rok za pregled najnovijih prošlih mera i njihovog potencijalnog uticaja na žene i muškarce bio je izuzetno ograničen, ali nepominjanje istih predstavljao bi glavni nadzor. Stoga, tim priznaje da je u poslednjim mesecima 2020. moglo doći do važnih dešavanja koja ovaj izveštaj ne pokriva, posebno uzimajući u obzir da su razgovori sa institucijama vođeni u avgustu i septembru 2020. godine.

Još jedno opšte ograničenje je činjenica da ljudi na Kosovu ponekad usmeno komuniciraju i ne pišu uvek detalje donetih odluka. Ovo istraživanje je crpilo prvenstveno iz pisanih dokumenata i informacija datih u intervjuiima. Tokom poslednje faze eksternog pregleda, tim je saznao da su određeni vladini službenici preduzeli neke korake kako bi se pozabavili određenim potrebama žena i muškaraca, ali da se o njima raspravljalo interno i da nije postojalo u pisanoj formi. Stoga, tim priznaje činjenicu da su možda preduzeti dodatni koraci ka rodnoj ravnopravnosti, ali tim nije imao pristup tim informacijama ili im te informacije nisu pružene tokom intervjua sa predstavnicima ključnih institucija. Uprkos tome, takve interne odluke su nesumnjivo trebale da artikulišu vladine institucije u zvaničnim odlukama i jasno ih komuniciraju sa javnošću. Takođe postoji mogućnost da je vlada možda preduzela mere za koje nisu znale da će indirektno doprineti rodnoj ravnopravnosti, pa ih stoga možda nije ni pominjala u političkim dokumentima ili intervjuiima.

PRAVOVREMENOST FINANSIRANJA ZA ODGOVOR NA COVID-19

Ovo poglavlje opisuje početak i širenje pandemije COVID-19 na Kosovu i pruža uvodni pregled vladinog odgovora. Analizira pravovremenost i efikasnost vladinog odgovora na finansiranje pandemije. Relevantno je za procenu dimenzije 18.3 JPFO, vremena usvajanja budžeta.

Početak i širenje COVID-19 na Kosovu

Nacionalni institut za javno zdravlje (NIJZ) na Kosovu je započeo testiranje ljudi pre nego što su prijavljeni prvi potvrđeni slučajevi. Od 8. februara 2020. godine, NIJZ je koristio svoju veb stranicu i Facebook stranicu da pruži informacije o potrebnim merama zaštite, kao i redovna ažuriranja o novim slučajevima, potvrđenim slučajevima i smrtnim slučajevima.²¹ Prema NIJZ-u, testirano je 93 uzorka između 8. februara i 12. marta 2020; svi testovi su se vratili negativni. Ove informacije nisu raščlanjene prema polu, starosti ili opštini. Kada su prva dva pozitivna slučaja potvrđena 13. marta,²² NIJZ je pružio podatke o polu, starosti i opštini pacijenata. Prema vladi, to su bile 20-godišnja Italijanka i 77-godišnji muškarac sa Kosova.²³

Dana 17. marta, u saopštenju za štampu se navodi da je od 13. do 17. marta na Kosovu bilo 16 pozitivnih slučajeva, osam žena i osam muškaraca. Iz javno dostupnih podataka, zaključno sa 24. martom, bilo je 22 potvrđena slučaja, 11 muškaraca i 11 žena. Praksa objavljivanja pola, starosti i opštine pozitivnih slučajeva i smrtnih slučajeva prestala je 24. marta. Posle toga, NIJZ je objavio samo podatke o broju testova obavljenih u poslednja 24 sata, broju osoba koje su imale pozitivne testove i broju umrlih. Od 25. marta do 25. jula, NIJZ je ponovo počeo da pruža ove informacije od strane opštine. Od 26. jula objavio je tabelarni obrazac sa tim informacijama, podeljen takođe po gradu ili selu.²⁴ Podaci o polu i starosti još uvek nisu prijavljeni.

Dana 10. avgusta, Odbor za licenciranje privatnih zdravstvenih ustanova, iz više od 100 prijava, licencirao je 29 laboratorija za tretiranje COVID-19.²⁵ Dve nedelje nakon licenciranja privatnih laboratorija (24. avgusta), NIJZ je počeo da uključuje u svoje dnevne Facebook objave informacije o uzorcima testiranim u privatnim laboratorijama.²⁶

Sveukupno, od 13. marta do 31. oktobra, Kosovo je imalo 20.179 potvrđenih pozitivnih slučajeva COVID-19, uključujući 9.420 žena (47%) i 10.749 muškaraca (53%).²⁷ Kao što Grafikon 1 ilustruje, broj slučajeva je dostigao vrhunac u julu, iako je drugi talas slučajeva započeo u oktobru. Od pozitivnih slučajeva, 228 žena (33,5%) i 460 muškaraca (67,5%) umrlo je od virusa.²⁸ Prema tome, podaci sugerišu da su muškarci češće nego žene bili zaraženi i preminuli kao rezultat virusa. Prvo istraživanje je to pripisalo većoj tendenciji muškaraca da imaju već postojeća zdravstvena stanja koja ih izlažu riziku i imunološkim razlikama zasnovanim na polu, ali i „polnom ponašanju“, pri čemu muškarci imaju veći

²¹ Nacionalni institut za javno zdravlje, "Facebook stranica NIJZ-a".

²² Bota Sot, "Mesec dana od prvog slučaja COVID-19 na Kosovu. Preduzete mere i svakodnevno povećanje broja zaraženih virusom", April 2020. godine

²³ Kancelarija premijera Kosova, zvanična veb stranica, "Potvrđena dva prva slučaja virusa korone Covid-19 na Kosovu" [Konfirmohen dy rastet e para të Corona Virusit Covid-19 në Kosovë], 13. mart 2020.

²⁴ NIJZ, "Facebook stranica NIJZ -a".

²⁵ KALLXO, "Lista privatnih laboratorija licenciranih za testiranje COVID-19". Od toga je 27 imalo licencu za opšta serološka testiranja, a dve za obavljanje osetljivih i specifičnih molekularnih testiranja (RT-PCR).

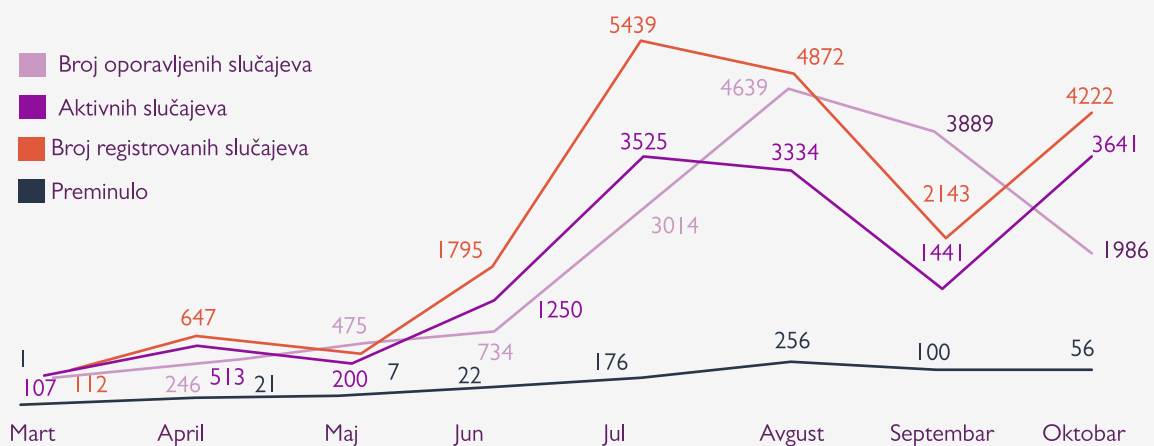
²⁶ NIJZ, "Facebook stranica NIJZ -a", objava od 24. avgusta 2020. godine. Privatne laboratorije nisu objavile ove informacije, jer su automatski dostavljene NIJZ-u nakon registracije pacijenata.

²⁷ Komunikacija putem e-pošte između MŽK-a i NIJZ-a.

²⁸ Ove informacije nisu bile javno dostupne; MŽK je dobila ove podatke na osnovu zvaničnog zahteva u oktobru

nivo pušenja, pijenja i „neodgovornih stavova“ prema merama prevencije, stavljajući ih u veći rizik.²⁹ U međuvremenu, s obzirom na šire trendove u pristupu zdravstvenoj zaštiti na Kosovu,³⁰ postoji mogućnost da su muškarci možda imali bolji pristup zdravstvenoj zaštiti i time prijavili više slučajeva, dok su neki slučajevi koje su imale žene možda i ostali neprijavljeni zbog nedostatka pristupa. Na primer, s obzirom na činjenicu da su javni službenici zvanično određeni za testiranje i da je više muškaraca zaposleno u javnim institucijama nego žena,³¹ više muškaraca je moglo imati pristup testiranju nego žena. I ovo bi moglo doprineti većoj refleksiji slučajeva među muškarcima, jer su slučajevi žena možda manje prijavljeni.³²

Grafikon 1. COVID-19 Trendovi na Kosovu od Marta do Oktobra

Pravovremenost odgovora Vlade na COVID-19

Kosovo je ušlo u 2020. godinu bez vlade i bez odobrenog budžeta za godinu. Nakon opštih izbora održanih 3. oktobra 2019. godine, trebalo je tri meseca da dve vodeće političke stranke, Vetëvendosje [Samoopredeljenje] i Demokratski savez Kosova (DSK), uspostave vladu. Skupština Kosova je 3. februara 2020. godine odobrila novu vladu koju je predvodio premijer Aljbin Kurti. On je predvodio značajne rekonstrukcije vlade i javne uprave, koje su, gde je to relevantno, pomenute kasnije u ovom izveštaju. U to vreme, COVID-19 je bio sve veća globalna zabrinutost, mada Kosovo nije imalo potvrđenih slučajeva.

Vlada je 11. marta odlučila da preduzme preventivne mere kako bi zaštitila ljude od COVID-19. Sledećeg dana, vlada je odobrila odluku o osnivanju Specijalne komisije za sprečavanje širenja koronavirusa (COVID-19) na Kosovu. Komisija bi nadgledala primenu zakona i nepravni akata kako bi zaštitila ljude. Uključila je tri žene (14%) među 22 predstavnika institucija.³³ Sama odluka i mandat Komisije nisu sadržali nijednu polnu perspektivu, kao što su odgovornosti za procenu potencijalnog uticaja širenja virusa ili predložene vladine mere na žene i muškarce.

²⁹ Bwire, George M., "Koronavirus: Zašto su muškarci osetljiviji na Covid 19 od žena?", Sveobuhvatna klinička medicina, 4. jun 2020: 1–3, na: [Zbirka hitnih slučajeva javnog zdravlja u prirodi](#).

³⁰ MŽK [Pristup zdravstvenoj zaštiti na Kosovu](#), Priština: MŽK, 2016.

³¹ MŽK, [Kosovska rodna analiza](#), Priština: MŽK, 2018: "Žene čine 40% svih zaposlenih i 27% donosilaca odluka u institucijama na centralnom nivou. [...] Od avgusta 2017. godine, žene su zauzimale 33% svih opštinskih pozicija u javnoj upravi i samo 20% svih rukovodećih položaja" (str. 11).

³² Intervju MŽK sa OCD, 2020.

³³ Odluka br. 01/08, [Specijalna komisija za sprečavanje širenja koronavirusa \(COVID-19\) na Kosovu](#).

Dva dana nakon što je Kosovo obeležilo svoja prva dva slučaja COVID-19, vlada je 15. marta,³⁴ proglasila vanrednu situaciju u javnom zdravstvu, preduzimajući mere za sprečavanje širenja COVID-19. Prvobitno pogođene opštine Klina i Vitina su zabranile ulaz i izlaz u svoje opštine, nakon što su tamo potvrđeni prvi slučajevi.³⁵ Ova praksa je ubrzo primenjena na druge opštine koje su se smatrale „žarištima“ brzo šireće pandemije. Do kraja marta, vlada je zabranila kretanje ljudi i automobila tokom određenih sati, osim u osnovnim slučajevima.³⁶

Prve mere su uključivale zatvaranje škola, vrtića, drugih obrazovnih institucija, preduzeća, barova i restorana, kao i samoizolaciju i karantin.³⁷ Ostale mere su uključivale ukidanje međugradskog prevoza i međunarodnih putovanja, zatvaranjem aerodroma. Ove mere su imale za cilj da smanje širenje COVID-19 na druge delove zemlje i region zapadnog Balkana vazдушnim i kopnenim putovanjima,³⁸ kao i da pokušaju da žarišta drže u karantinu 14 dana.³⁹ Studentski dom u Prištini je pretvoren u karantinski prostor za ljude koji su imali direktan kontakt sa zaraženim osobama ili za koje se sumnjalo da imaju virus.⁴⁰ Odmah nakon ovih zatvaranja, više od pet ljudi nije smelo da se okuplja na istom mestu, osim ako nisu živeli zajedno. Institucije i kompanije smanjile su broj zaposlenih u kancelarijama dopuštajući samo osnovno osoblje u fizičkim prostorijama, podstičući nebitne zaposlenike da rade od kuće. U međuvremenu, od marta maske za lice, dezinfekcija i socijalno udaljavanje postale su obavezne preventivne mere prilikom napuštanja kuće. Od 12. marta, restorani i barovi su u početku bili zatvoreni, ali im je kasnije bilo dozvoljeno da daju narudžbine za poneti.

Skupština je 15. marta odobrila budžet za 2020. godinu.⁴¹ Zakon o budžetu je predstavljen u Službenom listu i objavljen četiri dana kasnije.⁴² Kašnjenje u odobravanju budžeta, zajedno sa činjenicom da nije dodeljena posebna budžetska linija za neposredni hitni odgovor na pandemiju, uticalo je na blagovremenost vladinog odgovora, posebno za prve opštine koje su zaražene zarazom 13. marta.

Dana 21. marta, premijer je najavio da će porodice koje primaju socijalnu pomoć primiti transfere za socijalnu pomoć rano, 10 dana pre uobičajenog datuma isplate, i da će ta isplata biti jednaka dvomesečnoj uplati, kao „poklon korisnicima”.⁴³ Vlada je 24. marta izvršila prievremene dvostruke isplate primaocima socijalne pomoći.⁴⁴ Budžet za sprovođenje ovih dvostrukih plaćanja je dodeljen iz ranijih postojećih izdvajanja u okviru budžetske linije MRSZ-a.⁴⁵ Ova mera je kasnije uključena u hitni fiskalni paket.

Usred svih neizvesnosti oko negativnih novina COVID-19, Kosovo je 25. marta doživelo novu krizu; mesec dana stara vlada je izglasana glasom nepoverenja, na predlog koji je pokrenuo njihov koalicioni partner, DSK.⁴⁶ Glavni razlozi DSK-a za zahtev za izglasavanje nepoverenja uključuju neslaganja između dve stranke oko pitanja ukidanja poreza na srpske proizvode i smene premijera Kurtija ministra unutrašnjih poslova DSK-a bez prethodnih konsultacija sa DSK-om.⁴⁷ Ministar je razrešen dužnosti 18. marta nakon njegove izjave u televizijskom intervjuu u vezi sa pandemijom COVID-19, za koju je

³⁴ Vlada Kosova, odluka br. 01/11, 15. marta 2020. godine

³⁵ Vlada Kosova, odluka br. 01/09, 13. marta 2020. godine

³⁶ Vlada Kosova, odluka br. 01/15, 23. mart 2020. godine

³⁷ Kancelarija premijera, 11. marta 2020. godine

³⁸ Vlada Kosova, odluka br. 01/07, 11. marta 2020. godine

³⁹ Vlada Kosova, odluka br. 01/13, 18. marta 2020. godine

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Koha, „Zakon o budžetu 2020 je usvojen” [Miratohet Ligji për Buxhetin 2020], 15. marta 2020. godine

⁴² Zakon br. 07/L-001 o budžetskim izdvajanjima za budžet Republike Kosovo za 2020. godinu.

⁴³ Facebook [Video poruka](#) bivšeg premijera Kurtija o „Zdravoj ekonomiji”, 21. marta 2020. godine

⁴⁴ Kallxo, „Socijalni slučajevi su imali koristi od dvostrukih plaćanja, ali ne i penzioneri”, 24. mart 2020. godine; *Ekonomia online*, „[Odluka Vlade ne omogućava pribavljanje sredstava za socijalne slučajeve](#)”, 24. marta 2020. godine

⁴⁵ Ministarstvo finansija i transfere, odluka br. 38/2020, 23. april 2020. godine, MRSZ dostavilo MŽK-u.

⁴⁶ Mediji: [Televizija 21](#), [Deutsche Welle](#); [Gazeta Express](#); i [Insajderi](#), 25. mart 2020. godine

⁴⁷ Kosovo medije: [Radio Televizija Kosovo](#); [Kallxo](#); i [Klan Kosova](#), 19. mart 2020. godine

premijer Kurti utvrdio da širi paniku među ljudima.⁴⁸ Premijer je dalje objasnio da je ministar unutrašnjih poslova smenjen jer je stao na stranu predsednika Hašima Tačija, koji je tražio da vlada proglasi vanredno stanje.⁴⁹ Tako je Vlada Kosova pala, navodno delimično zbog neslaganja oko vladinog odgovora na COVID-19.

Aktuelna vlada je ipak usvojila hitni fiskalni paket 30. marta, kako bi služio kao privremena infuzija za ublažavanje krize COVID-19.⁵⁰ Ovaj paket je obuhvatio 15 mera o kojima će se kasnije raspravljati, u iznosu od 179,650,000 €, a koje će se sprovesti u skladu sa Operativnim planom koji je vlada usvojila 3. aprila.⁵¹ Hitni fiskalni paket je planirao da podrži preduzeća i javni sektor koji su najviše pogođeni krizom.

Dok je vlada započela sprovođenje nekih mera za vanredni fiskalni paket, Skupština je izabrala novu vladu 3. juna, koju je predvodio premijer Avdulah Hoti.⁵² Vlada koju je vodio Hoti promenila je strukturu ministarstava i državne službe, uključujući vraćanje odgovornosti nekim ministarstvima koja su postojala pre vlade koju je vodio Kurti. Nova vlada je 5. juna odobrila Vladin program 2020-2023, koji je predviđao program ekonomskog oporavka.⁵³

Jedan od prvih ciljeva nove vlade je bila revizija budžeta.⁵⁴ Nerevizija budžeta, prema novoj vladi, držala je taoce u izvršenju isplata u vezi sa vanrednim fiskalnim paketom za radnike, uključujući pomoć u zakupu za preduzeća i druge mere.⁵⁵ Predloženi amandmani na budžet imali su prvo čitanje 13. jula, a Skupština je odobrila ovaj Nacrt zakona tokom vanredne sednice 31. jula. Novi zakon br. 07/L-014 o izmenama i dopunama zakona br. 07/L-001 o budžetskim izdvajanjima za budžet Republike Kosovo za 2020. godinu stupio je na snagu 7. avgusta.⁵⁶ Prema Ministarstvu finansija, novi budžet je odmah primenjen.⁵⁷

U međuvremenu, počev od 6. jula, restorani, barovi i druge gastronomske usluge morali su da se zatvore od 21:00 do 05:00 do daljeg.⁵⁸ Nova vladina odluka od 25. septembra omogućila je gastronomskom sektoru rad tokom dana, poštujući preventivne mere koje su uključivale udaljenost od dva metra između stolova. Restoranima još uvek nije bilo dozvoljeno da rade od 23:30 do 05:00.⁵⁹ Od 13. jula, sve javne i privatne institucije bile su obavezne da zaposlenim obezbede higijensku zaštitnu opremu, kao što su dezinficijens i maske.⁶⁰ Maske za lice i mere socijalne distance postale su obavezne za osobe kojima je dozvoljeno da napuste domove i za sve javne institucije, uključujući policiju, dok je neprovođenje ovih mera rezultiralo kaznama.⁶¹

Dana 22. jula, nova vlada pod vodstvom Hotija odobrila je Nacrt zakona o ekonomskom oporavku - COVID-19, prosleđujući ga Skupštini.⁶² U avgustu je premijer Hoti najavio da će od septembra vlada započeti sprovođenje dugoročnog ekonomskog plana, razvijajući petogodišnju strategiju vrednu

⁴⁸ Telegrafi, "Izjava zbog koje je Agim Veliu otpušten", 18. mart 2020. godine

Rekao je: „Situacija na Kosovu je ozbiljna, broj pogođenih se povećava iz sata u sat i naravno kosovske institucije moraju preduzeti sve mere kako bi sprečile ovu pandemiju. Lično verujem da treba preduzeti sve mere, čak i one krajnje, da bismo se zaštitili od ove opasnosti”.

⁴⁹ Klan Kosova: "Kurti: Koalicija sa DSK je uništena pre otpuštanja".

⁵⁰ Kancelarija premijera Kosova, [odluka br. 01/19](#), mart 2020. godine

⁵¹ Ministarstvo finansija, [Operativni plan za vanredni fiskalni paket.](#), April 2020. Oni su kanalizovani iz rodne perspektive kasnije u ovom izveštaju.

⁵² Evropa e Lire, "Skupština glasa o novoj Vladi", 3. jun 2020. godine

⁵³ Vlada Kosova, [Program Vlade 2020-2023](#), 2020.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Epoka e Re, "Šta pruža pregled Nacrt budžeta Kosova za 2020?" [Çfarë parasheh rishikimi i Projektligjit të Buxhetit të Kosovës për vitin 2020?], Jul 2020. godine

⁵⁶ [Službeni list Republike Kosovo.](#), 2020.

⁵⁷ Intervju sa Ministarstvom finansija, Septembar 2020. godine

⁵⁸ Vlada Kosova, [odluka br. 01/10](#), 5. jul 2020. godine

⁵⁹ Vlada Kosova, [odluka br. 01/03](#), 25. septembar 2020. godine

⁶⁰ REL, "Vlada Kosova: Maske su obavezne, negativni test građana iz susednih država", 13. jul 2020. godine

⁶¹ Vlada Kosova, [odluka br. 11/09](#), 1. jul 2020. godine

⁶² Kancelarija premijera Kosova, odluka br. 01/15 [Nacrt zakona o ekonomskom oporavku - Covid-19](#), Jul 2020.

do 6 biliona evra za oporavak od ekonomske štete prouzrokovane COVID-19.⁶³ Ubrzo nakon toga, 13. avgusta, nova Vlada je odobrila svoj plan za sprovođenje Programa ekonomskog oporavka, predviđajući 15 mera o kojima će se kasnije raspravljati.⁶⁴ Program ekonomskog oporavka izveden iz Programa Vlade Kosova za 2020-2023.⁶⁵ Višegodišnji plan od 365 miliona evra (što odgovara 14% ukupnog izmenjenog budžeta za 2020. godinu) imao je za cilj jačanje ekonomskog i socijalnog sektora tokom oporavka.⁶⁶ Dan kasnije, Skupština je prvi put raspravljala o nacrtu zakona o ekonomskom oporavku.⁶⁷ Nakon što se nastojalo dopuniti i izmeniti nekoliko zakona u pravcu ekonomskog oporavka.⁶⁸ Nakon što šest puta nije uspela da prođe prvo čitanje, zbog nedostatka kvoruma, Skupština je 12. oktobra usvojila prvo čitanje ovog Nacrta zakona.⁶⁹ Konačno ga je usvojila Skupština Kosova nakon drugog čitanja 4. decembra i stupio je na snagu 7. decembra.⁷⁰

Još jedan važan zakon koji se odnosi na COVID-19 takođe je imao dugačak put pre usvajanja. 15. aprila, predsednik Skupštine je predložio ono što će na kraju postati Zakon br. 09/L-006 o sprečavanju i borbi protiv pandemije COVID-19 na teritoriji Republike Kosovo. Međutim, Skupština ga je usvojila tek 14. avgusta.⁷¹ Političke stranke, vladajuće i opozicija, odložile su usvajanje zakona jer se nisu složile sa određenim njegovim aspektima.⁷² Zakon je stupio na snagu 25. avgusta. Ovaj zakon je predložen nakon što je Kancelarija predsednika Kosova 24. marta zatražila da Ustavni sud preispita odluku aktuelne vlade o ograničenju kretanja, tvrdeći da su te odluke kršile ustavna prava. Odluke aktuelne vlade odnosile su se na ograničenja kretanja proistekla iz Zakona o zaraznim bolestima.⁷³ Sud je zaključio da gore navedeni zakoni ne ovlašćuju vladu da ograničava ustavna prava i slobode (tj. Slobodu kretanja).⁷⁴ Ustavni sud je pojasnio da vlada ne može ograničiti nijedno osnovno pravo ili slobodu odlukama ukoliko Skupština ne donese zakon koji posebno ograničava relevantno pravo. Sud je 6. aprila odredio datum 13. aprila da ova presuda stupi na snagu, čime je ukinuo odluku Vlade⁷⁵. Zbog toga je bio potreban novi zakon za sprečavanje i borbu protiv pandemije. Zakon o prevenciji i borbi protiv COVID-19 definiše odgovornosti i uloge državnih institucija, javnih, privatnih i javno-privatnih zdravstvenih ustanova u preduzimanju mera za sprečavanje, kontrolu, lečenje, nadgledanje, obezbeđivanje finansijskih sredstava i podelu odgovornosti tokom COVID-19 pandemije. Takođe definiše mere i sankcije za kršenje pravila, odluka i uputstava izdatih od nadležnih organa.

⁶³ [Economia Online](#), "Hoti: U septembru počinje dugoročni plan ekonomskog oporavka" [Hoti: Në shtator fillon plani afatgjatë i rimëkëmbjes ekonomike], 20. avgust 2020. godine

⁶⁴ Kancelarija premijera, [Plan za sprovođenje Programa ekonomskog oporavka](#); Vlada Kosova, "Saopštenje o usvajanju Plana za sprovođenje ekonomskog oporavka", Avgust 2020.

⁶⁵ Kancelarija premijera, [Program Vlade 2020-2023](#).

⁶⁶ Koha Ditore, "Usvojen Plan od 365 milion za ekonomski oporavak", Avgust 2020.

⁶⁷ Skupština Kosova, [Transkript sa sednice održane 14 avgusta 2020. godine](#).

⁶⁸ Skupština Kosova, [Nacrt Zakona o ekonomskom oporavku](#).

⁶⁹ Kallxo, "Nakon šest pokušaja, usvaja se u principu Nacrt zakona o "ekonomskom oporavku" [Pas gjashtë tentimeve, votohet në parim Projektligji për "rimëkëmbjen ekonomike"], 12. oktobar 2020. godine

⁷⁰ Službeni list. Zakon važi do 31. decembra 2021. godine, mada će klauzule o penzijama i porezu na dodatu vrednost, o kojima će biti reči u kasnijem poglavlju, ostati na snazi do 31. decembra 2028. godine.

⁷¹ [Skupština Kosova](#), [Skupština je odobrila Nacrt zakona o sprečavanju i borbi protiv pandemije COVID-19 na teritoriji Republike Kosovo], 14. avgusta 2020. godine. Službeni list, Zakon br. 09/L-006 o sprečavanju i borbi protiv pandemije COVID u Republici Kosovo, član 2, Avgust 2020.

⁷² Koha Ditore, "Iako je odobren u prvom čitanju, pozicija i pozicija imaju svoje primedbe na zakon protiv pandemije", 8. avgust 2020. godine

⁷³ Kao što je predviđeno članovima 35, 36 i 43 Ustava na nivou cele Republike Kosovo i za sve građane Republike Kosovo bez izuzetka.

⁷⁴ Ustavni sud, [Ocena ustavnosti odluke br. 01/15 Vlade Republike Kosovo](#), od 23. marta 2020. godine

⁷⁵

Timeline of COVID-19 Spread and Government Response

27 February	●	Ministry of Health establishes Committee for Assessment and Coordination of Emergency Situation with COVID-19
12 March	●	Draft Law No. 07/L-001 on the Budget Appropriations of the Republic of Kosovo proposed
12 March	●	Special Commission for the Prevention of the Spread of Coronavirus (COVID-19) in Kosovo established. First measures for preventing COVID-19 taken: closure of schools, restaurants, interurban transport, and international flights
13 March	●	First two positive cases of COVID-19 appear in Kosovo
14 March	●	Draft Law No. 07/L-001 on the Budget Appropriations of the Republic of Kosovo approved in first reading
15 March	●	Law No. 07/L-001 on the Budget Appropriations of the Republic of Kosovo approved in second reading Government declares Public Health Emergency
19 March	●	Law No. 07/L-001 on the Budget Appropriations of the Republic of Kosovo approved
24 March	●	Government makes “double” payments for social assistance recipients
25 March	●	Assembly approves motion of no confidence in the government
30 March	●	Emergency fiscal package approved
3 April	●	Operational Plan on Emergency Fiscal Package approved
15 April	●	Draft Law on Preventing and Combating COVID-19 proposed
5 May	●	Medium-Term Expenditure Framework 2021-2023 approved
3 June	●	New government elected by the Assembly
22 July	●	Draft Law on Economic Recovery – COVID-19 approved by the government
7 August	●	Law No. 07/L-014 on Amending and Supplementing Law No. 07/L-001 on the Budget Appropriations of the Republic of Kosovo for the year 2020 approved
13 August	●	Plan for the implementation of the Program for Economic Recovery approved (15 measures)
14 August	●	Law No. 09/L-006 on Preventing and Combating COVID-19 pandemics in the territory of the Republic of Kosovo approved
18 September	●	Revision of the Medium-Term Expenditure Framework 2021-2023 approved
5 October	●	€10 million distributed to 38 municipalities for their economic recovery
12 October	●	First Reading of the Draft Law on Economic Recovery - COVID-19 passes after six failed attempts due to lack of quorum
30 October	●	Government approves the Draft-Law on budgetary appropriations 2021
12 November	●	Second reading of the Draft Law on Economic Recovery - COVID-19 fails to pass in parliament due to lack of quorum
4 December	●	Law No. 07/L-016 on Economic Recovery – COVID-19 approved

Srednjoročni okvir rashoda (SOR) 2021-2023 je potpisan 20. aprila 2020. godine i kasnije reviziran tako da odražava makroekonomske promene za koje se predviđa da će se desiti kao posledica pandemije.⁷⁶ SOR ima za cilj pružanje analize makroekonomskih promena, kao i uspostavljanje osnove za planiranje budžeta za naredne godine. Odluka o reviziji SOR-a je potpisana 18. septembra.⁷⁷ Ministarstvo finansija je koristilo SOR da opravda revizije budžeta.

Direktori budžeta i finansija u različitim ministarstvima i opštinama su izjavili da su se planirane revizije i izmene budžeta dogodile između kraja marta i početka juna.⁷⁸ Troje je izjavilo da su sprovedi nove, izmenjene budžete počev od aprila, dok su troje počele da primenjuju promene u avgustu. Stoga se čini da su se vremenski razredi kada su vladini organi počeli da primenjuju promene u svom budžetu za rešavanje problema COVID-19 razlikovali, a najranije promene su se dogodile u aprilu.

Pored mera koje je preduzela vlada, četiri intervjuisane opštine su odobrile pakete hitnih ekonomskih podsticaja do sredine maja 2020. (Pristina, Drenas, Uroševac i General Janković).⁷⁹ Dve opštine (Podujevo, Lipjan) su odobrile delimične ekonomske mere, poput oslobađanja preduzeća od opštinskih poreza.⁸⁰

Generalno, postoji malo podataka o tome kada su sredstva koja se odnose na mere vanrednog fiskalnog paketa stigla do korisnika, iako su ispitanici prijavili kašnjenja u prijemu sredstava.⁸¹ Kašnjenja u reviziji i odobravanju budžeta, zajedno sa zbrkom među ministarstvima i opštinama oko toga za koje rezervne fondove mogu da se prijave, dodatno su doprinela kašnjenjima.⁸²

Kašnjenja u plaćanjima su doprinela zabuni među potencijalnim korisnicima. Među razlozima kašnjenja bio je i taj što je za verifikaciju trebalo vremena, s obzirom na veliki broj zahteva za pomoć.⁸³ Institucije su morale provesti dodatno vreme pregledavajući prijave kako bi se osiguralo da pojedinačni korisnici ne zloupotrebe mere, na primer dvostrukim prijavljivanjem za razne mere kada to nije dozvoljeno. U nekim slučajevima, korisnici su pogrešili prilikom popunjavanja prijave, što je prouzrokovalo kašnjenje u pristupu merama podrške.⁸⁴

U međuvremenu, relevantne institucije poput centara za socijalni rad su radile sa ograničenim kadrovskim kapacitetima usred mera izolacije; ovo je doprinelo daljim kašnjenjima zbog nedostatka ljudskih resursa za obradu zahteva.⁸⁵ Produženi postupci i kašnjenja u isplati sredstava su otežali kompanijama pogođenim COVID-19 da imaju koristi od mera hitnog fiskalnog paketa.⁸⁶ Odgovorne institucije su pripisale kašnjenja podnosiocima prijave koji su pogrešno učitali podatke u sistem prilikom prijavljivanja.⁸⁷ Zbog toga je došlo do kašnjenja u njihovoj ponovnoj prijavi i verifikaciji.⁸⁸ Pitanja budžeta su takođe direktno doprinela kašnjenjima.⁸⁹ Izmene i odobravanja budžeta su bile potrebne kako bi se omogućilo legalno izvršenje preostalih plaćanja za predviđene korisnike hitnog fiskalnog paketa. Tako su se opštine, sve do odobrenja u avgustu,⁹⁰ suočavale sa izazovima u pogledu dovoljnog finansiranja za

⁷⁶ Ministarstvo finansija, [MTEF 2021-2023](#), Septembar 2020.

⁷⁷ Kancelarija premijera Kosova, [odluka br. 01/27](#), April 2020.

⁷⁸ Intervjui MŽK-a.

⁷⁹ Intervjui MŽK-a. Dodatne opštine su takođe možda unele promene, ali nisu sve opštine odgovorile na zahteve za intervju, uprkos nekoliko pokušaja.

⁸⁰ Institut GAP, "[Uticaj COVID-19 na lokalnu vladu](#)", Maj 2020.

⁸¹ Intervjui MŽK-a.

⁸² O njima će biti reči kasnije u izveštaju.

⁸³ Intervjui MŽK-a.

⁸⁴ Intervjui MŽK-a.

⁸⁵ Intervjui MŽK-a.

⁸⁶ Bota Sot, "[Preduzećima preti kašnjenje u primeni fiskalnog paketa za vanredne situacije](#)", [Bizneset po rrezikohen nga vonesat në zbatimin e Pakos Emergjente Fiskale], 16. jun 2020. godine

⁸⁷ Intervjui MŽK-a.

⁸⁸ Epoka e Re, "[Bislimi objašnjava kašnjenja nekih uplata iz hitnog fiskalnog paketa](#)", [Bislimi sqaron vonesat e disa pagesave nga Pakoja Emergjente Fiskale], 5. maj 2020. godine

⁸⁹ Insajderi, "[Pregled budžeta – evo šta će građani dobiti](#)", 15. jul 2020. godine

⁹⁰ Gazeta Ekonomia, "[Pregled budžeta Kosova prolazi na prvom čitanju](#)".

spvođenje mera hitnog fiskalnog paketa.

Na pitanje da li im je dodeljen budžet za rešavanje problema COVID-19, 20 od 21 finansijskog službenika sa kojima su obavljani razgovori u raznim opštinama i ministarstvima rekli su da su sredstva dodelili modifikovanjem svojih postojećih budžeta, uključujući ponovno programiranje i preraspodelu novca iz postojećeg budžeta kategorije, o čemu će biti reči u sledećem poglavlju.

Zaključak

Generalno, Kosovo je bilo loše pripremljeno za bilo kakve vanredne situacije, s obzirom na širu političku nestabilnost i izuzetno ograničene ranije postojeće budžetske alokacije za ovu svrhu. Početni odgovor vlade na COVID-19 bio je prilično pravovremen.⁹¹ Vlada je preduzela nekoliko mera i pre nego što su prvi slučajevi prijavljeni, a Operativni plan za vanredni fiskalni paket je odobren nekoliko nedelja nakon prvih slučajeva. Međutim, sprovođenje ovog plana i raspodela sredstava korisnicima je kasnila. Pad vlade, koji je usledio nakon političke krize, povezan je sa kašnjenjima u reviziji i odobravanju budžeta i neuspehu Skupštine Kosova da uspostavi kvorum ili saglasi se o predlozima, što je doprinelo odloženom odgovoru. Ograničene akcije su preduzete od aprila do avgusta, kada su konačno usvojene izmene i dopune budžeta, omogućavajući budžetske promene neophodne za sprovođenje predviđenih mera. Srednjoročni i dugoročni odgovor na COVID-19 odobren je tek u decembru.

⁹¹ Iako se način na koji je ovaj odgovor hteo da utiče na žene i muškarce, uključujući i one iz marginalizovanih grupa, nije razmatrao prilikom planiranja i izrade ovog odgovora, kao što je objašnjeno u kasnijem poglavlju.

ODGOVORNOST VLADE U RASPODELI BUDŽETA ZA REŠAVANJE COVID-19

Ovo poglavlje analizira aspekte vladine odgovornosti prilikom izvršavanja preraspodele budžeta za rešavanje problema COVID-19, na osnovu JPFO dimenzije 2.3. Ova dimenzija se odnosi na izdatke iz rezervnih rezervi u vreme krize.⁹² Nakon ispitivanja upotrebe nepredviđenih rezervi, poglavlje raspravlja o procesu preraspodele, odobrenjima za preraspodelu i pruženim opravdanjima, uključujući i rodnu perspektivu, kako je podstaknuo ROUJF. Na kraju, daje pregled različitih izvora finansiranja dodeljenih za rešavanje pandemije COVID-19 na Kosovu.

Korišćenje kontingentnih troškova

Pregled korišćenja rezerve za nepredviđene slučajeve i procesa kroz koji vlade obezbeđuju odobrenje za korišćenje nepredviđenih budžeta, o čemu se govori u ovom pododeljku, relevantan je za JPFO PI-18.4, „Pravila za prilagođavanje budžeta od strane izvršne vlasti“. Takođe, PI-18, „Zakonodavni nadzor budžeta“, generalno razmatra u kojoj meri zakonodavac vrši nadzor, raspravlja i odobrava godišnji budžet, uključujući i meru u kojoj su zakonodavni postupci za kontrolu dobro uspostavljeni i pridržavaju se, kao što je već rečeno u sledećem potpoglavljju. ROUJF-9 o zakonodavnom nadzoru rodni uticaja na budžet koristi se za procenu u kojoj meri zakonodavac vrši nadzor nad godišnjim budžetom iz rodne perspektive.

Svake godine, kosovski budžeti za upravljanje krizama širom zemlje. Ovim fondom upravlja Ministarstvo trgovine i industrije (MTI). U vanrednim situacijama ga aktivira Agencija za upravljanje vanrednim situacijama koja funkcioniše u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova. U početnom Zakonu o budžetskim izdvajanjima za 2020. godinu ovaj fond je iznosio 1,2 miliona evra; kasnije je izmenjen na 4,2 miliona evra.⁹³

Dalje, Vlada Kosova svake godine planira rezervni fond u okviru Ministarstva finansija; njegova svrha je pokrivanje hitnih ili nepredviđenih državnih rashoda. Ovaj fond je iznosio 36,7 miliona evra u početnom Zakonu o budžetskim izdvajanjima za 2020. godinu, usvojenom u martu. U zakonu odobrenom u avgustu, kojim je izmenjen i dopunjen budžet, ovaj fond je iznosio 53 miliona evra. Nalazi se u budžetskoj liniji za kapitalne izdatke Ministarstva finansija.⁹⁴

Međutim, Ministarstvo finansija je kasnije u pisanoj komunikaciji razjasnilo da je rezervni fond pre izmena budžeta iznosio ukupno 29,95 miliona evra, koji se sastoji od:

- 177,945 evra za MRSZ, 6,230,000 evra za Ministarstvo zdravlja;
- 500,000 evra za opštine Preševo, Bujanovac i Medveđe, na osnovu odluke Vlade br. 09/26;
- 10,900,000 evra za sprovođenje Hitnog fiskalnog paketa preko odluke 01/19 izmenjene i dopunjene odlukom br. 06/25 od 17. aprila 2020. godine;

⁹² JPFO, [Okvir za procenu upravljanja javnim finansijama](#), 2016.

⁹³ Zakon br. 07/L-001 o budžetskim izdvajanjima za budžet Republike Kosova za 2020. mart 202; i [Zakon br. 07/L-014](#) o izmenama i dopunama Zakona br. 07/L-001 o budžetskim izdvajanjima za budžet Republike Kosova za 2020. godinu, avgust 2020.

⁹⁴ [Zakon br. 07/L-014](#) o izmenama i dopunama Zakona br. 07/L-001 o budžetskim izdvajanjima za budžet Republike Kosova za 2020. godinu. Ova budžetska linija dolazi iz finansiranja duga putem investicione klauzule, koja omogućava Vladi da finansira kapitalne projekte od javnog interesa preko 2% deficita bruto domaćeg proizvoda, ako takve projekte finansiraju međunarodne finansijske institucije i razvojne agencije. U izmenjenom budžetskom dokumentu nije bilo jasno u koju svrhu se planira trošiti ova sredstva.

- 151,299.95 evra za trezor o obavezama lutrije Kosova odlukom Vlade br. 04/37; i
- 12,000,000 evra za MTI za sprovođenje Hitnog fiskalnog paketa preko odluke br. 04/39 izmenjene i dopunjene odlukom br. 06/25 od 17. aprila 2020. godine.⁹⁵

Nepredviđeni fond Ministarstva finansija nakon revizije budžeta je iznosio 13.000.000 € odlukom Vlade br./10/34, namenjenoj oporavku ekonomije.⁹⁶

Generalno, usred nepredviđenih događaja, službenici za finansije mogu da podnesu zahtev Ministarstvu finansija za oslobađanje budžeta za nepredviđene slučajeve i ministru „odobrenim troškovima izdvajanja za nepredviđene slučajeve uz prethodno pismeno odobrenje Vlade“, prema članu 29. Zakona br. 03/L-048 o upravljanju i odgovornostima za rad u javnim finansijama.⁹⁷

Ove godine, 28. februara, vlada je donela odluku o dodeljivanju budžeta od 400.000 evra iz Ministarstva finansija za nepredviđene slučajeve Ministarstvu zdravlja za prevenciju pandemije COVID-19, u okviru njegove budžetske linije „Neplanirani troškovi“ u kategoriji troškova rezerve.⁹⁸ Tokom intervjua, samo je MONT izjavio da se prijavio za ova sredstva krajem marta, kako bi podržao programe učenja na mreži.⁹⁹ Na osnovu informacija iz intervjua MŽK-a, izgleda da se u početku opštine nisu prijavljivale za rezervne fondove Ministarstva finansija.

Prvobitni kosovski budžet za 2020. godinu sadrži reč „nepredviđeni slučaj“ 23 puta, u odnosu na vladine nepredviđene slučajeve kojima upravlja Ministarstvo finansija, kao i nepredviđene troškove za „neodređene projekte 2017-2019“, usled nezadovoljavajućeg učinka javnih preduzeća. Možda s obzirom na opšti nedostatak budžetskih linija za „nepredviđene slučajeve“ za druge budžetske organizacije u kosovskom budžetu, čini se da intervjui sa finansijskim službenicima sugerišu da neki nisu razumeli šta je „nepredviđeni slučaj“. Umesto toga, imali su tendenciju da se pozivaju na svoje „rezerve“ ili „višak“. Opštinski službenici se nisu prijavili za oslobađanje rezervnog fonda Ministarstva finansija, jer su umesto toga izabrali da koriste preostala sredstva iz drugih budžetskih linija; ovo je omogućilo neposredniji odgovor koji nije zahtevao odobrenje vladinog kabineta i Ministarstva finansija za oslobađanje nepredviđenih sredstava.

U početnom Zakonu o budžetu za 2020. godinu, Ministarstvo finansija, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo kulture, omladine i sporta (MKOS), Ministarstvo pravde i Ministarstvo unutrašnjih poslova imale su opšte budžetske linije za nepredviđene ili vanredne situacije. Šest opština (15%) imalo je budžetsku liniju za „Upravljanje prirodnim katastrofama“;¹⁰⁰ a tri (8%) su imala „fond za hitne slučajeve“.¹⁰¹ Ova sredstva su obično bila pod budžetskom linijom „Javne službe, civilna zaštita, vanredne situacije“. Generalno, opštinski službenici su imali tendenciju da kažu da ne mogu da uključe takve budžetske linije za vanredne situacije ili nepredviđene slučajeve u svoje budžete zbog ograničenih sredstava koja dobijaju kao opštine. Među opštinama koje su imale takve budžetske linije, neki finansijski zvaničnici su rekli da su deo tih sredstava iskoristili za rešavanje pandemije;¹⁰² drugi nisu. Kako i da li su korišćene takve budžetske linije zavisilo je od potreba date opštine. Zanimljivo je da se nekoliko ovih budžetskih linija zaista smanjilo u izmenjenom budžetu za 2020. godinu (vidi tabelu 1).

⁹⁵ Prepiska za Ministarstvom finansija, 16. decembra 2020. godine

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ Ibid; Službeni list Republike Kosovo, [Zakon br. 03/L-048 o upravljanju i odgovornostima za rad u javnim finansijama](#), član 29 nepredviđeni troškovi (Kontigent rashoda), 2008, s. 21. član 30 reguliše način na koji se mogu izvršiti preraspodele.

⁹⁸ Vlada Kosova, odluka br. 07/04, 28. februar 2020. godine

⁹⁹ Intervjui MŽK-a. MŽK traži dokumenta od Ministarstva finansija o tome da li su druge budžetske organizacije aplicirale, ali još uvek nije dobila odgovor.

¹⁰⁰ Opštine: Štimlje, Mitrovica, Zvečan, Kosovska Kamenica, Vučitrn i Kačanik.

¹⁰¹ Opštine: General Janković, Klina i Suva Reka.

¹⁰² Na primer, prema Jedinstvenom računu trezora, opština Zvečan je koristila 315 evra iz ovog fonda, a Uroševac 44 626 evra iz „hitne službe civilne zaštite“ za rešavanje COVID-19.

Tabela 1. Početne i izmenjene “hitne” budžetske linije dostupne za rešavanje COVID-19

Budžetska organizacija	Naziv budžetske linije	Originalni budžet 2020	Izmenjen budžet 2020
Ministarstvo finansija	Kapitalni rashodi (nepredviđeni slučajevi)	36.7 miliona evra	53 miliona evra
Ministarstvo unutrašnjih poslova	Agencija za upravljanje vanrednim situacijama	1.2 miliona evra	4.2 miliona evra
Opština General Janković	Javne službe, civilna zaštita, vanredne situacije (Fond za vanredne situacije)	10,000 evra	10,000 evra
Opština Suva Reka	Fond za vanredne situacije	55,000 €	55,000 €
Opština Klina	Javne službe, civilna zaštita, vanredne situacije (Fond za vanredne situacije)	20,000 €	€0
Opština Štimlje	Javne službe, civilna zaštita, vanredne situacije (Upravljanje prirodnim katastrofama)	21,674 €	21,674 €
Opština Mitrovica	Javne službe, civilna zaštita, vanredne situacije (Upravljanje prirodnim katastrofama)	155,162 €	153,886 €
Opština Zvečan	Javne službe, civilna zaštita, vanredne situacije (Upravljanje prirodnim katastrofama)	10,613 €	10,928 €
Opština Kosovska Kamenica	Javne službe, civilna zaštita, vanredne situacije (Upravljanje prirodnim katastrofama)	73,000 €	73,000 €
Opština Vučitrn	Javne službe, civilna zaštita, vanredne situacije (Upravljanje prirodnim katastrofama)	90,250 €	87,170 €
Opština Kačanik	Javne službe, civilna zaštita, vanredne situacije (Upravljanje prirodnim katastrofama)	10,000 €	€0

Da bi finansirali povećanje budžeta, neki finansijski službenici su preraspodelili viškove budžeta iz drugih budžetskih linija kako bi rešavali problem pandemije,¹⁰³ što dozvoljavaju i originalni i izmenjeni i dopunjeni zakoni o budžetu.¹⁰⁴ Opštinski službenici za finansije su koristili preostala sredstva, jer je budžetske transfere trebalo da odobri samo njihova opštinska skupština.¹⁰⁵ Ministarstvo finansija je 3. aprila dodelilo budžetsku šifru 00099 „Isplate za COVID-19“ za praćenje budžeta i izdataka povezanih sa pandemijom COVID-19 u okviru sistema Jedinostvenog računa trezora (JRT). Ovo je omogućilo opštinama da izveštavaju o troškovima preraspodeljenim iz ekonomske kategorije zarada i dnevnica, između ostalog, bez traženja daljeg odobrenja od Ministarstva. Opštine su i dalje zahtevale odobrenja svojih skupština opština.

Preraspodeljena sredstva prevashodno proizilaze iz budžetskih viškova u ekonomskoj kategoriji nadnica. Prethodno, 2019. godine, predložene izmene i dopune Zakona br. 06/L-III o platama u javnom sektoru predviđale su povećanje plata zaposlenih u javnom sektoru.¹⁰⁶ Dakle, početni budžet za 2020. godinu uključivao je sredstva za plaćanje ovog povećanja platama. Međutim, Ustavni sud je presudio da je ovaj zakon neustavan jer krši nezavisnost sudstva jer ne dozvoljava samoregulativnu na-

¹⁰³ Intervjui MŽK-a.

¹⁰⁴ Zakon br. 07/L-001 o budžetskim izdvajanjima za budžet Republike Kosovo za 2020, mart 2020, član 6; i Zakon br. 07/L-014 o izmenama i dopunama Zakona br. 07/L-001 o budžetskim izdvajanjima za budžet Republike Kosova za 2020, avgust 2020, član 6. stav 6 navodi: “Rezerve u opštinskim budžetima, odlukom ministra, mogu se prebaciti u kategoriju plata i dodataka, zavisno od stupanja na snagu Zakona br. 06/L-III o platama u javnom sektoru. U slučaju kada to nije potrebno, takve budžetske rezerve odlukom ministra prebacuju se u kategoriju kapitalnih rashoda, na zahtev i odlukom opštine”.

¹⁰⁵ Ibid, s. 6 i 2. Zakon o upravljanju i odgovornostima za rad u javnim finansijama, član 30. Zakon o budžetskim izdvajanjima za 2020, član 15.

¹⁰⁶ Zakon br. 06/L-III o platama u javnom sektoru. Primitno je, prema zakonu, ovo trebalo da se zasniva na jednakim mogućnostima, zaslugama, integritetu i nediskriminaciji na osnovu pola i nacionalnosti.

dležnost u sprovođenju funkcionalne, organizacione i budžetske nezavisnosti sudstva.¹⁰⁷ S obzirom na presudu Ustavnog suda, već predviđena sredstva nisu mogla da se koriste za povećanje plata u javnom sektoru, pa su neke opštine koristile ta već predviđena sredstva za rešavanje pandemije. Zvaničnici su izrazili sreću što su, srećom, imali ova nepotrošena sredstva.¹⁰⁸ Bez ovih sredstava, opštine su rekly da ne bi imale sredstva za rešavanje pandemije COVID-19.

Zanimljivo je da izmenjeni budžet za 2020. godinu ne sadrži nikakve posebne budžetske linije za rešavanje COVID-19, a JRT 00099 kod samo prati budžete i rashode.¹⁰⁹ Korišćenjem ovog koda, troškovi u vezi sa rešavanjem COVID-19 se mogu nadgledati kroz sistem trezora. Od 30. septembra, izdaci po ovom budžetskom kodu su iznosili 143 miliona evra, što ukupno iznosi 5,5% ukupnog izmenjenog budžeta za 2020. godinu.¹¹⁰

Odobrenje i opravdanje preraspodele

Generalno, JPFO indikator PI-21, „Predvidljivost raspodele sredstava tokom godine“, razmatra u kojoj je meri centralno ministarstvo finansija države u stanju da predvidi novčane obaveze i potrebe i da pruži pouzdane informacije o raspoloživosti sredstava budžetskim jedinicama za pružanje usluga.¹¹¹ JPFO PI-21.4, „Značaj prilagođavanja budžeta tokom godine“, odnosi se na stepen do kojeg se budžet može izmeniti nakon što je odobren. Zakonska ograničenja prilagođavanja budžeta nakon odobrenja skupštine, obezbeđuju proveru i ravnotežu izvršne vlasti osiguravajući da izvršna upotreba državnog budžeta ostane verna troškovima odobrenim od strane parlamenta ili skupštine.

Na Kosovu, budžetske organizacije mogu preraspodeliti do 5% svog budžeta bez prethodnog odobrenja Ministarstva finansija, „pod uslovom da se takav prenos ne može izvršiti u odobravanju plata bez odobrenja ministra i, ako je primenljivo, Vlade ili Skupštine”.¹¹² Za iznose veće od 5% potrebno je odobrenje Ministarstva finansija. Za iznose veće od 15%, ministar finansija treba da zatraži pismeno odobrenje Vlade, a za iznose veće od 25% odobrenje mora da zatraži Skupština Republike Kosovo.¹¹³ Izgleda da je samo Ministarstvu zdravlja, koje je prerasporedilo 12%,¹¹⁴ trebalo odobrenje Ministarstva finansija.

Da bi rešavali problem pandemije, finansijski službenici su modifikovali opštinske budžete za manje od 5%.¹¹⁵ Intervjuisani opštinski službenici za finansije su rekly da su poslali predložene izmene budžeta svojim opštinskim skupštinama. Nisu morali da šalju predložene revizije Ministarstvu finansija ili Skupštini Kosova, jer su predložene preraspodele činile manje od 5% njihovih budžeta.¹¹⁶ Prema tome, dimenzija 9.1 ROUJF-a o rodno odgovornom zakonodavnom nadzoru budžeta se nije primenjivala, jer zakonodavno telo nije moralo da pregleda ove konkretne preraspodele. Iako je bilo relevantno, ispitivanje u kojoj meri su opštinske skupštine pregledale ove promene iz rodne perspektive je bilo izvan

¹⁰⁷ Shefkiu, A., [Zakon o platama je suspendovan, tri meseca nema povećanja plata](#), KALLXO, 12. decembar 2019. godine

¹⁰⁸ Intervjui MŽK-a.

¹⁰⁹ Za poređenje izvornog i izmenjenog budžeta za 2020, vidi Prilog 6.

¹¹⁰ Jedinstveni račun trezora, [9-mesečni izveštaj](#), 2020.

¹¹¹ JPFO, [Okvir za procenu upravljanja javnim finansijama](#).

¹¹² [Zakon br. 03/L-048 o upravljanju i odgovornostima za rad u javnim finansijama](#), član 30, s. 22. Ibid, član 30, stav 1: “Budžetska organizacija može, bez odobrenja Ministra, da prenosi do pet procenata (5%) jednog izdvajanja ove budžetske organizacije za jedno drugo izdvajanje ove budžetske organizacije u toku fiskalne godine; Ako rukovodilac budžetske organizacije zahteva od Ministra da ovlasti prenos jednog iznosa koji je veći od petnaest posto (15%) ali manji od dvadesetpet posto (25%) negativno pogođenog izdvajanja, Ministar može da ovlasti ovaj prenos jedino ako prvo dobije pisanu saglasnost od Vlade”. Ovaj zakon se odnosi i na opštine i na ministarstva.

¹¹³ Intervjui MŽK-a sa Ministarstvo zdravlja.

¹¹⁴ Intervjui MŽK-a sa službenicima za finansije.

¹¹⁵ Ibid.

¹¹⁶ Procena uticaja na pola je deo JPFO-ovog [Dopunskog okvira za procenu rodno odgovornog upravljanja javnim finansijama](#).

ovog istraživanja.

Analiza rodnog uticaja i rodno odgovorna dokumentacija opravdanosti za preraspodelu

Prema ROUJF I, analiza uticaja polova treba da informiše predloge budžetske politike, uključujući obrazloženja za predložene preraspodele budžeta. Pored toga, prema ROUJF 4, dokumentacija o budžetskim predlozima, koja naizgled uključuje opravdanja za revidirane predloge budžeta, trebalo bi da rodno odgovara.¹¹⁷ Kao što je pomenuto, u skladu sa kosovskim Zakonom o ravnopravnosti polova,¹¹⁸ najbolje prakse u rodno odgovornom budžetiranju i vladini zahtevi za procenu regulatornog uticaja, uključujući i procenu rodnog uticaja,¹¹⁹ sve politike, programi i budžeti treba da budu obavešteni ex-ante rodnom analizom. Iz toga proizilazi da bi ovo uključivalo opravdanja za preraspodelu budžeta u vezi sa COVID-19.

Zbog hitnosti situacije, intervjuisani finansijski službenici su rekli da nisu izvršili detaljnu procenu uticaja propisa ili procenu uticaja polova. Štaviše, odgovori iz intervjuja su sugerisali da finansijski službenici izgleda nisu razumeli šta je to Procena regulatornog uticaja, a kamoli potreba za sprovođenjem ex-ante procene uticaja na pol.¹²⁰ Stoga, možda i ne iznenađuje, izbor opravdanja za preraspodelu budžeta i revizije koje je pregledala MŽK nije sadržao analize rodnog uticaja, pažnju na rodne nejednakosti kojima su preraspodeljeni fondovi težili da reše ili bilo kakvu primetnu razvrstanost podataka prema polu u odnosu na predviđene korisnike ovih sredstava.

Štaviše, predstavnici budžetskih organizacija su potvrdili da nisu uključili rodnu perspektivu u svoja opravdanja. Ponavljani odgovor tokom intervjuja je bio da je „situacija bila ista za oba pola“, pa stoga nije potrebna rodna perspektiva u okviru opravdanja.¹²¹ Kao što je pomenuto u metodologiji, činjenica da se o pitanjima može raspravljati usmeno, ali ne i artikulirati u pisanom obliku, može značiti da su neki službenici s kojima MŽK nije razgovarala možda uzeli u obzir rodnu perspektivu prilikom preraspodele, ali takva razmatranja nisu uključili u pisane dokumente.

Izvori finansiranja za rešavanje pandemije COVID-19

Izvori finansiranja ili prihodi za podršku rešavanja problema pandemije COVID-19 se odnose na JPFO ROUJF dimenziju 1.2: analiza rodnog uticaja predloga politike prihoda. Bilo je izvan okvira ovog istraživanja da se u potpunosti ispita kako svi državni prihodi Kosova mogu različito uticati na žene i muškarce, mada ovo zahteva dalja istraživanja. Umesto toga, ovaj odeljak pruža samo kratak pregled izvora finansiranja i onoga što se u perspektivi može uzeti u obzir iz rodne perspektive.

Finansiranje za rešavanje pandemije COVID-19 dolazi iz kosovskog budžeta, stranih finansijera i domaćih donatora, uključujući u vidu grantova i zajmova. Trezor Kosova je uspostavio zvanični bankarski podračun namenjen za prijem grantova i donacija namenjenih rešavanju problema COVID-19, koji se održava u Centralnoj banci Kosova kao deo JRT sistema. Od septembra 2020. godine, donacije na ovaj račun su iznosile 716.774 € (vidi, grafikon 2).¹²² Većina je došla izvan Kosova (93%), ali neki su i iz zemlje (7%).

¹¹⁷ Zakon br. 05/L-20 o ravnopravnosti polova, član 5, st. 1.5.

¹¹⁸ Vlada Kosova, Bolja regulatorna strategija 2.0 za Kosovo 2017-2021.

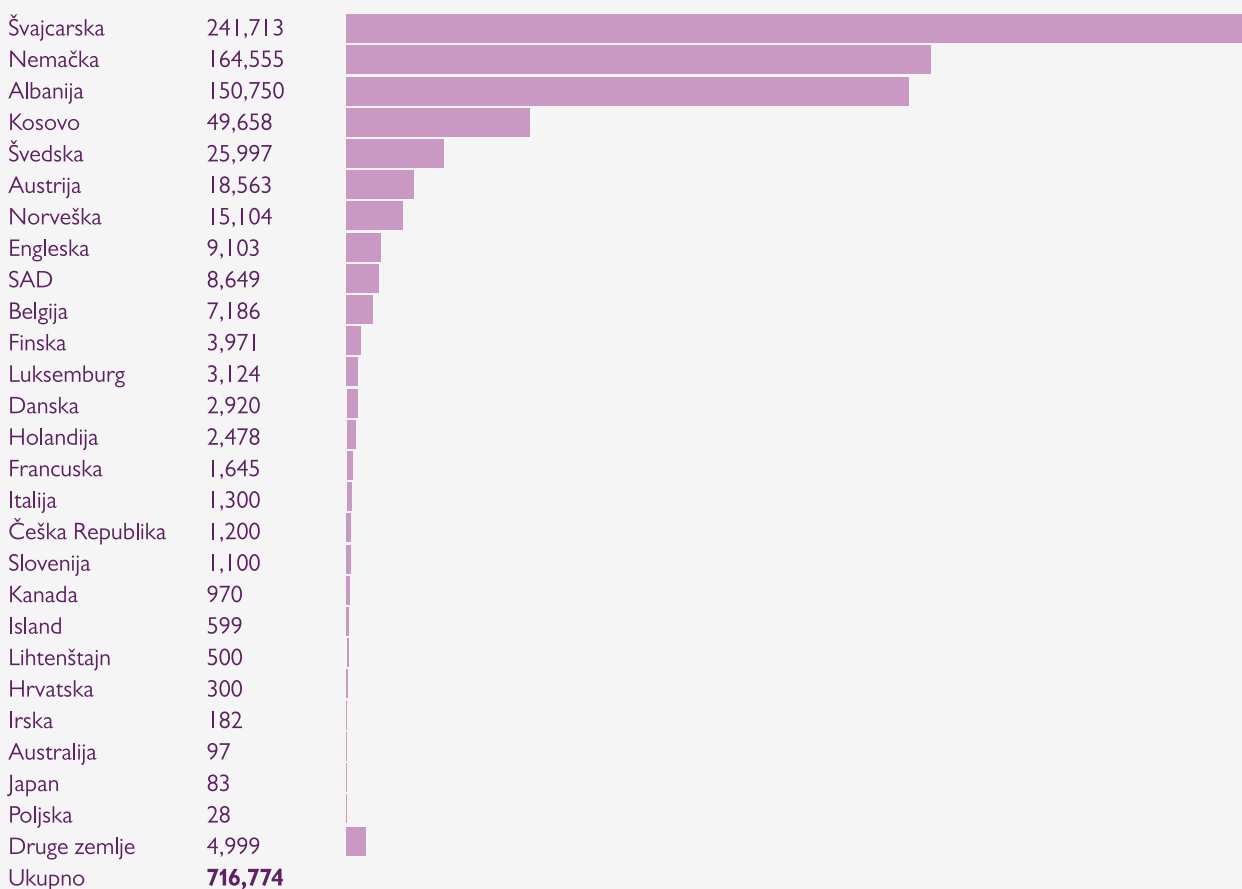
¹¹⁹ Intervjui MŽK-a.

¹²⁰ Intervjui MŽK-a.

¹²¹ JRT.

¹²² Evropska komisija, "EU mobilise trenutnu podršku svojim partnerima sa zapadnog Balkana za borbu protiv koronavirusa", 30. marta 2020. godine

Grafikon 2. Izvor donacija Kosovskom računu namenjenom za COVID-19 po zemljama

Na pitanje o svojim izvorima finansiranja za rešavanje problema COVID-19, većina intervjuisanih finansijskih službenika je rekla da je finansiranje od avgusta 2020. godine dolazilo prvenstveno iz njihovog redovnog, odobrenog budžeta Kosova. Pet ispitanika iz intervjua je prijavilo primanje strane pomoći, a 15 pomoć od privatnih domaćih donatora. Na opštinskom nivou, domaća pomoć je često imala oblik priloga u naturi, poput sanitarnih proizvoda kao što su dezinficijensi, rukavice i maske. Na primer, neke prehrambene prodavnice su obezbeđivale pakete sa hranom i higijenom. Retko su opštine izveštavale da primaju novčanu pomoć od stranih ili domaćih donatora.

Dana 30. marta 2020. godine, Evropska unija (EU) je najavila podršku Kosovu, kao deo paketa finansiranja za Zapadni Balkan (ZB). Nastojali su da odgovore na hitne potrebe medicinske opreme i zaštite povezane sa pandemijom COVID-19 i podrže socijalni i ekonomski oporavak ZB, uključujući podršku privatnom sektoru, povećanje socijalne zaštite sa posebnom pažnjom na ranjive grupe i jačanje otpornosti javnog zdravstvenog sektora.¹²³ Neke od ovih sredstava je planirano da potiču iz Instrumenta za pretpristupnu pomoć III. U inicijalnoj najavi EU nije bilo posebnih referenci na pol.

Dana 9. aprila, Regionalna koalicija za integraciju roda u proces pridruživanja EU je napisala

¹²³ Pismo zagovaranja Regionalne koalicije za rodnu ravnopravnost u procesu pridruživanja EU, upućeno Olivéru Várhelyiu, evropski komisijer za susjedstvo i proširenje, i Heleni Dalli, evropskom komisijeru za ravnopravnost, 9. aprila 2020. godine

zvanično pismo EU, tražeći da rodna analiza informiše planiranje i sprovođenje podrške EU kao odgovor na pandemiju.¹²⁴ U pismu se traži da EU podstakne vlade odgovarajućih zemalja ZB da osiguraju da programi ekonomskog oporavka uključuju rodnu perspektivu, posebno vezanu za bavljenje neformalnom ekonomijom, nejednakim odgovornostima žena za neplaćeni rad na nezi i pristup resursima za oporavak i razvoj poslovanja. U odgovoru EU 5. juna, komesari EU su ponovili da je promocija rodne ravnopravnosti osnovna vrednost EU, a Komisija će nastaviti da promovise rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena i devojčica tokom pandemije.¹²⁵

Akcioni plan za rodnu ravnopravnost EU (GAP) II zahteva od EU da sprovede rodnu analizu i da se konsultuje sa nacionalnim mehanizmima za rodnu ravnopravnost, civilnim društvom, a posebno sa organizacijama za ženska prava (OŽP) kako bi informisala o dizajnu svih programa EU.¹²⁶ Ovo važi za programe koje finansira EU za podršku naporima koji se bave COVID-19. MŽK, kao mreža OŽP-a, bila je angažovana od strane Kancelarije EU na Kosovu u diskusijama u vezi sa planiranim finansiranjem EU za adresiranje COVID-19. Kancelarija EU na Kosovu je imala za cilj da obezbedi da sve akcije koje se finansiraju od EU u vezi sa rešavanjem problema COVID-19 imaju barem jedan cilj ka rodnoj ravnopravnosti i/ili osnaživanju žena.¹²⁷ Štaviše, dve akcije posebno su prisustvovala unapređenju rodne ravnopravnosti sa jakim fokusom na potrebe žena i devojčica.

Takođe, u aprilu je Međunarodni monetarni fond (MMF) odobrio zajam od 56,5 miliona dolara (51,6 miliona evra) kao hitnu podršku za rešavanje pandemije COVID-19, u okviru svog brzog finansijskog instrumenta.¹²⁸

Zakon br. 07/L-014 o izmenama i dopunama zakona br. 07/L-001 o budžetskim izdvajanjima za budžet Republike Kosovo za 2020. godinu navodi da će Kosovo dobiti 50 miliona evra od Svetske banke i 100 miliona evra iz EU u obliku zajmova za rešavanje krize i njenih efekata. Zapravo, 29. juna 2020. godine, Ministarstvo finansija je potpisalo Sporazum o zajmu sa Svetskom bankom u iznosu od 46 miliona evra.¹²⁹ Sredstva će se koristiti za „vanredni projekat COVID-19 za Kosovo“ za sprečavanje, otkrivanje i reagovanje na pretnju koju predstavlja COVID-19. Preciznije, podržaće nabavku medicinske opreme, jačanje sistema javnog zdravlja povećanjem kapaciteta za testiranje i proširivanjem kapaciteta Klinike za infektivne bolesti. U okviru ovog zajma, podržaće se šeme socijalne pomoći i domaćinstva u skladu sa Hitnim fiskalnim paketom i Programom ekonomskog oporavka.¹³⁰ Mesec dana kasnije, 30. jula, potpisan je još jedan ugovor o zajmu između Ministarstva finansija i EU u iznosu od 100 miliona evra za Plan ekonomskog oporavka i sprovođenje hitnih mera.¹³¹

Pored toga, Kosovo je potpisalo još dva ugovora o zajmu sa Razvojnog bankom Saveta Evrope (RBSE). Prvi je potpisan 14. avgusta u iznosu od 35 miliona evra i koristiće se za poboljšanje lečenja i kapaciteta zdravstvenog sistema i za jačanje održivosti i kvaliteta zdravstvenih usluga. Kao što je izjavilo Ministarstvo finansija, „Ovaj sporazum će posebno finansirati medicinsku opremu za Ministarstvo zdravlja i bolničku i univerzitetsku kliniku na Kosovu, kao i retroaktivno finansirati budžetske linije za

¹²⁴ Pismo regionalnoj koaliciji za rodnu ravnopravnost u procesu pridruživanja EU, koje su potpisali Olivér Várhelyi, evropski komesar za susedstvo i proširenje, i Helena Dalli, evropski komisijer za ravnopravnost, Ref. Ares (2020) 2920042 – 06/05/2020.

¹²⁵ Evropska komisija, Zajednički radni dokument, *Jednakost polova i osnaživanje žena: Transformacija života devojčica i žena kroz spoljne odnose EU 2016-2020*, SWD(2015) 182 konačni, Brisel, 2015.

¹²⁶ Prepiska MŽK-a sa kancelarijom EU na Kosovu, decembar 2020.

¹²⁷ MMF, *Izveštaj države Republika Kosovo br. 20/112, "Zahtev za kupovinu u okviru instrumenta brzog finansiranja-Zahtev za kupovinu u okviru instrumenta brzog finansiranja"*, April 2020.

¹²⁸ Ministarstvo finansija, "Ministarstvo finansija potpisuje Sporazum o zajmu sa Svetskom bankom u iznosu od 46 miliona evra za „Hitni projekat COVID-19 za Kosovo“," 29. jun 2020. godine

¹²⁹ Ibid.

¹³⁰ Ministarstvo finansija, *Potpisan je Sporazum o makrofinansijskoj pomoći sa Evropskom unijom*, 30. jul 2020. godine

¹³¹ Ministarstvo finansija, 14. avgust 2020. godine

mere 6 i 7 vanrednog fiskalnog paketa zdravstvenom sektoru.”¹³² Drugi kredit RBSE-a je potpisan 17. avgusta u iznosu od 30 miliona evra za pomoć javnim preduzećima, s obzirom da je većina doživela smanjenje prihoda do 50% kao rezultat pandemije.¹³³ Prema Ministarstvu finansija, „Prva rata do 14 miliona evra biće data Vladi na zajam dobavljačima vitalne infrastrukture za trenutnu hitnu pomoć. U međuvremenu, druga rata do 16 miliona evra koristiće se za dalje finansiranje i podršku za poboljšanje naplate dobavljača vitalnih infrastrukturnih usluga.”¹³⁴ Sveukupno to iznosi 262,2 miliona evra kredita.

Nisu bile dostupne informacije o tome da li su sprovedene rodne analize kako bi se informisali ovi zajmovi ili kako bi se procenilo kako dugoročni uticaj vraćanja zajmova može uticati na žene i muškarce na Kosovu. Generalno, Kosovu nedostaju istraživanja o potencijalno rodnim implikacijama korišćenja različitih oblika prihoda, uključujući i povezane sa pandemijom.

Zaključak

Ministarstvo finansija je imalo rezervu za nepredviđene slučajeve, što je u početku omogućilo Kosovu da rešava problem COVID-19. Izmenjeni zakon o budžetu je predviđao rezervu za nepredviđene slučajeve koja je premašila početnu. Preraspodela između budžetskih linija je takođe bila neophodna. Generalno, izgleda da su poštovani zvanični postupci odobravanja, uključujući potrebna obrazloženja. Pismena obrazloženja, međutim, nisu sadržala rodnu perspektivu. Kosovo je crpilo iz dodatnih, spoljnih izvora finansiranja za suzbijanje pandemije, uključujući grantove i zajmove od EU, RBSE-a, EBRD-a, MMF-a i Svetske banke. Kosovu nedostaju analize rodnog uticaja politika prihoda, uključujući i rešavanje problema COVID-19.

¹³² Ministarstvo finansija, 17. avgust 2020. godine

¹³³ Ibid.

¹³⁴ Službeni list Republike Kosovo, [Uredba br. 05/2016 o minimalnim standardima za proces javne rasprave](#), član 1, 2016.

GENERISANJE UPRAVLJANJA JAVNIM FINANSIJAMA ZA ODGOVOR NA COVID-19

Ovo poglavlje analizira u kojoj je meri vladin odgovor na COVID-19 bio transparentan, odgovoran i usklađen sa najboljom praksom u upravljanju javnim finansijama. Svaki odeljak uključuje raspravu o meri u kojoj su ovi procesi uključivali rodnu perspektivu. Za procenu se koriste ROUJF indikatori, uključujući ROUJF 6 za praćenje budžetskih izdataka za rodno ravnopravnost i ROUJF 7 za rodno odgovorno izveštavanje. Ovo istraživanje je ispitalo vladinu upotrebu javnih konsultacija da informiše svoj odgovor na COVID-19 i angažovanje OCD na tim konsultacijama. Štaviše, u duhu transparentnosti i odgovornosti, ovo poglavlje analizira da li su procesi nabavki bili transparentni i da li je vlada objavljivala budžete i finansijske izveštaje.

Javne konsultacije iz rodne perspektive

U skladu sa kosovskim zakonom, vlada mora da održi javne konsultacije prilikom donošenja ili izmene odluka o opštinskom ili nacionalnom budžetu.¹³⁵ Uredba br. 05/2016 o minimalnim standardima za proces javnih konsultacija kaže da javne konsultacije treba da se održe na transparentan način „obezbeđujući jednake mogućnosti za nediskriminatorno učešće zainteresovanih strana i javnosti u procesu javnih konsultacija”.¹³⁶ Tačnije, u vezi sa budžetom, prema Zakonu o upravljanju i odgovornostima za rad u javnim finansijama, „po prijemu predloženog budžeta, Skupština opštine će održati javne rasprave u skladu sa važećim opštinskim normativnim aktima”.¹³⁷ Zatim, opština treba da preispita i izmeni i predloži opštinski budžet „ukoliko to smatra potrebnim ili korisnim“ pre nego što ga podnese Ministarstvu finansija.¹³⁸ Budžetski cirkular takođe upućuje na organizovanje budžetskih rasprava između Ministarstva finansija i budžetskih organizacija.¹³⁹ Administrativno uputstvo o opštinskoj transparentnosti takođe obavezuje organizovanje javnih sastanaka najmanje dva puta godišnje, kao i organizovanje budžetskih sastanaka.¹⁴⁰

Prema najboljim praksama u rodno odgovornom budžetiranju, važno je osigurati da i žene i muškarci učestvuju u javnim konsultacijama o budžetskim zakonima i politikama, kako bi se odgovorilo na potencijalno različite interese i prioritete žena i muškaraca. Prisustvo žena na javnim konsultacijama se može povećati podsticanjem opština da organizuju sastanke na mestima, na datume i u vreme kada žene mogu da prisustvuju, kao i koordinacijom sa lokalnim OŽP kako bi se osiguralo da žene znaju za takve konsultacije.¹⁴¹ Njihovo organizovanje na različitim lokacijama, unutar i izvan gradova, i obezbeđivanje ili olakšavanje prevoza može osigurati učešće različitih žena i muškaraca. Vlada bi takođe trebalo da se konsultuje sa relevantnim OCD, uključujući OŽP, prilikom dizajniranja vladinih programa, kao što je odgovor na COVID-19. Tada bi vlada trebalo da koristi informacije prikupljene tokom konsultacija sa različitim ženama i muškarcima za informisanje i dopunu planiranih intervencija.

Na pitanje da li su javne rasprave organizovane radi informisanja o dizajnu mera za rešavanje

¹³⁵ Ibid, član 4.1.1.

¹³⁶ Službeni list Republike Kosovo, [Zakon o upravljanju i odgovornostima za rad u javnim finansijama](#), 2008, član 61.2.

¹³⁷ Ibid.

¹³⁸ Ministarstvo finansija, [Budžetski cirkular 2020/02](#), 2019; i, [Budžetski cirkular 2021/02](#), 2020.

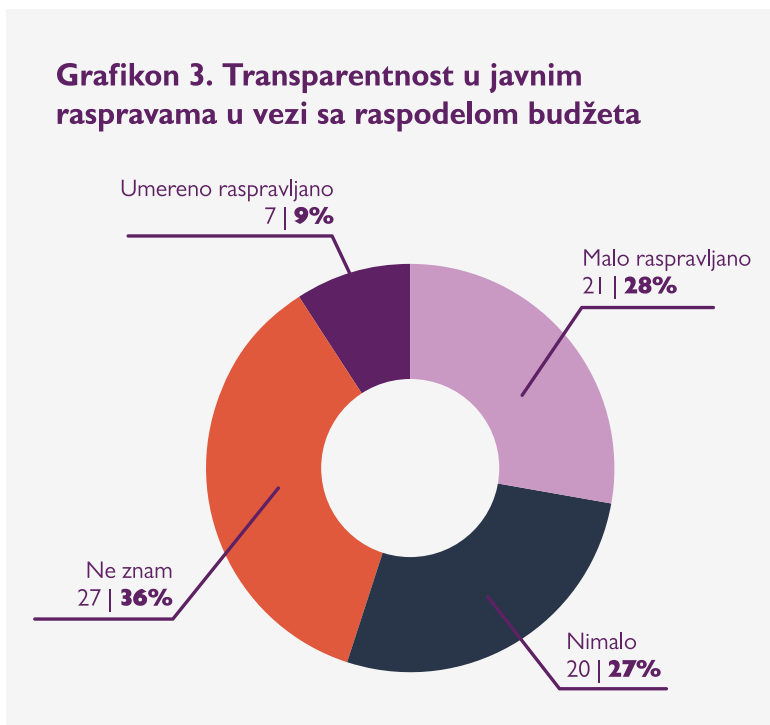
¹³⁹ Ministarstvo lokalne samouprave, [Administrativno uputstvo br. 03/2020 o transparentnosti opština](#), 2020.

¹⁴⁰ MŽK, [Praktični vodič za korisnike: Rodno odgovorno budžetiranje na lokalnom nivou](#), 2017.

¹⁴¹ Opština Orahovac, Đakovica i Srbica

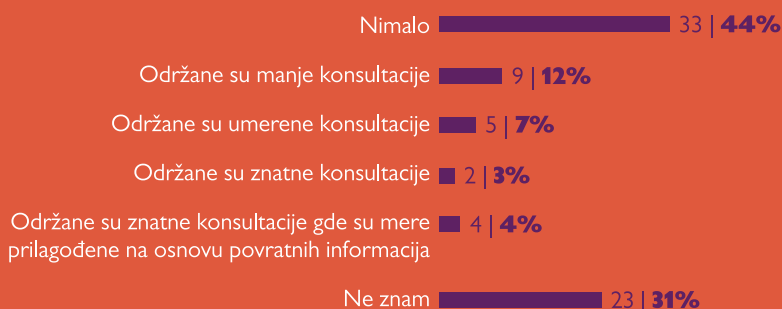
pitanja pandemije i budžetskih izdvajanja, vladini službenici na lokalnom i centralnom nivou imali su tendenciju da izjave da nisu organizovali javne rasprave. Budžetski službenici iz samo tri opštine prijavili su konsultacije sa predstavnicima sela.¹⁴² Međutim, stepen do kojeg su prisustvovala različite žene i muškarci ili se raspravljalo o pitanjima rodne ravnopravnosti je bio nejasan. Zvaničnici su rekli da su uzeli u obzir podatke dobijene prilikom izvršavanja mera i podele paketa pomoći. Pored ovih izuzetnih slučajeva, generalno intervjuisani opštinski službenici nisu smatrali javne rasprave relevantnim u kriznim vremenima. Neki zvaničnici su izjavili da su rasprave opštinskih skupština o merama imale isti efekat kao javne rasprave i da su stoga bile dovoljne. Takve izjave ilustruju očigledno nepoštovanje njihovih gore pomenutih odgovornosti za organizovanje javnih rasprava. Neki zvaničnici su primetili da se javne diskusije ne mogu organizovati s obzirom na politike socijalnog distanciranja. Organizovanje javnih debata na mreži nije razmatrano. Opšti nedostatak javnih rasprava vezanih za mere značio je da je uključivanje rodne perspektive u mere, zasnovane na tim raspravama, bilo malo verovatno.

Grafikon 3. Transparentnost u javnim raspravama u vezi sa raspodelom budžeta

Od septembra, na opšte pitanje da li se o budžetskim izdvajanjima za vladin odgovor na COVID-19 do danas raspravljalo javno, 28% od 75 OCD koje je anketirala MŽK reklo je da se o njima malo raspravljalo, 9% da raspravljalo se umereno, a 27% je reklo da se o budžetskim izdvajanjima uopšte nije razgovaralo (Grafikon 3). Štaviše, kategorija „Ne znam“ takođe bi sugerisala da javne rasprave nisu bile odgovarajućeg kvaliteta ili dobro oglašavane; inače bi ispitanici znali za njih.

Grafikon 4. Javne konsultacije sa ženama potencijalno pogođenim merama

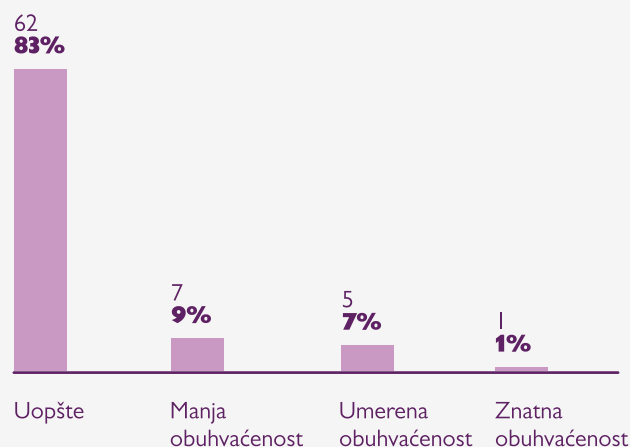

¹⁴² n= 75.

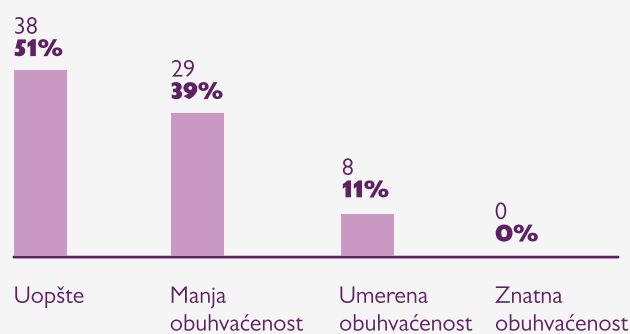
Među anketiranim OCD, 44% je reklo da žene koje bi mogle biti pogođene merama uopšte nisu konsultovane. Od 26% koji su rekli da su se održale konsultacije sa ženama, 37% je reklo da su se konsultacije dogodile pre usvajanja mera, a 63% da su se konsultacije dogodile kasnije. Na pitanje o rezultatima tih konsultacija, 11 (58%) je reklo da se ništa nije promenilo kao rezultat konsultacija, a sedam (37%) je reklo da su mere prilagođene adresiranju sugestija. Samo jedan (5%) je rekao da je planirana mera otkazana nakon konsultacija (Grafikon 4).

Na pitanje o njihovom učešću u pružanju doprinosa za informisanje vladinog odgovora na COVID-19, 83% ispitanika OCD je izjavilo da im nije data nijedna prilika da budu uključeni, 9% je izjavilo da im je data prilika za manje učešće, 7% je izjavilo da su umereno uključeni, a samo je jedna organizacija izjavila da je u velikoj meri bila umešana (Grafikon 5).¹⁴³

Grafikon 5. Obuhvaćenost OCD radi informisanja za odgovor na COVID-19

Grafikon 6. Da li su i druge OCD bile uključene u odgovor na COVID-19?

Odgovori ispitanika u OCD anketi bili su slični kada su ih pitali o učešću drugih OCD u planiranju i izradi vladinog odgovora. Međutim, više OCD je verovalo da druge organizacije imaju malo više mogućnosti da pruže doprinos nego one same.

U međuvremenu, neke OCD su preduzele inicijativu da vladi pošalju preporuke. Dana 22. marta, pre nego što je vlada donela odluku o vanrednom fiskalnom paketu, 12 OCD je predstavilo vladi svoje preporuke za mere za borbu protiv ekonomskih posledica pandemije.¹⁴⁴ OCD su tražile od vlade da hitno izradi i primeni plan za vanredne ekonomske situacije, koristeći državne resurse i mobilizujući druge resurse. Tražili su od vlade da minimizira posledice po

“Iako nas nisu konsultovali, nismo čekali. Odradili smo posao i poslali naše preporuke”.

¹⁴³ “Pismo sa preporukama 12 organizacija civilnog društva”, od 22. marta 2020. godine (dobijeno 28. avgusta 2020. godine putem komunikacije e-poštom između MŽK i potpisnika).

¹⁴⁴ MŽK, [Rešavanje COVID-19 iz preporuka za rodnu perspektivu Vladi Kosova](#), April 2020.

zaposlene u privatnom sektoru i socijalne slučajeve. OCD su preporučile pružanje mogućnosti za pristup kreditima i pregled budžeta i programa kako bi se oslobodila sredstva za mere ekonomske podrške, dajući prioritet privatnom sektoru. Predložili su uspostavljanje Fonda solidarnosti, kojim upravlja Vlada Kosova, gde bi zainteresovane strane u i izvan Kosova mogle da pruže finansijsku pomoć u dobroj nameri; mogao bi dati prioritet rešavanju hitnih potreba najugroženijih slučajeva. OCD su takođe podsetile vladu na svoje zahteve da stupi u hitan dijalog sa bankarskim sektorom na Kosovu da se obustave isplate zajmova svim zajmoprimcima najmanje tri meseca, bez primene kamata za ovaj period. OCD su pružile podršku u dizajniranju i sprovođenju mera koje je preduzela vlada. Pismo nije sadržalo nikakvu rodnu perspektivu, možda delimično zbog činjenice da nijedna organizacija potpisnica nije bila OŽP.

Ubrzo nakon što je odobren hitni fiskalni paket, MŽK je pozvala vladu da bolje razmotri rodnu perspektivu u svom odgovoru na COVID-19.¹⁴⁵ Konkretno, MŽK je tražila od vlade da hitno sprovede sveobuhvatnu rodnu analizu radi informisanja i usmeravanja daljih vladinih mera, uključujući ex-ante procenu uticaja na pol, u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti polova. MŽK je takođe zatražila da vlada uključi više žena u izradu programa i politika povezanih sa COVID-19 i u predlaganje kratkoročnih i dugoročnih mera, posebno povezanih sa socijalnim, ekonomskim i zdravstvenim pitanjima, uključujući zaštitu od rodno zasnovanog nasilja. Ministarstvu finansija, MŽK je preporučila da pregleda srednjoročni budžet koristeći najbolje principe rodno odgovornog budžetiranja i izvuče koristi iz nalaza procena rodno uticaja uzimajući u obzir različite potrebe različitih žena i muškaraca.

Generalno, od septembra, predstavnici OCD su rekli da vlada nije uzimala u obzir preporuke civilnog društva prilikom dizajniranja mera. Neki su izrazili nezadovoljstvo načinom na koji je vlada angažovala, odnosno propustila da se angažuje sa OCD.¹⁴⁶ Iako su se neke od gore pomenutih vladinih mera bavile zabrinutostima iznetim u zajedničkom pismu OCD, nejasno je da li su izvedene iz preporuka OCD. Vlada još uvek nije odgovorila na zabrinutosti MŽK-a.

Transparentnost i rodna osetljivost javnih nabavki

Pokazatelj JPFO nabavke (P-24) ne ukazuje na postojanje hitnih postupaka za nabavku. Ipak, dimenzija 24.1 „Monitoring nabavki“ ocenjuje postojanje sistema praćenja i izveštavanja. Robusni sistem može biti u stanju da podrži praćenje i izveštavanje o operacijama javnih nabavki u vanrednim situacijama. JPFO dimenzija 24.2 o „Metodama nabavki“ uključuje utvrđivanje praga ispod kojeg nema potrebe da se koristi konkurentni metod nabavke. Na kraju, JPFO dimenzija 24.3 o „Javnom pristupu informacijama o nabavkama“ preispituje u kojoj meri postoji javni pristup potpunim i pouzdanim informacijama o nabavkama, važnim za transparentnost usred hitnih postupaka. ROUJF indikatori 6 za praćenje budžetskih izdataka za rodnu ravnopravnost i 7 za rodno odgovorno izveštavanje koriste se za procenu u kojoj meri država ima sistem praćenja i izveštavanja za rodnu ravnopravnost.

Generalno, Vlada Kosova je transparentno objavila svoje mere i budžet u vezi sa COVID-19.¹⁴⁷ U normalnim okolnostima, Zakon o nabavkama na Kosovu definiše opšta pravila za svaku budžetsku organizaciju koja primenjuje aktivnosti nabavke putem otvorenih procedura.¹⁴⁸ Prema zakonodavstvu o nabavkama, „pregovarački postupci bez prethodnog objavljivanja obaveštenja o ugovoru mogu se koristiti iz razloga ekstremnih hitnih slučajeva, izazvanih objektivno proverljivim događajima koje relevant-

¹⁴⁵ Intervjui MŽK-a.

¹⁴⁶ Za više detalja, vidi sledeće poglavlje.

¹⁴⁷ Zakon br. 04/L-042 o javnim nabavkama u Republici Kosovo, član 32.

¹⁴⁸ Ibid, Zakon br. 04/L-237 o izmenama i dopunama Zakona br. 04/L-042, Zakon br. 05/L-068 i Zakon br. 05/L-92. Vidi, takođe, članove 35 i 46.

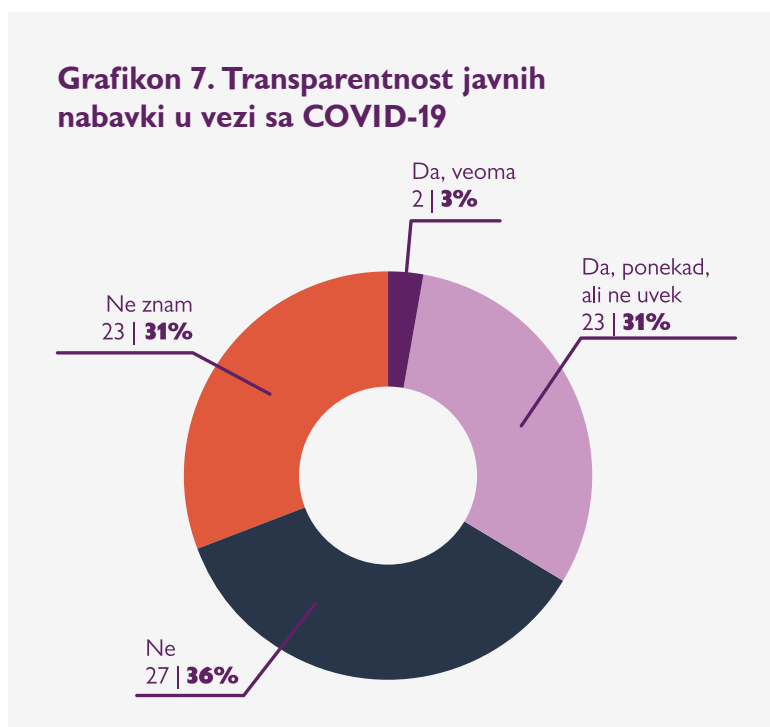
ni naručilac nije mogao razumno predvideti”.¹⁴⁹ Takođe, Zakon omogućava kraće rokove za postupke kotiranja cena i aktivnosti nabavki, kao i posebna pravila za kraće rokove „ako postoje okolnosti koje zahtevaju sprovođenje aktivnosti nabavke u hitnim slučajevima”.¹⁵⁰

S obzirom na to da je pandemija COVID-19 zahtevala hitne mere, neki zvaničnici su izjavili da su koristili gore predviđene ubrzane postupke za rešavanje krize, uključujući ubrzane postupke nabavke za prvobitno nabavljene predmete. Ubrzani postupak nabavke je obuhvatio kraće rokove (npr. do sedam dana ili manje), između ostalih ubrzanih postupaka.

Intervjuisani zvaničnici su uglavnom izjavljivali da su poštovali službene postupke nabavke u nabavci robe i usluga za rešavanje pandemije COVID-19. To je uključivalo objavljivanje dokumenata i informacija relevantnih za proces nabavke na njihovim veb lokacijama i na veb linku za e-nabavke.¹⁵¹ To je, rekli su, uključivalo informacije o tome šta je nabavljeno, kako i za koliko.¹⁵² Zainteresovana lica mogu pristupiti relevantnim dokumentima na veb stranicama institucija pod vezom (linkom) e-nabavke. Baza podataka sadrži naručioca, referentni kod ili broj, vrstu dokumenta i vrstu ugovora, ime i nabavljeni materijal. „Rečnik klasifikovanih nabavki“ sadrži vrstu postupka nabavke i procenjenju vrednost ugovora. Između ostalih informacija, ovi dokumenti sadrže rok za prijem ponuda ili prijave, datum obaveštenja, datum otpreme, akt i elektronsko podnošenje ponuda ili ugovora.¹⁵³

Zanimljivo je da, iako se većina postupaka nabavki koje je pregledala MŽK činila transparentnim, 36% anketiranih OCD je izjavilo da postupcima nabavki nedostaje transparentnost, dok je 31% izjavilo da je nabavka ponekad transparentna (grafikon 7).¹⁵⁴ Samo dva ispitanika (3%) je izjavilo da je postupak nabavke bio vrlo transparentan. U međuvremenu, 31% nije znalo da li je nabavka transparentna ili ne. Uprkos skepticizmu koji su izrazile OCD, izgleda da je većina ugovora javna pod vezom e-nabavke.

Javno dostupne informacije u vezi sa nabavkama koje je pregledala MŽK nisu sadržale nikakvu rodnu perspektivu. Budžetske organizacije uglavnom nisu uključivale nijednu potvrđnu meru ka rodnoj ravnopravnosti u nabavke, kao što je predviđeno kao potencijalna privremena mera ka rodnoj ravnopravnosti u Zakonu o ravnopravnosti polova.¹⁵⁵ Ponavljani odgovor među finansijskim

¹⁴⁹ Članovi 36 i 46.

¹⁵⁰ Regulatorna komisija za javne nabavke, [Elektronske nabavke](#).

¹⁵¹ Intervjui MŽK-a sa službenicima u ministarstvima i opštinama, 2020.

¹⁵² [E-nabavka](#).

¹⁵³ Uzorak: n=75.

¹⁵⁴ Zakon br. 05/L -020 o ravnopravnosti polova, član 5 (Opšte mere za sprečavanje rodne diskriminacije i obezbeđenja rodne ravnopravnosti), 2015.

¹⁵⁵ Intervjui MŽK-a.

službenicima je bio da se afirmativne mere ne mogu primeniti u nabavkama, jer Zakon o nabavkama ne predviđa afirmativne mere zasnovane na polu.¹⁵⁶ To sugerise opšti nedostatak znanja među finansijskim službenicima u vezi sa odredbama Zakona o ravnopravnosti polova i Zakona o nabavkama. Postojeće kosovsko zakonodavstvo o nabavkama navodi da „naručiocu mogu, između ostalog, da odluče o određenim uslovima ugovora koji omogućavaju razmatranje socijalnih ciljeva”.¹⁵⁷ Među njima je i „Obaveza primene, tokom izvršenja ugovora, mera koje su osmišljene da promovišu rodnu ravnopravnost ili različitost po drugim osnovama”.¹⁵⁸ Stoga, prema ovom zakonu, na primer, ministarstva i opštine, kao naručiocu, mogu da koriste afirmativne akcije da podstaknu preduzeća u vlasništvu žena i/ili kompanije sa više zaposlenih žena da se prijave. Budžetske organizacije mogu osigurati da i žene i muškarci imaju koristi od poslova stvorenih projektima koje finansira vlada.

Transparentnost u finansijskim izveštajima

Budžet za COVID-19 je izvršen preko Jedinog računa trezora (JRT).¹⁵⁹ JRT je sistem koji se sastoji od svih (pod) računa Trezora pri Centralnom bankarskom organu Kosova i/ili komercijalnih banaka. Rashodi vezani za adresiranje COVID-19 smešteni su pod gore pomenutu šifru 00099. Važno je napomenuti da JRT nema nijedan budžetski kod koji se posebno odnosi na rodnu ravnopravnost, tako da se finansiranje akcija povezanih sa rodnom ravnopravnošću ne bi moglo pratiti ako postoji.

Transparentnost izvršenja budžeta COVID-19 u vezi sa rodnom ravnopravnošću može se proceniti korišćenjem ROUJF indikatora 7 na rodno odgovornom izveštavanju. Objavljivanje finansijskih izveštaja je važno za transparentnost i omogućavanje ljudima da preispitaju upotrebu javnih finansija. Na pitanje o finansijskim izveštajima, predstavnici budžetskih organizacija su rekli da su pripremali redovne finansijske izveštaje, uključujući mesečne, kvartalne, semestralne i godišnje izveštaje, kao i druge izveštaje po potrebi. Ispitanici su rekli da nije bilo kašnjenja u pisanju ovih izveštaja, a pandemija nije uticala na njihov redovan rad.¹⁶⁰ Generalno je većina ovih izveštaja dostupna na veb lokaciji svake institucije. Ako već nisu javno dostupni, zvaničnici su rekli da se izveštaji mogu deliti.¹⁶¹ Ipak, i za razliku od toga, uprkos zakonskim obavezama da objavljuju finansijske izveštaje, čini se da su neki ispitanici ovu liniju ispitivanja smatrali neprimerenom, sugerišući da su finansijski izveštaji samo za njihovu internu upotrebu i da ih nije potrebno deliti. Neki ispitanici su se složili da šalju finansijske izveštaje koji nisu dostupni na mreži, ali oni nisu dostavljeni MŽK-u. Inače, većina institucija je svoje finansijske izveštaje objavljivala na mreži, mada ne uvek na vreme.¹⁶² Finansijski izveštaji su prilično detaljni, pružajući podatke o prihodima, rashodima u poređenju sa istim periodom prošle godine, uplatama, subvencijama i grantovima. Izveštaji detaljno opisuju sektore u kojima su preduzete mere, ali nije uključena rodna perspektiva.

Generalno se revizije državnih finansija sprovode svake godine, sledeće godine.¹⁶³ Zbog toga je bilo prerano za reviziju revizorskih izveštaja koji se odnose na odgovor na COVID-19 i u meri u kojoj su ovi sadržali rodnu perspektivu. Revizije još nisu bile sprovedene, ni interno ni spoljno. Niti službe

¹⁵⁶ Službeni list Republike Kosovo, [Zakon br. 05/L-068 o izmenama i dopunama Zakona br. 04/L-042 o javnim nabavkama Republike Kosova, izmenjen i dopunjen Zakonom br. 04/L-237](#), član 17, s. 9, 2016.

¹⁵⁷ Ibid.

¹⁵⁸ Intervjui MŽK-a sa Ministarstvo finansija.

¹⁵⁹ Intervjui MŽK-a.

¹⁶⁰ Intervjui MŽK-a.

¹⁶¹ Nisu se svi datumi objavljivanja podudarali sa datumima izveštaja.

¹⁶² [Zakon br. 05/L-055 o generalnom revizoru i Nacionalnoj kancelariji revizije Republike Kosovo](#), Član 18, stav 3.

¹⁶³ Za celokupan rezime, molimo pogledajte Dodatak 7.

za reviziju nisu počele da planiraju sadržaj revizija, pa uključivanje rodni indikatora koji se odnose na procenu učinka još uvek nije moglo da se proceni. Na pitanje o rodnoj perspektivi koja se ogleda u prethodnim revizijama, finansijski službenici su primetili da su neke žene revizori ispitale svoje finansije; neki su sugerisali da je prisustvo žena u procesu revizije znak rodne ravnopravnosti u reviziji. Ovo signalizira nedovoljno razumevanje među finansijskim službenicima u pogledu načina na koje se rodna perspektiva može široko odraziti na proces revizije. Iako se dimenzija 9.2 ROUJF odnosi na rodno odgovorno zakonodavno ispitivanje revizorskih izveštaja, bilo je prerano za ocenu zakonodavnog pregleda revizije finansiranja vezanog za COVID-19.

Zaključak

Nalazi istraživanja sugerišu da je malo ljudi ili OCD učestvovalo u konsultacijama radi informisanja o merama za rešavanje problema COVID-19. Prema tome, stavovi različitih žena i muškaraca i rodna perspektiva ne mogu se odraziti na mere zasnovane na takvim konsultacijama. Iako izgleda da su procesi nabavki uglavnom transparentni i javno dostupni, neke OCD su smatrale da nisu transparentni. Ponekad su procesi nabavki ubrzani, mada to može biti dozvoljeno u vanrednim situacijama, na osnovu kosovskog zakona o nabavkama. Međutim, izgleda da se zakonski dozvoljene afirmativne mere ka rodnoj ravnopravnosti nisu odrazile u postupcima nabavki, s obzirom na opšti nedostatak znanja službenika za finansije u vezi sa relevantnim odredbama Zakona o ravnopravnosti polova i Zakona o nabavkama. Iako bi finansijski izveštaji generalno trebali biti dostupni na mreži, ne objavljuju ih sve budžetske organizacije niti ih stavljaju na raspolaganje na zahtev. Revizorski izveštaji vezani za COVID-19 još uvek nisu bili dostupni, ali pregled prethodnih takvih izveštaja ukazuje na malo pažnje na rodnu ravnopravnost u revizorskim izveštajima.

CILJEVI I DOPRINOS FISKALNIH MERA PREMA RAVNOPRAVNOSTI POLOVA

Ovo poglavlje analizira u kojoj su meri vladine mere i budžet usvojeni kao odgovor na COVID-19 nastojali da unaprede rodnu ravnopravnost. Napredak se procenjuje u odnosu na sledeće pokazatelje ROUJF-a: (1) analiza rodnog uticaja predloga budžetske politike; (3) rodno odgovorni budžetski cirkular; (4) dokumentacija predloga o rodno odgovornom budžetu; (5) informacije o učinku pružanja usluga razvrstane po polu; (6) praćenje budžetskih izdataka za rodnu ravnopravnost; i (8) procena rodnih uticaja pružanja usluga.

Prvo, poglavlje govori o meri razmatranja rodne perspektive u budžetskim dokumentima. Drugo, pruža pregled vladinih fiskalnih mera, budžetiranih i potrošenih na rešavanju COVID-19. Treće, u odeljcima koji slede, razmatraju se socijalne, ekonomske, obrazovne, zdravstvene i opštinske mere za rešavanje krize COVID-19 iz rodne perspektive. Svaki od ovih odeljaka sadrži rodnu analizu, ispitujući kako su pandemija i povezane vladine mere uticale na raznolike žene i muškarce. Svaki odeljak govori o meri u kojoj je rodna perspektiva uključena u pisanu formulaciju vladinih mera. Konačno, svaki odeljak raspravlja o korisnicima mera, tamo gde su vidljivi, iz rodne perspektive. Četvrto, kratak odeljak daje pregled sveukupne pažnje mera rodnoj ravnopravnosti, uključujući percepciju zvaničnika o početnom uticaju mera na rodnu ravnopravnost. U poslednjem odeljku ovog poglavlja, autori razmatraju sveukupan vladin odgovor na COVID-19, koji se izvlači iz feminističke i heterodoksne ekonomije.

Što se tiče relevantnog pravnog okvira, kao što je pomenuto, u skladu sa kosovskim Zakonom o ravnopravnosti polova, najboljim praksama u rodno odgovornom budžetiranju i vladinim pozivom za procenu regulatornog uticaja koji obuhvata procenu rodnog uticaja, sve politike, programi i budžeti treba da informisati rodnom analizom ex-ante. Iz toga sledi da bi mere za rešavanje problema COVID-19 trebalo da se pridržavaju ovih zahteva. Rodna analiza je relevantna za informisanje o socijalnim, zdravstvenim, obrazovnim, ekonomskim i drugim vladinim politikama i programima kako bi se osiguralo da se rešavaju potencijalno raznolike potrebe i interesi raznolikih žena i muškaraca. Kako se ova pandemija nije dogodila u vakuumu, rodna analiza uzima u obzir već postojeće situacije, mogućnosti,

pristup resursima i nejednakosti među ženama i muškarcima kako bi se bolje razumeli potencijalno raznoliki uticaji pandemije na žene i muškarce. Identifikovanje glavnih problema sa kojima se žene i muškarci suočavaju u vezi sa pandemijom može pomoći u informisanju o najprikladnijim, efektivnijim i efikasnijim odgovoru vlade. Ex-ante rodna analiza takođe može služiti za identifikaciju ishoda, polaznih vrednosti, ciljeva i korisnika državnih rashoda, kao i za inkluzivnosti rodne ravnopravnosti.

Na osnovu brze rodne analize u odnosu na svaku meru, autori procenjuju u kojoj meri su vladine mere reagovanja prema COVID-19 imale za cilj da unaprede rodnu ravnopravnost. Svaka mera se analizira i ocenjuje u zavisnosti od njenog potencijala za doprinos rodnoj ravnopravnosti, koristeći peto-stepena skala. Mere procenjene kao „rodno negativne“ će po svoj prilici ovekovečiti rodne nejednakosti jačanjem postojećih nejednakih normi, uloga i odnosa između žena i muškaraca; one često daju više privilegija

“Ja ne znam zašto insistirate da nejednakost može postojati. Nema nejednakosti. Sve je bilo isto za sve; Ovde nema “polova”.

— Official

muškarcima nego ženama. Mere označene kao „rod se ne uzima u obzir“ ignorišu postojeće rodne norme, uloge i odnose, ne uzimajući u obzir raznolike potrebe i interese žena i muškaraca. Takve mere se često grade na principu da se bude „fer“ tako što se prema svima postupa „isto“. Međutim, ovo može, čak i nenamerno, da doprinese reprodukciji ili jačanju postojećih rodni nejednakosti i strukturne rodne diskriminacije. „Rodno osetljive“ mere uzimaju u obzir rodne norme, uloge i odnose u datom sektoru, ali ne teže rešavanju ovih nejednakosti. „Rodno pozitivne“ mere uzimaju u obzir rodne norme, uloge i odnose i kako one utiču na pristup ženama i muškarcima resursima i kontrolu nad njima. Pri takvim akcijama se u obzir uzimaju specifične potrebe žena i muškaraca i namerno se ciljaju žene ili muškarce da bi se postigli ciljevi ili zadovoljile ove potrebe. Idealni „rodno transformativni“ pristup, ima za cilj transformaciju štetnih rodni normi, uloga i odnosa i kako one utiču na pristup ženama i muškarcima i kontrolu nad njima, u pravcu unapređenja rodne ravnopravnosti. Takve akcije uključuju strategije koje podstiču progresivne promene u odnosima moći među ženama i muškarcima ka ravnopravnosti. Ovo poglavlje analizira sve politike, programe i mere usvojene ili revidirane ka rešavanju pandemije COVID-19, procenjujući koliko je mera težila unapređenju rodne ravnopravnosti, prema ovom merilu.¹⁶⁴

Istraživanje je fokusirano prvenstveno na budžetske dokumente, hitne fiskalne mere i druge mere koje su postojale od avgusta, jer su se vladini ispitanici u vreme ovog istraživanja bavili samo tim merama. O drugom paketu mera, Programu ekonomskog oporavka, nije razgovarano tokom intervjua, jer je on odobren sredinom avgusta. Stoga, nalazi mogu biti ograničeni na kasnije preduzete mere, jer o njima nije razgovarano sa institucijama. Značajno je da svaki odeljak raspravlja o sadržaju vladinih mera, o tome kako su one sročene u pisanoj formi i u kojoj meri je rodna perspektiva uključena u javno dostupnu pisanu formulaciju mera. Ne ispituje potencijalnu nameru donosilaca odluka, ako to nije izraženo u pisanoj formi i javno dostupno.

Što se tiče korisnika mera, Zakon o ravnopravnosti polova zahteva od svih državnih organa da prikupljaju, evidentiraju, registruju, obrađuju i dostavljaju rodno razvrstane statističke podatke ASK-u. Međutim, malo vladinih tela je imalo podatke koji su razvrstani po polovima u pogledu korisnika mera dostupnih u vreme ovog istraživanja. Stoga je bilo teško utvrditi koliko je žena i muškaraca imalo koristi od izdataka za ove mere. Neka državna tela su imala imena korisnika, ali su izjavila da su ti podaci poverljivi i da se ne mogu otkrivati van tih organa. Neke od mera koje su tek počinjale da se primenjuju u vreme istraživanja, bilo je zaista prerano proceniti što se tiče njihovog uticaja.

Budžetski dokumenti i amandmani

Uzimajući u obzir gore pomenute pokazatelje javnih rashoda i finansijskih odgovornosti (JPFO) i upravljanja rodno odgovornim javnim finansijama (ROUJF), ovaj odeljak ispituje u kojoj su meri budžetski dokumenti i amandmani ovih dokumenata obuhvatali rodnu ravnopravnost. Izmenjeni SOR 2021-2023, kojim je uspostavljena osnova za kosovski budžet, imao je sledeće ciljeve u Vladinom programu za 2020-2023: 1) pobjedu nad pandemijom; i 2) postpandemijski ekonomski oporavak. Revidirani prioriteti srednjoročnog okvira rashoda (SOR-a) obuhvataju reference na „ljudska prava, rodnu ravnopravnost i zajednice“. Srednjoročni okvir rashoda navodi da je vladin prioritet „uspostavljanje jednakih i nediskriminatornih mogućnosti, poštujući ljudska prava, jačanje mehanizama za rodnu ravnopravnost, zaštitu od nasilja u porodici, besplatnu pravnu pomoć i nadoknadu štete žrtvama ratnih

¹⁶⁴ Ibid, st. 74.

zločina, integraciju marginalizovanih grupa, i sloboda izražavanja “. Dokument ne objašnjava kako će ministarstva sarađivati da bi to postigla. U poglavlju „socijalna zaštita“, SOR napominje da ključni cilj ostaje „povećanje socijalne zaštite kroz širenje i podizanje kvaliteta, pružanje socijalnih i porodičnih usluga, sa posebnim fokusom na grupe sa potrebama i rodnu ravnopravnost“. Dakle, SOR samo četiri puta pominje izraz „rod“. Međutim, ne postoji objašnjenje kako će se to postići.

Jedini podaci razvrstani na osnovu pola pomenuti u ovom MTEF-u odnose se na grant za primarnu zdravstvenu zaštitu (2021.-2023.) za opštine, koji iznosi 62.6 miliona EUR za 2021. godinu, koji obuhvataju demografsku kategoriju korisnika prema polu, kao i demografske podatke koji se odnose na starost i sposobnost. Procenjuje se da će 50,4% korisnika biti muškarci, a 49,6% žene.¹⁶⁵

Sveukupno, SOR se može oceniti kao dokument u kome se „rod ne uzima u obzir“; osim ovih kratkih referenci, ne uzima u obzir niti jasno uspostavlja korake za adresiranje specifičnih potreba raznolikih žena i muškaraca. Ne pruža ni rodno razvrstane podatke i rodnu perspektivu u drugim odeljcima koji se odnose na zapošljavanje, stopu učešća radne snage, kredite, depozite, izdatke centralnih i lokalnih institucija i osoblje, zdravstvo, obrazovanje, životnu sredinu, vladavinu zakona i javnu bezbednost, odbranu, stambeno-komunalna pitanja, ekonomska pitanja, rekreaciju, kulturu i religiju i figure socijalne zaštite. Dakle, SOR se ne odnosi dovoljno na dimenzije ROUJF na I. I. Analiza rodnog uticaja za informisanje predloga budžetske politike; 4. I rodno odgovorna dokumentacija o budžetu; ili 5. I. polno razvrstani planovi učinka za pružanje usluga.

Prvobitni Zakon o budžetu za 2020. godinu pominje „rodna pitanja / probleme“ u 17 budžetskih linija, uključujući Agenciju za ravnopravnost polova i 16 budžetskih linija za troškove službenika za rodnu ravnopravnost. Ovaj dokument takođe uključuje pokazatelje tržišta rada prema polu. Cilj SOR-a za socijalnu zaštitu o „povećanju socijalne zaštite poboljšanjem i podizanje kvaliteta, pružanjem socijalnih i porodičnih usluga, sa posebnim fokusom na podložne grupe i rodnu ravnopravnost“, takođe je pomenut u ovom zakonu o budžetu. Izmenjeni Zakon o budžetu pominje „rodna pitanja / probleme“ u istih 17 budžetskih linija.¹⁶⁶

S obzirom na to da Kosovo koristi budžete po stavkama sa pet zasnovanih kategorija rashoda (zване „ekonomske kategorije“), umesto programskog budžetiranja, Zakon o budžetu, sam po sebi, ne ispunjava nijedan od gore pomenutih pokazatelja ROUJF-a. U budžetskom dokumentu nema dovoljno informacija da bi se lako procenilo u kojoj meri bi planirani izdaci mogli da doprinesu rodnoj ravnopravnosti. Stoga je Ministarstvo finansija uložilo napore da to reši putem budžetskih cirkulara, koji podstiču budžetske organizacije da prilože dodatak svojim budžetima, koji obuhvata podatke relevantne za rodno odgovorno budžetiranje, radi ispunjenja njihovih obaveza utvrđenih Zakonom o ravnopravnosti polova. Budžetski cirkular za ciklus planiranja budžeta 2019, 2020. i 2021. godinu navodi da:

Kosovske institucije su odgovorne za „uključivanje rodnog budžetiranja u svim oblastima, kao neophodnim sredstvom za obezbeđenje poštovanja principa rodne ravnopravnosti u prikupljanju, distribuciji i određivanju izvora“ (član 5.1.5). Zbog toga bi budžetske organizacije trebale da učine vidljivim efekte javne potrošnje na rodnu ravnopravnost u godišnjem budžetu [2020; 2021]. Ovo će takođe doprineti povećanju efikasnosti i transparentnosti upravljanja javnim finansijama. Opštine treba da uzmu u obzir ove smernice pri izdavanju opštinskog unutrašnjeg cirkulara kao osnovnog dokumenta za planiranje

¹⁶⁵ Zakon br. 07/L-014 o izmeni i dopuni Zakona br. 07/L-001 o budžetskim izdvajanjima za budžet Republike Kosovo za 2020. godinu, avgusta 2020. godine.

¹⁶⁶ Ibid.

opštinskog budžeta [za period 2020-2022; 2021-2023]. Ukoliko postoji nesigurnost po ovom pitanju, budžetske organizacije se mogu obratiti relevantnim analitičarima iz Odeljenja za budžet Ministarstva finansija.¹⁶⁷

Budžetski cirkulari sadrže dodatak sa obrascem za pružanje ovih informacija. Štaviše, Budžetski cirkular 2021/01, koji je odobrila prethodna vlada, takođe podstiče angažovanje SRP-ova u budžetskom procesu: „kada treba da se predloži budžet, budžetska organizacija mora tačno da odgovori na primedbe i predloge službenika odgovornog za rodnu ravnopravnost budžetske organizacije“. Ova uputstva unutar budžetskih cirkulara jednaka je sa ROUJF indikatorom 3 o rodno odgovornom budžetskom cirkularu.

Od jula 2020. godine, 34 (89%) od 38 opština uključilo je traženi rodno odgovorni budžetski dodatak u njihovom srednjoročnom budžetskom okviru (3) ili u nacrtu budžeta (31). Dalja tekstualna analiza bila bi neophodna da bi se procenilo u kojoj meri je svaka od njih uzela u obzir kako planirani izdaci mogu doprineti rodnoj ravnopravnosti. Daljom analizom se takođe može proceniti u kojoj meri je srednjoročni budžetski okvir svake opštine za 2020.-2022. i 2021.-2023. obuhvatio ciljeve i indikatore ka rodnoj ravnopravnosti.

Usred revizija budžeta za adresiranje COVID-19, dva budžetska cirkulara imala su za cilj da podrže budžetske organizacije u pripremi revidiranog SOR-a, uključujući informisanje njihovih revidiranih budžeta za 2020. godinu na osnovu novog SOR-a. Oba budžetska cirkulara tražila su rodno odgovorne budžetske priloge. Stoga bi ovi dodaci trebali sadržati rodnu analizu radi informisanja o promenama u njihovim budžetima za rešavanje pandemije COVID-19, kao i identifikovati predviđeni broj i procenat ciljnih žena i muškaraca koji bi imali koristi. Od novembra, MŽK još uvek nije dobila informacije o tome da li su budžetske organizacije predale svoje revidirane rodno odgovorne budžetske dodatke zajedno sa predloženim revizijama budžeta.

Za ciklus planiranja budžeta za 2021. godinu, od 51 budžetske organizacije na centralnom nivou, 14% je podnelo svoje rodno odgovorne budžetske dodatke sa svojim SOR-om, a 73% sa svojim nacrtom budžeta; na opštinskom nivou, 37% od 38 budžetskih organizacija podnelo je svoje dodatke sa svojim srednjoročnim budžetskim okvirom i 74% sa svojim nacrtima budžeta. Stoga, iako su budžetski cirkulari rodno odgovorni prema pokazatelju ROUJF 3, nije da sve budžetske organizacije dostavljaju dosledno tražene informacije.

Pregled fiskalnih mera, planiranih i potrošenih za adresiranje COVID-19

Ovaj odeljak rezimira planirani vladin budžet i izdatke u vezi sa rešavanjem problema COVID-19. Ovo se odnosi na dimenziju ROUJF 1.1. na analizu rodnog uticaja predloga politike rashoda, ispitivanjem iz makro-perspektive kako planirani izdaci mogu raznoliko uticati na žene i muškarce. Tabela 2 rezimira raznolike mere i iznose predviđene za svaku po prvij, hitni fiskalni paket i drugi plan za sprovođenje ekonomskog oporavka.

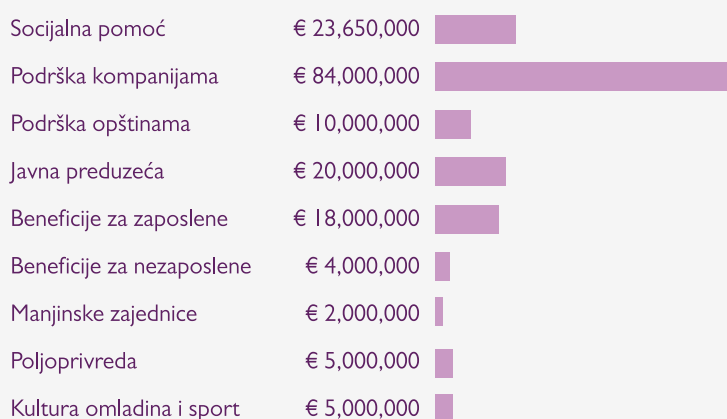
¹⁶⁷ MŽK je otkrila da se žene u ruralnim područjima naročito suočavaju sa dodatnim preprekama u pristupu zdravstvenoj zaštiti čak i bez pandemije; takve mere su im možda dodatno otežale pristup (KWN, [Pristup zdravstvenoj zaštiti na Kosovu](#), 2016).

Tabela 2. Mera	Budžet
Hitni fiskalni paket (Ukupno)	€179,650,000
1. Dvostruko plaćanje za sve korisnike socijalne šeme za mart-maj	€7,650,000
2. Doplata (30 € mesečno) za sve korisnike socijalne i penzijske šeme koji primaju mesečne isplate niže od 100 € za april-jun	€13,000,000
3. Finansijska podrška kompanijama u finansijskim teškoćama za: mesečne zarade u iznosu od 170 € po zaposlenom za april i maj; subvencionisani zakupi do 50% vrednosti zakupa za MSP-ove za april i maj; i penzijski doprinosi za april i maj	€41,000,000 €12,000,000 €8,000,000
4. Javna preduzeća sa finansijskim poteškoćama zbog COVID-19 mogu da uzmu beskamratne pozajmice kako bi osigurala privremenu likvidnost, sa vraćanjem do 31. decembra 2020.	€20,000,000
5. Finansijska podrška opštinama	€10,000,000
6. Bonus na platu u iznosu od 300 € za dva meseca za zaposlene koji rade u osnovnim sektorima	€15,000,000
7. Doplata u iznosu od 100 € za zaposlene u prehrambenim prodavnicama, pekarama i apotekama u aprilu i maju	€3,000,000
8. Isplata mesečne pomoći u iznosu od 130 € za građane koji su ostali bez posla zbog hitnog zdravstvenog stanja za april, maj i jun	€4,000,000
9. Podržavanje inicijativa za poboljšanje života nevećinskih zajednica	€2,000,000
10. Obezbeđivanje finansijske likvidnosti za mikro preduzeća i samozaposlene u iznosu do 10.000 EUR tokom dve godine	€15,000,000
11. Grantovi i subvencije za Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja za povećanje poljoprivredne proizvodnje	€5,000,000
12. Grantovi i subvencije za Ministarstvo kulture, omladine i sporta za sport i kulturne aktivnosti	€5,000,000
13. Podrška izvozniciima na Kosovu nakon hitne situacije	€10,000,000
14. Podrška kompanijama koje registruju zaposlene sa radnim ugovorom od najmanje godinu dana tokom hitnog stanja u iznosu od 130 € tokom dva meseca nakon registracije	€6,000,000
15. Mesečna pomoć (130 evra) za građane sa teškim socijalnim uslovima, koje je nadležna institucija proglasila nezaposlenim, a koji nisu korisnici mesečnih prihoda iz budžeta Kosova za april, maj i jun	€3,000,000
Plan za sprovođenje ekonomskog oporavka (ukupno)	€365,000,000
1. Omogućavanje pristupa pozajmicama za privatna preduzeća, za finansiranje investicionih projekata i kontinuitet poslovanja (podzbir 1)	€100,000,000
1A. Povećavanje pokrivača za nove zajmove putem Kosovskog fonda za kreditno jemstvo	€60,000,000
1B. Pokrivanje troškova naknade Kosovskog fonda za kreditne garancije	€5,000,000
1C. Državno pokrivače troškova reprogramiranih bankarskih kredita	€30,000,000
1D. Subvencionisanje kamatnih stopa za pojedine sektore	€5,000,000
2. Ublažavanje poreskog opterećenja za preduzeća radi poboljšanja njihove kratkoročne likvidnosti (ukupan podzbir 2)	€15,000,000
2A. Odlaganje plaćanja poreza na osnovu poslovnih potreba	
2B. Pokrivanje penzijskog doprinosa od 5% koji preduzeća plaćaju za zaposlene	€5,000,000
2C. Pružanje poreskih olakšica za preduzeća u određenim sektorima	
2D. Pružanje oslobađanja od preplate poreskih obaveza za preduzeća	
2E. Oslobađanje preduzeća od poreskih kazni zbog kašnjenja u plaćanju poreza zbog pandemije, po jasnim i transparentnim kriterijumima	
2F. Pružanje mogućnosti reprogramiranja prethodnih poreskih dugova, uključujući odbitke za trenutnu otplatu duga	
2G. Subvencionisanje 50% troškova zakupa za preduzeća	€10,000,000
3. Povećanje zaposlenosti, posebno određenih grupa radnika sa manjom verovatnoćom zaposlenja (podzbir 3)	€67,300,000
3A. Subvencionisanje plata zaposlenima u preduzećima pogođenim pandemijom za mart i april (170 evra mesečno)	€47,300,000
3B. Subvencionisanje zarada za nove radnike zaposlene od strane preduzeća, na osnovu plana koji identifikuje sektore i kategorije zaposlenih sa najvećom potrebom	€5,000,000
3C. Pružanje stručne podrške preduzećima za funkcionisanje u vreme pandemije, kao što je rad od kuće, rad na mreži, digitalna transformacija itd.	€3,000,000
3D. Podrška preduzećima proizvodnje i usluga opremom i mašinama za automatizaciju procesa	€10,000,000
3E. Podrška preduzećima u povećanju produktivnosti	€2,000,000
4. Povećanje domaće poljoprivredne proizvodnje da bi se povećala zaposlenost u ruralnim područjima, smanjenje uvoza poljoprivrednih proizvoda, prevazilaženje izazova usled nedostatka prodaje zbog COVID-19 i povećanje sigurnosti hrane (podzbir 4)	€26,000,000
4A. Udvostručivanje budžeta za Program direktnih plaćanja za 2020. godinu	€24,000,000
4B. Subvencionisanje kamatnih stopa na poljoprivredne kredite	€2,000,000

Tabela 2. Mera	Budžet
5. Podsticanje potražnje radi podsticanja proizvodnje i zapošljavanja (podzbir 5)	€15,000,000
5A. Omogućavanje podizanja 10% sredstava uštedenih u penzijskom fondu za obveznike doprinosa, na osnovu potreba, u periodu od 4 meseca	
5B. Podrška produženju grejs perioda za kupovinu stanova i kuća na osnovu kriterijuma prihoda	€15,000,000
6. Podrška poslovanju i kapitalnim ulaganjima javnih preduzeća da se izdrže smanjenje prihoda i potrebnog kapitala (podzbir 6)	€17,000,000
6A. Pokrivanje minimalnih operativnih troškova javnih preduzeća	€14,000,000
6B. Pregled plana kapitalnih investicija javnih preduzeća i procena investicija potrebnih da bi se osigurala njihova održivost	
6C. Podrška investicijama u javna preduzeća kroz subvencije, pozajmljivanje i izdavanje državnih garancija za zajmove od finansijskih institucija	€3,000,000
7. Pružanje finansijske podrške za zapošljavanje mladih, OCD-ovima, drugim neformalnim grupama, podsticanje kulturnih, umetničkih i sportskih aktivnosti i njihova revitalizacija	€5,000,000
8. Podrška programima koji se odnose na regionalni razvoj preko Ministarstva za regionalni razvoj	€2,000,000
9. Podrška nevećinskim zajednicama na Kosovu inicijativama usmerenim ka poboljšanju njihovog života i njihovom ekonomskom preporodu	€2,000,000
10. Pružanje finansijske podrške inicijativama usmerenim ka poboljšanju položaja žena u društvu i ekonomiji	€2,000,000
11. Podrška sektoru obrazovanja da omogući početak i nesmetan tok nastave i učenja tokom školske godine 2020/2021.	€10,000,000
12. Podrška opštinama u upravljanju pandemijom COVID-19	€10,000,000
13. Pružanje finansijske podrške sunarodnicima [dijaspori] pokrivanjem troškova premija polise osiguranja	€3,000,000
14. Finansiranje (nadoknada budžetskih linija) za sprovođenje mera prema Odluci br. 01/19 Vlade Republike Kosovo	€71,700,000
15. Osiguravanje plana za hitne situacije radi boljeg suočavanja sa pandemijom COVID-19	€19,000,000

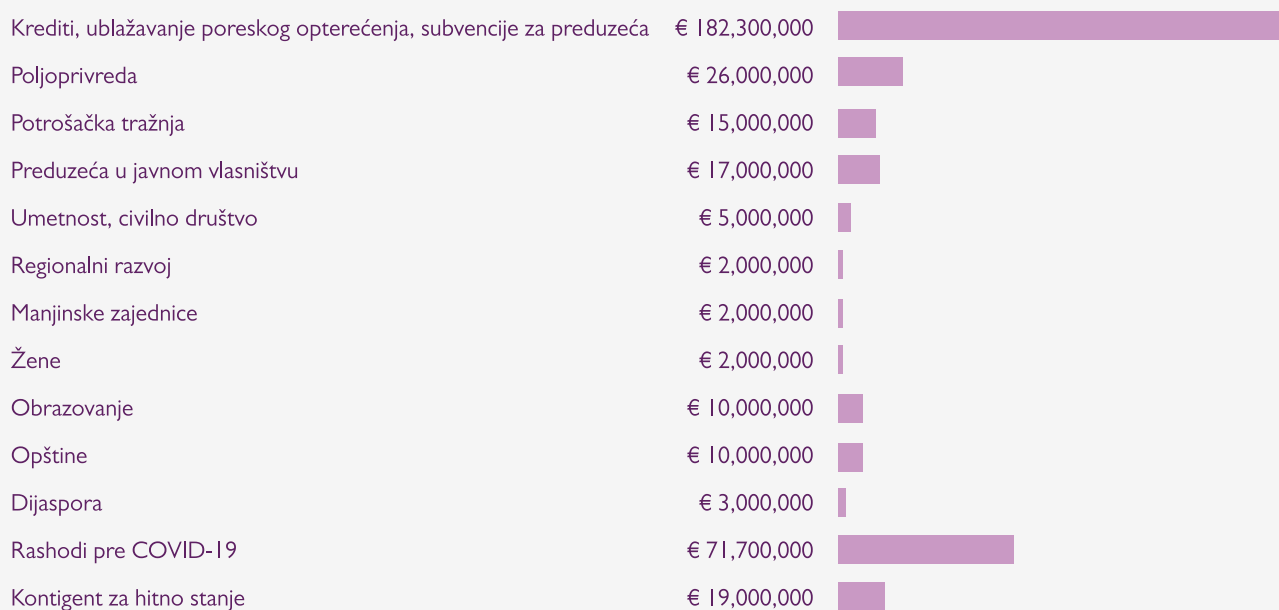
Holistički prikaz ukupnih planiranih državnih izdataka povezanih sa COVID-19 ilustruje snažan fokus vlade na ekonomiju. Za hitni fiskalni paket namenjeno je najmanje 84 miliona evra, 49% svih državnih sredstava za ovaj paket, za preduzeća (grafikon 8). Treba primetiti da su neke od ovih aktivnosti usredsređene na mala i srednja preduzeća (MSP), koja bi potencijalno mogla podržati lokalne ekonomije, o čemu će kasnije raspravljati. Biće važno pratiti upotrebu ovih sredstava kako bi se utvrdilo koja preduzeća imaju koristi i kako to doprinosi dugoročnom blagostanju žena i muškaraca u pogođenim zajednicama. Dodatnih 20 miliona evra dodeljeno je za podršku javnim preduzećima (12%) i 5 miliona evra za poljoprivredni sektor (3%). Sredstva su takođe dodeljena manjinskim zajednicama i opštinama, koje su takođe mogle podržati lokalna preduzeća. Dodatni nadzor će biti potreban da bi se znalo kako su ti izdaci korišćeni. Ljudi su direktno imali koristi od naknada za socijalnu pomoć (14%) i naknada za nezaposlene (2%). Značajno je da ovaj paket nije obuhvatio finansiranje zdravstvenog ili obrazovnog sektora.

Grafikon 8. Početne mere fiskalnog hitnog paketa prema vrsti korisnika

Drugi set mera, Program ekonomskog oporavka, slično planiran da velika većina državnih sredstava ide preduzećima u iznosu od 182,3 miliona evra (50%), uključujući kredite, smanjenje njihovih poreskih doprinosa i pružanje subvencija kompanijama u pravcu stvaranja radnih mesta (Grafikon 9). Dodatnih 17 miliona evra (5%) predloženo je za javna preduzeća.

Grafikon 9. Mere programa za ekonomski oporavak

Uporedivo je manje planirano za obrazovanje (10 miliona evra, 3%). Ostala sredstva bila su planirana za nadoknadu prethodnih troškova povezanih sa COVID-19 (20%), za opštine (3%), manjinske zajednice (<1%) i regionalni razvoj (<1%), sve što zahteva praćenje da bi se bolje razumelo šta i koga konkretno podržavaju. Iako je finansiranje namenjeno podsticanju potražnje potrošača (produžavanjem grejs perioda za kupovinu stana), kao i za žene, umetnost i civilno društvo, to je znatno manje u poređenju. Sredstva za jačanje zdravstvenog sektora naizgled nisu dodeljena.

Ispitivanje sredstava koje je budžetska organizacija planirala (i slično potrošila) za adresiranje COVID-19 slično pokazuje da je većina sredstava prošla kroz MEŽS (51%), u iznosu od preko 76,5 miliona evra, prema JRT; ovi fondovi su se odnosili na ekonomski razvoj i subvencije za preduzeća, kako je detaljno objašnjeno kasnije u ovom poglavlju. Kao što ilustruje Grafikon 10, sledeći najveći udeo sredstava povezanih sa COVID-19 planiran je za MRSZ (23%), što iznosi 34,5 miliona evra za pružanje socijalne pomoći i penzijskih šema. Za opštine je predviđeno manje sredstava (8%), 11,8 miliona evra, iako su odgovorne za neke usluge. Ministarstvo zdravlja (7%, 10 miliona evra) i Bolnička i univerzitetska klinička služba Kosova (5%, 7,5 miliona evra) dobili su srazmerno manje državnih sredstava, nakon kojih sledi Ministarstvo unutrašnjih poslova (5%, 6,6 miliona evra).

Grafikon 10. Budžet za COVID-19 po budžetskim organizacijama od januara do septembra

Budžetska organizacija	Budžet	Potrošeno	% ukupnog budžeta
Ministarstvo ekonomije i zaštite životne sredine	€ 76,497,014	€ 75,127,322	51%
Ministarstvo rada i socijalne zaštite	€ 34,522,156	€ 34,450,626	23%
Ministarstvo zdravlja	€ 10,048,383	€ 7,904,814	7%
Služba bolnice i univerzitetske klinike na Kosovu	€ 7,497,541	€ 7,498,801	5%
Ministarstvo unutrašnjih poslova	€ 6,647,170	€ 6,553,762	4%
Opštine	€ 11,819,843	€ 9,713,949	8%
Drugo	€ 1,744,799	€ 1,455,575	1%

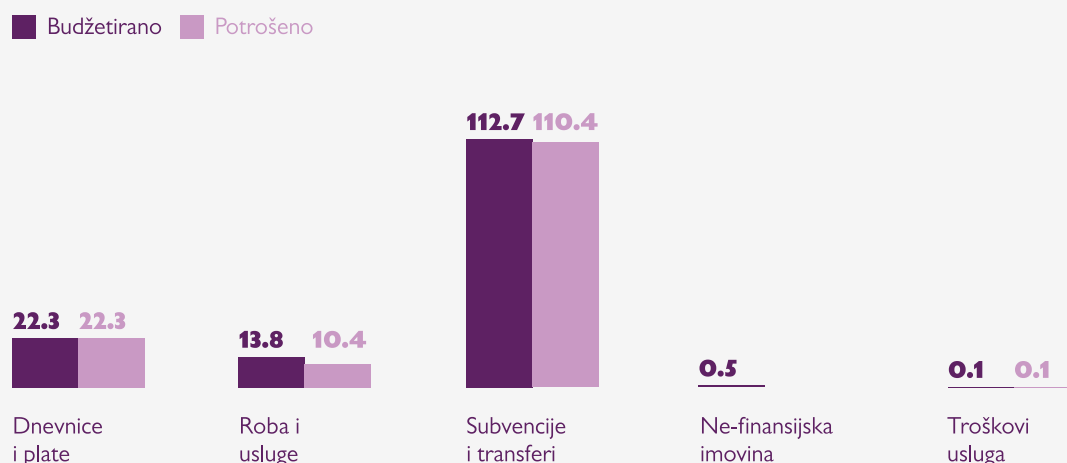
Prema JRT-ovom devetomesečnom izveštaju za period od januara do septembra 2020. godine, izdaci su iznosili 143 miliona evra za plaćanja i transakcije u vezi sa budžetskim kodom 00099 za adresiranje COVID-19. Možda je bilo i drugih izdataka, ali njih nije bilo lako pratiti. Pregled izveštaja JRT-a ilustruje da je većina sredstava tokom ovog perioda potrošena za razvoj ekonomije i poslovanja (52%), zatim socijalne pomoći i penzija (24%) (Grafikon 11). Zdravstveni sektor je dobio 15% sredstava, a opšta administracija i uprava 6%. Svi ostali izdaci po sektorima iznosili su manje od 1% sredstava. Ova ukupna podela budžeta i s njim povezani izdaci za COVID-19 ilustruju snažan naglasak vlade na ekonomiju i razvoj poslovanja.

Grafikon 11. Budžetirana i potrošena sredstva po sektorima (u hiljadama) od januara do septembra 2020

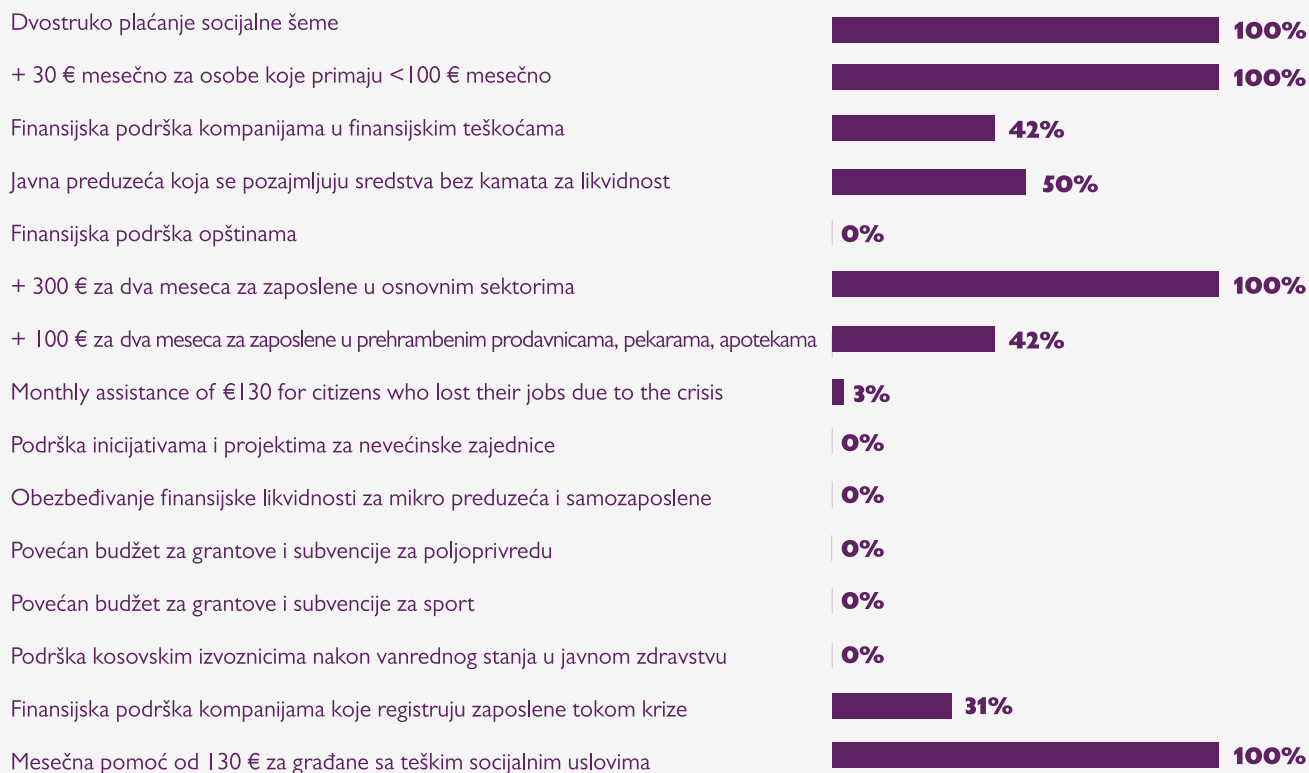
Vrsta troškova	Budžetirano	Potrošeno
Opšta uprava	€ 10,238,048	€ 8,856,982
Poljoprivreda	€ 50,525	€ 27,860
Inspekcije/nadzor	€ 172,920	€ 172,620
Zdravstvo	€ 24,003,712	€ 21,626,249
Obrazovanje	€ 148,861	€ 112,225
Karantin / Rezidencijalne usluge	€ 674,119	€ 597,962
Rad/Zapošljavanje	€ 22,050	€ 22,050
Ekonomija / poslovni razvoj	€ 76,807,260	€ 75,128,582
Nejasno	€ 112,770	€ 112,770
Socijalna pomoć, penzije	€ 34,134,196	€ 34,062,666
Bezbednost, rad policije, korekcije	€ 1,248,055	€ 1,098,708
Pravna pomoć	€ 9,900	€ 3,326
Prevoz	€ 376,971	€ 264,370
Sredina i prostorno planiranje	€ 317,784	€ 169,753
Mediji	€ 4,000	€ 1,777
Umetnost, kultura, sport i nauke	€ 59,015	€ 31,003
Vatrogasci	€ 361,305	€ 361,305
Socijalne usluge	€ 255,640	€ 253,140
Opšti budžet	€ 425,300	€ 335,833
Upravljanje zgradom Vlade	€ 64,965	€ 59,652

Transakcije povezane sa COVID-19 nastale su u svim budžetskim ekonomskim kategorijama (grafikon 12). Većina transakcija od septembra je izvršena u kategoriji „Subvencije i transferi“ daleko više od ostalih. Ovo nije iznenađujuće s obzirom na značajan iznos sredstava planiran za socijalnu pomoć i transfere za podršku poslovanjima.

Grafikon 12. Sredstva za adresiranje COVID-19 po ekonomskim kategorijama

Grafikon 13. Primena mera od 17. jula

Iako je izveštaj JRT-a prilično detaljan i odražava sve troškove, ne sadrži informacije o korisnicima. Ne odražava ni to u kojoj meri su se ovi izdaci odazvali na raznolike potrebe žena i muškaraca ili unapredili rodnu ravnopravnost. O ovim pitanjima se govori u narednim odeljcima koji se odnose na pojedinačne mere, tamo gde su dostupne.

Što se tiče implementacije, prema Kosovskom demokratskom institutu, od 17. jula, samo su hitne mere fiskalnog paketa 1, 2, 6 i 15 sprovedene gotovo u potpunosti; mere 5, 9, 10, 11, 12 i 13 uopšte nisu sprovedene; Mera 3 je sprovedena za 42%, Mera 4 za 50%, Mera 7 za 42%, Mera 8 za 3% i Mera 14 za 31% (vidi Grafikon 13). Osim ograničenih informacija predstavljenih u poglavljima koja slede, ostale ažurirane informacije u vezi sa primenom hitnog fiskalnog paketa nisu bile dostupne tokom ovog istraživanja

Kako se odeljci koji slede u ovom poglavlju usredsređuju na pojedinačne, postojeće mere, treba imati u vidu da dodela sredstava za raznolike mere može imati uticaja na rodnu ravnopravnost. Na primer, činjenica da je na preduzeća potrošeno više sredstava nego za obrazovanje, može imati implikacije na žene, koje su nedovoljno zastupljene među vlasnicima preduzeća, a previše među starateljima koji pomažu deci u obrazovanju tokom školovanja kod kuće. Kao što je detaljno objašnjeno u nastavku ovog izveštaja, pandemija i prateće mere izolacije prebacile su odgovornosti sa javnog na privatno domaćinstvo i povećale količinu vremena provedenog na neplaćenom radu na nezi i obrazovanju unutar domaćinstava, doprinoseći gubicima radnih mesta i prihoda. Na mnogo načina, teret suočavanja sa krizom prebačen je sa države na domaćinstvo, gde naročito žene nose najveći dodatni teret neplaćenog rada, s obzirom na tradicionalne rodne norme. Tako da je ova kriza doprinela da se žene suoče sa „trostrukom opasnošću“, kao glavne korisnice javnih usluga, poput škola i centara za negu, koji su se zatvorili; kao glavni pružaoci javnih usluga u zdravstvu, socijalnoj zaštiti i obrazovanju, koje je pandemija najviše pogodila; i kao osobe koje popunjavale praznine koje su ostale usled ograničenih javnih usluga povećavajući njihov neplaćeni reproduktivni rad u domaćinstvu. Davanjem prioriteta finansiranju poslovanja u odnosu na ulaganja u socijalnu infrastrukturu, posebno usluge nege, vlada će s verovatnoćom ojačati postojeće nejednakosti, kao što je objašnjeno u odeljcima koji slede.

Društvene mere

Ovaj odeljak ispituje koliko su, pri socijalnim merama koje je vlada preduzela, uzeti u obzir potencijalni uticaji na žene i muškarce, kao i kako su te mere uticale na žene i muškarce. Detaljna tabela ovih mera može se naći u Dodatku 7.

Vladine mere preventivne socijalne izolacije započete 11. marta 2020. godine, iako neophodne za sprečavanje širenja virusa, imale su negativan uticaj na mnoge stanovnike Kosova, ali posebno na roditelje i zaposlene žene. S obzirom na tradicionalne socijalizovane rodne norme, žene su nesrazмерно imale društvenu odgovornost da ostanu kod kuće da bi brinule o svojoj deci kada su se ustanove za brigu o deci i obrazovne ustanove zatvorile. Vlada nije uzela u obzir nesrazmeran uticaj mera zatvaranja i izolacije na žene, uključujući povećani rizik da se suoče sa gubitkom posla zbog odgovornosti za brigu o deci. Stoga se mere socijalne izolacije koje su obuhvatale zatvaranje obrazovnih institucija, bez alternativnih opcija za brigu o deci, ocenjuju kao rodno negativne; pojačale su i čak pogoršale rodne nejednakosti.

Druga preventivna mera, kao što je pomenuto, stupila je na snagu 24. marta kada je vlada ograničila kretanje, obustavljajući sav međugradski javni prevoz. Samo oko 10% automobila na Kosovu

je u vlasništvu žena, a 30% vozača su žene. Usled manje verovatnoće da žene poseduju ili imaju pristup privatnim vozilima za prevoz, ova mera je verovatno imala veći negativan uticaj na žene nego na muškarce. Žene koje žive daleko od svog radnog mesta, naročito one koje putuju iz seoskih u gradska područja, borile su se da stignu na posao. Prekid javnog prevoza se može oceniti kao rodno negativna intervencija, jer je verovatno povećala rodne nejednakosti u pristupu poslu i zdravstvenoj zaštiti.¹⁶⁸

Mere su takođe obuhvatale ograničenja kretanja od 10:00 do 16:00 i 20:00 do 06:00. U aprilu su se mere promenile i omogućile su svakoj osobi samo 90 minuta napolju tokom dana. Pojedincima je vreme bilo određivano na osnovu njihovih ličnih identifikacionih brojeva. Žene su izložene većem riziku od nasilja noću nego muškarci, što je značilo da bi žene kojima je vreme izlaska nasumično određeno u večernjim satima mogle da se suoče sa većim rizicima nego muškarci kada izlaze da kupuju robu. Pored toga, samohrane majke, žene koje vode domaćinstva ili žene odgovorne za decu raznolikih sposobnosti ili starije osobe bile su prepuštene poteškoćama pri napuštanju njihovih domova uveče ili bez osoba koje o njima zavise. Ovo je moglo sprečiti žene posebno u obezbeđivanju hrane, lekova i drugih neophodnih proizvoda. Stoga se određivanje vremena bez razmatranja rodnih normi ili odgovornosti porodične brige može smatrati rodno negativnom merom.

U maju su mere ublažene i ljudi su mogli da napuštaju domove dva puta dnevno po 90 minuta, ukupno tri sata dnevno. Postepeno su uklonjena ograničenja kretanja i uveden je policijski čas. Ovo se događalo povremeno, od slučaja do slučaja, kada se broj novih slučajeva povećavao u određenim regionima ili gradovima. Pre 18. maja, a periodično i kasnije, mnoge javne i privatne institucije radile su sa ograničenim brojem osoblja, dok su druge radile od kuće. U ovim merama pol nije uzet u obzir. Zapravo, imajući u vidu odgovornosti za negu, žene su se verovatno suočile sa dodatnim izazovima u koordinisanju svog posla kod kuće, prilikom kancelarijskog, i rada na nezi.

Mere izolacije su takođe su doprinele depresiji i stresu, uključujući i muškarce koji su manje naviknuti da ostaju kod kuće. Finansijski problemi, rizik od siromaštva i povećane odgovornosti za brigu o deci koje su ugrožavale muški identitet i tradicionalni položaj moći muškaraca, doprineli su frustraciji kod nekih muškaraca i povećali verovatnoću porodičnog nasilja. Gubitak posla zbog pandemije, ugroženost muškog identiteta, produženje izolacije i ograničena sposobnost žena da izbegnu nasilne veze doprineo je povećanju broja slučajeva nasilja u porodici širom sveta. U međuvremenu, nejednaki odnosi moći među ženama i muškarcima, koji su rezultat patrijarhalnih rodnih normi i odnosa, glavni su faktori koji doprinose muškom nasilju nad ženama. Osobe suočene sa porodičnim nasiljem, pre svega žene i deca, bile su zarobljene kod kuće sa svojim zlostavljačima. U aprilu 2020. godine zabeležen je porast od 21% slučajeva prijavljenih kosovskoj policiji u poređenju sa martom 2019. godine (vidi Grafikon 14).

Zapažljivo, usred mera izolacije, ženama izloženim porodičnom nasilju bilo je dozvoljeno da napuste domove u bilo kom trenutku, ako je to bilo da bi izbegle nasilnu situaciju. Čak je Agencija za ravnopravnost polova osnovala utočište za hitne slučajeve 29. aprila kako bi žene koje čekaju rezultate testa ili koje su bile pozitivne na testu za COVID-19 imale gde da borave dok ne odu u redovno prihvatilište, kako ne bi dovele u opasnost od zaraze osoblje prihvatilišta ili druge zaštićene osobe. Ovo privremeno prihvatilište osnovano je uz podršku Žena UN-a i Narodnog Fonda Ujedinjenih Nacija, koji su obezbedili osnovne higijenske pakete, odeću, ličnu zaštitnu opremu i druge stvari potrebne stanovnicima. Prihvatilište je izdržavalo 40 ljudi, pružajući im sigurnost, hranu, sanitarnu higijenu i drugu pomoć. Agencija za ravnopravnost polova blisko je saradivala sa ministarstvima zdravlja, pravde, unutrašnjih poslova i rada i socijalne zaštite kako bi pružila sveobuhvatne usluge stanovnicima. Socijalni

¹⁶⁸ ASK, [Anketa o radnoj snazi](#), 2019.

radnici imali su pristup prihvatilištu kako bi pružali usluge kada su osobe stizale iz drugih mesta van Prištine. Vladino osnivanje ovog privremenog prihvatilišta može se oceniti kao rodno pozitivna intervencija, jer je sprečilo dalje nasilje, kao i smanjilo rizik zaraze sa COVID-19 za radnice prihvatilišta i žrtve nasilja.

Ekonomske mere i njihova obuhvaćenost rodnim nejednakostima

Ovaj odeljak procenjuje u kojoj su meri u pri ekonomskim merama za rešavanje posledica povezanih sa pandemijom COVID-19 uzete u obzir postojeće rodne razlike i nejednakosti, kao i svaki početni uticaj koji su ove mere mogle imati na žene i muškarce. Počinje kratkom rodnom analizom da bi se postavio kontekst identifikovanjem raznolikih položaja žena i muškaraca u ekonomiji pre i tokom pandemije. Ova rodna analiza postavlja osnovu za raspravu o vladinim ekonomskim merama, koja sledi.

Grafikon 14. Prijavljeni slučajevi nasilja u porodici od januara do novembra 2019. i 2020. godine

Brza rodna analiza rodnih nejednakosti u ekonomiji, pre i tokom pandemije

Pre krize, stopa nezaposlenosti u 2019. godini bila je 25,7%, prema ASK-u. Nezaposlenost je bila veća kod žena (34,4%), nego kod muškaraca (22,6%).¹⁶⁹ U prvom kvartalu 2020. godine nivo nezaposlenosti iznosio je 25% (30,6% među ženama i 23% među muškarcima) (vidi Grafikon 15) Najveća stopa

¹⁶⁹ ASK, "Broj nezaposlenih i stopa nezaposlenosti prema polu i starosnoj grupi prema starosnoj grupi, u hiljadama ili %, prema godini i polu", ASKDATA.

nezaposlenosti je među mladim ženama od 15 do 24 godine (60,3%)..¹⁷⁰ ASK ne pruža javno dostupne podatke u vezi stope zaposlenosti i nezaposlenosti prema polu i etničkoj pripadnosti, sposobnostima ili geografskom položaju. Žene su takođe prekomerno zastupljene među dugoročno nezaposlenima, to jest osobama nezaposlenim duže od godinu dana (65,4% muškaraca i 74,4% žena u 2019; 67,7% muškaraca i 65,8% žena u 2020. godini). Grafikon 15 sugerše da se nezaposlenost zapravo smanjila među ženama početkom 2020, dok je blago porasla među muškarcima. Međutim, početkom decembra 2020. godine, ASK još nije imao dostupne podatke za drugi kvartal 2020. godine, kada je početni uticaj COVID-19 na stope nezaposlenosti postao vidljiv. Nisu bili dostupni ni podaci o tome koji su sektori najviše pogođeni, što bi moglo imati rodne implikacije, dati profesionalne stereotipe i ženske i prekomerne zastupljenosti muškaraca u određenim sektorima.

Žene su uglavnom bile zaposlene u obrazovanju, trgovini i zdravstvu (53,0%), dok su muškarci uglavnom bili zaposleni u trgovini, građevinarstvu i prerađivačkoj industriji (46,3%). Svi ovi sektori su bili podložni uticaju COVID-19, jer su škole, gradilišta, maloprodajne prodavnice i proizvodni pogoni ili zatvoreni ili suočavani sa intenzivnim protokolima socijalnog udaljavanja. Kao i svuda u svetu, žene na Kosovu su prekomerno zastupljene u zanimanjima sa posebno visokim rizikom od zaraze virusom COVID-19, radeći u zdravstvenim centrima, obrazovnim institucijama, apotekama i supermarketima. Kosovski sistem javnog zdravlja takođe karakteriše prevelika zastupljenost žena. U 2019. godini od 13.518 zaposlenih u javnim zdravstvenim ustanovama 8.245 su bile žene (61%) i 5.270 muškarci (39%). To sugerše da su žene bile više izložene riziku od infekcije kao prve tačke kontakta sa zaraženim osobama sa potrebom za negu. Sa porastom broja slučajeva, i zdravstveni radnici su imali neprekidne smene. Žene koje rade u osnovnim sektorima, posebno one sa većim rizikom od zaraze, izrazile su zabrinutost u vezi osiguravanja da njihove porodice ostanu bezbedne, posebno ako su zbog zatvaranja škole morali da ostave decu samu kod kuće.¹⁷¹

Kvalitativni dokazni materijal iz intervjua pokazuje da su vladine restriktivne mere, počev od marta, dovele do gubitka posla, a oni na maržama su više pretrpeli. Neki poslodavci su navodno koristili pandemiju kao razlog za prekid ugovora sa nekim ženama. Na primer, iako je pravo žena na porodiljsko odsustvo plaćeno od strane poslodavca zaštićeno zakonom, postojao je bar jedan poznati slučaj gde je poslodavac otkazao ugovor ženi kada je otišla na porodiljsko odsustvo, pripisujući ga otpuštanju vezanim sa COVID-19. Nekoliko preduzeća u vlasništvu žena, poput kozmetičkih salona i krojača, navodno se zatvorilo tokom karantina.¹⁷²

Prema Kosovskoj agenciji za zapošljavanje (AZRK), broj tražioca posla značajno se povećao od marta, sa približno 37.000 ljudi koji su se prijavili kao nezaposleni u prva četiri meseca 2020; ovo je bilo pet puta više ljudi nego u decembru 2019.¹⁷³ Ovo je enormno povećanje u poređenju sa poslednja četiri meseca 2019. godine, kada je broj tražilaca posla iznosio 6.882. Prema podacima AZK-a, Kosovo je od januara do juna 2020. godine imalo 73.407 tražioca posla više u poređenju sa istim periodom 2019. godine (Grafikon 16). Ogroman porast može se primetiti u aprilu i maju 2020. godine, naročito u poređenju sa 2019. godine. Ovaj značajan porast može se delimično pripisati vladinoj meri usvojenoj 30. marta, koja je određivala da građani moraju biti registrovani kao nezaposleni da bi mogli da traže beneficije. Zapravo, iako je bio stalno veći nego 2019. godine, broj tražioca posla je jasno vidljivo porastao u aprilu 2020. godine nakon usvajanja nove mere.

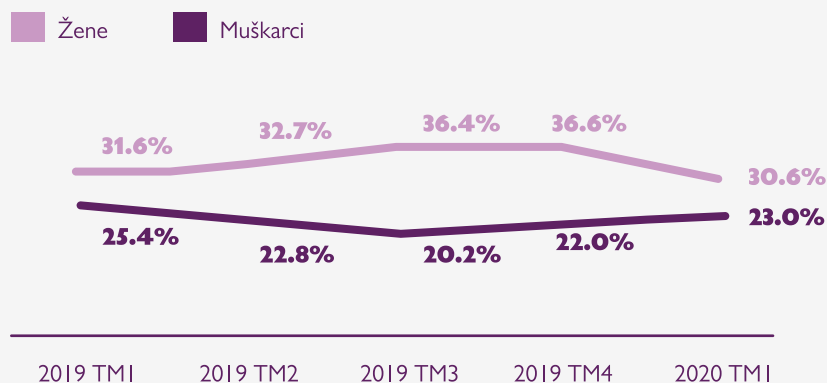
¹⁷⁰ Intervjui MŽK-a.

¹⁷¹ Intervjui MŽK-a sa opštinskim službenicima za rodnu ravnopravnost.

¹⁷² Agencija za zapošljavanje Republike Kosovo.

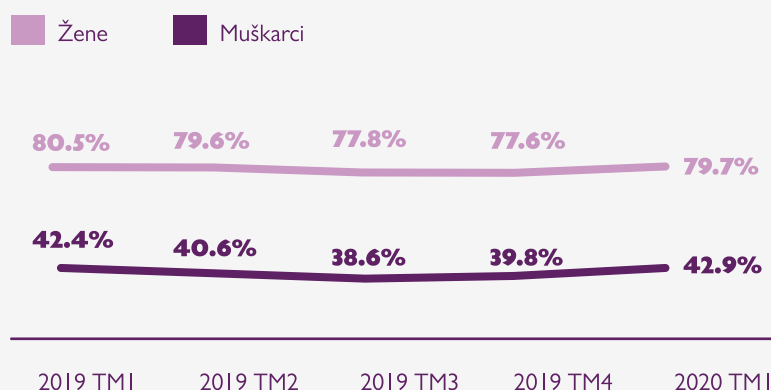
¹⁷³ AZRK, Godišnji izveštaj 2019, st. 47

Grafikon 15. Nezaposlenost među muškarcima i ženama u 2019. i u prvom tromesečju 2020

U međuvremenu, kako su u martu započela i zatvaranja zbog karantina, teško je utvrditi koliko se novih tražioca posla registrovalo zbog toga što su izgubili posao tokom pandemije, i koliko je njih i pre bilo nezaposleno, pa su odlučili da se registruju da bi se kvalifikovali za novu državnu olakšicu. Sveukupno, u periodu od januara do oktobra 2020. godine kod AZRK-a je registrovalo 200.577 tražioca posla (45% žena i 54% muškaraca). Tako je od oktobra 2020. godine Kosovo imalo 129.787 tražioca posla više od 70.790 registrovanih lica koja su tražila posao pri kraju 2019. godine (tada 46% žena i 54% muškaraca). Od ukupnog broja tražioca posla, od oktobra 2020. godine, nakon Aktivnih mera tržišta rada, zaposleno je 5.430 (52% žena i 48% muškaraca). Poređenja radi, u 2019. godini od 4.611 osoba koje su se zaposlile bilo je 2.198 (ili 47,7%) žena i 2.413 (ili 52,3%) muškaraca koji su imali koristi od aktivnih mera tržišta rada.¹⁷⁴

Grafikon 16. Broj tražioca posla, od januara do juna 2019. i 2020. godine

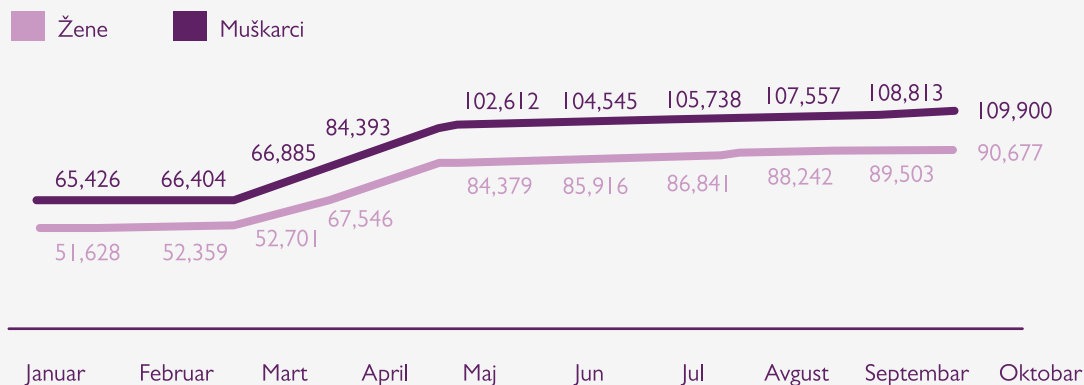

AZRK održava podatke o tražiocima posla prema starosti, polu, etničkoj pripadnosti, nivou obrazovanja i opštini / regionu. Dostupni podaci o tražiocima posla od strane ASK-a, koji se blago razlikuju od podataka AZRK-a, odnose se samo na pol, nivo obrazovanja i opštinu. Prema podacima KEA, konstantno je više muškaraca registrovano kao osoba koje traže posao nego žena (Grafikon 17).

¹⁷⁴ Riinvest Institute, [WŽene u radnoj snazi. Analiza uslova za žene u radnoj snazi na Kosovu](#), st. 38, 2017; i MŽK, [Rodno zasnovana diskriminacija i radn na Kosovu](#).

Poređenje osoba koje traže posao sa nezaposlenim osobama ilustruje da, iako je procenat nezaposlenih žena veći nego nezaposlenih muškaraca, više muškaraca nego žena traži posao. Na Kosovu se ovo poklapa sa opštim trendovima neaktivnosti, prema kojima je manje žena zvanično aktivno na tržištu rada ili koje traže posao, nego muškaraca.

Grafikon 17. Broj tražioca posla prema polu, od januara do oktobra 2020

Niska stopa učešća žena u radnoj snazi (26,1%) u poređenju sa muškarcima (73,9%) atribuirana se društveno pripisanim rodnim ulogama, pri čemu žene imaju tendenciju da ostanu kod kuće i brinu o deci, starijim osobama i osobama razolikih sposobnosti, dok muškarci teže da rade van kuće. Odsustvo dostupne, pristupačne brige o deci znači da žene ne mogu da rade jer moraju da ostanu kod kuće da bi se brinule o deci. Minimalno vlasništvo nad ženama podriva im pristup kapitalu za otvaranje ili širenje preduzeća. Zbog profesionalnih rodnih stereotipa, poslodavci mogu da ne zaposle žene na položaje za koje smatraju da su „za muškarce“. Dizajn ekonomskih mera bi trebalo da razmotri i reši ove osnovne rodne nejednakosti kako bi se izbeglo njihovo jačanje.

„Videli smo slučajeve porodica koje su se od porodice sa skromno stabilnim ekonomskim statusom pretvorile u porodicu kojoj je potrebna socijalna pomoć, a to je teško i za muža i za ženu.“

— Zvanično

U globalu, žene su uglavnom prekomerno zastupljene u neformalnoj ekonomiji. Ovo može doprineti nedovoljnoj zastupljenosti zaposlenih u službenoj statistici i samim tim nižim stopama učešća radne snage. Rodno razvrstani podaci o neformalnoj ekonomiji na Kosovu su lošeg kvaliteta. Zastarele procene zasnovane na podacima o radnoj snazi iz 2012. godine sugerišu da bi stopa neformalnosti mogla biti veća kod muškaraca (47%) nego kod žena (36%). Ipak, neformalnost očigledno pogađa i žene i muškarce na Kosovu. Kvalitativni dokazi sugerišu da žene zaposlene u privatnom sektoru često rade neformalno, bez ugovora i socijalne zaštite. Postoje dalji dokazi o povredama ženskih radnih prava na Kosovu u vezi sa njihovim prisustvom u neformalnoj ekonomiji, uključujući rad bez ugovora, dugo radno vreme, loši radni uslovi i druge povrede prava.¹⁷⁵ Žene često rade prekovremeno bez naknade i imaju manje šansi za pristup mogućnostima profesionalnog razvoja nego muškarci.¹⁷⁶

¹⁷⁵ Palmer, R., *Neusklađenost poslova i veština u neformalnoj ekonomiji*, ILO, st. 11, 2017. U istraživanju MŽK sa ministarstvima u vezi rodno odgovornog budžetiranja je ovo takođe evidentirano, pošto su muškarci imali veći pristup obuci nego žene.

¹⁷⁶ Intervjui MŽK-a.

“Majke dece sa invaliditetom su se uvek žrtvovalе radeći bilo kakav posao. Bilo im je potrebno da samo budu u mogućnosti da [finansijski obezbede] lekove potrebne svojoj deci. U ovom kriznom vremenu morali su da podnesu još jedno požrtvovanje odustajanjem od svog rada, čak i kada su mere ublažene i kada su mogle da rade. One se plaše da se ne zaraze i ne ugroze živote svoje dece.”

— Predstavnik OCD-a koji radi sa grupama sa posebnim potrebama

Žene takođe mogu raditi na fleksibilnijim i manje pouzdanim poslovima, zbog neplaćenih radnih obaveza, pored ostalih faktora. Prema ASK-u, više žena (6,9%) je radilo skraćenim radnim vremenom od muškaraca (6,0%) u 2019. Više žena (0,6%) od muškaraca (0,0%) je kao razlog za posao za nepuno radno vreme navelo brigu o deci ili odraslima sa raznolikim sposobnostima. Dalje, 10,9% žena je navelo druge lične ili porodične razloge zbog kojih rade sa skraćenim radnim vremenom, u poređenju sa samo 3,6% muškaraca koji su ovo prijavili. Razlog zašto je većina muškaraca radila sa skraćenim radnim vremenom bio je taj što nisu mogli da nađu posao sa punim radnim vremenom (79,7%), u poređenju sa 56,7% žena koje su ovo prijavile. Rad sa nepunim radnim vremenom može imati negativne implikacije, kao što su veće šanse za nepouzdan rad, nižu stabilnost, ograničenu socijalnu zaštitu, loš pristup kreditima i veći rizik od siromaštva. Loši uslovi rada mogu žene odvratiti od želje da rade, ako uopšte imaju takav izbor.

Usred mera izolacije, tradicionalna socijalna uloga žena kao pružaoca nege takođe je značila da su morale da ostanu kod kuće da brinu o deci usred i zatvaranja dečjih obdaništa i škola, što je dovelo žene do većeg rizika od gubitka posla, a samim tim i do siromaštva, posebno samohranih majki, tokom izolacija.¹⁷⁷ U početku, kao rezultat zaključavanja i zatvaranja javnog prevoza, žene raznolikih sposobnosti nisu mogle da idu na posao.¹⁷⁸ Nakon ublažavanja mera, žene koje se brinu o deci raznolikih sposobnosti rekle su da ne mogu da sebe dovode u rizik od infekcije, što bi moglo pogoršati postojeće uslove.¹⁷⁹ Gubitak posla i ekonomske poteškoće pogoršali su im pristup skupim lekovima od kojih zavise.

Visoka stopa neaktivnosti i nezaposlenosti žena, uglavnom zbog neplaćenih obaveza nege, znače da će kasnije u životu biti sklone nižem iznosu penzija. Na Kosovu, s obzirom da je manje žena uplaćivalo u penzijski sistem kroz službeno zaposlenje, više žena je sklono primanju osnovne penziju, dok više muškaraca prima veće penzije sa doprinosom. Uzimajući u obzir da je tendencija žena da takođe imaju manje pristupa resursima, kao što su imovina i nasledstvo, niže penzije takođe mogu doprineti feminizaciji siromaštva među starijim ženama kasnije u životu.

Ekonomске Mere

Da bi pomogla preduzećima i ljudima koji su finansijski pogođeni pandemijom COVID-19, Vlada Kosova je 30. marta 2020. odobrila Hitni fiskalni paket, koji je obuhvatio 15 mera za ubrizgavanje 179

¹⁷⁷ Intervjui MŽK-a sa OCD-ovima, finansijskim službenicima opština i ministarstva, i Organizacijama za rodnu ravnopravnost.

¹⁷⁸ Intervju MŽK sa organizacijom koja zastupa interese ljudi sa posebnim potrebama.

¹⁷⁹ Za rezime mera i procenu njihove pažnje rodnoj ravnopravnosti, vidi Dodatak 7.

miliona evra u ekonomiju.¹⁸⁰ Potom je 4. aprila Ministarstvo finansija i transfera odobrilo Operativni plan za hitni fiskalni paket, koji je sadržao procedure i kriterijume za ove mere.¹⁸¹ Hitni fiskalni paket imao je nekoliko svrha: pružanje dodatne finansijske pomoći najsiromašnijim članovima društva tokom pandemije; da pomognu preduzećima u pokrivanju operativnih troškova kako bi mogli da obezbede minimalnu zaradu za sve radnike tokom hitnih situacija; kako bi se osiguralo da preduzeća imaju mogućnost da nastave sa radom u toku i nakon COVID-19; da obezbedi dodatnu likvidnost za preduzeća radi podsticanja rasta ekonomskih aktivnosti; da zaštiti zaposlene u osnovnim sektorima koji su najizloženiji riziku od zaraze; i da podstakne zapošljavanje i formalizaciju privatnog sektora.¹⁸²

Generalno, Odluka o hitnom fiskalnom paketu i Operativni plan ne sadrže rodnu perspektivu. Niti spominju žene, muškarce ili rodnu ravnopravnost. Niti oni eksplicitno i jasno integrišu pažnju između ostalog i samohranih roditelja, domaćinstava samohranih roditelja, žena razolikih sposobnosti i žena u ulogama koje se brinu. Sveukupno, dakle, rod se ne uzima u obzir u ovim dokumentima, iako se o svakoj meri dalje govori u ovom odeljku.

Mere Hitne fiskalne socijalne pomoći

Tri mere koje se odnose na socijalnu pomoć obuhvaćene u Hitnom fiskalnom paketu:

1. Mera 1 – Dvostruko plaćanje vrednosti socijalne šeme za sve korisnike socijalne šeme za mart, april, i maj, mera u vrednosti do €7,650,000;
2. Mera 2 – Doplata u iznosu od 30 € mesečno svim korisnicima socijalnih i penzijskih šema koji primaju mesečne isplate niže od 100 € za april, maj i jun, pod uslovom da su korisnici samo jedne šeme; kao i povratak na spiskove korisnika za korisnike kojima zbog neprijavlivanja ili neprocenivanja u periodu januara-marta 2020. godine nisu obnovljena prava. Vrednost ove mere bila je do 13.000.000 €; and
3. Mera 15 – Isplata mesečne pomoći za april, maj i jun u iznosu od 130 € za građane u teškim socijalnim uslovima. Kvalifikovani korisnici morali su da ispune ranije postojeće kriterijume u Zakonu o šemi socijalne pomoći, da bi zaštitili i brinuli o porodicama: morali su da budu registrovani kao nezaposleni, a ne kao korisnici mesečnog prihoda iz budžeta Kosova. Prvobitno planirani budžet iznosio je do 3.000.000 €.

Kada je odobren Hitni fiskalni paket, za vreme Kurtijeve vlade, za prve tri mere nadležno je bilo Ministarstvo finansija i transfera, Odeljenje za socijalnu pomoć. Međutim, promenom vlade, pod vladom Hotija, prethodno postojeće Ministarstvo rada i socijalne zaštite (MRSZ) nastavilo je sa svojim prethodnim odgovornostima vezanim za socijalnu pomoć u junu 2020. MRSZ nije imalo polno razvrstane podatke u vezi ciljnih grupa ili predviđenih korisnika ovih mera, mada se to moglo proceniti na osnovu predpostojćih programa i sistema za upravljanje podacima.¹⁸³

Pregled predpostojćih trendova kod korisnika socijalne pomoći bi verovatno sugerisao da su muškarci bili skloniji da imaju koristi od ovih mera od žena.¹⁸⁴ Socijalna pomoć se uglavnom pruža pre-

¹⁸⁰ Vlada Kosova, [Operativni Plan za Hitni Fiskalni Paket](#), 3. april 2020. godine

¹⁸¹ Ibid.

¹⁸² Na primer, neki od ovih podataka su prethodno prikupljeni u saradnji između MRSZ i MŽK, što je rezultiralo [Budžetiranjem za socijalno blagostanje](#), 2015.

¹⁸³ Ibid.

¹⁸⁴ MŽK, [Budžetiranjem za socijalno blagostanje](#), 2015, st. 27, 30.

ko porodica, a ne pojedinaca. Kao što se navodi u Meri 15, „Predstavnik porodice proglašava se korisnikom šeme“. Korišćeni su već postojeći kriterijumi za kvalifikovanje za ove beneficije, a korisnici su obuhvatali i lica koja su ispunjavala te kriterijume. Kao što je MŽK ranije primetila, muškarci na Kosovu imaju tendenciju da „predstavljaju“ porodicu u šemama socijalne pomoći.¹⁸⁵ Ipak, iako muškarci imaju tendenciju da prikupljaju ovu socijalnu pomoć u ime svojih porodica, više žena zavisi od ovog finansiranja. Postoje nedovoljne informacije o tome kako se socijalna pomoć raspoređuje u domaćinstvima i da li koristi jednako svim članovima porodice.¹⁸⁶ Vladi nedostaju informacije o tome da li žene i devojke imaju jednak pristup ovim državnim fondovima. S obzirom na postojeće rodne uloge i odnose moći unutar kosovskih porodica, uključujući tendencije da muškarci donose odluke u vezi sa porodičnim resursima,¹⁸⁷ ne može se pretpostaviti da žene i muškarci nužno imaju jednaku korist od državne socijalne pomoći.

Da bi se kvalifikovali za beneficije iz Mere 15, ljudi su se morali prijaviti kao nezaposleni kod Agencije za zapošljavanje i centara za zapošljavanje u svojim opštinama. Iako nije jasno navedena namera mere, mera je navodno podstakla više žena da se prijave kao nezaposlene kako bi mogle da pristupe ovoj naknadi. Broj i žena i muškaraca koji su bili registrovani kao tražioci posla znatno je porastao u aprilu i maju, mada je, kao što je pomenuto, teško proceniti da li su oni prethodno bili nezaposleni ili su izgubili posao usled COVID-19. Ova mera nije bila izričito usmerena ženama i nije postojala afirmativna akcija u smislu rodne ravnopravnosti kao dela mere. Postoji mogućnost da bi se žene i muškarci mogli suočiti sa raznolikim izazovima registrovanjem kao nezaposleni, mada je potrebna dalja studija kako bi se procenila ova pitanja.

Stoga, gore pomenute mere socijalne pomoći nisu uzele u obzir pol u njihovom dizajnu, jer nisu uzele u obzir ili se eksplicitno pozivale na raznolike položaje ili potrebe žena i muškaraca u pristupu socijalnoj pomoći.¹⁸⁸ S obzirom na prethodne trendove koji su pokazali da su muškarci skloniji dobrobiti od socijalne pomoći nego žene, bez bavljenja ovim nejednakostima eksplicitno u meri, ova mera bi čak mogla i ojačati postojeće rodne nejednakosti koje se skrivaju u domaćinstvima, a samim tim biti i rodno negativne. Međutim, kao što je ranije primetila MŽK, potrebna su dalja istraživanja u vezi sa raspodelom socijalne pomoći u porodici kako bi se utvrdili stvarni uticaji.¹⁸⁹

Što se tiče stvarnih korisnika, kao što je pomenuto, MRSZ se suočilo sa nekim problemima u procesu provere kvalifikovanja podnosilaca zahteva za dobrobit od mera, što je doprinelo određenim kašnjenjima u pružanju povlastica korisnicima. U početku, u oktobru, MRSZ je dao izveštaj u kojem su obuhvaćeni sveukupni korisnici tri mere, ali koji nije sadržao polno razvrstane podatke.

¹⁸⁵ Ibid.

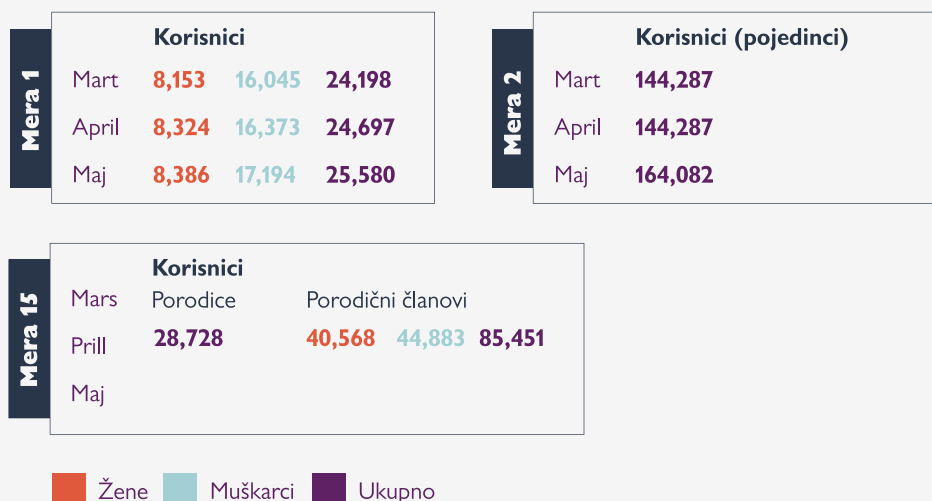
¹⁸⁶ Vidi MŽK, Nema Više Izgovora, st. 29-30.

¹⁸⁷ Intervjui MŽK-a su ovo potvrdili.

¹⁸⁸ MŽK, [Budžetiranje za socijalno blagostanje](#), 2015, st. 29.

¹⁸⁹ Podaci MRSZ-a pružena MŽK-u putem email-a, Decembar 2020. godine.

Grafikon 18. Korisnici mera MRSZ-a

U decembru je, u vezi Mere 1, MRSZ obezbedilo ažurirane informacije u vezi korisnika dvostrukih plaćanja u okviru Šeme socijalne pomoći (Grafikon 18). U martu je ovo obuhvatilo 8.153 žena (34%) i 16.045 muškaraca (66%).¹⁹⁰ U aprilu je 8.324 žena (34%) i 16.373 muškaraca (66%) dobilo ovu pomoć, dok je u maju koristi imalo 8.386 žena (33%) i 17.194 muškaraca (67%). Ukupan iznos ovih beneficija je bio 15,610,978 €.

U vezi sa Merom 15, 28.728 porodica je imalo koristi do kraja novembra, od čega su 40.568 podnosilaca zahteva u ime svojih porodica bile žene,¹⁹¹ a 44.883 su bili muškarci (53%). Podaci o broju žena i muškaraca korisnika ovih porodica nisu bili dostupni. Prema MRSZ-u, iako je prvobitni fiskalni paket za hitne slučajeve planirao budžet od 3 miliona evra, približno 10,6 miliona evra je podeljeno do kraja novembra; dodatnih 4.000 porodica trebalo je da se kvalifikuje nakon podnošenja zvaničnih žalbi i da dobiju povlasticu, pa je vrednost dostigla iznos od 11,5 miliona evra ukupnih troškova u 2020. godini.¹⁹²

Pozivajući se na meru 2, MRSZ će imati polno razvrstane podatke u vezi sa korisnicima penzijskih šema nakon što Ministarstvo sastavi izveštaje o sprovođenju svake mere.

Garantne mere hitnog fiskalnog kredita

Ministarstvo finansija i MTI, koji su osnovali Kosovski fond za kreditne garancije, bili su odgovorni za sprovođenje Mere 10 hitnog fiskalnog paketa. To je obuhvatalo podršku za osiguranje finansijske likvidnosti za mikro preduzeća i sektor samozaposlenih. Zajedno, Vlada Kosova (30%) i Kosovski fond za kreditne garancije (50%) su garantovali 80% kreditiranog iznosa za koji je aplicirano u komercijalnim bankama.

U svom formulisanju, mera ne uzima u obzir pol, jer se ne bavi izričito raznolikim potrebama žena i muškaraca u pristupu kapitalu ili postojećim rodnim nejednakostima. Na primer, žene se trude

¹⁹⁰ Informacija pružena od strane MRSZ-a MŽK-u u decembru 2020. godine.

¹⁹¹ Korespondencija MŽK sa MRSZ putem email-a, Decembar 2020. godine

¹⁹² Chant, S. i Pedwell, C., *Žene, rod i neformalna ekonomija: Procena ILO istraživanja i predloženi načini za napredak*, ILO, 2008.

da obezbede bankarske zajmove za razvoj sopstvenog posla.¹⁹³ S obzirom na to da žene ne poseduju imovinu za zalog i druge socijalne norme koje ometaju ženski angažman u poslu,¹⁹⁴ žene mogu da uopšte nemaju pristup ovim zajmovima ili da imaju koristi od ovih državnih fondova. Žene se tradicionalno suočavaju sa dodatnim izazovima u pristupu bankarskim kreditima jer poseduju manje kapitala,¹⁹⁵ i suočavaju se sa rodnom diskriminacijom u pristupu kapitalu.¹⁹⁶ Ova mera je mogla da pomogne preduzećima u vlasništvu žena, uključujući eksplicitnu rodnu analizu i afirmativne mere koje bi podržale preduzeća u vlasništvu žena. Mera je mogla biti bolje iskorišćena unapređivanju rodne ravnopravnosti da su afirmativne mere predviđale garancije do 100% odobrenog iznosa za preduzeća u vlasništvu žena, naročito s obzirom na to da su žene statistički sklonije vraćanju zajmova.¹⁹⁷ Takva potvrдна mera mogla bi nadoknaditi rodnu diskriminaciju sa kojom se žene suočavaju u pristupu kreditu.

Hitne fiskalne mere za podršku privatnim i javnim preduzećima i zaposlenima

MEŽS je bilo odgovorno za sledećih pet mera:

- Mera 3 – Finansijska podrška kompanijama koje su u finansijskim poteškoćama zbog umanjene aktivnosti usled hitne situacije u javnom zdravstvu, kako što sledi:
 - (a) Pokrivanje troškova mesečnih zarada radnika u iznosu od €170 po radniku za april i maj, u iznosu od €41,000,000;
 - (b) Subvencionisani zakupi do 50% vrednosti zakupa za mala i srednja preduzeća, za april i maj, u iznosu do €12,000,000;
- Mera 4 – Javna preduzeća sa finansijskim poteškoćama zbog hitne situacije u javnom zdravstvu mogla bi da pozajme sredstva od kosovskih banaka, bez kamata, kako bi osigurala svoju privremenu likvidnost, sa povratkom do 31. decembra 2020., u iznosu od 20.000.000 EUR.
- Mera 7 – Doplata u iznosu od 100 € za zaposlene u prehrambenim prodavnicama, pekarama i apotekama u aprilu i maju, u iznosu od 3.000.000 €.
- Mera 8 – Isplata mesečne pomoći u iznosu od 130 evra za građane koji su ostali bez posla zbog hitnog stanja u javnom zdravstvu za april, maj i jun, u iznosu od 4.000.000 evra.
- Mera 14 – Finansijska podrška komercijalnim kompanijama koje su tokom perioda hitne situacije u javnom zdravstvu registrovale zaposlene sa ugovorom o radu od najmanje godinu dana u iznosu od 130 evra za naredna dva meseca nakon registracije, u iznosu do 6.000.000 evra.

U pisanoj formulaciji ovih mera, Ministarstvo nije razmotrilo načine na koje ove mere mogu raznoliko uticati na žene i muškarce, niti kako mere potencijalno mogu doprineti unapređenju rodne ravnopravnosti. Na primer, pomenuli su afirmativne mere za kompanije u vlasništvu žena ili su dodali beneficije komercijalnim kompanijama koje su registrovale više zaposlenih žena. Mera ne razmatra

¹⁹³ MŽL, [Rodna analiza na Kosovu](#), 2018.

¹⁹⁴ Svetska Banka, [Promovisanje ženinog pristupa ekonomskim mogućnostima](#). Beleška o Politici, 2017; Agencija za rodnu ravnopravnost, [Kosovski program za rodnu ravnopravnost 2020-2024](#), 2020. godine

¹⁹⁵ Muravyev, A., Talavera, O. i Schäfer, D., "Pol preduzimača i finansijska ograničenja: Evidencija iz međunarodnih podataka", Časopis uporedne ekonomije, 37(2), 2009, st. 270-286; Aristei, D. i Gallo, M., "Da li je pol bitan za firmin pristu kreditu? Evidencija iz međunarodnih podataka", Pisma o finansijskim istraživanjima, 18, 2016, st. 67-75; Galli E., Rossi S.S.T.S., "Pristup bankarskim kreditima i rodna diskriminacija: neke stilizovane činjenice", u: Rossi S., Malavasi R. (eds) *Finansijska kriza, Ponašanje banke i kreditna kriza – Doprinosi ekonomiji*, Springer, Cham, 2016.

¹⁹⁶ Bankrate, "Muškarci, žene i dugovi: Da li je pol bitan?", 2014.

¹⁹⁷ GAP Institut, [Uticaj pandemije COVID-19 na tržište rada](#), jun, 2020. godine, st. 15.

na eksplicitan način potencijalno raznolike potrebe u raznolikim sektorima. Niti, čak i ako se otvore održiva radna mesta, u kojim sektorima bi se takva radna mesta uspostavila, što je iz rodne perspektive izuzetno relevantno s obzirom na profesionalne razlike među ženama i muškarcima.

Ministarstvo nije obuhvatilo pol u obrascima aplikacija za prijavu, tako da polno razvrstani podaci o korisnicima nisu prikupljeni. Niti je Ministarstvo uzelo u obzir raznolike nivoe pristupa informacijama o merama za žene i muškarce, koji im potencijalno mogu otežati pristup ovim olakšicama. Umesto toga, službenici Ministarstva pozvali su se na Zakon o javnim nabavkama, navodeći da ga moraju striktno poštovati i da im ne dozvoljava da primenjuju afirmativne kriterijume ka rodnoj ravnopravnosti. Štaviše, zvaničnici su rekli da misija i ciljevi Ministarstva nemaju nikakve veze sa rodnom perspektivom ili ekonomijama domaćinstava. Kao što je pomenuto u prethodnom poglavlju, komentari Ministarstva sugerišu nepoznavanje Zakona o ravnopravnosti polova i činjenicu da Zakon o javnim nabavkama omogućava afirmativne mere. Kao rezultat toga, pol nije uzet u obzir pri projektovanju ovih mera. S obzirom na to da su žene među vlasnicima preduzeća nedovoljno zastupljene, bez izričitog adresiranja, mera bi mogla da ojača postojeće rodne nejednakosti i čak bude rodno negativna.

Što se tiče Mere 7, teško je proceniti uticaj na žene i muškarce, jer je MEŽS imalo dugačke liste sa imenima svih korisnika, ali oni nisu bili rodno razvrstani; rekli su da bi to zahtevalo isuviše vremena i truda. To sugeriše nedostatke u njihovom sistemu upravljanja podacima, koji bi trebalo da sadrži polje za pol korisnika. Što se tiče kvaliteta, postoje izveštaji koji pokazuju da pod Merom 7 po kojoj poslodavci trebaju da plaćaju dodatne olakšice radnicima, nekoliko muškaraca i žena nije dobilo državnu pomoć od svojih poslodavaca. Međutim, oni to nisu želeli da prijave od straha da ne izgube posao. Neregistrovani radnici u neformalnoj ekonomiji nisu mogli imati koristi od vladinih fiskalnih paketa za hitne situacije za preduzeća, jer se subvencije odnose samo na pravna lica, odnosno legalno registrovane radnike. Ovo može uplesti raznolike rodne dimenzije koje bi mogle otežati pristup ovoj naknadi.

Što se tiče korisnika, prema izveštajima opština, od juna, od 14.934 radnika koji su imali koristi od Mere 14, 4.340 podnosilaca zahteva bile su žene (29%), a 10.594 muškarci (71%).¹⁹⁸

Hitne fiskalne mere za poljoprivredu

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja (MPŠRR) bilo je odgovorno za Meru 11 za subvencije i grantove za poljoprivredu. Ova mera navodi da će MPŠRR za podršku identifikovati „najhitnije podsektore poljoprivredne proizvodnje [pogođene] pandemijskom krizom“.¹⁹⁹ Iako različiti podsektori mogu raznoliko uticati na žene i muškarce poljoprivrednike, jer su skloni raspoređivanju u raznolike podsektore poljoprivredne proizvodnje, mera ovo nije analizirala. Niti je informacija tome o koji su podsektori izabrani bila dostupna na veb stranici MPŠRR-a. Ova mera na sličan način ne uzima u obzir posebno osetljiv položaj žena u poljoprivrednom sektoru, koji obuhvata samo 5% poljoprivrednika sa dozvolom, kao i njihovu nedovoljnu zastupljenost među korisnicima poljoprivrednih subvencija do danas (2%).²⁰⁰ Ova mera nije predvidela nikakve afirmativne mere ka rodnoj ravnopravnosti. Dakle, nije uzet u obzir, što bi čak moglo doprineti rodno negativnim posledicama jačanjem postojećih nejednakosti.

Hitne fiskalne mere za kulturu i sport

¹⁹⁸ Vlada Kosova, *Operativni Plan Hitnog Fiskalnog Paketa*, Mera 11, 2020. godine, st. 10.

¹⁹⁹ MŽK, *Rodna Analiza na Kosovu*, 2018. godine. Podaci se odnose na 2014. i 2015. godinu

²⁰⁰ Mera 9, st. 9.

Ministarstvo kulture, omladine i sporta (MKOS) bilo je odgovorno za meru 12, po kojoj će budžet biti povećan za grantove i subvencije u ovom sektoru kako bi se oživele kulturne i sportske aktivnosti pogođene pandemijom. MKOS bi trebalo da identifikuje i podrži „najvažnije sportske i kulturne aktivnosti pogođene pandemijskom krizom“. Ova mera nije uzela u obzir nedovoljnu zastupljenost žena u ovim sektorima. Na primer, žene čine samo 25% svih članova sportskih klubova, pa će stoga imati manje koristi od ove mere nego muškarci. Generalno, mera nije uzela rod u obzir pa bi čak bi mogla biti i rodno negativna, produbljujući postojeće nejednakosti.

Među-sektorski pristup Hitnim fiskalnim merama?

Barem u njihovoj pisanoj formulaciji, nijedna mera u prvom hitnom fiskalnom paketu nije sadržala intersekcionalnu rodnu analizu ili intersekcionalni pristup gde su u obzir uzete višestruke osetljivosti sa kojima se žene i muškarci mogu suočiti na osnovu svog pola u kombinaciji sa godinama, sposobnostima, seksualnom orijentacijom i između ostalih faktora i geografski položaj. Mera 9 uključuje podršku inicijativama organizacija za poboljšanje položaja Roma, Aškalija i Egipćana.²⁰¹ Međutim, ne precizira kako će podržati raznolike žene i muškarce. Niti se govori o određenim ranjivim tačkama ili diskriminaciji sa kojima se, na primer, Romkinje mogu suočiti u poređenju sa Romima. Nijedna od mera ne odnosi se izričito na potrebe ljudi sa raznolikim sposobnostima, uključujući žene sa raznolikim sposobnostima koje se mogu suočiti sa dodatnim osetljivostima.²⁰² Međutim, treba primetiti da su ljudi sa raznolikim sposobnostima i porodice sa decom sa raznolikim sposobnostima primali 30 evra mesečno u aprilu, maju i junu, u ukupnom iznosu od 90 evra, iz mere 2 u hitnom fiskalnom paketu.²⁰³ Ova mera je pružila dodatnu isplatu svim korisnicima socijalnih i penzijskih šema koji uglavnom primaju mesečne isplate ispod 100 €, pod uslovom da su bili korisnici samo jedne šeme.

Mere ekonomskog oporavka, u vezi sa pozajmicama

Dana 13. Avgusta, nova vlada Kosova usvojila je svoj plan za sprovođenje ekonomskog oporavka, u iznosu od 365 miliona evra.²⁰⁴ Planirana sredstva su bila dodeljena isključivo za sprovođenje mera utvrđenih njenim Programom za ekonomski oporavak.²⁰⁵ Vlada je mogla započeti sprovođenje nekih mera nakon odobrenja Programa za ekonomski oporavak. Međutim, druge mere nisu mogle biti sprovedene sve dok Skupština nije usvojila Zakon o ekonomskom oporavku - COVID-19, jer je primena nekih mera bila predmet izmene osam kosovskih zakona.²⁰⁶ Zakon o ekonomskom oporavku - COVID-19 usvojen je 7. decembra 2020.²⁰⁷ Analiza se ovde usredsređuje se na Plan za sprovođenje ekonomskog oporavka i ne analizira zakon, osim ako to nije izričito navedeno; iako je Zakon podrazumevao neke promene, usvojen je danima pre finalizacije ovog izveštaja.

²⁰¹ Intervjui MŽK-a. Vidite takođe, MŽK, *Rodna Analiza na Kosovu*, 2018.

²⁰² Informacija primljena od MRSZ u decembru 2020. godine.

²⁰³ Kabinet Premijera, „[Vlada usvaja Plan za implementaciju ekonomskog oporavka](#)“, 13. avgust 2020.

²⁰⁴ Ibid.

²⁰⁵ Prema vladinom predlogu, Nacrt zakona o ekonomskom oporavku-COVID-19 dopunio bi i izmenio sledeće zakone: Zakon br. 05 / L-057 o osnivanju Kosovskog fonda za kreditne garancije; Zakon br. 04 / L-101 o kosovskim penzijskim fondovima; Zakon br. 05 / L-028 o porezu na dohodak građana; Zakon br. 05 / L-037 o porezu na dodatu vrednost; Zakon br. 03 / L-048 o upravljanju i odgovornostima za rad u javnim finansijama; Zakon br. 06 / L-105 o porezu na prihode korporacija; Zakon br. 03 / L-222 o poreskoj administraciji i procedure; i Zakon br. 04 / L-034 o Kosovskoj agenciji za privatizaciju.

²⁰⁶ Skupština Kosova, [Zakon br. 07/L-016 o Privrednom Oporavku - COVID-19](#), 7. decembar 2020. godine.

²⁰⁷ [Službeni List](#).

Pored mera u pod-odeljcima koji slede, Plan za sprovođenje ekonomskog oporavka uključuje sledeće mere, podmere i iznose koji se odnose na zajmove:

- I. Mera I – Omogućavanje pristupa zajmovima za privatna preduzeća, za finansiranje investicionih projekata i kontinuitet poslovanja, u iznosu od 100.000.000 €, sa sledećim aktivnostima:
 - Mera IA – Povećanje pokrivanja za nove pozajmice preko kosovskog fonda za kreditne garancije, u iznosu od €60,000,000;
 - Mera IB – Pokriće cene provizije Kosovskog Fonda za Garantno Jemstvo, u iznosu od €5,000,000;
 - Mera IC – Reprogramiranje postojećih bankarskih kredita, koju cenu za reprogramiranje snosi Vlada, u iznosu od €30,000,000; i
 - Mera ID – Subvencionisanje kamatnih stopa za određene sektore na osnovu strateškog plana koji su pripremile relevantne zainteresovane strane, u iznosu od €5,000,000.

Ovom merom se želi olakšati pristup finansijama za privatni sektor. Uključuje nove podmere koje nisu obuhvaćene prethodnim hitnim fiskalnim paketom. Ipak, s obzirom na gore pomenuti nedostatak pristupa žena kapitalu, kolateralu i zajmovima, žene verovatno neće imati jednak pristup ovoj meri. Ova mera ne uzima rod u obzir, i može da čak bude i rodno negativna, uzimajući u obzir pred-postojeće nejednakosti.

Mere ekonomskog oporavka u vezi poreza

Sledeća mera ima za cilj smanjenje „poreskog opterećenja“ za preduzeća tokom pandemije:

- I. Mera 2 – Ublažavanje poreskog opterećenja za preduzeća, radi poboljšanja njihove kratkoročne likvidnosti, u iznosu od 15.000.000 €, uključujući podmere:
 - Mera 2A – Odlaganje plaćanja poreza na osnovu poslovnih potreba;
 - Mera 2B – Pokriće 5% penzijskog doprinosa koji preduzeće plaća zaposlenima, u iznosu od €5,000,000;
 - Mera 2C – Pružanje poreskih olakšica za preduzeća za određene sektore na osnovu strateškog plana koji su pripremile relevantne zainteresovane strane;
 - Mera 2D – Oslobođanje preduzeća od poreskih pretplata i obaveza;
 - Mera 2E – Oslobođanje preduzeća od poreskih kazni zbog kašnjenja u plaćanju poreza zbog pandemije, na osnovu jasnih i transparentnih kriterijuma;
 - Mera 2F – Pružanje mogućnosti reprogramiranja prethodnih poreskih dugova, uključujući odbitke za trenutnu otplatu duga; i
 - Mera 2G – Subvencionisanje 50% troškova zakupa za preduzeća, u iznosu od €10,000,000.

Neke od ovih pod-mera su slične onima u prethodnom hitnom fiskalnom paketu. Prethodni paket je takođe predvideo subvenciju zakupa do 50% vrednosti zakupnine za MSP za april i maj, u iznosu od 12.000.000 EUR, umesto 10.000.000 EUR u Meri 2G. Naizgled, nova mera je namenjena svim preduzećima, a ne samo malim i srednjim preduzećima, ali nije navedena u Meri. Ako se radi o svim preduzećima, ovo bi moglo dovesti u nepovoljan položaj žene koje su preko-zastupljene među vlasnici-

ma mikro i MSP preduzeća. Takva mala preduzeća obično imaju manje resursa i zato se suočavaju sa većim izazovima u nadmetanju sa većim preduzećima za takve olakšice.

Poreske olakšice za preduzeća takođe su obuhvaćene u oba paketa. Za razliku, u novom Programu ekonomskog oporavka, mera 2B predviđa subvencije za penzijske doprinose koje plaćaju preduzeća kao poslodavci, dok je prethodni paket predviđao uplatu penzijskih doprinosa i za poslodavca i za zaposlenog. Po svojoj prilici, sa rodne perspektive, direktna podrška zaposlenima može imati bolje ishode ide u korist pojedincima. Prenošanjem subvencija direktno na zaposlene, bolje se rešava osnovna podela moći na radnom mestu. Takvim transferima se izbegava mogućnost lošeg upravljanja ako idu direktno na ime zaposlenog radi ublažavanja poteškoća. Iz rodne perspektive, zaposlenim ženama se moglo dati dodatne subvencije za plaćanje dečje nege kako bi se izbeglo napuštanje radne snage.

Konačni usvojeni Zakon o privrednom oporavku, raznolik od Nacrta zakona, sadržao je dodatne nove klauzule za podršku privatnom sektoru. Zakon isključuje sve sirovine proizvedene u preduzećima registrovanim i aktivnim na Kosovu od poreza na dodatu vrednost (PDV), bez obzira da li se materijali izvoze u inostranstvo ili ne.²⁰⁸ Pored toga, članom 9. ovog zakona izmenjen je i Zakon o poreskoj administraciji i procedurama; sada ima novu klauzulu koja kaže da se poreski obveznici sa neplaćenim poreskim obavezama od 1. januara 2020. godine oslobađaju kamate ako do 31. decembra 2020. godine plate sve osnovne poreske obaveze, na osnovu sporazuma sa Poreskom upravom Kosova za plaćanje obaveza.²⁰⁹

Nijedna od ovih podmera ne uzima u obzir rodne razlike u njihovoj pisanoj formulaciji. Rodna analiza bi sugerisala da bi muškarci sa više verovatnoće imali koristi od ovih mera nego žene, jer muškarci poseduju više preduzeća nego žene. Prema tome, relativno više javnih rashoda bi verovatno otišlo preduzećima koja vode muškarci, osim ako primena ovih mera kasnije ne uključi afirmativne mere za podršku preduzećima koja vode žene. Ako se mere ne upućuju izričito na ove nejednakosti, ovo bi moglo ojačati postojeće rodne razlike i nejednakosti među ženama i muškarcima u poslu, što bi mere učinilo rodno negativnim.

Mera 2C, posebno, može imati rodne implikacije, u zavisnosti od toga koja preduzeća dobijaju poreske olakšice i koji su sektori pogođeni, s obzirom na polne razlike u sektorima u kojima žene i muškarci rade. Treba imati na umu da jezik koji se koristi u Meri, a koji se odnosi na „poresko opterećenje”, nije neutralan, već je ideološki; sugerise da su porezi samo teret. Ovaj jezik zaklanja i čak podriva namenu poreza kao važnog izvora državnih prihoda. Porezi omogućavaju vladi da ljudima pruži mnoge ključne usluge. Činjenica da većina podmera odlaže plaćanja poreza, osim 2C, i ne uklanja poreze, pozitivna je u širem kontekstu obezbeđivanja budućih prihoda za podršku državnim službama.

U opštem smislu, kao što je pomenuto, smanjenje poreza preduzećima više će koristiti muškarcima nego ženama, jer muškarci imaju tendenciju da budu vlasnici preduzeća. S obzirom na rodne aspekte poreskih sistema, da bi imala koristi od žena kroz smanjenje poreza, vlada bi morala da razmotri odbitke ili oslobađanja od indirektnih poreza poput PDV-a. Izgrađene rodne uloge i odnosi, dinamika moći, kao i pregovaračka snaga u domaćinstvu utiču na vrste troškova koje žene ostvaruju u poređenju sa muškarcima. Kao što je Grovn otkrio, „žene, u poređenju sa muškarcima, troše veći procenat prihoda pod svojom kontrolom na robe kao što su hrana, obrazovanje i zdravstvena zaštita koje poboljšavaju blagostanje i sposobnosti dece.”²¹⁰ Prema tome, poreske olakšice za ljude sa nižim nivoima prihoda, poput poreza na PDV, umesto za preduzeća (posebno veća preduzeća), pomogle bi većem

²⁰⁸ Ibid.

²⁰⁹ Grown, C., „Oporezivanje i rodna jednakost: Konceptualni okvir”, u C. Grown & I. Valodia (Eds), *Oporezivanje I rodna jednakost: Uporedna analiza direktnih i indirektnih poreza u zemljama u razvoju i razvijenim zemljama*, Abingdon: Routledge, 2010. godine

²¹⁰ Perrons, D., „*Rasprava o rodnoj nejednakosti*”, *Rod & Razvoj*, 23:2, 207-222, 2015, DOI: 10.1080/13552074.2015.1053217.

broju ljudi direktno i doprinele ravnopravnosti, posebno rodnoj ravnopravnosti. Dugoročno, poreska oslobađanja za velika preduzeća mogu imati rodno negativne efekte smanjenjem državnih prihoda za socijalno programiranje; prema tome, iz perspektive jednakosti i rodne ravnopravnosti, trebalo bi izbegavati dugoročna oslobađanja od poreza za preduzeća, posebno velika preduzeća.²¹¹

Mere ekonomskog oporavka radi podrške zapošljavanju preko poslovanja

Sledeća mera nastoji da podrži zapošljavanje podrškom preduzeća kako bi se povećala:

- I. Mera 3 – Povećanje stope zaposlenosti, posebno zapošljavanje specifičnih grupa radnika sa manjom verovatnoćom za zaposlenje, u iznosu od €67,300,000: i pod-mere.
 - Mera 3A – Subvencija zarade zaposlenih u preduzećima koja su pogođena pandemijom za mart i april (€170), U iznosu od €47,300,000;212
 - Mera 3B – Subvencija zarade za nove zaposlene u preduzećima na osnovu plana koji identifikuje sektore i kategorije zaposlenih u najvećoj nuždi, u iznosu od €5,000,000;
 - Mera 3C – Pružanje stručne podrške preduzećima da posluju u vreme pandemije, kao što je rad od kuće, rad preko interneta, digitalna transformacija, itd., u iznosu od €3,000,000;
 - Mera 3D – Podrška preduzećima proizvodnje i usluga opremom i mašinama za automatizaciju procesa, u iznosu od €10,000,000; i
 - Mera 3E – Podrška preduzećima radi povećanja njihove produktivnosti, u iznosu od €2,000,000.
 - Mere 3, 3B, 3C, 3D, i 3E su nove mere. Istovremeno, mera 3A je slična Meri 3a u prethodnom paketu u iznosu od €41,000,000.

Opet, kako muškarci poseduju znatno više preduzeća nego žene i zapošljavaju se po višim stopama od žena, muškarci će po verovatnoći imati više koristi od ovih mera. U svojoj pisanoj formulaciji, pod-mere se ne bave izričito značajnim nedovoljnim predstavljanjem žena na tržištu rada niti uticajem mera izolacije na radnu sposobnost žena, s obzirom na njihovo povećano neplaćeno opterećenje. Ovo bi moglo da doprinese manjoj verovatnoći da se žene vrate na posao ili traže posao, što ovom merom ne bi bilo rešeno. Izbor sektora, pomenut u Meri 3B, takođe može imati raznolike implikacije na žene i muškarce, s obzirom na profesionalnu segregaciju. Stoga, Mera ne uzima u obzir rod, a može čak biti i rodno negativna, pojačavajući postojeće rodne nejednakosti u zapošljavanju.

Nakon odobrenja Plana ekonomskog oporavka, MEŽS je u oktobru izvršilo svoju prvu isplatu u iznosu od 37.710.730 € za 15.745 preduzeća koja su ispunila kriterijume.²¹³

Od 7. decembra, kada je na snagu stupio novi Zakon o ekonomskom razvoju, nove mere u iznosu od 200 miliona evra će podržavati preduzeća u privatnom sektoru registrovana pre 29. februara 2020. godine da pokrivaju svoja poslovanja i da isplaćuju 300 evra mesečne zarade za period od Oktobra do decembra 2020. godine za zaposlene otpuštene ili suspendovane na najmanje tri meseca

²¹¹ Zakon o ekonomskom oporavku pruža sličnu podršku od oktobra do decembra 2020. godine u iznosu od 300 evra mesečno za radnike koji su suspendovani ili otpušteni kao posledica pandemije COVID-19.

²¹² Reporteri, "Paket Ekonomskog Oporavka, u rekordnom roku obrađuje preko 37 miliona evra pomoći preduzećima" [Pakoja e Rimëkëmbjes Ekonomike, në kohë rekord procedon mbi 37 milionë euro ndihmë për bizneset], 13. oktobar 2020.godine.

²¹³ Zakon o ekonomskom razvoju, članovi 11. i 12.

između 29. februara i 30. decembra 2020. godine, kao rezultat pandemije COVID-19.²¹⁴

Mere ekonomskog oporavka u vezi sa poljoprivredom

Sledeća mera predviđa podršku za poljoprivredni sektor:

- I. Mera 4 – Povećanje domaće poljoprivredne proizvodnje za povećanje zaposlenosti u ruralnim područjima, radi smanjenja uvoza poljoprivrednih proizvoda, prevazilaženje izazova usled nedostatka prodaje uzrokovanog od COVID-19, i povećanja sigurnosti hrane, u iznosu od €26,000,000; i pod-mere:
 - Mera 4A – Udvostručivanje budžeta za program direktnih plaćanja za 2020. godinu, u iznosu od €24,000,000; i
 - Mera 4B – Subvencionisanje kamatnih stopa na poljoprivredne kredite, u iznosu od €2,000,000.

Ovo su nove mere, mada je prethodni paket sadržavao pomoć za poljoprivrednu proizvodnju putem grantova i subvencija, u iznosu od €5.000.000. Nova mera ne uzima u obzir pol, jer je namenjena svim korisnicima koji ispunjavaju tražene kriterijume. Kriterijumi koji se odnose na Program direktnih plaćanja ne spominju izričito žene niti uspostavljaju bilo kakve afirmativne mere ka rodnoj ravnopravnosti. Sektor odabrani za subvencije kroz Program direktnih plaćanja mogu imati rodne implikacije, jer žene i muškarci nisu podjednako zastupljeni u svim poljoprivrednim sektorima. Kao što je pomenuto, znatno više poljoprivrednih preduzeća je u vlasništvu muškaraca nego žena, a muškarci imaju više imovine nego žene, što znači da muškarci imaju bolji pristup poljoprivrednim kreditima. Untar kriterijuma za dobijanje subvencija za zajam, koja preduzeća se kvalifikuju i da li će mali ili veći zajmovi dobiti subvencije, takođe mogu imati rodne implikacije, s obzirom na to da manje žena ima veća poljoprivredna preduzeća sa značajnim kreditima. Iz rodne perspektive, rodna analiza za informisanje o ovoj meri takođe je mogla uzeti u obzir raznolike položaje žena i muškaraca u vezi sa neformalnom i malom poljoprivredom, uključujući proizvodnju za lokalna tržišta. Mera ne uzima u obzir pol ili ova kontekstualna pitanja, pa stoga može čak i ojačati postojeće rodne (rodno negativne) nejednakosti.

Mere ekonomskog oporavka za podsticanje potražnje

Kao što je navedeno u Nacrtu zakona o ekonomskom oporavku - COVID-19, sledeća mera ima za cilj podsticanje potražnje:

- I. Mera 5 – Stimulisanje agregatne potražnje, koja stimuliše proizvodnju i zapošljavanje sa multiplikacionim efektima u privredi, u iznosu od 15.000.000 €; i pod-mere.
 - Mera 5A – Omogućavanje povlačenja iznosa od 10% sredstava ušteđenih u Penzijskom fondu za obveznike doprinosa, na osnovu njihovih potreba, mogućnost koja se može koristiti u periodu od četiri meseca; i
 - Mera 5B – Podrška produženju grejs perioda za kupovinu stanova i kuća na osnovu kriterijuma prihoda, u iznosu od €15,000,000.

Ovo su nove mere koje nisu obuhvaćene prethodnim fiskalnim paketom za vanredne situaci-

²¹⁴ [Administrativno Uputstvo za registraciju zajedničke nepokretne imovine.](#)

je. Mera 5B ne uzima u obzir pol, jer ne vodi računa o nejednakom pristupu žena imovini ili kapitalu za kupovinu imovine. U tom smislu, to bi čak moglo biti i rodno negativno pojačavanjem postojećih rodni nejednakosti, osim ako ne sadrži jasne odredbe o zajedničkoj registraciji imovine, u skladu sa trenutnim administrativnim uputstvom.²¹⁵

U vezi sa Merom 5A, blago drugačijom od Nacrta zakona o ekonomskom oporavku - COVID-19, usvojeni Zakon o ekonomskom oporavku navodi da svako ko ima doprinose na štednju može povući štednju, ali će samo učesnicima sa doprinosima do 9.999 evra Vlada naknaditi podizanje do 10% njihove penzijske štednje. Zahtevi za korišćenje ove uštede treba da se podnesu do 6. aprila 2021. Naknade će započeti početkom 2023. godine. Kako Zakon o ekonomskom oporavku važi do 31. decembra 2021, ova klauzula će ostati na snazi do 31. decembra 2028.²¹⁶

Mera 5A se odnosi samo na lica koja su radila i doprinosila za svoje penzije. Dakle, ova mera ne uzima u obzir raznolike situacije žena i muškaraca. U 2018. godini, procenjeno je da je 83% primalaca penzionog fonda bilo muškarci, a muškarcima je sledilo 72% od ukupnog iznosa penzijskog doprinosa.²¹⁷ U 2019. godini 34,5% aktivnih doprinosilaca u Kosovskom fondu za penzijsku štednju bile su žene, a 65,6% muškarci. Žene su prosečno mesečno plaćale 40,59 evra, a muškarci 46,47 evra mesečno, što odražava opšte razlike u platama među ženama i muškarcima na Kosovu.²¹⁸ Uzimajući u obzir tradicionalne rodne norme, istorijski je manje žena radilo, a samim tim i manje žena je uplaćivalo penzijski program. U 2020. godini, zaključno sa novembrom, 192.131 penzionera primalo je penzije, uključujući 142.587 primalaca osnovnih penzija (65% žena, 35% muškaraca) i 49.544 primalaca doprinosnih penzija (84% muškaraca, 16% žena).²¹⁹ Stoga će manje žena od muškaraca imati direktne koristi od ove mere.

Što je još zabrinjavajuće, oduzimanje od penzijske štednje može ljude dovesti do opasnosti od siromaštva kasnije u životu, jer će imati manje penzijske štednje za samo-izdržavanje u starosti. S obzirom na to da žene uglavnom imaju manje pristupa resursima od muškaraca, ovo ih može dovesti u još veći rizik od siromaštva. Žene su već u većem riziku od siromaštva u starosti nego muškarci. Vlada nije uzela u obzir ove rodne razlike u planiranju ove mere, pa stoga mera može pogoršati postojeće nejednakosti, čineći ovo rodno negativnom merom.

Mere ekonomskog oporavka za podršku javnim preduzećima

Naredna mera ima za cilj da podrži javna preduzeća, poput onih koja se bave vodom i otpadnim:

- I. Mera 6 – Podrška poslovanju i kapitalnim ulaganjima u javna preduzeća, naročito strateške investicije, u cilju suočavanja sa smanjenim prihodima i neophodnim kapitalnim ulaganjima, u iznosu od €17,000,000; i pod-mere:
 - Mera 6A – Pokrivanje minimalnih operativnih troškova javnih preduzeća u iznosu od €14,000,000;
 - Mera 6B – Pregled dinamičnog plana kapitalnih investicija javnih preduzeća i procena investicija potrebnih da bi se osigurala održivost javnih preduzeća: i
 - Mera 6C – Podržavanje investicija javnih preduzeća kroz subvencije iz budžeta,

²¹⁵ Ibid.

²¹⁶ MŽK, [Budžetiranje za socijalno blagostanje: Analiza polova radi informisanja o rodno odgovornom budžetiranju u Ministarstvu za rad i socijalnu zaštitu na Kosovu za 2016-2018](#), 2015. godine st. 13.

²¹⁷ Ibid.

²¹⁸ Informaciju koju je pružilo MRSZ MŽK-u putem email-a 10. decembra 2020. godine.

²¹⁹ Intervju MŽK sa ARR-om, 2020. godine

pozajmljivanje iz budžeta i izdavanje državnih garancija za pozajmice koje su javnim preduzećima odobrile finansijske institucije, u iznosu od €3,000,000.

Ovo su nove mere. One ne uzimaju pol u obzir.

Mere ekonomskog oporavka za žene

Jedna od mera u Programu ekonomskog oporavka nastoji da se specifično pozabavi potrebama žena kao afirmativna mera:

1. Mera 10 – Pružanje finansijske podrške projektima i inicijativama usmerenim na poboljšanje položaja žena u društvu i privredi, u iznosu od €2,000,000.

Od 25. novembra, Agencija za ravnopravnost polova, odgovorna za ovu novu meru, dodelila je €1,000,000 za privatne vrtiće i one kojima se upravlja kroz javno-privatna partnerstva.²²⁰ Sredstvima se nastojalo podržati 115 postojećih dnevnih centara i vrtića pogođenih pandemijom, na osnovu njihovih potreba predstavljenih u vreme prijave. Aplikanti su mogli da se prijave za podršku u 16 oblasti, uključujući plaćanje računa za električnu energiju i komunalne usluge (voda i otpad); kupovina higijenskih, prehrambenih i didaktičkih materijala; obnova zgrada; grejanje; knjige, igračke, igrališta i kutci za igre; sigurnosni materijal; kao i za profesionalni razvoj njihovog osoblja.²²¹ Ova mera je bila rodno pozitivna. Da bi se bolje rešile teme sa kojima se žene suočavaju, dodatno finansiranje i mere takođe su se mogle razmotriti u vezi sa otvaranjem više centara za brigu o deci, što bi otvorilo radna mesta i povećalo zaposlenost.²²² Slična podrška ženama nastaviće se i 2021. godine kao deo ove mere.²²³

Treba napomenuti da je UN-ov Komitet za eliminaciju diskriminacije žena izdao smernice u kojima moli države da ojačaju ženske mehanizme, poput Agencije za rodnu ravnopravnost i službenike za rodnu ravnopravnost, tokom krize i oporavka.²²⁴ Nijedna mera nije izričito imala za cilj jačanje njihove uloge u sprovođenju procena rodnog uticaja u sektorima i opštinama radi informisanja budućih napora za oporavak, na osnovu potreba raznolikih žena i muškaraca. S obzirom na nedostatak adekvatnih procena rodnog uticaja za informisanje vladinih programa i opšti nedostatak resursa ovih mehanizama za rodnu ravnopravnost, mere su mogle uzeti u obzir takva ulaganja u poboljšanje njihovih kapaciteta i jačanje njihove sposobnosti da se uključe u planiranje budžeta u vezi sa COVID-19.

Ostale mere ekonomskog oporavka

Paket ekonomskog oporavka je sadržao nekoliko drugih mera, uključujući:

- Mera 7 – Pružanje finansijske podrške za zapošljavanje mladih, podrška za OCD-ove, druge neformalne grupe, podsticanje kulturnih, umetničkih i sportskih aktivnosti, i njihova revitalizacija, u iznosu od €5,000,000.
- Mera 8 – Podržavanje postojećih i novih programa u vezi regionalnog razvoja kroz Ministarstvo za regionalni razvoj, u iznosu od €2,000,000.

²²⁰ Ibid.

²²¹ MŽK, [Ko vodi brigu o deci? Potražnja, ponuda i mogućnosti za proširenje dostupnosti brige o deci na Kosovu](#)

²²² Kosovski mediji, [Zeri i Gazetaexpress](#) sa istim naslovom: "Vlada dodeljuje dva miliona evra za Agenciju za ravnopravnost polova".

²²³ Kancelarija Visokog Komesara Ujedinjenih Nacija za Ljudska Prava, "Smernice o CEDAW i COVID-19", 22. aprila 2020. godine.

²²⁴ Vlada Kosova, [Odluka br. 01/19 o Hitnom Fiskalnom Paketu](#), 30. marta 2020. godine

- Mera 9 – Podržavanje projekata i inicijativa nevećinskih zajednica u cilju poboljšanja njihovih života i njihovog ekonomskog preporoda, u iznosu od €2,000,000.
- Mera 13 – Pružanje finansijske podrške za sunarodnike [članove dijaspore] pokrivanjem troškova premium polise osiguranja u iznosu od €3,000,000. [Nova mera].
- Mera 14 – Finansiranje (nadoknađivanje budžetskih linija) za implementaciju mera po Vladi-noj Odluci br. 01/19,225 u iznosu od €71,700,000. [Ovo će pokriti implementaciju mera u Hitnom Fiskalnom Paketu, mada nije precizirano kojem].
- Mera 15 – Osiguravanje rezervnog plana za vanredna stanja– Rezervni plan se uspostavlja za vanredna stanja da bi se bolje suočili sa pandemijom COVID-19, u iznosu od €19,000,000. [Nova mera].

Što se tiče Mere 7, prethodni paket je takođe predvideo povećanje grantova i subvencija MKOS-a, u iznosu do 5.000.000 EUR. Ono što je važno, jeste da Mera nastoji da ispunjava potrebe mladih, OCD-a, umetnika, sportskih igrača i drugih potencijalno pogođenih sa COVID-19. Međutim, u svojoj pisanoj formulaciji, Mera ne uzima u obzir eksplicitno veoma raznolike stope zaposlenosti mladih žena (46,2%) i muškaraca (13,9%). Takođe ne uzima u obzir prethodno pomenutu činjenicu da su žene u prošlosti bile nedovoljno zastupljene među primaocima državnih subvencija vezanih za kul-turu, umetnost i sport.²²⁶ Mera ne uzima u obzir niti se bavi ovim rodnom razlikama, što znači da bi bez odgovarajućih afirmativnih mera u njenoj primeni mogla čak doprineti jačanju postojećih nejednakosti, što bi bilo rodno negativno.

Mera 8 je nova mera koja nije postojala u prethodnom paketu. Nastoji da finansira regionalni društveno-ekonomski razvoj, naizgled među regionima unutar Kosova, putem subvencija i transfera ekonomske kategorije. U njenoj formulaciji nije uzeta u obzir nijedna rodna analiza i bilo je teško odrediti ko bi mogao imati koristi od ovih sredstava, na osnovu javno dostupnih informacija.

U vezi sa Merom 9, koja je ista kao i u prethodnom paketu, žene i muškarci unutar manjinskih etničkih grupa na Kosovu mogu biti u veoma raznolikim položajima i imati raznolik pristup procesima donošenja odluka i resursima u svojim zajednicama. Mera 9 ne uzima u obzir ove rodne razlike u svojoj pisanoj formulaciji. Stoga, ako se rodne razlike ne adresiraju u primeni putem afirmativnih mera, ova mera može čak podržati već postojeće rodne nejednakosti i na taj način biti kategorisana kao rodno negativna.

Štaviše, mere 7 i 9, naizgled obe za OCD-ove, ne uzimaju u obzir raznolike položaje raznolikih grupa civilnog društva i potencijalne interseksionalne nejednakosti i izazove sa kojima se suočavaju u zavisnosti od sektora u kojem rade (npr. Nasilje u porodici, poljoprivreda), geografski položaj (ruralni / urbani), etničku pripadnost i / ili starost i kako se oni mogu preklapati sa rodnom i stvorili dodatne izazove tokom ovog perioda.

Organizacije za ženska prava (ŽOCD-ovi), među ostalim OCD-ovima, bile su u prvim redovima napora za suočavanje sa pandemijom COVID-19. Ipak, čak i pre pandemije, ŽOCD-ovi na Kosovu suočili su se sa nekoliko izazova. Od 72 ŽOCD-a intervjuisanih na Kosovu 2019. godine, 50% nije ispunilo svoj budžet 2018. godine, a 86% njih je u nekom periodu doživelo nedostatak sredstava.²²⁷ Neverovatnih 16% nikada pre nije dobilo sredstva i radilo je sasvim dobrovoljno.²²⁸ Iako su se ŽOCD-ovi već suočavali sa značajnim finansijskim izazovima pre početka pandemije, ŽOCD-ovi su preuzeli dodatne odgovornosti i opterećenje usred krize. Brza procena MŽK o potrebama 110 ŽOCD-ova

²²⁵ MŽK, Rodna Analiza na Kosovu *Kosovo Gender Analysis*, st. I 11-2.

²²⁶ MŽK, *Gde je novac za prava žena?*, 2020. godine

²²⁷ Ibid.

²²⁸ Nalazi u ovom pasusu zasnovani na telefonskim intervjuima MŽK-a sa članovima MŽK-a, zapažanjima i diskusijama sa njenim članovima ŽOCD-a.

u aprilu otkrila je da je pandemija imala nekoliko posledica po ŽOCD-ove.²²⁹ Neki su se suočavali sa izazovima jer nisu mogli priuštiti zalihe za sprečavanje širenja COVID-19, poput higijenskih potrepština. Izrazili su potrebu za sredstvima za kupovinu higijenskih potrepština i paketa hrane za svoje ciljne grupe. Štaviše, bila im je potrebna oprema poput tableta, pametnih telefona i / ili računara kako bi mogli da pređu na posao od kuće, nastave da pružaju usluge i učestvuju na sastancima i mrežnim događajima premeštenim na mreži. Nekima je bila potrebna podrška u korišćenju uređaja i mrežnih platformi. ŽOCD-ovi su se takođe suočili sa finansijskim poteškoćama u plaćanju zakupa, plata i kancelarijskih troškova, posebno pošto su javni događaji otkazani i njihov budžet smanjen. Borili su se da prikupe sredstva zbog svog dodatnog posla i imali su poteškoća u planiranju novog posla usred pandemije i mera izolacije. Za rad mnogih ŽOCD-ove koji rade sa marginalizovanim grupama, uključujući ljude sa raznolikim sposobnostima i žene na selu, lično sastajanje je presudno. Poteškoće u organizovanju doprinele su emocionalnom stresu i aktivističkoj premorenosti. Za aktiviste angažovane tokom 1990-ih, mere izolacije takođe su doprinele sećanju na izolaciju od sukoba i povezane traume, što je uticalo na njihovo mentalno zdravlje.

Pandemija je posebno pogodila prihvatilišta. Već nedovoljno finansirana, prihvatilišta su zabeležila priliv prijavljenih slučajeva. U međuvremenu, stariji radnici prihvatilišta, među najugroženijim grupama, plašili su se dolaska na posao s obzirom na rizik od zaraze bolešću. Kako su prihvatilišta imala kratak kadar, mlađi zaposleni su preuzimali dodatne smene, često radeći više smena zaredom kako bi zadovoljili nivo potrebe. U početku su prihvatilišta takođe morala da kupe sopstvenu higijensku opremu i ličnu zaštitnu opremu, iako su im za to nedostajali resursi. Organizacije i institucije ubrzo su uskočile kako bi im pružile hitne resurse i finansijsku pomoć. Kasnije, 29. aprila 2020. godine, Agencija za rodnu ravnopravnost, zajedno sa drugim akterima, otvorila je privremeno karantinsko prihvatilište za žene i decu. Tada je policija mogla da testira žene i njihove porodice pre nego što uđu u prihvatilišta kako bi osigurala sigurnost osoblja prihvatilišta i ostalih preživelih.

Usred emocionalnih i zdravstvenih problema, ŽOCD-i su istrajali, nastavljajući da organizuju aktivnosti na mreži. Odigrali su vitalnu ulogu u rešavanju problema kojima se država nije bavila, kao što je prikupljanje sredstava i isporuka zaštitne opreme i paketa za negu za osobe osiromašene posledicama pandemije. Stoga, mere podrške civilnom društvu, uključujući manjinske etničke grupe, ne uzimaju u obzir jasno potencijalne rodne razlike u njihovoj formulaciji. Ako se ne adresiraju u praksi, mere mogu da podrže potencijalne nejednakosti u pristupu resursima među raznolikim OCD-ovima.

Dodatne mere

Postoji mogućnost da su ministarstva i opštine preduzele dodatne mere za podršku privredi mimo mera izričito navedenih u hitnim fiskalnim merama ili merama ekonomskog oporavka. Iako se ove mere možda nisu izričito odnosile na bavljenje pandemijom COVID-19, moguće je da su ove mere podržale napore u hitnim slučajevima i oporavku. Kako se ovo istraživanje usredsredilo na gore pomenute mere dizajnirane izričito za adresiranje COVID-19, MŽK nije ispitala druge potencijalne sinergijske napore.

Kao samo jedan primer, MTI (koju je Vlada pod vodstvom Hotija transformisala u svoje prethodno ime i funkciju), preko agencije za podršku i investicije preduzećima na Kosovu (KIESA), objavilo je javni poziv za subvencionisanje MSP-ova za jačanje preduzeća koja imaju najmanje 50 % suvlasništva

²²⁹ MTI, "MTI / KIESA javni poziv za subvencionisanje preduzimačka preduzeća žena".

žena preduzetnica.²³⁰ KIESA je poziv objavila 12. septembra 2020. godine, na osnovu Administrativnog uputstva MTI-a br. 01/2018 o dodeli sredstava iz ekonomske kategorije subvencija i transfera. Tri kategorije su imale pravo da se prijave:

Mikro-preduzeća (koja imaju 1 do 9 zaposlenih) do €10,000;

Mala preduzeća (10 do 49 zaposlenih) do €20,000; i

Srednja preduzeća (50 do 249 zaposlenih) do €30,000.²³¹

MTI je 2. decembra 2020. godine potpisalo sporazume o sufinansiranju sa 32 mikro, mala i srednja preduzeća koja su vodile žene preduzetnice. Ministar trgovine i industrije naglasio je da su preduzetnice kontinuirano dokazivale da znaju da upravljaju ne samo porodicama, već i svojim poslovanjem u saradnji sa javnim institucijama. Kao rezultat ove podrške, 140 žena će biti zaposlene u ova 32 preduzeća u vlasništvu žena. Budžetom za 2021. predviđeno je povećanje budžeta za subvencije za preduzetnice. Iako ova mera nije izričito odgovor na pandemiju COVID-19, ona je primer afirmativne, rodno pozitivne mere, ka podršci preduzećima koja vode žene, a koja mogu pomoći u rešavanju poteškoća izazvanih pandemijom.

Zaključci: Hitne mere i mere ekonomskog oporavka iz rodne perspektive

Ukratko, pregled ovih ekonomskih mera iz rodne perspektive sugerise da većina mera nije uzela u obzir raznolike potrebe žena i muškaraca, niti akcije za unapređenje rodne ravnopravnosti. Intervjui sa finansijskim službenicima i SRP-ovima u ključnim ministarstvima generalno sugerisu da zvaničnici nisu uzimali u obzir rodnu perspektivu tokom procesa izrađivanja bilo koje mere. Neki zvaničnici su primetili da nisu učestvovali u planiranju mera, već samo u njihovom izvršenju, tako da nisu mogli uticati na dizajn mera ka integrisanju rodne perspektive. Na opštinskom nivou, finansijski službenici su bili uključeni samo u procenu sredstava koja će se preraspodeliti za rešavanje pandemije, na osnovu zahteva koje je Štab za vanredne situacije podneo gradonačelnicima i skupštinama opština. Intervjuisani SRP-ovi su rekli da nisu bili angažovani ni u jednom procesu planiranja ili donošenja odluka u vezi sa budžetima za adresiranje COVID-19, što je takođe moglo da podrije stepen do kojeg se rodna perspektiva odrazila u ovim merama. Tokom intervjuja, ispitanici su bili skloni izjavljivanju da mere ne favorizuju nijedan pol. Ciljne grupe, kako su rekli, uključuju ljude koji su se prijavili da bi imali koristi od mera ili za koje je utvrđeno da su u potrebi. Programi, kao takvi, bili su otvoreni za sve kvalifikovane korisnike. Zvaničnici su naglasili da nijedan pol nije „favorizovan“ u planiranju i sprovođenju ovih mera i da su oba pola tretirana na isti način. Iako su se intervjui fokusirali na hitni fiskalni paket, nalazi bi se naizgled održali u vezi sa Programom ekonomskog oporavka, s obzirom na to da je on izrađen tokom faze istraživanja, u vreme intervjuja.

Uzete zajedno, njihove izjave impliciraju da su zvaničnici ove mere smatrali „rodno neutralnim“, dok u stvari uopšte nisu uzeli u obzir rod. Kao rezultat, mere mogu čak biti i rodno negativne jačanjem postojećih rodni nejednakosti. Zaključno, ekonomske mere nisu uključivale dovoljnu analizu rodnog uticaja predloga politike rashoda, rodno odgovornu dokumentaciju o budžetu ili planove učinka razvrstane po polu prema pružanju usluga, prema odgovarajućim dimenzijama JPFO ROUJF 1.1, 4.1 i 5.1.

²³⁰ KIESA internet stranica.

²³¹ Email prepiska MONT-a sa MŽK-om, 18. decembra 2020. godine.

Mere u obrazovanju

Ovaj odeljak ispituje koliko su u vladinim merama u vezi sa obrazovanjem uzete u obzir razlike među raznolikim devojkicama i dečacima. Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije (MONT) nije bilo direktno odgovorno ni za jednu od vladinih mera u prvom hitnom fiskalnom paketu. Međutim, preduzela je i druge mere povezane sa obrazovnim sistemom. Kao što je pomenuto, od 11. marta do 26. juna 2020. godine škole su bile zatvorene kao preventivna mera. Kako se broj slučajeva povećavao, MONT je odlučio da uvede učenje na mreži. Počevši od 24. marta, školarci od 1 do 5 razreda počeli su da uče preko video predavanja emitovanim na dva kanala javnih usluga. Ova video-predavanja pripremio je MONT. U početku su obuhvatali samo dva predmeta: matematiku i jezik. Nedelju dana kasnije, video predavanja su bila dostupna i za razrede 6-9. Druge platforme su korišćene za učenike srednjih škola i stručnih škola.

Učenje na mreži nije započelo istovremeno za studente koji govore srpski jezik. Prema ministru, to je bilo zato što srpske opštine nisu sarađivale; MONT je zatražio od opštinskih direkcija za obrazovanje u tim opštinama da identifikuju nastavnike za pripremu video materijala, ali oni nisu odgovorili. Inače, područja bosanskog i turskog govornog područja identifikovala su nastavnike, a učenje na daljinu započelo je 30. marta na turskom i bosanskom jeziku. Međutim, srpske opštine nisu podržale angažovanje srpskih nastavnika koji bi pripremili materijale za učenje prema kosovskim kurikulumima. 1. septembra, opštine sa srpskom većinom započele su učenje na mreži, sledeći preporuke Ministarstva obrazovanja Srbije, koristeći nastavne planove i programe u Srbiji. Dakle, više od pet meseci deca koja govore srpski jezik nisu pohađala obrazovanje.

Vlada je 2. aprila odobrila paket podrške za učenje na mreži, koji je obuhvatao dodatne isplate mesečnih zarada nastavnika za nastavnike koji su direktno uključeni u pripremu video materijala za učenje za razrede 1-9; osoblje škole „Qamil Batalli“ u Prištini i „Emin Duraku“ u Prizrenu; pomoćno osoblje državnih službenika u odeljenjima za obrazovanje u opštinama Priština i Prizren. Plaćanje je variralo između 150 i 300 €; novac je trebalo da potiče iz budžeta MONT-a. Za maj i jun, vlada je dodelila sredstva iz gore pomenute budžetske linije Ministarstva finansija za podršku MONT-u u pružanju učenja na mreži.

Prema predstavnicima MONT-a, oni nisu dobili nikakva dodatna budžetska izdvajanja za suočavanje sa problemom COVID-19 kada je kosovski budžet izmenjen u avgustu. Umesto toga, njihov budžet je smanjen. MONT je osnovao radnu grupu za pripremu Master plana za učenje u pandemijskim uslovima za akademsku 2020/2021. godinu.

U avgustu je MONT zatražio budžet od 9,926,959 € za akademsku 2020/2021. godinu. Ubrzo nakon toga, Vlada Kosova je dodelila traženi budžet za obrazovanje usred COVID-19. Sredstva su prebačena u ekonomsku kategoriju za robe i usluge iz vladinog budžeta za Program ekonomskog oporavka, prema Planu za ekonomski oporavak. Primetno je da, prema decentralizaciji, MONT finansira samo obrazovanje na univerzitetu i razvoj kurikuluma, dok opštine finansiraju pred-univerzitetsko obrazovanje. Prema tome, od ovog ukupnog budžeta, za školsku 2020. godinu, MONT je dobio 1,864,647 €, a opštine 2,960,000 €. Da bi omogućio učenje u pandemijskim uslovima 2021. godine, MONT je dobio 1.401.512 €, a opštine 3.700.800 €. Iznos raspodeljenih sredstava za svaku opštinu izračunat je na osnovu broja učenika po opštini. Zapravo ovo se poklapa sa Merom 11 Programa ekonomskog oporavka, „Podrška obrazovnom sektoru kako bi se omogućilo pokretanje i nesmetano odvijanje procesa učenja i učenja tokom školske 2020/2021. godine“, budžetirane u iznosu od 10.000.000 EUR. U svojoj formulaciji, ova mera nije uzimala u obzir pol.

Tokom intervjua, predstavnici MONT-a potvrdili su da preduzete obrazovne mere nisu uzele u obzir rodnu perspektivu. Planirali su odgovor „kako bi zadovoljili potrebe ljudi uopšte“. Nisu uzeli u obzir potencijalno raznolike potrebe devojčica i dečaka, žena i muškaraca. Čini se da je MONT pretpostavio da su obrazovne mere bile „rodno neutralne“, navodeći da su bile „korektne“ i da su prema svima postupale isto. Kao rezultat toga, MONT je možda nesvesno zanemario strukturne rodne nejednakosti. Prvo, odluka da se deca preventivno čuvaju kući kada dođu iz škole kao preventivna mera pre nego što se virus uopšte počne širiti nije uzela u obzir negativan uticaj koji bi ovo moglo imati na žene, njihovu radnu sposobnost i prihode, s obzirom na tradicionalne rodne norme. Ova odluka je u velikoj meri povećala potražnju za neplaćenim radom u domaćinstvima, koji su uglavnom obavljale žene. Žene su morale da provode vreme brinući se o deci i podržavajući ih, posebno mlađu decu, u tome kako da koriste tehnologiju kako bi deca mogla da uče. Ovo je zahtevalo dodatno vreme za žene, što kvalitativni dokazi sugerišu da je to uticalo na njihovu radnu sposobnost i, u nekim slučajevima, doprinelo gubitku posla među ženama. Stoga je ova mera nesumnjivo rodno negativna.

Drugo, dok su se programi za učenje na mreži emitovali uzastopno za svaki razred (od prvog do devetog razreda), ovo nisu uzeti u obzir uslovi domaćinstava raznolikih devojčica i dečaka i njihov pristup ovom televizijskom obrazovanju. Novi programi na mreži takođe nisu razmatrali kako se takav sadržaj može koristiti za transformisanje rodnih nejednakosti. Navodno je nekoliko nastavnika koristilo Viber i kasnije Zoom za komunikaciju sa decom. U nekim porodicama je više dece istovremeno imalo časove preko Zoom-a, ali porodica je imala na raspolaganju samo jedan pametni telefon ili uređaj. Pre nego što su nastavnici započeli ovo obrazovanje, MONT nije analizirao uslove porodičnog domaćinstva kako bi osigurao da tehnologija bude dostupna. Siromašne porodice potencijalno nisu imale na raspolaganju nijedan uređaj. Štaviše, ovaj pristup pretpostavlja pristup Internetu; nemaju sve porodice dosledan internet i Kosovo se tokom ovog perioda suočilo sa nekoliko prekida rada interneta, što je otežalo pristup dece učenju na mreži.

U junu 2020. godine, ministar obrazovanja izvestio je skupštinski Odbor za obrazovanje, nauku, tehnologiju, inovacije, kulturu i sport da je onlajn učenje dostiglo 89,4% učenika, dok oko 32 000 učenika nije učestvovalo u učenju na mreži jer nisu imali tehnologiju i nisu imali TV signal za emitovanje učenja na daljinu. Službenici MONT-a rekli su da je nedostatak opreme i pristupa Internetu izazov; zatražili su i ohrabрили donacije od pojedinaca, donatora i opština da prevaziđu ovaj izazov.

MONT je kasnije pojasnio da je u martu 2020. godine bilo registrovano 3 12.497 dece u razredima 1-12 (48,6% devojčica, 51,4% dečaka).²³² Tokom pandemije, 304.023 dece je učestvovalo u sistemu onlajn učenja (97,2%), što znači da samo 8.474 dece nije učestvovalo. MONT nema podatke raščlanjene po polu za decu koja nisu u stanju da prate učenje na mreži. Samo u opštini Priština, od 28.785 učenika, 1.073 navodno nije imalo pristup obrazovanju.²³³ Opština Priština zatražila je pomoć kako bi pomogla deci u 500 porodica za koje su utvrdili da nemaju pristup tehnološkoj opremi. Precizni podaci o tome koliko dece i dalje nemaju pristup onlajn obrazovanju, uključujući pol, lokacije, starost, etničku pripadnost i sposobnosti, nisu dostupni.

Dugoročni uticaji nepohađanja obrazovanja mogu biti štetni za obrazovno postignuće i dobrobit dece kasnije u životu. Devojčice naročito mogu biti izložene riziku s obzirom na postojeće socijalne norme, prema kojima su porodice u prošlosti imale tendenciju da favorizuju pristup dečacima obrazovanju u situacijama kada porodica nije mogla priuštiti obrazovanje za svu decu. Stoga, sveukupno, u obrazovnim merama za pružanje onlajn školovanja nije uzet u obzir rod i potencijalno su čak bile i

²³² Slobodna Evropa, „[Učenje na daljinu ostaje nedostupno za mnogo dece](#)“, 2. Maj 2020. godine.

²³³ Ibid.

rodno negativne.

Za 2021. godinu, za sprovođenje Master plana za učenje u pandemijskim uslovima u okviru Mere II Plana ekonomskog oporavka, MONT je predvideo €500,000 za troškove za učenje na mreži u pandemiji za kupovinu tehnologije. Ovo spada u podprogram kapitalnih investicija za pred-univerzitetsko obrazovanje.²³⁴

Što se tiče korisnika, MONT nije imao dostupne rodno raščlanjene podatke u vezi sa pohađanjem onlajn učenja raznolikih devojčica i dečaka, kao što su etnička pripadnost, starost, sposobnost ili geografsko područje. MONT je izjavio da, iako nije preduzeta nijedna akcija za procenu uticaja njihovih mera, oni veruju da nisu ustanovljeni nikakvi problemi. Stoga nisu predvideli da će rodnu perspektivu integrisati u buduće mere ili politike obrazovanja usred krize COVID-19. Ovo je zabrinjavajuće, s obzirom na gore pomenute potencijalne izazove sa kojima se raznolike devojčice i dečaci mogu suočiti u pristupu obrazovanju. Samo procenom uticaja može se utvrditi da li su raznolike devojčice i dečaci imali jednak pristup. Štaviše, moraju se razmotriti dodatne odgovornosti za žene povezane sa nastavom kod kuće; sve dok su deca kod kuće, ženama će biti teško da rade.

U zaključku, mere obrazovanja nisu obuhvatile dovoljnu analizu rodnog uticaja predloga politike rashoda, rodno odgovornu dokumentaciju o budžetu, planove učinka razvrstane po polu ili podatke o pruženim uslugama, prema odgovarajućim dimenzijama JPFO ROUJF 1.1, 4.1, 5.1, ili 5.2,.

Mere u zdravstvu

Ovaj odeljak razmatra u kojoj meri su zdravstvene mere udovoljile potencijalno raznolikim potrebama žena i muškaraca. Prvo, govori o izazovima u pristupu zdravstvenoj zaštiti koji su postojali pre pandemije COVID-19. Zatim se raspravlja o vladinim merama preduzetim u vezi zdravstva iz rodne perspektive, praćenim svim poznatim uticajima tih mera.

Brza rodna analiza pristupa zdravstvenoj zaštiti

Generalno, žene obično nemaju pristup zdravstvenoj zaštiti u poređenju sa muškarcima, posebno žene u ruralnim područjima i iz određenih manjinskih etničkih grupa poput Roma, Aškalijski i Egipćani.²³⁵ Ovaj nedostatak pristupa zdravstvenoj zaštiti je verovatno bio izraženiji tokom pandemije, posebno s obzirom na ograničenja kretanja i nedostatak dostupnog javnog prevoza, na koji se žene više oslanjaju nego muškarci. Žene su prijavile da imaju poteškoće u pružanju usluga van svojih regiona, uključujući zdravstvenu zaštitu.²³⁶ Navodno neke žene i devojke nisu imale pristup nezi koja im je potrebna. Prema Kosovskom centru za rodne studije, tokom pandemije, „nedostatak rodne perspektive“, odsustvo „posebnih mera koje bi obezbedile funkcionisanje ginekoloških odeljenja, nedostatak informacija i rad sa smanjenim brojem osoblja, rezultirali su smanjenjem broja devojaka i žena koje su tražile ginekološke usluge”.²³⁷

Strah od zaraze sa COVID-19 je takođe mogao sprečavati ljude da traže medicinsku pomoć zbog drugih bolesti, koje bi, ako se ne leče, mogle doprineti daljim bolestima, pa čak i smrti. Na primer,

²³⁴ MŽK, [Pristup zdravstvenoj zaštiti na Kosovu](#), 2016. godine; i razgovori MŽK-a sa članovima organizacija koje služe ovim grupama.

²³⁵ Intervjui MŽK-a.

²³⁶ Ibid. Zvanični podaci za 2020. godinu još nisu dostupni.

²³⁷ SZO, [COVID-19 narušava usluge mentalnog zdravlja u većini zemalja](#), Anketiranje SZO-a, oktobar 2020. god.

ljudi sa raznolikim sposobnostima zavise od nekoga drugog da im pomaže u njihovim osnovnim, svakodnevnim funkcijama, što nije uvek bilo moguće usred mera izolacije. Štaviše, s obzirom na to da su mnogi imali osnovne i autoimune bolesti, malo je žena sa raznolikim sposobnostima ili majki sa decom ograničenih sposobnosti napuštalo domove zbog straha od virusa.

Pored toga, oskudica ljudskih resursa u zdravstvenom sektoru je verovatno odvlačila radnike od pružanja opšte zdravstvene zaštite. Prema Svetskoj zdravstvenoj organizaciji, pandemija je dovela do povećanja potrebe za uslugama mentalnog zdravlja, jer izolacija, strah i gubitak prihoda pokreću mentalna stanja ili čak pogoršavaju nova i kod muškaraca i kod žena.²³⁸ Kao post-konfliktna zemlja, temeljne traume su se ponovo pojavile usred mera izolacije i straha. S obzirom na opštu nesklonost ljudi da traže zaštitu mentalnog zdravlja i njegovu ograničenu dostupnost, posebno usred mera izolacije, obim poteškoća mentalnog zdravlja po svoj prilici ostaje nepoznat.

Zdravstvene mere iz rodne perspektive

Ovaj odeljak ispituje vladine mere u vezi sa zdravstvom iz rodne perspektive. Ministarstvo zdravlja je bilo na samom frontu suočavanja sa pandemijom. Vlada je svoje odluke zasnivala na preventivnim merama, između ostalog na preporukama i smernicama ovog Ministarstva. Čak i pre nego što su slučajevi potvrđeni na Kosovu, Ministarstvo zdravlja počelo je da pruža informacije o situaciji i smernice za preventivne i zaštitne mere. Dana 27. februara 2020. godine, ministar zdravlja osnovao je Odbor za procenu i koordinaciju vanredne situacije sa COVID-19.²³⁹ Uloga Odbora je bila da proceni, koordinira i održava stalnu komunikaciju sa odgovornim vladinim institucijama radi procene epidemiološke situacije sa COVID-19 i medicinskih potreba stanovništva u ovoj situaciji.

Uzimajući u obzir direktnu izloženost zdravstvenih radnika većim rizicima od zaraze, Mera 6 u Hitnom fiskalnom paketu predviđala je dodatne isplate od 300 evra mesečno za plate lekara i medicinskih sestara u aprilu i maju. Ove isplate su se i dalje obavljale u julu i avgustu.²⁴⁰ Na osnovu vladine odluke iz oktobra, oni će se primenjivati do kraja 2020. godine.²⁴¹ U svojoj pisanoj formulaciji, prilikom ove mere nije uzeta u obzir izričito rodna perspektiva niti su uzete u obzir potencijalno raznolike potrebe žena ili muškaraca. S obzirom na prethodno pomenutu prekomernu zastupljenost žena u zdravstvenom sektoru, koja čini 61% zaposlenih, od ove mere bi po svoj prilici više koristi imale žene nego muškarci. Važno je, međutim, da ova mera nije nužno rešila druga pitanja poput dodatnih fizičkih i psiholoških opterećenja za zdravstvene radnike koji pružaju usluge tokom pandemije, što bi potencijalno moglo dovesti do dodatnih fizičkih i psiholoških zdravstvenih potreba i povezanih troškova; ili potrebe zdravstvenih ustanova za dodatnim sredstvima za angažovanje više osoblja radi smanjenja radnog opterećenja.

Tokom karantina, uzimajući u obzir gore pomenuta pitanja mentalnog zdravlja i potrebu da se ljudima pruže besplatne savetodavne usluge, Agencija za ravnopravnost polova blisko je saradivala sa Ministarstvom zdravlja u pružanju takvih usluga. Ministarstvo zdravlja saradivalo je sa Odsekom za

²³⁸ Koha, "Odbor za koordinaciju vanredne situacije sa koronavirusom započinje sa radom" [Nis punën Komiteti për koordinimin e situatës emergjente për koronavirusin], 27. februara 2020. godine; Klan Kosova, "Odbor za procenu vanredne situacije sa koronavirusom započinje sa radom" [Nis punën Komiteti për Vlerësimin e Situatës Emergjente për Koronavirus]. Generalno, predstavnici Ministarstva primetili su porast procenta žena koje rade u tom sektoru, što su zabeležili kao poboljšanje rodne ravnopravnosti. Međutim, postoji manje informacija u vezi sa kvalitetom angažovanja žena, kao što su procesi donošenja odluka u zdravstvenom sektoru i donošenja politika; ili koliko su žene koje rade u sektoru doprinele da mere budu rodno osetljive.

²³⁹ Intervju MŽK-a.

²⁴⁰ Klan Kosova, "Obezbeđena su dodatna plaćanja za medicinsko osoblje do kraja godine" [Sigurohen pagesat shtesë deri në fund të vitit për personelin mjekësor], oktobar 2020. godine; Insajderi, "Vlada odlučuje da nastavi sa dodatnim plaćanjem medicinskom osoblju" [Qeveria vendos t'i vazhdojë pagesat shtesë për stafin mjekësorë], 29. oktobar 2020. godine

²⁴¹ Intervju sa Agencijom za rodnu jednakost, Decembar 2020. godine.

psihologiju Univerziteta u Prištini na uspostavljanju besplatnih usluga tele-savetovanja na albanskom i srpskom jeziku za ljude koji su imali zabrinutost i anksioznost kao posledicu izolacije u karantinu.²⁴² Iako se ova mera nije izričito odnosila na pol, mogla bi se smatrati rodno pozitivnom pružanjem pristupa savetodavnim službama koje imaju potencijal da doprinesu sprečavanju rodno zasnovanog nasilja koje delimično može nastati usled problema sa mentalnim zdravljem.

Ministarstvo zdravlja dodelilo je 55% budžeta zdravstvenog sektora, približno 40 miliona evra, za odgovor na pandemiju.²⁴³ Ovo obuhvata finansiranje: obezbeđivanje testova, zaštitne opreme za osoblje, dezinfekcije i dodatne isplate zarada prema Meri 6 u Hitnom fiskalnom paketu. Ovaj novac je isplaćen kroz dva programa: farmaceutski i administrativni. Prema zvaničnicima, Ministarstvo nije razmatralo rodno odgovorno budžetiranje tokom planiranja ili izvršenja ovog budžeta. Ispitanici iz Ministarstva izjavili su: „u zdravstvu ne možete praviti ovu razliku; nudite uslugu, zdravstvenu zaštitu, onima koji je traže, onima kojima je potrebna“; „Ministarstvo postoji samo za pacijente“; i „nema problema sa nejednakošću u sektoru“.²⁴⁴ Ove izjave dodatno dokazuju da Ministarstvo nije uzelo u obzir pol, jer nije razmotrilo potencijalno raznolike potrebe žena i muškaraca u vezi sa pristupom zdravstvenoj zaštiti, niti načine na koje su pandemija i prateće dodatno radno opterećenje mogli negativno uticati na žene i muškarce u svojstvu zdravstvenih radnika.

Što se tiče korisnika zdravstvenih mera, kao što je pomenuto, NIJZ je samo za period od 13. do 24. marta 2020. godine objavio rodno raščlanjene podatke o izvršenim testovima, potvrđenim pozitivnim slučajevima i smrtnim slučajevima. Iako takvi podaci postoje i za kasnije periode, oni nisu objavljeni. To sugerise da su sistemi NIJZ-a za upravljanje podacima neadekvatni, jer bi trebalo da omogućće automatsko generisanje takvih jednostavnih izveštaja, što zahteva samo nekoliko minuta vremena ljudskih resursa. Bez takvih podataka teško je utvrditi da li je više muškaraca ili žena pogođeno virusom, njihov pristup zdravstvenoj zaštiti i testiranju i druga pitanja. Nisu bile dostupne ni informacije o broju osoba koje se leče ili potencijalno raznolikom pristupu žena i muškaraca uslugama. Podaci o ukupnoj upotrebi zdravstvenog sistema ove godine, kao u poređenju sa prethodnim godinama, još nisu dostupni. Zbog toga još uvek ne može da se proceni u kojoj meri su žene i muškarci koristili zdravstvene usluge nevezane sa COVID-19 i potencijalno širi uticaji na njihovo zdravlje. To otežava procenu uticaja zdravstvenih usluga, a time i troškova, kao odgovor na COVID-19.

U zaključku, zdravstvene mere nisu uključivale dovoljnu analizu rodnog uticaja predloga politike rashoda, rodno odgovornu dokumentaciju o budžetu, planove učinka razvrstane po polu ili podatke o pruženim uslugama, prema JPFO ROUJF dimenzijama 1.1, 4.1, 5.1, odnosno 5.2.

Opštinske mere

Ovaj odeljak ispituje stepen do kojeg su u opštinskim merama, u njihovom dizajnu, uzete u obzir potencijalno raznolike potrebe žena i muškaraca. Čim je Kosovo počelo da se suočava sa pandemijom, opštine su, takođe bile sklone preduzimanju koraka ka rešavanju. Iako je hitni fiskalni paket predviđao finansijsku podršku opštinama pogođenim pandemijom, u iznosu od 10 miliona evra, u vreme intervjua, avgusta 2020. godine, ta podrška još uvek nije bila pružena. Sprovođenje ove mere započelo je tek u oktobru. Međutim, stvarna primena ove podrške opštinama nije se odnosila na Meru 5 početnog hitnog fiskalnog paketa od 30. marta. U stvari, podršku u vezi sa Merom 12 novijeg Plana za sprovođenje

²⁴² Intervju MŽK-a.

²⁴³ Intervju MŽK-a, Avgust 2020. godine.

²⁴⁴ Ministarstvo finansija, [Paket ekonomskog oporavka; Odluka Vlade br. 11/30](#), [Vendimi i Qeverise Nr. 11/30].

Programa ekonomskog oporavka, odobrila je nova vlada, 13. avgusta.²⁴⁵

Vlada je 14. septembra odlučila da primeni Meru 12, pružajući opštinama finansijsku podršku u iznosu od 10 miliona evra za projekte u vezi sa COVID-19.²⁴⁶ Shodno tome, Ministarstvo lokalne uprave i Ministarstvo finansija bili su dužni da sprovedu ovu meru osnivanjem Odbora za procenu koja bi procenjivala podobnost opština da dobiju ova sredstva, na osnovu usvojenih kriterijuma. Taj odbor je raspodelio sredstva za 38 opština na osnovu sledećih kriterijuma:

- II. Male opštine sa manje od 50,000 stanovnika kvalifikovale su se za maksimalni fond od €300,000. Ukupno je raspodeljeno €3 miliona.
- III. Opština koje su bile u karantinu ili koje su imale ograničenja jer su bile izvor zaraze, imale su pravo na najviše €200,000. Na osnovu odluka vlade o karantinu i ograničenjima, Odbor za procenu je odlučio da podrži opštine koje su bile u karantinu sa €64,080 i opštine sa ograničenjima kretanja sa €55,000.
- IV. Na osnovu broja stanovnika, opštine su trebale da se podrže sa maksimalnim pojedinačnim iznosom od €200,000. Sveukupno, 38 opština je dobilo €3,996,435. Preostali iznos od €1,003,565 je raspodeljen prvim dvema kategorijama.²⁴⁷

Opštine su ta sredstva dobile tek od 5. oktobra. U nedostatku ove podrške tokom početne faze vanrednih situacija, opštine su morale da deluju samostalno i koriste već dodeljene budžete da odgovore na potrebe, kao što je opisano u prvom poglavlju.

Većina intervjuisanih opštinskih službenika za finansije znali su da je rodno odgovorno budžetiranje zakonska obaveza, zasnovana na kosovskom Zakonu o ravnopravnosti polova. Međutim, u praksi su opštinski službenici rekli da u vanrednim situacijama ne mogu da se obrate javnosti i razmotre raznolike potrebe žena. Bez obzira da li su imali konsultacije, naglasili su da svi, bez razlike, imaju iste potrebe. Rekli su da su ciljni korisnici bili ljudi sa potrebama, odnosno oni koji žive u lošem stanju ili sa socijalnom pomoći, i preduzeća. Pored toga, rekli su da zakoni koji se primenjuju na troškove imaju specifične kriterijume koji se moraju primeniti i oni nisu rodno integrisani. Prema tome, odgovori na intervjuue sugerišu da opštinsko planiranje i izvršenje opštinskih budžeta kao odgovor na COVID-19 imaju tendenciju da ne uzimaju u obzir pol. Generalno, njihove gore pomenute izjave ukazuju na činjenicu da službenici nemaju odgovarajuće razumevanje rodno odgovornog budžetiranja ili kako ga primeniti. Inače, dve intervjuisane opštine izričito podržavaju samohrane majke, što se može smatrati rodno osetljivom merom.

Jedan ispitanik je rekao da se afirmativne mere mogu koristiti samo za ekonomsku kategoriju subvencija. Međutim, prema Zakonu o ravnopravnosti polova, posebne mere kao što su kvote i programi podrške kojima se obezbeđuje ravnopravno učešće oba pola, treba da se koriste u svim poljima u kojima su prisutne rodne nejednakosti. Tu spadaju i “ koraci za poboljšanje položaja žena ili muškaraca u [svim] polj[ima] [...] i alokacija i/ili realokacija resursa”.²⁴⁸ U tom smislu, upotrebljena ekon-

²⁴⁵ Odluka br. 11/30.

²⁴⁶ Informacije su prikupljene pomoću dokumenta koji je MŽK-u dostavio jedan od ispitanika, službenik za finansije u opštini. Ovaj dokument je sačinjen od svih vladinih odluka, izveštaja Odbora za procenu i detaljnih informacija za svaku opštinu o finansijama dobijenim iz ovog fonda. Dokument nije javno dostupan.

²⁴⁷ Službeni List Republike Kosova, [Zakon br. 05/L-020 o Ravnopravnosti polova](#), 2015, Član 6.2.3, st. 5.

²⁴⁸ Zapravo, prema Zakonu o ravnopravnosti polova, afirmativne mere se takođe mogu koristiti pri zapošljavanju ili promociji nedovoljno zastupljenog pola, što bi se odnosilo na ekonomsku kategoriju dnevica i plata. Slično tome, roba i usluge (dnevnice) mogu da obuhvate afirmativne mere kada se radi o članovima osoblja koji putuju u ime vlade. Opštinski troškovi i kapitalne investicije takođe mogu da uključe afirmativne mere u pogledu korisnika i procesa nabavke. Za dalje informacije pogledajte MŽK, [Praktičan vodič za korisnike: Rodno odgovorno budžetiranje na centralnom nivou](#), 2017. godine, ili verzija na lokalnom nivou, takođe dostupna na MŽK [website](#)

omska kategorija je nerelevantna.²⁴⁹ Dalje, da bi pristupile subvencijama, žene moraju biti informisane o raspoloživim mogućnostima kako bi mogle potražiti opštinsku podršku, primetio je drugi zvaničnik. Nedostatak pristupa informacijama, odgovornosti za negu kod kuće ili nemogućnost fizičkog kontaktiranja odgovarajuće kancelarije sa zahtevom za pomoć za subvencije su mogle značiti da žene ne mogu da koriste ove mogućnosti.

U vreme intervjuja u avgustu, samo je jedna od intervjuisanih opština raspolagala rodno raščlanjenim podacima za jednu od opštinskih mera: podrška porodicama hranom i higijenskim paketima; od 2.600 korisnika koji su dobili po 50 evra, 66 su bile žene (2,5%) i 2.534 muškarci (97,5%). Ovo ilustruje jasnu razliku u pristupu ove beneficije žena i muškaraca. To je možda delimično zbog činjenice da se pomoć delila glavama domaćinstava, koje su, kao što je pomenuto, uglavnom muškarci. Zapravo, zvaničnik je objasnio da broj žena koje su primile beneficije može biti veći, jer ponekad prikupljaju pomoć pod registracijom muških članova porodice, čak i ako su, u nekim slučajevima, ti članovi porodice preminuli. Kao što je već rečeno, kako su takvi fondovi podeljeni u domaćinstvu ostaje nepoznato i ne može se pretpostaviti da muški i ženski članovi porodice imaju jednaku korist.

Generalno, opštine nisu imale podatke o ženama i muškarcima korisnicima opštinskih mera za adresiranje COVID-19. Dostupni podaci nisu razvrstani prema polu. Na pitanje o nedostatku rodno razvrstanih podataka, odgovori zvaničnika su se razlikovali. Neki su bili iznenađeni idejom da informacije treba razvrstati, jer po njihovom mišljenju, „u pandemijskoj situaciji ne možete praviti razlike među polovima“, a „svi ljudi su trebali biti zaštićeni, bez razlike“. Pored njihovog nedostatka znanja u vezi sa obavezom Zakona o ravnopravnosti polova da održavaju rodno raščlanjene podatke, ovo sugeriše opšte nerazumevanje značenja, upotrebe i svrhe prikupljanja rodno raščlanjenih podataka u cilju informisanja politika i programa. Štaviše, ovo sugeriše nedovoljno znanja u vezi sa rodnim pitanjima i kako ga primeniti u praksi prilikom planiranja, sprovođenja, praćenja i ocenjivanja politika, usluga i budžeta.

U zaključku, opštinske mere nisu dovoljnu obuhvatile analizu rodnog uticaja predloga politike o izdacima, rodno odgovornu dokumentaciju o budžetu, planove učinka razvrstane prema polu ili podatke o pruženim uslugama (sa jednim izuzetkom), prema dimenzijama JPFO ROUJF 1.1, 4.1, 5.1, odnosno 5.2.

Opšta pažnja mera na rodnu ravnopravnost

Ovaj odeljak rezimira u kojoj meri su vladini službenici uzeli u obzir raznolike potrebe žena i muškaraca u vladinim merama za rešavanje problema COVID-19. Kada su vladini službenici upitani da li je njihova institucija sprovela procenu uticaja na pol da bi informisala mere, prema JPFO ROUJF 1.1 o analizi rodnog uticaja predloga politike izdataka, 28 od 34 ispitanika je reklo da takva procena nije urađena. Samo je jedan ispitanik rekao da je njihova institucija obavila procenu uticaja na pol.²⁵⁰ Petoro drugih nije znalo da li je urađena neka takva procena, što znači da iz nje nisu mogli da informišu mere.

Da je „COVID-19 imao uticaj na sve bez obzira na pol“ bio je ponavljani odgovor među ispitanicima. U relevantnim institucijama u kojima su obavljani razgovori, službenici uglavnom nisu smatrali da je rodna ravnopravnost prioritet ili nisu smatrali da bi razlike među ženama i muškarcima trebale biti uzete u obzir prilikom planiranja vladinog odgovora na COVID-19. Uopšteno, zvaničnici nisu razumeli značenje rodno odgovornog budžetiranja, kako ga sprovesti ili kako obezbediti rodno odgovorno

²⁴⁹ Intervju sa službenikom za ravnopravnost polova pri Ministarstvu zdravlja.

²⁵⁰ OECD, [Priručnik za integrisanje i sprovođenje rodne ravnopravnosti: Ex-post rodno budžetiranje](#).

“Žene nisu dobile nikakvu prednost trošeći taj [vladin] novac.”

“Nema nejednakosti, osim što muškarci automatski imaju koristi jer se smatraju glavama porodica.”

— **Finansijski službenici**

pružanje usluga.

Mehanizmi rodne ravnopravnosti postoje u svim institucijama i mogle su podržati integriranje roda u programe i politike vanredne situacije i oporavka. Međutim, zvaničnici na položajima gde se donose odluke uglavnom nisu angažovali SRP-ove u planiranju i izvršavanju vladinog odgovora na COVID-19. Štaviše, intervjui su sugerisali da SRP-ovima nedostaje znanje i informacije o budžetskim procesima i zbog toga se suočavaju sa poteškoćama pri osiguravanju da ti procesi obuhvate rodnu perspektivu.

Iako je bilo prerano za procenu uticaja kroz ovo istraživanje, prema JPFO ROUJF dimenziji 8.1, procena rodnih uticaja pružanja usluga je važna. Prema Organizaciji za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD), ex-post procena uticaja na rod može podržati vladu i njene institucije da bolje razumeju u kojoj meri je budžet postigao predviđene rezultate, poput uključenosti i rodne ravnopravnosti.²⁵¹ Štaviše, takve informacije mogu podržati vladu u proceni i planiranju daljih mera za srednjoročni i dugoročni odgovor na COVID-19.

Procena izdataka je presudan korak u rodno odgovornom budžetiranju. Stoga će u budućnosti biti važno sprovođenje ex-post procena uticaja na pol i procena koje uzimaju u obzir kako su ove mere mogle raznoliko uticati na žene i muškarce..

U međuvremenu, MŽK je pitala ispitanike OCD-ova putem onlajn anketiranja o njihovoj opštoj percepciji o tome da li su vladine mere za rešavanje problema COVID-19 do danas doprinele rodnoj ravnopravnosti. Iako nisu statistički predstavljajući, njihovi odgovori su kvalitativno zanimljivi u pogledu njihovih prvih utisaka. Većina ispitanika iz OCD-a misli da vladin odgovor na COVID-19 nije doprineo rodnoj ravnopravnosti (55%) ili da je donekle doprineo (29%). Nijedan od ispitanika nije rekao da je vladin odgovor „uveliko“ doprineo rodnoj ravnopravnosti.

Za dalju kvalitativnu procenu uticaja, glavna pitanja sa kojima su žene suočene tokom pandemije uključuju slab pristup zdravstvenoj zaštiti, nezaposlenost, finansijsku nestabilnost, povredu prava u neformalnoj ekonomiji i dodatne odgovornosti o nezi povezane sa gubitkom posla.²⁵² Mada su prethodno razmatranim merama mogle da se ublaže neke poteškoće sa kojima se suočavaju žene, u njima nisu adresirana pitanja koja se odnose na pristup zdravstvenoj zaštiti, neformalnu ekonomiju, povrede radnih prava, odgovornosti za negu ili dugoročne posledice gubitka posla i nezaposlenosti. S obzirom na postojeće rodne nejednakosti, poljoprivredne subvencije nisu rešile dodatne poteškoće sa kojima su se suočavale žene poljoprivrednici, poput prodaje svojih proizvoda. Osim tri male mere kojima je Agencija za ravnopravnost polova predvodila za podršku centrima za brigu o deci, privremeno prihvatilište za osobe koje su žrtve nasilja u Prištini i tele-savetovanje, nijedna druga vladina mera nije izričito obradila potrebe žena ili ŽOCD-a na frontu za hitne napore.

Glavna pitanja s kojima su se muškarci suočavali uključuju otpuštanja i nezaposlenost koja su rezultirala finansijskom nestabilnošću, kao i stresom. S obzirom na gore pomenute rodne norme, činjenicu da su muškarci uglavnom glave domaćinstava (primaju socijalnu pomoć), zaposleni po višim stopama od žena i poseduju više preduzeća nego žene, može se zaključiti da su vladine mere verovatno adresirale nekoliko potreba muškaraca. Pitanja mentalnog zdravlja donekle su rešena na liniji za pomoć

²⁵¹ Anketiranje OCD-ova; Intervjui.

²⁵² Intervjui MŽK sa OCD-ovima.

za pružanje savetovanja Ministarstva zdravlja. Potrebne su dalje analize uticaja kako bi se utvrdio uticaj mera na muškarce.

Sve u svemu, iz intersekcionalne perspektive, vladine mere nisu dovoljno rešile dodatne poteškoće sa kojima se suočavaju ljudi raznolikih sposobnosti, posebno žene koje se suočavaju sa dodatnim izazovima s obzirom na rodne nejednakosti.²⁵³ Osobama raznolikih sposobnosti bila je potrebna veća podrška od one koje su dobili, uključujući pristup zdravstvenoj zaštiti, finansijskoj podršci i lekovima.²⁵⁴ Društveno distanciranje je otežalo njihovo kretanje, naročito zbog toga što mnogim osobama raznolikih sposobnosti treba pratnja. Na primer, slepe osobe su se suočile sa dodatnim izazovima u pristupu pomoći usled ukidanja javnog prevoza.²⁵⁵ Odluka o određenom vremenu za kretanje, na osnovu brojeva ličnih karti, otežala je kretanje ljudima sa raznolikim sposobnostima; u odluci se ne pominje da bi ih mogao pratiti saputnik sa drugačijim ličnim brojem.²⁵⁶ Ni akcija vlade da informiše javnost o merama ne uzima u obzir njihove jedinstvene potrebe. Na primer, vlada nije pružila brošure sa informacijama o COVID-19 i merama za njegovo rešavanje u Brajevom pismu.²⁵⁷ Kada je učenje putem Interneta započelo, po izgledu nijedan program nije odgovarao potrebama školaraca sa raznolikim sposobnostima. Štaviše, njihovi roditelji, posebno majke, suočili su se sa dodatnim izazovima u nezi, poput potrebe da podrže obrazovanje svoje dece. Mada relevantno i za devojčice i za dečake, s obzirom na to da su se devojčice sa posebnim potrebama u prošlosti suočavale sa dodatnim izazovima u pristupu obrazovanju, ovo je za njih moglo predstaviti dodatne izazove. S obzirom na njihov generalno osetljiviji položaj u društvu, žene na selu, pripadnice manjina, udovice, samohrane majke i istopolni parovi mogli bi se suočiti sa diskriminacijom u pristupu merama, iako nije bilo dovoljno podataka da se to proceni.

Zaključak

Činjenica da je malo institucija koje prikupljaju i održavaju polno razvrstane podatke otežala je analiziranje raznolikosti uticaja pandemije na žene i muškarce. Podaci o polu i etničkoj pripadnosti, starosti, sposobnostima i / ili lokaciji bili su još oskudniji. Jasno je da je pandemija pogodila i žene i muškarce, ali su oni poteškoće doživeli drugačije. Čini se da je rizik od zaraze virusom veći za žene, s obzirom na to da su prekomerno zastupljene u zanimanjima sa najvećim rizikom od zaraze virusom COVID-19. Međutim, prema zvaničnim podacima, više muškaraca nego žena je obolelo i / ili umrlo od COVID-19. I muškarci i žene su se suočili sa ekonomskim poteškoćama koje su rezultirale otpuštanjima i nezaposlenošću. Ipak, postojeće socijalne norme i odnosi moći nesumnjivo su doveli žene u posebno nesiguran ekonomski položaj. S obzirom na tradicionalne rodne uloge, odgovornosti za negu su značile da su žene izloženije riziku od gubitka posla i siromaštva, posebno samohrane majke i žene koje brinu o osobama raznolikih sposobnosti. Ograničenja u kretanju takođe su verovatno doprinela lošem pristupu zdravstvenoj zaštiti, posebno za žene koje su imale manji pristup prevozu i zdravstvenim uslugama. Što se toga tiče, žene i deca su takođe bili izloženi većem riziku od nasilja u porodici tokom pandemije zbog niza složenih faktora koji su proizišli iz nametnute i neophodne izolacije da bi se sprečilo širenje virusa. ŽOCD-ovi su prednjačili u rešavanju ključnih pitanja koja proizlaze iz COVID-19

²⁵³ Intervjui MŽK. Zapažljivo, TSA izveštava o troškovima za slepe osobe i osobe sa invaliditetom. Prema tome, neki ljudi nisu znali za ove beneficije, nisu ih dobili ili su beneficije bile nedovoljne da zadovolje nivo potreba.

²⁵⁴ Odgovor ankete iz organizacije za slepe.

²⁵⁵ Periskopi, "Novi raspored kretanja - počinje danas do 18 maja" [Orari i ri i lëvizjes – fillon nga sot deri më 18 maj], 4. maja 2020. godine.

²⁵⁶ Intervjui MŽK, avgust 2020. godine.

²⁵⁷ Udruženje Žena u Razvoju (AWID), Od feminističkog spasa do globalnog feminističkog ekonomskog oporavka, 2020. godine

i u odbrani ženskih prava, ali im nedostaju dovoljna, održiva sredstva.

Zakon o ravnopravnosti polova obavezuje sve institucije da sprovede rodne analize, sprovede rodno odgovorno budžetiranje, održavaju rodno razvrstane podatke i promovišu rodnu ravnopravnost, uključujući afirmativne mere. Nalazi sugerišu da ovo nije implementirano u vladinom odgovoru na COVID-19. Zvaničnicima je nedostajalo znanja i razumevanja za ove zakonske odredbe, uvođenje rodne ravnopravnosti, rodno odgovorno budžetiranje i njihov značaj u uspostavljanju mera za rešavanje pandemije COVID-19. Generalno, zvaničnici su bili skloni osećaju da vladine mere žele da pomognu svim ljudima i preduzećima podjednako. Stoga su rekli da ne vide nijedan razlog za procenu uticaja koji bi mere imale ili su imale na žene i muškarce. SRP-ovi postoje u svim institucijama, ali nisu veoma uključeni u planiranje i izvršavanje odgovora na COVID-19. Iako finansijskim službenicima nedostaju kapaciteti za rodno odgovorno planiranje i budžetiranje, SRP-ovi su u praksi pokazali da im nedostaje poznavanje budžetskih procesa. Kao rezultat toga, oba su se suočila sa poteškoćama pri osiguravanju da mere sadrže rodnu perspektivu.

S obzirom na to da nijedan budžetski dokument ili vladine mere relevantne za suzbijanje pandemije nisu informisani rodnom analizom, osim jednog, oni nisu sadržali rodnu perspektivu. Nisu uzeli u obzir raznolike rodne norme, uloge, odnose, mogućnosti, pristup resursima i potrebe raznolikih žena i muškaraca. Niti su vladine mere uzele u obzir intersekcionalne potrebe, kao što su žene i muškarci raznolikih etničkih grupa, sposobnosti, godina, geografskih lokacija i / ili drugih potencijalnih dodatnih povredljivosti.

Stoga će delimično kao rezultat nedovoljne rodne analize vladin odgovor na COVID-19 verovatno ojačati postojeće rodne nejednakosti u društvu, umesto da ih transformiše. Činjenica da planovi oporavka dodeljuju veliku većinu resursa preduzećima, bez dovoljnog finansiranja socijalne infrastrukture koja će koristiti raznolikim ljudima, znači da će mere i dalje podržavati postojeće strukturne nejednakosti u društvu. Iako je pandemija jasno ilustrovala neophodnost funkcionisanja obrazovanja, nege i socijalnih usluga, posebno za žrtve nasilja, planovi oporavka ne ulažu dovoljno sredstava u jačanje ovih socijalnih osnova, presudnih za bilo kakav ekonomski oporavak.²⁵⁸

Sveukupno, ovo istraživanje nastojalo je da proceni da li su vladine mere doprinele rodnoj ravnopravnosti. Institucije nisu sprovodile svoju zakonsku obavezu da prikupljaju i prijavljuju rodno razvrstane podatke koji se odnose na korisnike. Kao rezultat toga, dostupni su vrlo ograničeni podaci o polu, starosti, etničkoj pripadnosti, seksualnoj orijentaciji, geografskom položaju i sposobnosti osoba potpomognutih vladinim merama. Nedostatak podataka, uz činjenicu da je još uvek prilično rano, otežava procenu uticaja mera na raznolike žene, muškarce i rodnu ravnopravnost.

Ukratko, u vezi sa dimenzijama JPFO ROUJF, Kosovo je imalo rodno odgovorni budžetski cirkular (3.1.), ali analizu rodnog uticaja predloga politike potrošnje (1.1.), Rodno odgovornu dokumentaciju o budžetu (4.1.), Planove učinka razvrstane po polu (5.1.) i dostignuća (5.2.) u pružanju usluga i praćenju budžetskih izdataka za rodnu ravnopravnost (6.1.) su nedostajali. Bilo je prerano za procenu rodnih uticaja pružanja usluga (8.1.).

²⁵⁸Smith, A., Bogatstvo Naroda, Nju Jork: Moderna Biblioteka, 2000. godine.

“Slobodno tržište ne postoji. Svako tržište ima neka pravila i granice koje ograničavaju slobodu izbora. Tržište izgleda slobodno samo zato što toliko bezuslovno prihvatamo osnovna ograničenja da ne uspevamo da ih vidimo. To koliko je tržište “slobodno”, ne može se objektivno definisati. To je politička definicija. Uobičajena tvrdnja ekonomista slobodnog tržišta da pokušavaju da zaštite tržište od politički motivisanog uplitanja vlade je lažna. Vlada je uvek umešana i ti slobodni trgovci su politički motivisani kao i svi drugi. Prevazilaženje mita da postoji nešto kao objektivno definisano “slobodno tržište” je prvi korak ka razumevanju kapitalizma.”

— H. Chang, *23 stvari koje vam ne kažu o kapitalizmu*, 2011

PERSPEKTIVA FEMINISTIČKIH EKONOMISTA u merama za rešavanje COVID-19

Ovo poglavlje razmatra trenutni ekonomski model i druge potencijalne ekonomske modele koji bi se mogli koristiti za informisanje o rodno ravnopravnim rešenjima za oporavak od pandemije COVID-19. Prvo se razmatraju i dekonstruišu neoklasični koncepti „slobodnog tržišta“, „nevidljive ruke“ i homo economicusa (ekonomski čovek) iz perspektive feminističke i heterodoksne ekonomije. Ovaj odeljak razmatra mitove o laissez faire (ostavi da radi) pristupu i ekonomiji koja „kaplje nadole“ i kako ti pristupi podupiraju nesposobnost trenutnog ekonomskog sistema da se nosi sa zdravstvenim, ekonomskim, socijalnim i ekološkim krizama, uključujući sadašnju krizu povezanu sa COVID- 19. Zatim, sledeći odeljak povlači iz feminističke ekonomije i ideja za predlaganje dodatne i alternativne ideje za ekonomski oporavak Kosova.

Pregled neoklasične ekonomske teorije i predloženih alternativa

Prema neoklasičnoj ekonomskoj teoriji, traženi pojedinačni interesi vode i služe ukupnoj optimalnoj raspodeli resursa putem onoga što je Adam Smith opisao kao „nevidljivu ruku“ na tržištima. „Slobodno tržište“ je mesto na kome se vrši razmena robe i usluga između potrošača koji prate sopstvene interese i konkurentnih firmi koje pokušavaju da maksimiziraju svoj profit, bez uplitanja državnih propisa.²⁵⁹ Feministički i drugi heterodoksni ekonomisti kritikovali su pretpostavke i vrednosti neoklasične

²⁵⁹ Heterodoksna ekonomija se odnosi na ekonomsku teoriju koja se razlikuje od ortodoksne ekonomske misli ili neoklasične ekonomije.

teorije,²⁶⁰ naročito pretpostavku o racionalnom ekonomskom čoveku (homo economicus).²⁶¹ Feministički ekonomisti smatraju da se takvim pretpostavkama ne uzimaju u obzir ljudi koji zavise od drugih da bi funkcionisali u društvu.²⁶² Mogućnost modela samodovoljnog ekonomskog čoveka koji donosi odluke da maksimizuje svoje interese, reagujući samo na tržišne cene, mogla bi postojati samo ako se zanemari neplaćeni rad koji podržava svakodnevnu reprodukciju. S obzirom na društveno pripisane rodne norme i odnose, žene su tradicionalno obavljale ove neplaćene uloge reproduktivne nege koje su bile nevidljive u tradicionalnom neoklasičnom ekonomskom sistemu, ali su od vitalnog značaja za njegovo samo funkcionisanje. Prema OKSFAM-u, novčana vrednost neplaćenog rada na nezi koje žene obavljaju godišnje iznosi najmanje 13,8 biliona dolara.²⁶³

U međuvremenu, laissez faire pristup (od francuskog, „pusti neka bude“ politika), ključni deo ekonomije slobodnog tržišta, sugerise da bi manje vladinih regulisanja poslovanja išlo u korist društvu u celini. Ipak, dokazi su pokazali da preduzeća i velike kompanije prepuštene same sebi, bez vladinih propisa, ne rade nužno na osiguranju blagostanja za svoje radnike, društvo i životnu sredinu; dokazi sugerisu da oni koji imaju najviše profita i kapitala ne puštaju da „teče nadole“ po svaku cenu, za dobrobit drugih, prema pretpostavki neoklasične ekonomije „kapljenja“.²⁶⁴ Sve veći broj dokaza pokazuje da se trenutni ekonomski sistem fokusira na „slobodne“ tržišne aktivnosti i maksimiziranje profita je zanemarilo asimetrije moći i proširilo, umesto da smanji nejednakosti.²⁶⁵ Širom sveta, pandemija je dovela do toga da je privatni sektor, uključujući preduzeća koja posluju u neformalnoj ekonomiji, smanjio svoju radnu snagu i zatvorio kompanije, dok neke korporacije ostvaruju ogromnu dobit i plaćaju malo poreza.²⁶⁶ Kao rezultat, prema Međunarodnoj organizaciji rada (MOR), samo prvi mesec krize je doprineo smanjenju dohotka među neformalnim radnicima po proceni do 60% u svetu.²⁶⁷

Pandemija COVID-19 je razotkrila propuste trenutnog ekonomskog sistema, koji je podržavao gore pomenute teorijske principe. Pandemija je učinila vidljivim sve prethodno prikrivene neplaćene i slabo plaćene nege i reproduktivni rad koji su od suštinskog značaja za funkcionisanje života, društva i ekonomije.²⁶⁸ Pandemija COVID-19 je razotkrila činjenicu da ekonomske koristi ne „kaplju“ u korist svima. Otkrila je mit o „nevidljivoj ruci“ i pokazala dugoročne rezultate laissez-faire doktrine, koja očigledno ne koristi interesima velike većine ljudi, već ispunjava interese moćnih korporacija i bogatih. Zapravo, sadašnji ekonomski sistem ne funkcionise u normalnim vremena, jer dovodi do koncentracije moći, bogatstva i prihoda u rukama nekolicine. Stoga, što nije iznenađujuće, ni ovaj sistem ne funkcionise u krizi, kako je pokazano činjenicom da su vlade morale da još jednom intervenišu kako bi podržale ekonomski oporavak od krize. „Nevidljiva ruka“ je bila beskorisna u „popravljanju“ tržišta i izvlačenju zemalja iz ekonomske recesije.

Uistinu, krize se ne dešavaju u vakuumu. Radije, kako su tvrdile feminističke i heterodoksne ekonomistkinje, krize su neizbežne u trenutnom ekonomskom sistemu.²⁶⁹ Konvencionalne ekonomske teorije sugerisu da smanjenje poreza bogatima stimuliše investicije i otvaranje novih radnih mesta koja

²⁶⁰ Barker, D., “Ekonomisti, socijalni reformatori i proroci: feministička kritika ekonomske efikasnosti”, *Feministička ekonomija*, 1(3): 26-39, 1995; Nelson, J., “Feminizam i ekonomija”, *Časopis ekonomskih perspektiva*, 9(2): 131-148, 1995; Barker, D., “Neoklasična ekonomija”, u Peterson, J. i Lewis, M. (eds) *Elgarov kompanjon u feminističkoj ekonomiji*, Cheltenham: Edward Elgar: 570-577, 1999.

²⁶¹ Ibid.

²⁶² OXFAM, *Vreme za negu: Neplaćeni i nedovoljno plaćeni rad za negu i globalna kriza nejednakosti*, 2020. godine

²⁶³ AWID, *Od feminističkog spasa do globalnog feminističkog ekonomskog oporavka*.

²⁶⁴ Ibid. AFRICANFEMINISM, *Afrička feministička izjava o ekonomskom oporavku nakon COVID-19*, 2020. YWCA (Hrišćansko udruženje za mlade žene) Kanada, “*Feministički plan ekonomskog oporavka za Kanadu: Učiniti da ekonomija funkcionise za sve*”, 2020. Ženska budžetska grupa, “*Stvaranje brižne ekonomije: poziv na akciju*”, 2020. godine

²⁶⁵ MOR, *Kriza COVID-19 i neformalna ekonomija*, 2020. godine.

²⁶⁶ MOR, “*Eskalacijom gubitka poslova, gotovo polovina globalne radne snage u opasnosti gubitka životnih sredstava*”.

²⁶⁷ AWID, *Od feminističkog spasa do globalnog feminističkog ekonomskog oporavka*.

²⁶⁸ Ženska budžetska grupa, “*Stvaranje brižne ekonomije: poziv na akciju*”, 2020. godine

²⁶⁹ Piketty, T. *Kapital u 21-vom veku*, Cambridge: Harvard University Press, 2014. godine

će dugoročno koristiti društvu i ekonomiji. Međutim, malo dokaza potkrepljuje takve tvrdnje. Umesto toga, smanjenje poreza dovodi do većeg profita onih koji su već imućni, i do povećane koncentracije bogatstva i prihoda.²⁷⁰ Dokazi su pokazali da umanjivanje poreza bogatima ne mora da znači veće zapošljavanje, veće potrošnje potrošača ili više državnih prihoda.²⁷¹

Sve u svemu, kriza COVID-19 je ilustrovala da decenije slabog ulaganja u socijalnu infrastrukturu znače da vlade u trenutnom ekonomskom sistemu nisu mogle da pruže ni najosnovnije usluge. Ovo je pogoršalo efekte na ekonomiju usled prinudnih zaustavljanja, pokazujući da sadašnji dominantni ekonomski model očigledno ne uspeva, naročito u kriznim vremenima. Ova zdravstvena i ekonomska kriza razotkrila je asimetrije moći između raznolikih društvenih grupa koje su vremenom raslojene ekonomskom nepravdom i patrijarhalnim strukturama, a dodatno je pogoršala položaj ranjivih grupa.²⁷²

U međuvremenu, dokazi pokazuju da ulaganja u rodnu ravnopravnost i jednakost uopšte promovišu prosperitetni ekonomski razvoj, uključujući više rodno pravičnog ekonomskog rasta, otvaranja novih radnih mesta i blagostanja.²⁷³ Empirijska studija sedam zemalja članica Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (OESR) koja upoređuje ulaganje od 2% bruto domaćeg proizvoda u građevinarstvo umesto u negu, pokazuje da bi se otvorilo više radnih mesta kada bi vlade investirale u negu; shodno tome, stopa zaposlenosti žena povećala bi se „za 3,3 do 8,2 procentna poena (i za 1,4 do 4,0 procentna poena za muškarce)“; štaviše, rodna razlika u zaposlenosti bi se smanjila.²⁷⁴ Samo upola manje radnih mesta bi se otvorilo istim nivoom ulaganja u izgradnju, a povećalo bi rodnu razliku u zaposlenosti.²⁷⁵ Stoga bi finansiranje socijalne infrastrukture i preusmeravanje fiskalne politike na povećanje investicija u sektore nege bili samo-održivi način za ekonomski oporavak, jer bi se stvorile prepoznatljive buduće aktive koje bi se samo-finansirale i koje bi poboljšale potencijal za rodno ravnopravan ekonomski rast.²⁷⁶ Dalje, ulaganje u negu je održivo, jer je „industrija nege relativno mlada industrija“; ulaganje u radna mesta stvorena u ovom sektoru trostruko je manje zagađujuće od poslova stvorenih ulaganjem u građevinski sektor.²⁷⁷ Ovaj polno ravnopravan i održiv ekonomski rast doveo bi do stvaranja fiskalnog prostora, povećanja poreskih prihoda, smanjenja deficita i smanjenja javnih dugova, što je solidan način za prevazilaženje recesije.²⁷⁸ Kao što dokazi pokazuju, oporezivanje 1% najbogatijih u narednih 10 godina sa dodatnih 0,5% njihovog bogatstva stvorilo bi 117 miliona radnih mesta u sektorima zdravstva, obrazovanja i nege starih lica. Suprotno tome, ukoliko vlada uvede poreske olakšice za bogate i velike korporacije, to bi značilo smanjenje državnih prihoda i samim tim manju javnu potrošnju na ključnu socijalnu infrastrukturu koja omogućava ekonomiji da funkcioniše, poput sistema javnog zdravstva i socijalne zaštite. Prema tome, politike preraspodele kroz progresivne poreske sisteme bi mogle biti alternativni oblik vladinih prihoda za ravnopravniji i održiviji ekonomski oporavak polova, uzimajući u obzir lokalna i mala preduzeća.

²⁷⁰ Grown, C., „Oporezivanje i rodna ravnopravnost: konceptualni okvir“, 2010. godine

²⁷¹ AWID, Od feminističkog spasa do globalnog feminističkog oporavka.

²⁷² De Henau, J., Himmelweit, S., Stimulisanje OECD ekonomije nakon Covid-a investiranjem u negu, Otvoreni Univerzitet IKD Radni Dokument, 2020. godine; Evropski Institut za Rodnu Ravnopravnost (EIGE), Ekonomske koristi od rodne ravnopravnosti u Evropskoj Uniji. Sveukupni ekonomski uticaj rodne ravnopravnosti, 2017a; EIGE, Ekonomske koristi od rodne ravnopravnosti u Evropskoj Uniji. Izveštaj o empiričnoj primeni modela, 2017b; Elson, D. Plan F: Feministički Plan za brižnu i održivu ekonomiju, 2016. godine; Bargawi, H., Cozzi, G., [Stvaranje ekonomskog oporavka: Modeliranje alternativa za surovost u Evropi](#), 2017. godine.

²⁷³ De Henau J, Himmelweit S, Łapniewska Z, Perrons D. [Investiranje u ekonomiji nege: rodna analiza podsticaja za zapošljavanje u sedam zemalja OECD-a](#), Brisel: Međunarodna konfederacija sindikata, 2016, st. 6.

²⁷⁴ Ibid.

²⁷⁵ Seguíno, S. „Oruđa makroekonomske politike za finansiranje rodne ravnopravnosti“, *DevPregled Razvojne Politike* 37: 504–525, 2019, <https://doi.org/10.1111/dpr.12396>.

²⁷⁶ Ženska budžetska grupa, [Stvaranje brižne ekonomije: Poziv za akciju](#), 2020. godine

²⁷⁷ Ibid.

²⁷⁸ MŽK, [Uspostavljanje politike ravnoteže: opcije za izmenu kosovskog zakona o radu](#), Priština: MŽK, 2016. godine.

Kako bi mogao da izgleda odgovor feminističkog ekonomiste na COVID-19 na Kosovu?

U ovom odeljku se razmatra kako bi mogao da izgleda odgovor na COVID-19 na Kosovu, crpeći iz feminističke i heterodoksne ekonomske teorije i diskusije u prethodnom odeljku. Prvo, takav odgovor može uzeti u obzir trenutnu strukturnu diskriminaciju koja slabi i ekonomiju i blagostanje ljudi, posebno blagostanje žena. Nekoliko postojećih strukturnih pitanja podrivaju napore vlade za oporavak.

Na primer, strukturna diskriminacija koja proizilazi iz odredbi kosovskog zakona o radu zbog porodijskog odsustva navodi poslodavce da diskriminišu žene prilikom zapošljavanja jer ne žele da plaćaju naknade za porodijsko odsustvo.²⁷⁹ Usvajanje novog zakona o radu u skladu sa direktivom EU o ravnoteži između radnog i privatnog života moglo bi se pozabaviti ovom strukturnom diskriminacijom pružanjem jednakih prava i mogućnosti majkama i očevima da uzmu plaćeno odsustvo da bi se brinuli o njihovoj deci. Ovo, ne samo što bi za više očeva omogućilo jednaka socijalna prava u okviru svojih porodica, prema Zakonu o ravnopravnosti polova, već bi sprečilo poslodavce da diskriminišu žene prilikom zapošljavanja, jer bi muškarci imali ista, jednaka prava na odlazak. Takva strukturna promena omogućila bi ženama i muškarcima uravnoteženije učešće u društvenom, javnom i ekonomskom životu.²⁸⁰ Ovo je utoliko važnije usred pandemije i ekonomskog oporavka, da takve strukturne nejednakosti ne bi podrivale planirane ishode pri zapošljavanju.

Još jedno strukturno pitanje koje opravdava vladino obraćanje ka ekonomskom razvoju i blagostanju je neraspoloživost priuštivih i dostupnih centara za javnu negu. Kao što je razmatrano u prethodnim poglavljima, ovo strukturno pitanje je jedno od glavnih pitanja koje podriva učešće ženske radne snage na Kosovu. Pozitivan primer su investicije u centre za negu koje pruža Agencija za ravnopravnost polova. Potrebno je znatno više vladinih napora. Gore pomenuti dokazi širom sveta, a posebno na Kosovu, ilustruju da ulaganje u negu može stvoriti hiljade novih radnih mesta, dodavanjem dobrobiti transformišući trenutno neplaćeni, nepriznati rad u plaćeni rad; obezbeđivanjem bolje zaštite za ovaj rad (npr. prava radnika i penzije); omogućavanjem većem broju žena da rade s obzirom na njihovu tradicionalnu ulogu negovateljica, kao ključni izazov ženama koje stupaju u radnu snagu na Kosovu; time povećavajući poreske prihode od povećanih stopa zaposlenosti žena; poboljšanjem obrazovnih rezultata dece kroz rano obrazovanje; i korišćenjem ranog obrazovanja da transformišu tradicionalne rodne uloge u ravnopravnije društvo.²⁸¹ Na Kosovu se procenjuje da uspostavljanje brige o deci u skladu sa ciljevima EU iz Barselone doprinosi 9.989 novih radnih mesta u prosveti, 50,6 miliona evra nove zarade i 2 miliona evra godišnjeg poreza na dohodak.²⁸² Složeni pozitivni uticaji mogli bi biti još veći s obzirom na to da bi žene koje trenutno pružaju negu kod kuće mogle da stupe u radnu snagu. Ulaganje u negu o deci razolikih sposobnosti i starijim osobama moglo bi da doprinese dodatnim novim radnim mestima. Kao što je pomenuto u poslednjem odeljku, istraživanje je pokazalo da ulaganje u negu i socijalnu infrastrukturu može stvoriti mnoštvo novih radnih mesta u poređenju sa ulaganjem u fizičku infrastrukturu, i ima snažne efekte rodno ravnopravnog ekonomskog rasta; takve investicije su posebno važne u kriznim vremenima, jer mogu da promovišu zapošljavanje i održivi ekonomski oporavak.²⁸³

Za razliku od većih korporacija koje akumuliraju bogatstvo u sadašnjem ekonomskom sistemu,

²⁷⁹ Ibid.

²⁸⁰ Za Kosovo, vidi MŽK, [Ko vodi brigu o deci? Potražnja, ponuda i mogućnosti za proširenje dostupnosti brige o deci na Kosovu](#), Priština: MŽK, 2016. godine.

²⁸¹ Ibid.

²⁸² De Henau, J., Himmelweit, S., [Stimulisanje ekonomija OECD-a nakon Covid-a ulaganjem u negu](#), Otvoreni Univerzitet IKD Radni dokument, 2020. godine; ElGE, [Ekonomske koristi od rodne ravnopravnosti u Evropskoj Uniji. Sveukupni ekonomski uticaj rodne ravnopravnosti](#), 2017a; ElGE, [Ekonomske koristi od ravnopravnosti polova u Evropskoj uniji. Celokupni ekonomski uticaji rodne ravnopravnosti. Izveštaj o empirijskoj podeli modela](#), 2017b.

²⁸³ Liidakis, G., [Politička ekonomija, kapitalizam i održivi razvoj](#), 2010.

lokalna i mala preduzeća teže opstanku. Iako mala, lokalna preduzeća mogu imati značaj pravednije raspodele bogatstva među ljudima, trenutni ekonomski model dovodi ova održivija i lokalizovana ekonomska rešenja u opasnost.²⁸⁴ Na Kosovu je vlada preduzela neke korake za podršku malim i srednjim preduzećima. Ovo može biti od značaja za podršku lokalizovanim preduzećima. Planovi oporavka koji prepoznaju i ulažu u alternativnu solidarnost, zajednicu ili trenutno neformalne ekonomije mogu doprineti održivim, lokalizovanim ekonomijama s trajnim prednostima.²⁸⁵ S obzirom na trenutnu nedovoljnu zastupljenost žena među vlasnicima malih preduzeća, potrebne su afirmativne mere, u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti polova, u kriterijumima i postupcima nabavki kako bi se ženama osigurao pristup ovim pogodnostima. Skorašnji grantovi MTI-a preduzećima u vlasništvu žena putem KIESA-e, primer su dobre prakse.

Drugo strukturno pitanje su nedovoljna budžetska izdvajanja za zapošljavanje dovoljnog broja inspektora rada i nedostatak obuke za inspekcije rada u vezi sa rodnom diskriminacijom, što dopušta loše uslove rada i nedovoljnu zaštitu prava radnika.²⁸⁶ Istraživanje MŽK-a pokazalo je da je „diskriminacija na osnovu pola široko rasprostranjena u regrutovanju, napredovanju, plati, trajanju ugovora, porodijskom odsustvu i seksualnom uznemiravanju na poslu“, a to može odvratiti žene od stupanja u rad.²⁸⁷ Stoga diskriminacija na osnovu pola, u kombinaciji sa povredom radnih prava, može potkopati napore za povećanje zaposlenosti. U međuvremenu, poboljšane inspekcije bi mogle da donesu veće prihode boljim izvršenjem novčanih kazni za preduzeća koja ne ispunjavaju standarde o pravima iz radnog odnosa.

Pregled kosovskog poreskog sistema iz rodne perspektive može proizvesti dalje ideje za uravnoteženiji i održiviji oporavak. Pomenuti dokazi iz drugih delova sveta sugerišu da poreske olakšice za velika preduzeća treba izbegavati. Radije, velika preduzeća i bogate treba oporezovati radi ravnopravnije raspodele resursa, jer bi ti prihodi mogli da podrže bolje socijalne usluge, poput zdravstva i obrazovanja. U međuvremenu, progresivni sistem oporezivanja, umesto sadašnjeg kosovskog paušalnog poreza na dobit, mogao bi da podrži poboljšanje socijalnih usluga, oporezivanjem najbogatijih i najvećih korporacija.²⁸⁸ Oslobođanje radnika, posebno onih siromašnih, od poreza na dohodak, može podstaći potrošnju i omogućiti ravnopravniji pristup osnovnim dobrima, posebno za žene koje su nклонjene kupovini te neophodne robe za svoju porodicu.

Postoji nekoliko mogućnosti takođe u skladu sa principom „zagađivači plaćaju“, usred reformi zaštite životne sredine koje se odnose na EU, gde vlada može da generiše značajne prihode od zagađivača, istovremeno štiteći životnu sredinu na koju će se Kosovo u budućnosti oslanjati za dobrobit svojih stanovnika. Ilegalno odlaganje otpada, zagađivanje vode, zagađivanje zemljišta i zagađivanje vazduha bi se moglo visoko kažnjavati, u cilju zaštite ograničenih prirodnih resursa na Kosovu. Odgovarajuće sprovođenje principa „zagađivač plaća“ stvorilo bi nova radna mesta za dodatne inspektore zaštite životne sredine. Sa većim brojem inspektora moglo bi da se generiše značajni prihodi koji bi se upotrebili za državne programe. Afirmativne mere zapošljavanja inspektora takođe mogu doprineti unapređenju rodne ravnopravnosti u ovom sektoru.

²⁸⁴ Ibid; i AWID, *Od feminističkog spasa do globalnog feminističkog ekonomskog oporavka*.

²⁸⁵ KWN, *Rodno zasnovana diskriminacija na tržištu rada na Kosovu*, 2019.

²⁸⁶ Ibid.

²⁸⁷ OXFAM, *Vreme za negu: Neplaćeni i nedovoljno plaćeni rad za negu i globalna kriza nejednakosti*, 2020. godine

²⁸⁸ Član 5, stav 1.8.

Zaključak

Dokazi sugerišu da se trenutni ekonomski sistem ne postiže u smislu blagostanja za opšte stanovništvo. Trenutni, zastareli ekonomski model ne zahvata kompleksnost ljudskog ophođenja u odnosu na reproduktivne potrebe i potrebe za negom, ne štiti radnike niti osigurava funkcionalne zdravstvene sisteme neophodne za podršku funkcionisanju ekonomskog sistema. Dokazi sugerišu da ulaganje u održiv i rodno ravnopravan ekonomski oporavak, uključujući ulaganja u socijalnu infrastrukturu i zaštitu, može stvoriti više novih radnih mesta i poboljšati blagostanje više ljudi, uključujući i žene i muškarce. Vlada Kosova može da nauči iz ovog istraživanja, preduzimanjem strukturne reforme radnih prava, inspekcija, dostupnosti nege, zaštite životne sredine i podržavajući male, lokalizovane ekonomije. Dokazi na Kosovu i u inostranstvu sugerišu da takve investicije mogu da doprinesu novim radnim mestima, prihodima, blagostanju i jednakosti. Sledeće poglavlje sadrži konkretne preporuke u tom pogledu.

PREPORUKE

Sledeće preporuke proizlaze iz nalaza istraživanja i analiza predstavljenih u prethodnim poglavljima, najboljih praksi JPFO ROUJF i šireg istraživanja i dokaza u prilog pristupa feminističkih ekonomista naporima za oporavak od pandemije COVID-19. U preporukama za vladu, Državnu reviziju, opštine, Skupštinu Kosova, finansijere i civilno društvo, nastoji se pružanje konstruktivnih predloga za održivi oporavak u korist raznolikih žena i muškaraca, kao i dalja rodna ravnopravnost.

Za Vladu

- Osigurati da se polno razvrstani podaci o svim korisnicima vode u odnosu na sve programe u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti polova,²⁸⁹ i da se takvi podaci koriste za informisanje u planiranju za predviđene korisnike novih programa. Ažurirati sisteme za upravljanje podacima uključujući indikator o rodu, olakšavajući, tako, pravovremeno upravljanje podacima.
- Posebno za Agenciju za ravnopravnost polova i Ministarstvo finansija, finalizirati koncept institucionalizacije rodno odgovornog budžetiranja i osigurati da rodno odgovorno budžetiranje primjenjuju sve vladine institucije u svim fazama planiranja, implementacije i procene budžeta.
- Obezbediti da se ex ante procene uticaja na pol izvršavaju i koriste za informisanje planiranja svih programa i izdataka, u skladu sa najboljim praksama u rodno odgovornom budžetiranju i u skladu sa zahtevima Procene regulatornog uticaja. Ove analize treba da informišu o jasnim objektivima, indikatorima i ciljevima, kao i o potrebnim sredstvima, ka rodnoj ravnopravnosti, uključujući podršku identifikaciji ciljnih grupa i korisnika.
- Osigurati da se mere bave intersekcionalnim nejednakostima, kao što su potrebe žena raznolikih sposobnosti, nacionalnosti i žena u ruralnim oblastima.
- Organizovati dobro nagoveštene javne rasprave, osiguravajući da učestvuju raznolike žene i muškarci, kako bi se raspravljalo o predloženim merama, prikupljao doprinos ljudi i uključivali njihovi predlozi u merama, prema potrebi. Uzeti u obzir intersekcionizam tokom konsultacija i donošenja odluka.
- Uključiti civilno društvo, uključujući ŽOCD, u procesu projektovanja mera za rešavanje problema COVID-19 u kratkom, srednjoročnom i dugoročnom periodu.
- Revidirati plan oporavka prioritiziranjem investicija u socijalnu infrastrukturu, uključujući zdravstvenu zaštitu, obrazovanje, usluge nege, socijalne usluge, posebno za osobe koje trpe nasilje, i u zaštitu životne sredine. Ulaganje u njih je od suštinskog značaja za uspostavljanje temelja za naprednu, jednaku i održivu ekonomiju.²⁹⁰ Uočljivo je da će ovde date preporuke doprineti stvaranju mnogo više radnih mesta od konvencionalnih ulaganja u fizičku infrastrukturu, a to može dugoročno doprineti blagostanju ljudi, i dovesti do ekonomskog rasta i na kraju proizvesti nove državne prihode za buduće socijalne usluge od povećane zaposlenosti, poreza na dohodak većih preduzeća i smanjena utaje poreza.
- Konkretno, investirati u ekonomiju nege, koja može stvoriti hiljade novih radnih mesta na Kosovu, omogućiti više žena da rade usled povećane dostupnosti nege, poboljšati dečje obrazovne ishode i doprineti ekonomskom porastu i povećanim državnim prihodima.
- Ulagati u rodnu ravnopravnost kao deo mera ekonomskog oporavka, jer su međunarodna

²⁸⁹ AWID, Od feminističkog spasa do globalnog feminističkog ekonomskog oporavka.

²⁹⁰ Ibid.

- istraživanja pokazala da povećana rodna ravnopravnost ima značajne ekonomske dobiti.
- Priznati i pružiti dodatnu podršku raznolikim ekonomijama, posebno ekonomijama zajednice, ekonomijama solidarnosti i trenutno neformalnim, nepriznatim ekonomijama.²⁹¹
 - Dodeliti resurse za rešavanje postojeće strukturne diskriminacije koja povređuje prava, podržava uspostavljanje pravičnih ekonomija i doprinosi nepravdi, uključujući, u najmanjem:
 - Izmeniti pravila o socijalnoj pomoći kako bi se obezbedile beneficije za pojedince, radije nego za domaćinstva, čime se osigurava da svi ljudi imaju pristup naknadama bez obzira na pol, etničku pripadnost, sposobnost, lokaciju, seksualnu orijentaciju ili bilo koje druge karakteristike koje mogu ometati njihov jednak pristup naknadama u trenutnom modelu muške glave domaćinstva;
 - Hitno izmeniti zakon o radu kako bi se obezbedila odgovarajuća državna zaštita i finansiranje pravednije raspodele brige o deci među roditeljima nakon rođenja;
 - Dodeliti dodatne resurse za zaposlenje većeg broja inspektora i institucionalizaciju obuke inspektora rada o polno zasnovanoj diskriminaciji na radnom mestu;
 - Uspostaviti zaštitne mere protiv korupcije među inspektorima i osigurati pravovremenu upotrebu sankcija protiv preduzeća koja krše prava radnika, radi povećanja državnih prihoda koji bi mogli da finansiraju socijalne usluge;
 - Zahtevati da sva radna mesta istaknu informacije o pravima radnika, uključujući prava na zaštitu od seksualnog uznemiravanja na radnom mestu, uspostaviti poboljšane mehanizme za podnošenje žalbi i osiguravaju zaštitne mere protiv viktimizacije za osobe koje prijavljuju diskriminaciju i povrede prava; i
 - Ubrzati napore u sprovođenju jednakih prava žena na vlasništvo nad imovinom, ka osiguravanju njihovih osnovnih stambenih prava i zaštiti od diskriminacije, nasilja i siromaštva.
 - Dodeliti resurse za inspekcije i dodatne procene rizika u procesima nabavki, tako da bilo koja državna ulaganja u preduzeća osiguravaju da preduzeća pružaju pristojne uslove za rad. Od kompanija koje koriste državne subvencije mora se zahtevati da ispunjavaju najviše standarde u zaštiti prava radnika, uključujući osiguravanje ugovora, penzija, dostojnih dnevnica, jednakih plata za jednaki rad, istoriju pravovremenih plaćanja poreza, sveobuhvatnih politika protiv diskriminacije i seksualnog uznemiravanja, funkcionisanje žalbenih mehanizama u slučajevima povreda radnih prava i dobro istaknutih, jasnih informacija za radnike o njihovim pravima. Njih treba uključiti u kriterijume za subvencije, proveravati ih i pažljivo nadgledati od strane inspekcija, uz novčane kazne za otkrivene propuste u primeni postojećih zakona.
 - Osigurati transparentno i pravično obezbeđivanje sredstava. Uspostaviti zaštitne mere za ublažavanje rizika od zloupotrebe, poput korišćenja otvorenih poziva sa jasnim kriterijumima za odabir, nezavisnim procenjivačima i funkcionalnim mehanizmima za žalbe. Transparentnost je posebno važna u vanrednim situacijama poput ove pandemije, jer ubrzani postupci mogu ostaviti prostora za zloupotrebu sredstava.
 - Uzeti u obzir uklanjanje poreskih odbitka za velika preduzeća, u širem kontekstu obezbeđivanja prihoda za podršku važnim državnim socijalnim programima.
 - Pregledati poreski sistem iz rodne perspektive kako bi se na osnovu dokaza utvrdilo koje revizije poreskog sistema mogu doprineti poboljšanju prihoda od socijalnih usluga i smanjenju poreza za najugroženije. Uzeti u obzir uspostavljanje progresivnog sistema poreza na doho-

²⁹¹ MŽK, [Po koju cenu? Budžetiranje za implementaciju pravnog okvira za zaštitu od porodičnog nasilja na Kosovu](#), 2012. godine.

dak za preduzeća.

- Radi dugoročnog ekonomskog oporavka i održivih ulaganja u socijalnu infrastrukturu i blagostanje ljudi, povećati budžetska izdvajanja za regrutovanje i obuku poreskih inspektora, kao i uspostaviti poboljšane mehanizme za sprečavanje korupcije među inspektorima. Jačanje kapaciteta za poreske inspekcije je od vitalnog značaja za smanjenje utaje poreza, posebno velikih kompanija, u pravcu povećanja prihoda.
- Radi dugoročnog ekonomskog oporavka, pregledati iz rodne perspektive makroekonomske politike i razvojne planove Kosova imajući na umu gore pomenuta pitanja. Preispitati trenutne značajne investicije iz kosovskog budžeta u infrastrukturne mega-projekte i vojnu potrošnju, prebalansiranjem budžeta uključujući investicije u socijalnu infrastrukturu, što će ići u korist ljudskoj dobrobiti, polno ravnopravnom i održivom ekonomskom rastu, stopi zaposlenosti i značajnim i zabrinjavajućim ekološkim problemima na Kosovu.
- Sve osnovne zdravstvene usluge moraju biti univerzalno dostupne i priuštive, uključujući usluge seksualnog i reproduktivnog zdravlja.
- Pored Mere 6 za zdravstvo o dodatnim naknadama na zaradu u trajanju na dva meseca za zdravstvene radnike, pružiti i druge podrške potrebne zdravstvenom sistemu, uključujući pokriće dodatnih troškova koje zdravstveni radnici imaju usled dodatnih fizičkih i psiholoških opterećenja; i izdvojiti više sredstava za zapošljavanje više osoblja radi smanjenja radnog opterećenja, a time i radi stvaranja radnih mesta.
- Uspostaviti stalnu budžetsku liniju za finansiranje civilnog društva, sa osnovnim, višegodišnjim, fleksibilnim finansiranjem namenjenim organizacijama za ženska prava sa dokazanim iskustvom, kako bi mogle da nastave da služe na prvim linijama, brzo mobilišu pomoć u vanrednim situacijama, nadgledaju odgovarajuću službu isporuke i štite prava najpotrebnijih.
- Konkretno, uspostaviti stalnu budžetsku liniju za izdvajanje trajnog finansiranja prihvatilišta, dovoljnog za ispunjavanje zahteva Istanbulske konvencije, uključujući snabdevanje sveobuhvatnim uslugama rehabilitacije i reintegracije.
- S tim u vezi, obezbediti dodelu dovoljnih državnih sveobuhvatnih usluga oporavka, uključujući finansiranje socijalnog stanovanja, zdravstvene zaštite, stručnog osposobljavanja, kontinuiranog obrazovanja i podrške u zapošljavanju. Osnažiti i podržati opštinske mehanizme za koordinaciju radi boljeg odziva u upravljanju slučajevima porodičnog nasilja. Hitno dodeliti dodatna sredstva za zapošljavanje više službenika socijalne službe, bolje ih obučavati o upravljanju slučajevima i odgovoru usmerenom žrtvi i u potpunosti ih opremiti za obavljanje svojih dužnosti u skladu sa zakonom.
- Uložiti u sprečavanje rodno zasnovanog nasilja, što će državi uštedeti na hiljade u sredstvima potrebnih za bezbednost, socijalnu pomoć i ostale programe za lica koja pate od nasilja.²⁹²
- Dodeliti resurse za programe za rehabilitaciju dokazanih počinitelaca, u cilju sprečavanja budućeg nasilja.
- Osigurati da se informacije pružaju široj javnosti, posebno raznolikim ženama, o tome kako pristupiti fondovima, finansijskoj podršci i vladinim programima.
- Unaprediti svest i kapacitete finansijskih službenika da bi razumeli kako se Zakon o ravnopravnosti polova može primeniti u procesima nabavki, kao i na osnovu Zakona o nabavkama, naročito korišćenje afirmativnih mera ka rodnoj ravnopravnosti. Uzeti u obzir uključivanje ovoga u nastavne planove i programe obuke za nabavke koje pruža Kosovski institut za javnu

upravu.

- Unaprediti svest i kapacitete finansijskih službenika da bi razumeli kako primeniti rodno odgovorno budžetiranje. Uključiti ovo u programe obavezne obuke za državne službenike koje pruža Kosovski institut za javnu upravu, koristeći postojeće nastavne planove i programe i ažurirajući ih na osnovu bilo kakvih promena u sistemu upravljanja javnim finansijama u vezi sa rodno odgovornim budžetiranjem.
- Poboljšati razumevanje među finansijskim službenicima i revizorima u vezi s tim kako bolje odražavati rodnu perspektivu u procesu revizije.
- Nakon preporuka Kancelarije Visokog komesara Ujedinjenih nacija za ljudska prava u svojim „Smernicama o CEDAW-u i COVID-19“, ojačati ulogu „ženske mašinerije“ tokom krize i oporavka, naime Agencije za rodnu ravnopravnost i SRP-ova u ministarstvima i opštinama. Konkretno, ojačati njihovu ulogu u sprovođenju procena rodnog uticaja radi informisanja vladinih mera, njihovih resursa i kapaciteta za direktno angažovanje u planiranju budžeta.
- Sprovesti ex-post procenu rodnog uticaja svih mera povezanih sa COVID-19 do danas. Proceniti uticaje na korisnike i na rodnu ravnopravnost, uključujući intersekcionalnu perspektivu, ka informisanju budućih mera. Uključiti nezavisne eksperte za rodna pitanja i ŽOCD-e, osiguravajući da se o rezultatima raspravlja javno i doprineti izmenama i merama, tamo gde se utvrdi potreba.

Za Nacionalnu Kancelariju revizije

- Osigurati da revizije u 2020. godini, uključujući troškove COVID-19, obuhvataju pažnju na rodne indikatore povezane sa procenom učinka, kao i da sadrže rodnu perspektivu.
- S obzirom na zamašna sredstva dodeljena preduzećima kao deo mera oporavka, preduzeti posebnu istragu o tome kako je novac upotrebljen i da li je zaista doprineo ekonomskom rastu, novim radnim mestima i dobrobiti ljudi, uključujući ravnopravnost polova. Osigurati uključivanje polno razvrstanih podataka i intersekcionalnih podataka.

Za Opštine

- Osigurati uključjenje neophodnog aneksa sa podacima o rodno odgovornom budžetiranju prilikom podnošenja godišnjih budžetskih zahteva, u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti polova i budžetskim cirkularima.
- Obezbediti organizovanje javnih rasprava o budžetu, čak i u vreme krize. Uzeti u obzir upotrebu mrežnih platformi u tu svrhu, uključujući socijalne medije.
- Konsultovati se sa opštinskim SRP-ima i ŽOCD-ima da biste razumeli kako merama bolje dotaći raznolikih žena i muškaraca; uključiti ih u budžetske procese; i bolje ih snabdeвати.
- Osigurati da žene i muškarci imaju pristup informacijama o raspoloživim mogućnostima, kako bi mogli da se prijave za pomoć.
- Mandatirati i osigurati usavršene obuke za sve službenike kako bi se proširilo njihovo znanje i razumevanje rodne ravnopravnosti i konkretno kako sprovesti rodno odgovorno budžetiranje.

- Na opštinskom nivou, izvršiti ex-post procenu rodnog uticaja mera kako bi se razumelo kako su one dostigle raznolike žene i muškarce, kao i kako su doprinele rodnoj ravnopravnosti. Javno razgovarati o rezultatima i koristiti ih za identifikovanje poboljšanog pristupa.
- Nastaviti sa praćenjem situacije iz rodne perspektive kako bi se steklo znanje o promenljivim potrebama žena i muškaraca da bi se one mogle rešavati kroz dalju podršku.

Za Skupštinu Kosova

- Podržati i nadgledati sprovođenje gore pomenutih preporuka datih vladi.
- Pre usvajanja budućih zakona u relaciji rešavanja i oporavka od COVID-19, između ostalih zakona, insistirati na detaljnijoj proceni rodnog uticaja kao dela procene regulatornog uticaja, razmatrajući kako predloženi zakon može raznoliko uticati na žene i muškarce i koristeći ovo i druge zakone ka rešavanju, a ne ojačavaju postojećih rodni nejednakosti.
- Osigurati rodno odgovornu kontrolu zakonodavstva o budžetima i revizijama. Angažirati nezavisne stručnjake za rodna pitanja i organizacije za zdravstvenu zaštitu sa ekspertizom u rodno odgovornom budžetiranju da podrže ovaj rad.
- Nadgledati troškove u vezi sa COVID-19 iz rodne perspektive i učiniti vladu odgovornom za sprovođenje Zakona o ravnopravnosti polova, koristeći rodno odgovorno budžetiranje u planiranju, sprovođenju i proceni državnih resursa.

Za EU i ostale finansijere

- U skladu sa EU GAP II, novi GAP III i kosovske politike koje regulišu procene regulatornog uticaja, obuhvatne procenom rodnog uticaja, osiguravaju da se svi programi za kratkoročno, srednjoročno i dugoročno rešavanje COVID-19 informišu rodnom analizom, uključujući na osnovu konsultacija sa nacionalnim mehanizmima za rodnu ravnopravnost i raznolikim ŽOCD-ima; nastaviti osiguravanje finansiranja programa usmerenih na unapređivanje rodne ravnopravnosti.
- U skladu sa kosovskim zakonom i prioritetima EU GAP III, zahtevati upotrebu rodno odgovornog programiranja u odnosu na sve podržane sektore.
- Osigurati uključivanje raznolikih ŽOCD-ova u projektovanju, kao i implementaciji programa, u bliskoj saradnji sa vladinim korisnicima i ugovornicima koji sprovode programe, prema GAP II i GAP III.
- Dodeliti višegodišnje, fleksibilno finansiranje za objekte civilnog društva kako bi se omogućilo OCD-ovima da nadgledaju državne izdatke za rešavanje problema COVID-19, zagovaranje za transparentnost i odgovornost, i procenjivanja uticaja ovih sredstava na predviđene korisnike, uključujući rodnu perspektivu.

Za organizacije civilnog društva

- Organizovati kampanje za podizanje svesti radi povećanja znanja žena i muškaraca o važnosti

njihovog učešća u javnim raspravama i raspravama o budžetu; kao i o raspoloživim mogućnostima za pomoć.

- Nadgledati i procenjivati vladin odgovor na COVID-19 radi informisanja zagovaranja ka poboljšanju mera, uključujući rodnu perspektivu.
- Naročito za istraživačke centre i OCD-e koji nisu usredsređeni na pitanja rodne ravnopravnosti, bliže sarađivati sa ŽOCD-ima kako bi uključili rodnu perspektivu u nadgledanju i drugim izveštajima u vezi COVID-19, među ostalima.

CITIRANI RADOVI

AFRIČKIFEMINIZAM, Afrički feminista nakon Covid-19 Izjava o ekonomskom oporavku, 2020. godine na: <https://africanfeminism.com/african-feminist-post-covid-19-economic-recovery-statement/>.

Agencija za rodnu ravnopravnost, Procena uticaja na rodnu ravnopravnost, na: <https://abgi.rks-gov.net/assets/cms/uploads/files/Publikimet%20ABGJ/Gender%20Equality%20Impact%20Assessment%20Manual.pdf>.

_____, Kosovski program za ravnopravnost polova 2020-2024, 2020. godine, na: <https://abgi.rks-gov.net/assets/cms/uploads/files/AGE%20Kosovo%20Program%20for%20Gender%20Equality%202020-2024.pdf>.

Aristei, D. i Gallo, M., "Da li je rod bitan firmama za pristup kreditima? Dokazi iz međunarodnih podataka", Pisma o finansijskim istraživanjima, 18, st. 67-75, 2016, na: https://econpapers.repec.org/article/eeefinlet/v_3a18_3ay_3a2016_3ai_3ac_3ap_3a67-75.htm.

Skupština Republike Kosovo, Ustav Republike Kosovo, 2008. godine.

_____, Zakon br. 05/L -020 o ravnopravnosti polova, 2015. godine, na: https://equineteurope.org/wp-content/uploads/2019/10/Annex-LAW_NO_05_L-020_ON_GENDER_EQUALITY.pdf.

_____, Zakon br. 05/L -068 o izmeni Zakona br. 04/L-042 o javnim nabavkama Republike Kosova, izmenjen i dopunjen Zakonom br. 04/L-237, 2016. godine, na: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=11332>.

_____, Zakon br. 07/L-014 o izmeni i dopuni Zakona br. 07/L-001 o budžetskim izdvajanjima za budžet Republike Kosovo za 2020. godinu, Avgust 2020. godine, na: <https://mf.rks-gov.net/desk/inc/media/C967DC09-044E-4CED-8391-4DB711241381.pdf>

_____, Zakon br. 07/L-001 o budžetskim izdvajanjima za Republiku Kosova za 2020. godinu, mart 2020. godine, na: <https://mf.rks-gov.net/desk/inc/media/EA0446D5-97E0-4540-A9CB-73521FD245A9.pdf>

_____, Zakon br. 06/L-11 o platama u javnom sektoru, mart 2019. godine, na: <https://map.rks-gov.net/desk/inc/media/9AAE8F1B-70FD-4BEA-A269-CE8DB2BEB68B.pdf>

_____, Zakon br. 03/L 048 o upravljanju i odgovornostima za rad u javnim finansijama, 2008. godine na: http://www.zka-rks.org/wp-content/uploads/2017/06/LAW_NO_03_L-048_ON_PUBLIC_FINANCIAL_MANAGEMENT_AND_ACCOUNTABILITY.pdf

_____, Zakon br. 03/L -212 o radu, 2020. godine, na: <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=2735>

_____, Zakon br. 05/L-057 o osnivanju kosovskog fonda za kreditno jemstvo 2016. na: https://bqk-kos.org/repository/docs/korniza_ligjore/english/The%20Law%20on%20Establishment%20of%20the%20Kosovo%20Credit%20Guarantee%20Fund.pdf

_____, Zakon br. 07/L-016 o ekonomskom oporavku - COVID-19, 7. Decembra 2020. godine, na: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=35478>

Fondacija Atkinson, Informisanje javnih odluka Armine Yalnizyan, 2020. godine, na: <https://atkinson-foundation.ca/atkinson-fellows/>

AWID, Od feminističkog spasa do globalnog feminističkog ekonomskog oporavka, 2020. godine, na: <https://www.awid.org/sites/default/files/atoms/files/bailoutmanifesto-en-final.pdf>

Bargawi, H., Cozzi, G., Stvaranje ekonomskog oporavka: Modeliranje alternativa surovosti u Evropi, 2017. godine, na: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13545701.2017.1344775>

Barker, D. " Ekonomisti, socijalni reformatori i proroci: feministička kritika ekonomske efikasnosti", Feministička ekonomija, 1(3): 26-39, 1995. godine.

Barker, D. " Neoklasična ekonomija ", u Peterson, J. i Lewis, M. (eds) Elgarov kompanjon u feminističkoj ekonomiji, Cheltenham: Edward Elgar: 570-577, 1999. godine.

Bankrate, "Muškarci, žene i dug: Da li je rod bitan?", 2014. godine, na: <https://www.bankrate.com/finance/debt/men-women-and-debt-does-gender-matter.aspx>

Bota Sot, "Mesec dana od prvog slučaja COVID-19 na Kosovu. Preduzete mere i svakodnevno povećanje broja zaraženih virusom", April 2020. godine, na: <https://www.botasot.info/aktuale-lajme/1272777/nje-muaj-nga-rasti-i-pare-me-COVID-19-ne-kosove-si-u-rrit-dite-pas-dite-numri-i-te-infektuarve-dhe-masat-qe-u-ndermoren/>.

Bwire, George M., "Coronavirus: Zašto su muškarci povredljiviji na Covid-19 od žena?", Sveobuhvatna klinička medicina, 2020. godine, Jun 4: 1–3, na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7271824/>

Chang, H.-J. 23 stvari koje vam ne kažu o kapitalizmu, 2011. godine, na: https://dimosioshoros.files.wordpress.com/2010/09/23_things.pdf.

Cojocar, Alexandru, Dijagnostika zapošljenja Kosovo, Izdanje br. 5, Svetska Banka, 2017. godine, <http://documents1.worldbank.org/curated/en/814361497466817941/pdf/Kosovo-Jobs-Diagnostic.pdf>.

D4D, Potencijalne rodne implikacije COVID-19 na Kosovu, 2020. godine, na: https://d4d-ks.org/wp-content/uploads/2020/03/2020-03-25-D4D_Analize-e-politikave_8_ENG.pdf.

De Henau J, Himmelweit S, Łapniewska Z, Perrons D., Ulaganje u ekonomiju nege: rodna analiza podsticaja za zapošljavanje u sedam zemalja OECD-a, Brisel: Međunarodna konfederacija sindikata, 2016. godine

De Henau, J., Himmelweit, S., Stimulisanje ekonomija OECD-a nakon Covid-a ulaganjem u negu, Otvoreni Univerzitet IKD Radni dokument, 2020. godine, na: <http://www.open.ac.uk/ikd/publications/working-papers>.

EIGE, Ekonomske koristi od ravnopravnosti polova u Evropskoj uniji. Ukupni ekonomski uticaji rodne ravnopravnosti, 2017a, na: <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/policy-areas/economic-and-financial-affairs/economic-benefits-gender-equality/economic-case>.

_____, Ekonomske koristi od ravnopravnosti polova u Evropskoj uniji. Izveštaj o empirijskoj primeni modela, 2017b, na: <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/policy-areas/economic-and-financial-affairs/economic-benefits-gender-equality/economic-case>.

Ekonomia Online, "Hoti: Dugoročni plan ekonomskog oporavka započinje u septembru" [Hoti: u septembru Počinje dugoročni plan ekonomskog oporavka], 20. avgust, 2020. godine, na: <https://ekonomiaonline.com/ekonomi/hoti-ne-shtator-fillon-plani-afatgjate-i-rimekembjes-ekonomike/>.

_____, "odluka Vlade ne čini nemogućim pribavljanje sredstava za socijalne slučajeve" [Kryeziu: Vendimi i Qeverisë nuk e pamundëson marrjen e mjeteve për rastet sociale], at: <https://ekonomiaonline.com/politike/kryeziu-vendimi-i-qeverise-nuk-e-pamundeson-marrjen-e-mjeteve-per-rastet-sociale/>.

_____, "Hoti: Dugoročni plan ekonomskog oporavka započinje u septembru" [Hoti: N u septembru Počinje dugoročni plan ekonomskog oporavka], 20. avgusta 2020. godine, na: <https://ekonomiaonline.com/ekonomi/hoti-ne-shtator-fillon-plani-afatgjate-i-rimekembjes-ekonomike/>.

_____, Onlajn učenje na daljinu, ministarstvo sa grupom stručnjaka za ocenjivanje učenika [Mësimi online në distancë, ministria me grup të ekspertëve për vlerësimin e nxënësve], April 2020. godine, na: <https://ekonomiaonline.com/nacionale/arsim/mesimi-online-ne-distance-ministria-me-grup-te-eksperteve-per-vleresimin-e-nxeneseve/>.

Evropska Komisija, Radni dokument zajedničkog osoblja, Rodna ravnopravnost i osnaživanje žena: Transformacija života devojaka i žena kroz spoljašnje odnose EU 2016-2020, SWD(2015) 182 konačan, Brisel, 2015, at: https://ec.europa.eu/anti-trafficking/eu-policy/joint-staff-working-document-gender-equality-and-womens-empowerment-transforming-lives_en, pristupljen 12. decembra 2020. godine

Elson, D. Plan F: Feministički plan za brižnu i održivu ekonomiju, 2016. godine, na: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14747731.2016.1156320?journalCode=rglo20>.

Slobodna Evropa, "Učenje na daljinu ostaje nedostupno za mnogu decu", na: <https://www.evropaelire.org/a/mesimi-distance-nxenesit-pajisje/30588537.html>.

GAP Institute, Uticaj COVID-19 na lokalnu upravu, maja 2020. godine, na: [https://www.institutigap.org/documents/52728_covid_\(F\)eng.pdf](https://www.institutigap.org/documents/52728_covid_(F)eng.pdf).

_____, Uticaj pandemije COVID-19 na tržište rada.. jun, 2020. godine, na: https://www.institutigap.org/documents/50161_covid_labormarket_F.pdf.

Galli E., Rossi S.P.S., “ Pristup bankarskim kreditima i rodna diskriminacija: SNeke stilizovane činjenice”, u: Rossi S., Malavasi R. (eds) Finansijska kriza, Bankarsko ophođenje i kreditna kriza – Doprinosi ekonomiji, Springer, Cham, 2016. godine, na: https://doi.org/10.1007/978-3-319-17413-6_8.

Vlada Kosova, Odluka br.01/07, 11. marta 2020. godine, na:<https://kryeministri-ks.net/wp-content/uploads/2020/03/ENG-Vendimet-e-Mbledhjes-s%C3%AB-7-t%C3%AB-t%C3%AB-Qeveris%C3%AB-s%C3%AB-Republik%C3%ABs-s%C3%AB-Kosov%C3%ABs-2020.docx>.

_____, Odluka br. 01/09, 13. marta 2020. godine, na: <https://kryeministri-ks.net/wp-content/uploads/2020/03/ENG-Vendimet-9.docx>.

_____, Odluka br. 01/11, 15. marta 2020. godine, na:<https://kryeministri-ks.net/wp-content/uploads/2020/03/ENG-Vendimi-i-mbledhjes-11-MSH.docx>.

_____, Odluka br. 01/13, 18. marta 2020. godine, na: <https://kryeministri-ks.net/wp-content/uploads/2020/03/Vendimi-i-Mbledhjes-s%C3%AB-13-t%C3%AB-t%C3%AB-Qeveris%C3%AB-s%C3%AB-Republik%C3%ABs-s%C3%AB-Kosov%C3%ABs.pdf>.

_____, Odluka br. 01/15, 23. marta 2020. godine, na:<https://kryeministri-ks.net/wp-content/uploads/2020/03/Vendimet-e-Mbledhjes-s%C3%AB-15-t%C3%AB-t%C3%AB-Qeveris%C3%AB-s%C3%AB-Republik%C3%ABs-s%C3%AB-Kosov%C3%ABs.pdf>

_____, Odluka br. 01/19 o hitnom, fiskalnom paketu, marta 2020. godine, na:<https://kryeministri-ks.net/wp-content/uploads/2020/03/Vendimi-i-Qeveris%C3%AB-nga-Mbledhja-e-19.pdf>

_____, Odluka br. 09/21, 2. aprila 2020. godine, na: <https://kryeministri-ks.net/wp-content/uploads/2020/04/Vendimet-e-Mbledhjes-s%C3%AB-21-t%C3%AB-t%C3%AB-Qeveris%C3%AB-s%C3%AB-Republik%C3%ABs-s%C3%AB-Kosov%C3%ABs.pdf>

_____, Odluka br. 01/27, aprila 2020. godine, na: <https://kryeministri-ks.net/wp-content/uploads/2020/04/Vendimet-nga-mbledhja-e-27-t%C3%AB-e-Qeveris%C3%AB.pdf>

_____, Odluka br. 01/03, 25. jula 2020. godine, na:<https://kryeministri-ks.net/wp-content/uploads/2020/09/Vendimet-e-mbledhjes-s%C3%AB-32-t%C3%AB-t%C3%AB-Qeveris%C3%AB.pdf>

_____, Nacrt Zakona o ekonomskom oporavku - COVID-19, jul 2020. godine, na:<https://kryeministri-ks.net/wp-content/uploads/2020/08/PROJEKTLIGJ-P%C3%8BR-RIM%C3%8BK%C3%8BMBJEN-EKONOMIKE-COVID-19.pdf>.

_____, Operativni plan za hitni fiskalni paket, 3 April 2020, at: <https://mf.rks-gov.net/desk/inc/media/29F-8FA6F-8E46-483E-A8C1-76E47F3B2D9E.pdf>.

_____, Uredba br. 05/2016 o minimalnim standardima za proces javne konsultacije, 2016, godine, na: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=15036>.

_____, Program Vlade 2020-2023, 2020. godine, na: <https://kryeministri-ks.net/wp-content/uploads/2020/06/Programi-Qeverises-2020-2023-final-05062020.pdf>.

_____, Smernice i priručnik za izradu koncept dokumenata, Priština: marta 2018. godine, na: https://kryeministri-ks.net/wp-content/uploads/2018/06/Udhezuesi-dhe-Doracaku-per-Hartimin-e-Koncept-Dokumenteve-ENG-24-05-18_Publish.pdf.

Grown, C., “ Oporezivanje i rodna ravnopravnost: Konceptualni okvir”, u C. Grown & I. Valodia (Eds), Oporezivanje i rodna ravnopravnost: Usporedna analiza direktnih i indirektnih poreza u zemljama u razvoju i razvijenim zemljama, Abingdon: Routledge: 2010. godine na: <https://idl-bnc-idrc.dspacedirect.org/bitstream/handle/10625/43684/IDL-43684.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Himmelweit, S., “ Prospekti za brigu: Ekonomska teorija i analiza politike ”, Kembriđžov časopis o ekonomiji 31 (4): 581-599, 2007.godine

MMF, Državni izveštaj Republike Kosova br. 20/112, Zahtev za kupovinu pod instrumentu brzog

finansiranja - Zahtev za kupovinu prema instrumentu brzog finansiranja, april 2020. godine na: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2020/04/10/pr20149-kosovo-imf-executive-board-approves-us-million-emergency-support-address-covid-19-pandemic>.

Međunarodni centar za rast, "COVID-19 i uticaj na žene", 28. aprila 2020. godine, na: <https://www.theigc.org/blog/COVID-19-and-the-impact-on-women/>.

Insajderi, "Pregled budžeta - evo šta će građani dobiti" [Rishikimi i buxhetit – ja çfarë përfitojnë qytetarët], at: <https://insajderi.org/rishikimi-i-buxhetit-ja-çfare-perfitojne-qytetaret/>.

ASK, Anketa radne snage 2019. godine, na: <https://ask.rks-gov.net/media/5412/labour-force-survey-2019.pdf>

_____, Statistike zapošljavanja, na: https://askdata.rks-gov.net/PXWeb/pxweb/en/askdata/askdata_Welfare%20and%20health_02%20Health_01%20T%3%ab%20pun%3%absuarit%20n%3%ab%20sh%3%abndet%3%absin%20e%20Kosov%3%abs/health01_px/?rxid=7fa530c0-64a3-44c5-815b-e76a9e352eb7

_____, Statistika zdravstva 2018, na: <https://ask.rks-gov.net/media/5189/health-statistics-2018-anglisht.pdf>

_____, " Polna struktura zaposlenih u javnim zdravstvenim institucijama na Kosovu ", 2018-2019, Kosovo, na: https://askdata.rks-gov.net/PXWeb/pxweb/en/askdata/askdata_Welfare%20and%20health_02%20Health_01%20T%3%ab%20pun%3%absuarit%20n%3%ab%20sh%3%abndet%3%absin%20e%20Kosov%3%abs/health01_px/table/tableViewLayoutI/?rxid=7fa530c0-64a3-44c5-815b-e76a9e352eb7

_____, Kvartalni bilten, Oktobar 2020. godine, na: <https://ask.rks-gov.net/media/5644/buletini-tremujor-tetor-2020.pdf>

_____, Socijalna statistika: Anketa radne snage K I 2020, 2020, na: <https://ask.rks-gov.net/media/5610/afp-tmI-2020-anglisht.pdf>

Kallxo, " Socijalni slučajevi dobili dvostruka plaćanja, ali ne i penzioneri ", na: <https://kallxo.com/lajm/rastet-sociale-perfituan-nga-dy-pagesa-por-jo-dhe-pensionistet/>

Klan Kosova, "Kurti: Koalicija sa DSK je upropaštena pre otpuštanja Agima Veliua" [Kurti: Koalicioni me LDK-në u prish para se të shkarkohej Agim Veliu], April 2020, at: <https://klankosova.tv/kurti-koalicioni-me-ldk-ne-u-prish-para-se-te-shkarkohej-agim-veliu/>

_____, " 32 hiljade učenika uopšte nije pohađalo onlajn časove " [32 mijë nxënës nuk e kanë ndjekur fare mësimin online], at: <https://klankosova.tv/%E2%80%8B32-mije-nxenes-nuk-e-kane-ndjekur-fare-mesimin-online/>

Kosovski centar za rodne studije, "OP-ED: Reproductivno zdravlje devojaka i žena tokom pandemije COVID-19", 27. jula 2020. godine, na: <http://kgscenter.net/en/news-and-events/shendeti-riprodhues-i-vajzave-dhe-grave-gjate-pandemise-COVID-19/>

Koha, " Usvojen Zakon o budžetu 2020 " [Miratohet Ligji për Buxhetin 2020], 15. marta 2020. godine, na: <https://www.koha.net/arberi/213305/deputeteve-iu-behen-testet-per-koronavirus-para-se-te-hyjne-ne-sallen-e-seancave/>

_____, " Kosovo stoji loše na rodnoj ravnopravnosti, žene trebaju biti deo procesa odlučivanja ", maj 2019. godine, na: <https://www.koha.net/arberi/164214/kosova-qendron-keq-me-barazine-gjinore-kerkohet-qe-grate-te-jene-pjese-e-vendimmarrjes/>

Mreža Žena Kosova, "Adresiranje COVID-19 iz rodne perspektive: Preporuke Vladi Kosova", april 2020. godine, na: https://womensnetwork.org/wp-content/uploads/2020/04/Addressing-COVID-19-from-a-Gender-Perspective_04_04_2020.pdf

_____, Praktični vodič za korisnike: Rodno odgovorno budžetiranje na lokalnom nivou 2017. godine, na: <https://womensnetwork.org/wp-content/uploads/2018/10/20170428114117535.pdf>

_____, Praktični vodič za korisnike: Rodno odgovorno budžetiranje na centralnom nivou, 2017. godine, na: <https://womensnetwork.org/wp-content/uploads/2018/10/20170428113946744-1.pdf>

_____, Pristup zdravstvenoj zaštiti, 2016. godine, na: <https://womensnetwork.org/wp-content/uploads/2018/10/20170206150329798.pdf>

_____, Po koju cenu? Budžetiranje za implementaciju pravnog okvira protiv nasilja u porodici na Kosovu, 2012. godine, na: <https://womensnetwork.org/wp-content/uploads/2018/10/20130715143159788.pdf>

_____, Budžetiranje za bolje obrazovanje Rodna analiza troškova i usluga u Ministarstvu prosvete, nauke i tehnologije, 2016. godine

_____, Budžetiranje za socijalnu zaštitu: Analiza roda+ radi informisanja rodno odgovornog budžetiranja u Ministarstvu rada i socijalne zaštite na Kosovu za 2016-2018, 2015. godine, na: <https://womensnetwork.org/wp-content/uploads/2018/10/20151203094304537>

_____, Rodno zasnovana diskriminacija i rad na Kosovu, 2019. godine, na: https://womensnetwork.org/wp-content/uploads/2019/05/GBD-Labour-Kosovo_ISBN-978-9951-737-31-9_FINAL.pdf

_____, Rodna analiza na Kosovu, 2018. godine, na: <https://womensnetwork.org/wp-content/uploads/2018/10/womens-network.pdf>

_____, Nema više izgovora: Analiza stavova, učestalosti i institucionalni odgovor na nasilje u porodici na Kosovu, 2015. godine, na: <https://womensnetwork.org/wp-content/uploads/2018/10/20151201113159581.pdf>

_____, Uspostavljanje politike ravnoteže: Opcije za izmenu kosovskog zakona o radu, Priština: MŽK, 2016. godine, na: <https://womensnetwork.org/publications/striking-a-balance-policy-options-for-amending-kosovos-law-on-labour/>

_____, Ko vodi brigu o deci? Potražnja, ponuda i mogućnosti za proširenje dostupnosti brige o deci na Kosovu, Priština: MŽK, 2016. godine, na: <https://womensnetwork.org/wp-content/uploads/2018/10/2016060715152892.pdf>

Demokratski Institut Kosova, Kratka analiza fiskalnog paketa za vanredne situacije, 2020. godine, na: <http://kdi-kosova.org/wp-content/uploads/2020/08/50-Analiz%C3%AB-e-Shkurt%C3%ABr-e-Pakos-Fiskale-Emergjente-ALB-02.pdf>

Liodakis, G., Political Economy, Kapitalizam i održivi razvoj, 2010. godine, na: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Dtn3Xb9t158j:https://www.mdpi.com/2071-1050/2/8/2601/pdf+&cd=3&hl=en&ct=clnk&gl=de&client=safari>

Lajmi, "MTI supports 32 businesses that are run by women", decembar 2020. godine, na: <https://lajmi.net/mti-ja-mbeshtet-32-biznese-qe-i-udheheqin-grate/>

MPŠRR, Administrativno Uputstvo br. 03/2020 on direktnim isplatama u poljoprivredi za 2020. godinu, na: https://www.mbpzhr-ks.net/repository/docs/Udhezimi_Administrativ_Pagesa_Direkte_Nr_03_2020_UA.pdf.

Mehmeti I., Dobranja D., Preduzetništvo Žena, Riinvest Institute, Kosovo 2017. godine, na: https://www.riinvestinstitute.org/uploads/files/2017/November/10/Ndermarresia_e_grave1510307787.pdf.

Korporacija Milenijumskog Izazova, Izveštaj o istraživačkoj studiji o radnoj snazi i korišćenju vremena na Kosovu, 2017. godine, na: https://millenniumkosovo.org/mfk_documents/kosovo-labor-force-and-time-use-study-research-report/.

Ministarstvo Finansija, Budžetski cirkular 2020/01, 2019. godine, na: <https://mf.rks-gov.net/desk/inc/media/E1AAB735-D940-48D1-8465-351A0E705928.pdf>.

_____, Budžetski Cirkular 2020/02 za Centralni nivo, 2019. godine, na: <https://mf.rks-gov.net/desk/inc/media/038124D6-17B8-4116-86A9-A6CFCB1631B7.pdf>.

_____, Budžetski Cirkular 2020/02 za Opštine, 2019. godine, na: <https://mf.rks-gov.net/desk/inc/media/BBC9BFCD-BD95-4398-B80F-0595D98C12AB.pdf>.

_____, Budžetski Cirkular 2021/02, 10.08.2020. godine, na: <https://mf.rks-gov.net/desk/inc/media/71F-986D0852C-4D20-B267-096CFA8900B9.pdf>.

_____, Budžetski Cirkular 2021/02, 16.09.2020. godine, na: <https://mf.rks-gov.net/desk/inc/media/71F986D0-852C-4D20-B267-096CFA8900B9.pdf>.

_____, Budžetski Cirkular 2021/03, 14.09.2020. godine, na: <https://mf.rks-gov.net/desk/inc/media/CEB60D91-DF8E-4085-8FEB-D48D710E1113.pdf>.

_____, 2020. godine, na: <https://mf.rks-gov.net/desk/inc/media/0A4862AF-FF68-4C1E-BA9A-BCD1C97BB422.pdf>.

_____, Operativni plan za hitni fiskalni paket, april 2020. godine, na: <https://mf.rks-gov.net/desk/inc/me>

[dia/29F8FA6F-8E46-483E-A8C1-76E47F3B2D9E.pdf](https://mf.rks-gov.net/desk/inc/media/032A817F-BA29-4F56-A031-C44CB9F1F7EA.pdf)

_____, Okvir srednjoročnih izdataka 2021-2023, na: <https://mf.rks-gov.net/desk/inc/media/032A817F-BA29-4F56-A031-C44CB9F1F7EA.pdf>.

_____, “ Potpisan finansijski sporazum sa Razvojnou bankom Saveta Evrope za projekat Hitna reakcija na Covid-19 ”, 14. avgusta 2020. godine, na: <https://mf.rks-gov.net/Page.aspx?id=1,2,959>.

_____, “ Ministarstvo finansija potpisalo sporazum vredan 30 miliona evra sa Razvojnou bankom Saveta Evrope ”, 17. avgusta 2020. godine, na: <https://mf.rks-gov.net/Page.aspx?id=1,2,961>.

Ministarstvo lokalne samouprave, Administrativno Uputstvo br. 03/2020 o transparentnosti opština, 2020. godine, na: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=31852>.

Muravyev, A., Talavera, O. i Schäfer, D., “Rodna i finansijska ograničenja preduzetnika“: Dokazi iz međunarodnih podataka”, Časopis uporedne ekonomije, 37(2), st. 270-286, 2009. godine na: <https://ideas.repec.org/a/eee/jecon/v37y2009i2p270-286.html>.

Nacionalni Institut za Javno Zdravlje, Privremeni vodič za primenu mera za sprečavanje i borbu protiv COVID-19 u javnim i privatnim institucijama, Ministarstvo Zdravlja, Republika Kosovo, maj 2020. godine, na: <https://niph-rks.org/wp-content/uploads/2020/05/UDHEZUES-I-PERKOHSEH-APLIKIMI-I-MASAVE-COVID-19-INSTITUCIONET-PUBLIKE-E-PRIVATE.pdf>.

Nelson, J., “Feminizam i ekonomija”, Časopis o ekonomskim perspektivama, 9(2): 131-148, 1995.

Kabinet Premijera Kosova, “ Potvrđena prva dva slučaja virusa Korona Covid-19 na Kosovu ” [Konfirmohen dy rastet e para të Corona Virusit Covid-19 në Kosovë], Službeni List Kosova, 13. mart 2020. godine, na: <https://kryeministri-ks.net/konfirmohen-dy-rastet-e-para-te-corona-virusit-covid-19-ne-kosove/>.

_____, Program Vlade 2020-2023, 2020. godine, na: <https://kryeministri-ks.net/wp-content/uploads/2020/06/Programi-Qeverises-2020-2023-final-05062020.pdf>.

_____, “ Vlada odobrava Plan za implementaciju ekonomskog oporavka “, 13. avgusta 2020. godine, na: <https://kryeministri-ks.net/en/the-government-approves-the-plan-for-the-implementation-of-the-economic-recovery/>.

OXFAM, Vreme za negu: Neplaćeni i nedovoljno plaćeni rad na nezi i globalna kriza nejednakosti, 2020, at: <https://oxfamlibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/620928/bp-time-to-care-inequality-200120-en.pdf>.

JPFO, Okvir za procenu upravljanja javnih finansija, 2016. godine, na: <https://www.pefa.org/resources/pefa-2016-framework>.

_____, Okvir za procenu upravljanja javnim finansijama, Washington: 2019. godine, na: https://www.pefa.org/sites/pefa/files/resources/downloads/PEFA%202016_latest%20versionwith%20links%20%282%29.pdf.

JPFO Sekretarijat, Dopunski okvir za procenu rodno odgovornog upravljanja javnim finansijama, Washington: januar, 2020. AAXDC godine, na: <https://www.pefa.org/gender>.

Perrons, D., “Urođnjavanje rasprave o nejednakosti”, Rod & Razvoj, 23:2, 207-222, 2015, DOI: 10.1080/13552074.2015.1053217.

Piketty, T., Kapital u 21-vom veku, Cambridge: Harvard University Press, 2014. godine

Regulatorna Komisija za javne nabavke, E-Nabavka, Republika Kosovo, na: https://e-prokurimi.rksgov.net/SPIN_PROD/application/ipn/DocumentManagement/DokumentPodaciFrm.aspx?id=1188423.

REL, “Vlada Kosova: Maske obavezne, testovi negativni za građane susednih zemalja”, 13. jula 2020. godine na: <https://www.evropaelire.org/a/30723697.html>.

Rinvest Institute, Žene u radnoj snazi, 2017. godine, na: https://www.rinvestinstitute.org/uploads/files/2017/November/10/Women_in_the_workforce1510308291.pdf.

Seguino, S., “ Oruđa makroekonomske politike za finansiranje rodne ravnopravnosti ”, Pregled razvojne politike; 37: 504– 525, 2019. godine <https://doi.org/10.1111/dpr.12396>.

Shefkriu, Arbisa, "Suspendovan Zakon o platama, nema plata sa povećanjem za tri meseca", KALLXO, 2019, at: <https://kallxo.com/lajm/pezullohet-ligji-i-pagave-nuk-ka-paga-me-rritje-per-tre-muaj>

_____, "Bajrami: Onlajn učenje će biti ponuđeno svim zajednicama" [Bajrami: Onlajn učenje će biti ponuđeno svim zajednicama], KALLXO, Mart 2020. godine, na: <https://kallxo.com/arsim/bajrami-mesimi-online-do-te-ofrohet-per-te-giitha-komunitetet/>.

Smith, Adam, Bogatstvo naroda, New York: Modern Library, 2000.

Telegrafi, "Izjava zbog koje je Agim Velju otpušten" [Deklarata për të cilën u shkarkua Agim Velju], 18. marta 2020. godine, na: <https://telegrafi.com/deklarata-per-te-cilen-u-shkarkua-agim-veliu/>.

_____, "32 hiljade učenika uopšte nije pohađalo onlajn časove" [32 mijë nxënës nuk e kanë ndjekur fare mësimin online], Avgust 2020. godine, na: <https://telegrafi.com/32-mije-nxenes-nuk-kane-ndjekur-fare-mesimin-online/>.

Television 21, "Učenje na daljinu danas počinje na turskom i bosanskom jeziku" [Mësimi në distancë, sot nis edhe në gjuhën turke e boshnjake], Mart 2020. godine, na: <https://rtv21.tv/mesimi-ne-distance-sot-nis-edhe-ne-gjuhen-turke-e-boshnjake/>

UN, Uticaj COVID-19 na žene, april. 2020. godine, na: <https://www.un.org/sexualviolenceinconflict/wp-content/uploads/2020/06/report/policy-brief-the-impact-of-COVID-19-on-women/policy-brief-the-impact-of-COVID-19-on-women-en-1.pdf>

UNDESA, Siromaštvo prihoda u starosti: Nastajući razvojni prioritet, na: <https://www.un.org/esa/socdev/ageing/documents/PovertyIssuePaperAgeing.pdf>

Žene UN-a, "Privremena prihvatilišta uspostavljena za bezbedno karantinisanje preživelih od porodičnog nasilja na Kosovu", Maj 2020. godine, na: <https://eca.unwomen.org/en/news/stories/2020/5/temporary-shelters-set-up-to-quarantine-safely-domestic-violence-survivors>

UNFPA & Žene UN-a, Izbijanje pandemije COVID-19: Novi problemi za žene i devojke i rodno osetljive preporuke, at: https://www.mit-ks.net/repository/docs/2020_04_06_200911_Ndikimi_i_situates_se_COVID_19_tek_grate_dhe_vajzat_rekomandimet_UN_Women_UNFPA_1.docx

Ženska budžetska grupa, Stvaranje brižne ekonomije: poziv na akciju, 2020. godine, na: <https://wbg.org.uk/events/creating-a-caring-economy-a-call-to-action/>

Grupa Svetske banke, Globalni indikatori regulatorne uprave: Svetske prakse procene regulatornog uticaja, at: <http://documents1.worldbank.org/curated/en/905611520284525814/Global-Indicators-of-Regulatory-Governance-World-wide-Practices-of-Regulatory-Impact-Assessments.pdf>

Svetska Zdravstvena Organizacija, COVID-19 narušavanje usluga mentalnog zdravlja u većini zemalja, Anketa SZO-a, oktobar 2020. godine, na: <https://www.who.int/news/item/05-10-2020-covid-19-disrupting-mental-health-services-in-most-countries-who-survey>

YWCA Kanada, "Feministički plan ekonomskog oporavka za Kanadu: Čineći ekonomiju korisnom

za sve", 2020. godine, na: <https://static1.squarespace.com/static/5f0cd2090f50a31a91b37ff7/t/5f205a15b1b7191d12282bf5/1595955746613/Feminist+Economy+Recovery+Plan+for+Canada.pdf>

Zeri, "Vlada dodeljuje dva miliona evra za Agenciju za ravnopravnost polova", novembar 2020. godine, na: <https://zeri.info/aktuale/379188/qeveria-ndan-dy-milione-euro-per-agjencine-per-barazi-gjinore/>

Dodaci

Dodatak 1. Indikatori i dimenzije JPFO ROUJF

Indikator	Dimenzija
1. Analiza rodno uticaja predloga budžetske politike	1.1. Analiza rodno uticaja predloga politike rashoda
	1.2. Analiza rodno uticaja predloga politike prihoda
2. Rodno odgovorno upravljanje javnim investicijama	2.1. Rodno odgovorno upravljanje javnim investicijama rodno odgovorno
3. Rodno odgovorna budžetska okružnica	3.1. Rodno odgovorni budžetski cirkular
4. Dokumentacija o rodno odgovornom budžetu	4.1. Dokumentacija predloga za rodno odgovorni budžet
5. Informacije o učinku razvrstane po polu za pružanje usluga	5.1. Polno razvrstani planovi učinka za pružanje usluga
	5.2. Polno razvrstani postignuti učinci za pružanje usluga
6. Praćenje budžetskih izdataka za rodnu ravnopravnost	6.1. Praćenje budžetskih izdataka za rodnu ravnopravnost
7. Rodno odgovorno izveštavanje	7.1. Rodno odgovorno izveštavanje
8. Procena rodno uticaja pružanja usluga	8.1. Procena rodno uticaja pružanja usluga
9. Zakonodavna kontrola rodno uticaja na budžet	9.1. Rodno odgovorna zakonodavna kontrola budžeta
	9.2. Rodno odgovorna zakonodavna kontrola revizorskih izveštaja

Dodatak 2. Primer vodiča za intervju

Budžet i budžetski procesi

1.1.1. Da li imate budžet za nepredviđene situacije? [Otvoreno pitanje za navođenje na odgovor: Nepredviđeni budžet je budžet koji se može slobodno koristiti u različite svrhe na osnovu potreba]

Da

Ne

Ne znam

1.1.2. Ako je odgovor da, da li je korišćen za rešavanje pandemije COVID-19?

Da

Ne

Ne znam

1.1.3. Ako je odgovor da, molim vas da li možete da opišete postupak donošenja odluka o načinu korišćenja budžeta za nepredviđene situacije? [Otvoreno pitanje: Ko ga je predložio? Ko ga je razmotrio? Ko ga je usvojio?]

1.2.1. U koju svrhu ste planirali da koristite rezervni plan za rešavanje krize COVID-19?

1.3.1. Da li sistem trezora efektivno podržava budžet za nepredviđene situacije (dostavite dokaze)?

Da

Ne

Ne znam

1.4.1. Uopšteno govoreći, da li Kosovo ima fond za katastrofe ili fond za upravljanje krizom?

Da

Ne

1.5.1. Da li se koristi za rešavanje situacije sa COVID-19?

Yes

No

1.6.1. U kojoj meri je početni, zvanično usvojeni budžet izmenjen radi rešavanja situacije sa COVID-19? [Ako nisu izvršene promene u budžetu - 3.4.1.]

1.7.1. Koliko je bilo značajno prilagođavanje budžeta u pogledu procenta budžetske linije prvobitnog budžeta? [Otvoreno pitanje: za koliko procenta se budžet promenio u odnosu na prethodni budžet?]

1.8.1. Koji postupak je upotrebljen za vršenje ovih promena? [Otvoreno pitanje]: Da li je poslat parlamentu na usvajanje?]

Usvajanje nije potrebno [napišite zašto; npr., manji od zakonom dozvoljenog iznosa]

Nije poslat parlamentu

Poslat je parlamentu

[Istraživačev opis objašnjenja:]

1.9.1. Da li su izmene budžeta obuhvatile obrazloženje?

Da

Ne

1.9.2. Da li su promene u budžetu zasnovane na proceni uticaja?

Da

Ne

1.9.3./4.1.1. Da li je procena rodnog uticaja sprovedena u skladu sa procedurama predviđenim Procenom regulatornog uticaja?

Da

Ne

1.9.4. U kojoj meri je pol odražen u obrazloženju?

Nije uopšte

Malo

Mnogo

1.9.5. Možete li, molim, da sa nama podelite pismena obrazloženja?

Da, prikazana

Da, podeliće kasnije putem e-pošte (podsetite)

Ne

1.10.1. Kada je prvi put predložen revidirani budžet za odgovor na situaciju sa COVID-19? [Napomena: ako postoji više politika, navedite datume za svaku, jasno označeno, za ovo i sledeća pitanja]

1.11.1. Kada su usvojene promene u budžetu?

1.12.1. Kada je vlada počela da primenjuje (koristi) budžet za COVID-19? [Ako još uvek nije, molimo navedite / procenite kada je planirani datum]

3.3.1. Da li su mere i budžetske intervencije raspravljane od strane javnosti?

Da

Ne

3.3.2. Da li su nalazi / rezultati debate razmatrani u merama i projektovanju budžeta?

Da

Ne

3.3.3 U kojoj meri je rodna perspektiva odražena u tim raspravama? [Otvoreno pitanje: u kojoj meri je

raspravljano o problemima koji utiču na žene i muškarce, i potrebi za njihovo rešavanje?]

Nije uopšte raspravljano

Malo

Mnogo

[Istraživaču, molim, uključi beleške sa pruženim primerima:]

3.4.1 Da li je budžet za COVID-19 izvršen preko Jedinstvenog računa trezora (JRT)?

Da

Ne

Nabavka

Sada imamo nekoliko pitanja o procesu nabavke.

3.6.1. Molimo, opišite postupak nabavke, sistem i bazu podataka.

3.6.2. Šta se tu obuhvata?

3.6.3. Koja se metoda koristi za nabavku?

3.6.4. Šta je nabavljeno u vezi sa COVID-19? [Otvoreno pitanje ako je zatvoreno pitanje ili odgovor nejasan: za koje sektore?]

3.6.5. Ispod kojeg praga (iznosa) nije potrebno koristiti konkurentske metode?

3.6.6. Postoje li različite metode nabavke koje su dozvoljene u vanrednim situacijama? Ako je odgovor da, šta je drugačije?

Da (opišite)

Ne

3.6.7. Postoje li druge, pojednostavljene metode nabavke koje se koriste za rešavanje hitnih slučajeva poput COVID-19? Ako je odgovor da, opišite kako one funkcionišu.

Da (opišite)

Ne

3.6.8. Da li su informacije o nabavkama objavljene u javnosti? Ako jesu, kako?

Da (Opišite)

Ne

3.7.1. U kojoj meri su pol i drugi socijalni kriterijumi primenjeni u procesu nabavki, kao što je postizanje više poena za preduzeća koja vode žene?

3.8.1. Da li se nabavka za odgovor na COVID-19 može pratiti kroz određeni budžetski kodeks?

Da
Ne

3.8.2. Ako je odgovor da, da li se za nabavke primenjuju posebni kodeksi koji su relevantni za unapređivanje rodne ravnopravnosti?

Da
Ne

Revizija

Sada imamo pitanja o kontrolama, kao što je revizija.

3.9.1. Da li su već izvršene interne ili eksterne revizije troškova COVID-19?

Da [molimo opišite: koje, čega, kada?]

Ne

3.9.2. Tu kojoj meri su žene doprinele unutrašnjim kontrolama poput procesa revizije?

Nisu uopšte

Malo [Molimo opišite]

Mnogo [Molimo opišite]

3.9.3. U kojoj meri su kriterijumi povezani sa rodnom ravnopravnošću korišćeni u kontrolama?

Malo [Molimo opišite]

Mnogo [Molimo opišite]

3.10. Možete li da izradite finansijske izveštaje tokom godine?

Da

Ne

3.11.1. Ako je odgovor da, koliko je privremenih finansijskih izveštaja izdato tokom krize?

3.11.2. Kada ovi finansijski izveštaji trebaju biti izrađeni?

3.11.3. Kada su ovi izveštaji zapravo izrađeni?

3.11.4. Koliko su detaljni bili ovi izveštaji (možemo li videti primerak)?

3.12.1. Koliko je do danas koštao odgovor na krizu COVID-19 za budžet Vlade Kosova?

3.12.2. Koliko je ta potrošnja odgovorila na različite potrebe žena i muškaraca? [Otvoreno pitanje: pokušajte da dobijete izdatke razvrstane po ženama / muškarcima korisnicima]

Uticaj finansiranja COVID-19

Sada imamo nekoliko pitanja u vezi sa dosadašnjim rezultatima i uticajem vladinog finansiranja za rešavanje pandemije COVID-19.

4.2.2. Koliki su bili ukupni planirani izdaci za 2020. godinu?

4.2.3. Koji je ukupan iznos planiranih izdataka za 2020. godinu u vezi a COVID-19?

4.2.4. Koliki je bio ukupan iznos stvarnih izdataka za mere u vezi sa COVID-19, iskorišćenih do 30.07.2020. godine?

4.2.5. Koliki je ukupan iznos izdataka planiranih za mere u vezi sa COVID-19, za potrošnju do 31.12.2020. godine?

4.2.6. U koju svrhu su mere u vezi sa COVID-19 dodeljene? [Otvoreno pitanje: Molimo navedite informacije o tome koliko je sredstava izdvojeno za različita područja intervencije koja se odnose na COVID-19? (od 30.07.2020)]

4.2.7. Molimo ukratko opišite kroz koje programe su troškovi u vezi sa COVID-19 raspodeljeni ciljnim korisnicima?

4.2.8. Da li obrazloženje za meru uključuje pažnju na pitanja koja se odnose na rodnu ravnopravnost ili rodno povezane uticaje krize COVID-19?

4.2.9. Iz koje budžetske linije potiče finansiranje mera povezanih sa COVID-19?

4.2.10. Koliko sredstava je prebačeno iz drugih budžetskih linija radi finansiranja mera COVID-19?

4.2.11. Koji je izvor finansiranja usmeren na mere COVID-19?

- A. Redovni budžetski prihodi
- B. Strana pomoć (EU ili bilateralna poput drugih vlada)
- C. Privatni domaći donatori
- D. Dodatni zajmovi povučeni nakon izbijanja COVID 19
- E. Drugo, molimo navedite_____

4.2.12. Kakav je bio sastav ciljne grupe prema polu (oni ljudi kojima je program nastojao da pomogne)? [Istraživač: ako nije rodno razvrstano, zabeležiti to]

Ukupno =

Muškaraca =

Žena =

4.2.14. Koji je / bio prosečni planirani izdatak po korisniku prema polu?

Ukupno =

Muškarci =

Žene =

4.2.15. Postoje li bilo kakve prepoznatljive razlike između planiranih prosečnih izdataka za muškarce i žene korisnike?

Ne

Da i) Ako je odgovor da, iz kojih razloga?

ii) Kako se planirani izdaci po korisniku u ovom programu porede sa izdacima u drugim sličnim redovnim programima / merama koji nisu u vezi sa COVID-19?

4.2.13. Kakav je sastav korisničke grupe (lica koja su zaista imala koristi, prema polu)?

Ukupno =

Žena =

Muškaraca =

4.2.16. Koliki su bili stvarni izdaci u ciljnoj populaciji, raščlanjeni prema polu?

Ukupno =

Muškaraca =

Žena =

[Ponovo proverite] i) Iz kojih razloga postoje razlike u stvarnim izdacima u poređenju sa planiranim izdacima?

ii) Da li se sastav korisnika i ciljnih grupa za uporedive programe razlikuje od ovog programa?

4.2.17. Da li su preduzeti ikakvi koraci za procenu stavova korisnika o ovom programu?

Ne

Da i) Koji su bili rezultati?

ii) Kakve razlike postoje između stavova muškaraca i žena?

4.2.18. Da li su preduzeti koraci za procenu stavova o ovom programu članova ciljne grupe koji nisu korisnici?

Ne

Da i) Koji su bili rezultati?

ii) Kakve razlike postoje između stavova muškaraca i žena?

4.2.21. Kakav je uticaj programa / mera imao na muškarce a kakav na žene korisnike?

4.2.19. Postoje li ikakve razlike između rodnog sastava ciljnih grupa i stvarnih korisnika?

Ne

Da i) Iz kojih razloga?

ii) Koje prepreke postoje u pristupu podršci, a koje nesrazmerno utiču na muškarce ili žene? [Otvoreno pitanje: na primer, poput brige o deci, rodnih stereotipa, pristupa informacijama o programu]

4.4.1. U kojoj meri su mere bile podjednako prikladne i adekvatne i za žene i za muškarce?

4.5. U kojoj meri su izdaci doneli rezultate u pravcu unapređenja rodne ravnopravnosti?

4.2.22./4.6.1. Na osnovu prikupljenih podataka, po vašoj proceni, kako su program / mere uticali na rodne nejednakosti?

Smanjili su nejednakost

Povećali su nejednakost

Ostala je ista

4.6.2. Molimo, opišite sve nejednakosti koje rezultiraju iz ovih mera.

4.2.23. Ako program / mere nisu pomogle u smanjenju rodne nejednakosti, postoje li načini da se one mogu modifikovati kako bi se smanjila rodna nejednakost?

4.2.20. Ako postoje rodno povezane prepreke za pristup merama / programima vezanim za COVID-19, kako se te barijere mogu smanjiti?

i) Da li bi se program mogao modifikovati da bi ih smanjio?

ii) Kako biste vi to uradili??

iii) Da li bi smanjenje prepreka pristupu zahtevalo delovanje drugih vladinih odeljenja?

5. Da li imate neke druge komentare koje biste želeli da podelite sa mnom?

Dodatak 3. Spisak ispitanika sa intervjuja

MŽK je intervjuisala sledeće osobe iz institucija i organizacija kako bi informisala ovo istraživanje. Navedeni su po abecednom redu prema imenu.

Ime	Institucija	Pozicija	Opština
Agim Bylykbashi	Opština Suva Reka	Direktor finansija	Suva Reka
Agim Thaçi	Ministarstvo ekonomije i životne sredine	Direktor finansija i opštih usluga	Priština
Agron Demi	Institut GAP	Analitičar politika	Priština
Aziz Desku	Opština Klina	Direktor finansija, ekonomije i razvoja	Klina
Afrim Limani	Opština Orahovac	Direktor departmana za budžet i finansije	Orahovac
Arten Hamza	Opština Junik	Direktor departmana za budžet i finansije	Junik
Avdyl Lokaj	Ministarstvo Zdravlja	Glavni finansijski službenik	Priština
Amir Bushi	Opština Elezov Han	Službenik za ravnopravnost polova	Elezov Han
Antigona Sestan	Organizacija za osobe sa mišićnom distrofijom Kosova (OPMDK)	Direktor	Prizren
Bahri Selimi	Opština Kačanik	Direktor departmana za finansije, ekonomiju i razvoj	Kačanik
Bajramshahe Jetullahu	Komitet slepih žena Kosova Kosovo	Direktor	Priština
Durim Halilaj	Opština Đakovica	Direktor departmana za budžet i finansije	Đakovica
Dragan Stankovic	Opština Partesh	Departman za finansije	Partesh
Danijel Vuksanovic	Opština Štrpce	Departman za finansije	Štrpce
Elvane Qarri	Kosovski centar za razvoj i multikulturalnu integraciju	Direktor	Đakovica
Habibe Bytyçi	Opština Suva Reka	Službenik za ravnopravnost polova	Suva Reka
Hasnije Bardhi	Ministarstvo finansija	Službenik za ravnopravnost polova	Priština
Isuf Latifi	Opština Podujeva	Direktor departmana za budžet i finansije	Podujeva
Jeton Abazaj	Opština Peć	Direktor departmana za budžet i finansije	Peć

Ime	Institucija	Pozicija	Opština
Kastriot Gashi	Opština Srbica	Direktor departmana za budžet i finansije	Srbica
Kimete Uka	Opština Shtime	Finansijski službenik	Shtime
Lindita Piraj	Opština Dragaš	Službenik za ravnopravnost polova	Dragaš
Lutfi Gërguri	Opština Vuçitrn	Direktor departmana za finansije	Vuçitrn
Lumnije Shllaku	Opština Đakovica	Službenik za ravnopravnost polova	Đakovica
Leonora Qerreti	Opština Prizren	Direktor departmana za budžet	Prizren
Luljeta Demolli	Kosovski centar za rodne studije	Izvršni Direktor	Priština
Murtez Zekolli	Ministarstvo obrazovanja i nauke	Direktor budžeta	Priština
Mentor Morina	Ministarstvo rada i socijalne zaštite	Departman za socijalne i porodične politike	Priština
Mira Jovic-Alagic	Opština Zvečane	Departman za finansije	Zvečane
Nazmije Kajtazi	Ministarstvo zdravlja	Službenik za ravnopravnost polova	Priština
Natasa Nastic	Opština Leposavić	Departman za budžet i finansije	Leosavić
Olivera Milosevic	NVO WBO Mitrovica	Direktor	Mitrovica
Premtime Preniqi	Opština Priština	Službenik za ravnopravnost polova	Priština
Resmije Rrahmani	Organizacija za osobe sa mišičnom distrofijom Kosova (OPMDK)	Mobilizator u okviru inicijative „Jačanje učešća žena u politici	Prizren
Salvador Elmazi	Ministarstvo finansija	Direktor departmana za finansije i opšte usluge	Priština
Sinbad Sonki	Opština Kamenica	Direktorof the Department of Finance	Kamenica
Saxhide Mustafa	RIINVEST	Zamenik izvršnog direktora	Priština
Sebahate Qorkadiu	Opština Peć	Službenik za ravnopravnost polova	Peć
Shukri Gashi	Opština Mitrovica	Direktor departmana za finansije i ekonomski razvoj	Mitrovica
Shyqiri Bublaku	Opština Glogovac	Direktor departmana za budžet i finansije	Glogovac
Shabi Rexhellari	Opština Elezov Han	Direktor departmana za budžet i finansije	Elezov Han
Vera Bytyçi	Opština Mališevo	Službenik za ravnopravnost polova	Mališevo

Ime	Institucija	Pozicija	Opština
Valon Shabani	Opština Dragaš	Direktor departmana	Dragaš
Valon Mazreku	Opština Mališevo	Direktor departmana za finansije	Mališevo
Vlorian Molliqaj	Akcija za majke i decu (AMC)	Izvršni direktor	Priština

Dodatak 4. Anketa

Ovo anketiranje nastoji da proceni učešće civilnog društva u procesu razvijanja politike i budžetskih mera kao odgovor na COVID-19. Trebalo bi da traje približno 10 minuta. Hvala na učešću!

1. Da li je vlada vašoj organizaciji dala priliku da se uključi u pružanju doprinosa za informisanje vladinog odgovora na COVID-19?

Nije uopšte

Manja uključenost

Srednja uključenost

Znatna uključenost

2. Da li je vlada drugim organizacijama civilnog društva na Kosovu dala priliku da pruže doprinos vladinom odgovoru na COVID-19?

Nije uopšte

Manja uključenost

Srednja uključenost

Znatna uključenost

Ne znam

3. Da li je o vladinim merama za odgovor na krizu COVID-19 bilo konsultacija sa ženama na koje mere mogu imati uticaj?

Nije uopšte [Pređi na pitanje br. 6]

Održane su manje konsultacije

Bilo je umerenih konsultacija

Bilo je znatnih konsultacija

Bilo je znatnih konsultacija i mere su prilagođene na osnovu konsultacija

Ne znam [Pređi na pitanje br. 6]

4. Ako su se konsultacije dogodile, kada je to bilo?

Pre usvajanja / najave mere

Nakon usvajanja mere

5. Šta se dogodilo kao rezultat konsultacija?

Ništa se nije promenilo

Mera je prilagođena upućivanjem na komentare OCD-a ili osoba pod uticajem

Mera je otkazana

6. Po vašem mišljenju, kako je učešće vaše organizacije i / ili drugih organizacija civilnog društva uticalo na vladin odgovor na COVID-19? Angažovanje OCD-a je doprinelo: (Molimo naznačite sve što je primenljivo)

Koordinisanom odgovoru OCD-a i Vlade

Povećanom angažovanju zajednice u kreiranju vladinih politika

Poboljšanoj sveobuhvatnosti raznolikih ljudi (npr. različitih etničkih grupa, sposobnosti, područja itd.)

U informisanju vladinog odgovora
Rodnoj analizi koja je informisala odgovor vlade
Drugo (molim napišite)
Nije ničemu doprinelo

7. Po vašem mišljenju, kako je neuključivanje od strane vlade vaše organizacije i drugih organizacija civilnog društva uticalo na vladin odgovor na COVID-19? Nedostatak učešća organizacija civilnog društva rezultirao je: (molimo, označite sve što je primenljivo)

Povredom ljudskih prava
Negativnim uticajem napora za odgovor na COVID-19
Merama koje ne dopiru do grupa sa najvećom potrebom
Drugo (molimo napišite)

8. Da li se javno raspravljalo o budžetskim izdvajanjima za vladin odgovor na COVID-19??

Nije uopšte
Malo je raspravljano
Umereno je raspravljano
Znatno je raspravljano
Ne znam

9. Po vašem mišljenju, da li je nabavka u ovoj vanrednoj situaciji bila transparentna?

Da, veoma
Da, ponekad, ali ne uvek
Ne
Ne znam

10. Po vašem mišljenju, koje su bile najveće poteškoće sa kojima su se suočavale žene tokom krize?

11. Po vašem mišljenju, koje su bile najveće poteškoće sa kojima su se muškarci suočavali tokom krize?

12. Po vašem mišljenju u kojoj meri su u vladinom odgovoru na COVID-19 uzete u obzir glavne potrebe žena i muškaraca?

Nisu uopšte
Donekle
Mnogo
Ne znam

13. U kojoj meri je vladin odgovor na COVID-19 doprineo rodnoj ravnopravnosti?

Nije uopšte
Donekle
Mnogo
Ne znam

14. Da li je vladin odgovor na COVID-19 doprineo stvaranju ili jačanju bilo koje rodne nejednakosti?

Da, mnogih
Da, nekoliko njih
Ne
Ne znam

14.1 Ako je odgovor da, koje su to bile po vašem mišljenju?

15. Molimo vas da podelite sve druge komentare, primere ili priče koje imate o vladinom odgovoru i raspodeli budžeta za rešavanje situacije sa COVID-19, posebno o efektu takvih mera na raznolike žene i muškarce.

Dodatak 5. Ispitanici ankete OCD-a

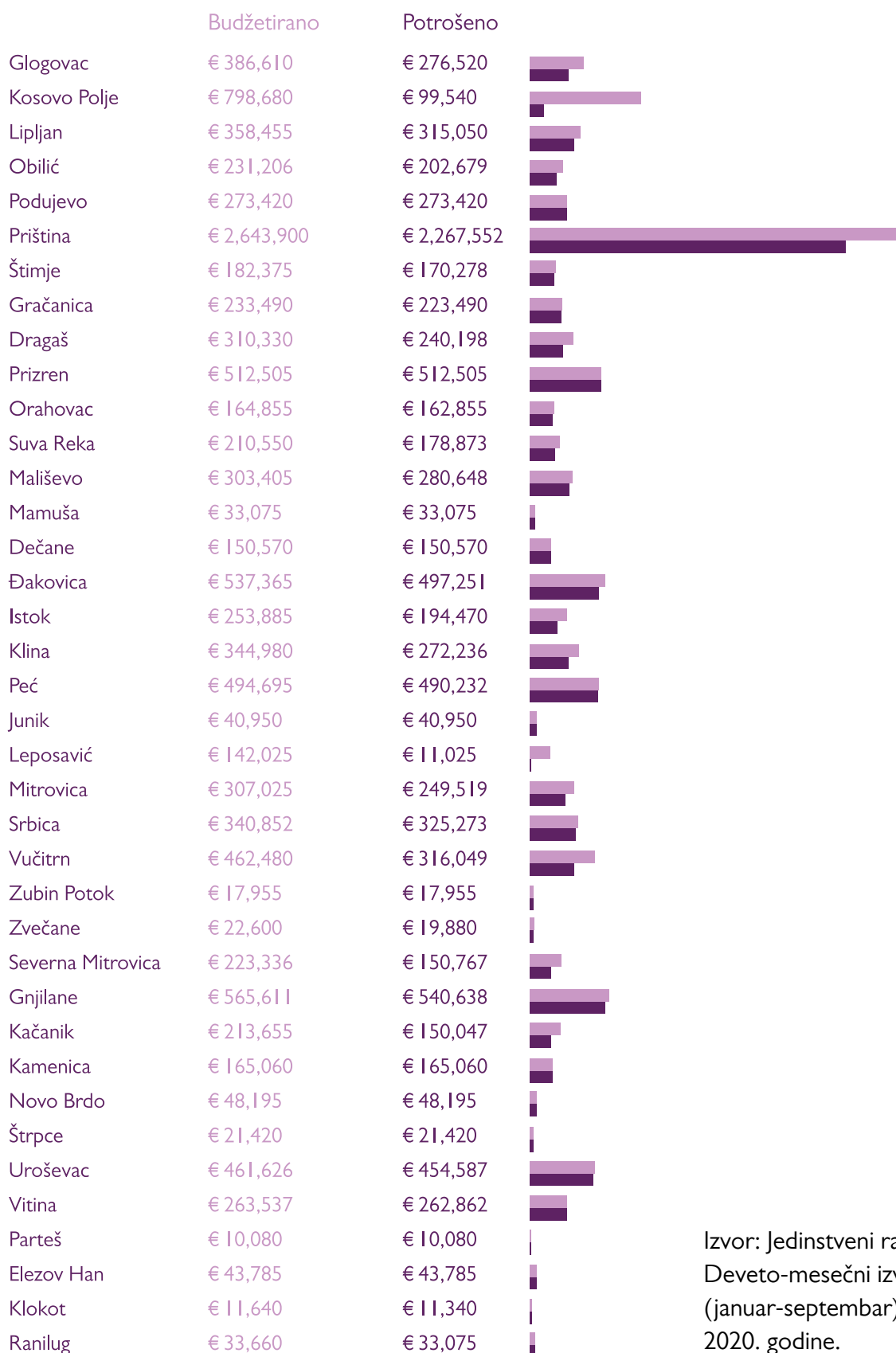
Organizacija	Opština
EKW	Priština
Kosovski Institut zakona i reda [Instituti Kosovar per Rend dhe Ligj]	Priština
Inicijativa za poljoprivredni razvoj Kosova	Vučitrn
Udruženje žena za ljudska prava Mitrovica	Mitrovica
Udruženje žena Aureola	Priština i Obilić
Centar za zaštitu žena i dece [Qendra për Mbrojtjen e Grave dhe Fëmijëve]	Priština
Centar za žene u ruralnom razvoju [Qendra e Gruas ne Zhvillim Rural]	Novo Brdo
Inicijativa kosovskih žena [Iniciativa e Femres Kosovare]	Đakovica
“ATO” Centar za žene [Qendra e Gruas “ATO”]	Vučitrn
NVO Bliri [Ojq Bliri]	Glogovac
Caritas Švajcarska Kosovo	Priština
Udruženje inicijativa žena [Shoqata Iniciativa e Grave]	Dragaš
NVO Vision 02 [OJQ,,Vision 02”]	Istok
UMETNOST BEZ GRANICA	Priština
Riinvest Institute	Priština
Udruženje babica Kosova [Shoqata e Mamive të Kosovës]	Priština
Organizacija za lica sa mišićnom distrofijom Kosova	Prizren
Renesansa	Prizren
SHGB Okarina e Runikut	Srbica
Kosovski centar za rodne studije [Qendra Kosovare per Studime Gjinore]	Priština
Drugeza	Srbica
Žena poljoprivrednica [Gruaja fermere]	Orahovac
Hareja	Orahovac
GAGA	Južna Mitrovica
Omladinski savet Kosova	Priština
Medica Kosova	Đakovica
Euloc	Vitina

Organizacija	Opština
NVO Lulishtja Dita	Priština
NVO Eliona	Suva Reka
Fati Jone	Priština
Handikos Mitrovica	Mitrovica
Girls Coding Kosova	Priština
Demokratski forum žena	Peć
Humanus vita	Priština
Ruke kosovskih zanatliji [Duart e Artizanes Kosovare]	Gnjilane
Žene rudara [Grate e Minatorve]	Mitrovica
Udruženje žena [Shoqata e Gruas Jeta]	Dečane
Centar za promovisanje prava žena [Qendra per promovimin e te drejtave te grave]	Glogovac
NVO Arta	Priština
Kosovski centar za razvoj i multikulturnu integraciju [Qendra e Kosovës për Zhvillim dhe Integrim Multikulturor]	Đakovica
Udruženje žena Lulishtja	Priština
Centar za promoviranje zdrave porodice [Qendra per Promovimin e Familjes se Shendoshe]	Priština
Free Women's Choir [Kori i Grave Lira]	Priština
Udruženje advokata Norma [Shoqata e Juristëve Norma]	Priština
In Time	Prizren
NVO Lulebora	Kosovo
Udruženje žena [Shoqata e Gruas]	Đakovica
Alma	Peć
Udruženja žena GORA [Shoqata e Grave GORA]	Priština
Medica Đakovica	Đakovica
Mreža Romkinja, Aškalijki i Egipcanki, Organizacija žena na Kosovu [Rrjeti i organizatave te grave Roma, Ashkali dhe Egjiptase te Kosoves]	Kosovo
“Raba Voca” Centar za zaštitu žena i dece [Qendra për Mbrojtjen e Gruas dhe Fëmijës “Raba Voca”]	Mitrovica
Ženska alijansa za integraciju	Lipljan
Psihoterapeuti u akciji [Psikoterapeutet ne Veprim]	Gnjilane

Organizacija	Opština
Shqiponjat e Dardanes	Priština
Udruženje žena poljoprivrednica "Mala Kruša" [Shoqata e Grave Fermere "Krusha e Vogël"]	Prizren
Mundesia	Mitrovica
Komitet slepih žena Kosova [Komiteti i Grave te Verbera te Kosoves]	Priština
Centar za zaštitu žena i dece "My Home" [Qendra per Mbrojtjen e Grave dhe Femijeve Shtepia lme]	Uroševac
NVO Rikotta	Priština
Božanstvena žena [Gruaja Hyjnore]	Gnjilane
NVO "Bezbedna kuća" [OJQ "Shtëpia e Sigurtë"]	Đakovica
Norma Advokatsko udruženja	Priština
Omladinski centar Lipljan	Lipljan
Udruženje ujedinjenih žena	Priština
Cecd-friends	Mitrovica
Vita Jeta	Priština
Women's Inclusive Centre [Ženski sveobuhvatni centar]	Novo Brdo
Obraćanje prve žene regiona Severne Mitrovice [Udruženje Poslovnih Žena severnog regiona Mitrovice (WBA)]	North Mitrovica
Women's Relief Association [Udruženje žena za pružanje pomoći]	Gračanica
Moravian pearl [Moravski biser]	Gnjilane

Dodatak 6. Budžeti i izdaci COVID-19

Grafikon 19. COVID-19 Budžet i rashodi po opštinama

Izvor: Jedinствени račun trezora,
Deveto-mesečni izveštaj
(januar-septembar), oktobar
2020. godine.

Dodatak 7. Ciljevi mera ka rodnoj ravnopravnosti

Sledeća tabela rezimira rangiranje mera iz rodne perspektive, na osnovu pisane formulacije svake mere, koristeći prethodno objašnjenu skalu od pet tačaka. Fokusira se na formulaciju mere, a ne na njenu stvarnu primenu ili uticaj, što bi trebalo naknadno proceniti kasnije.

Zakon, politika ili mera	Rangiranje	Kratko objašnjenje
Srednjoročni okvir rashoda (izmenjen)	Rod nije uzet u obzir	Uprkos kratkom pominjanju, nema procene ili jasne pažnje na rešavanju rodnih razlika.
Kosovski budžet	Rod nije uzet u obzir	Šablon ne omogućava uključivanje rodno razvrstanih.
Budžetni cirkulari	Rodno pozitivan	Obuhvata referencu na rodno odgovorne budžetske odgovornosti i obuhvata obrazac.
Mere izolacije	Rodno negativan	Ojačane ili pogoršane rodne nejednakosti, s obzirom na ulogu žene kao negovateljice i posledični gubitak posla povezan sa brigom o deci u odsustvu brige o deci.
Obustava međugradskog javnog prevoza (24. marta)	Rodno negativan	Omelo pristup ženama poslu i zdravstvenoj zaštiti, uzrokuju nedostatak njihovog pristupa privatnim vozilima.
Ograničenje vremena za kretanje izvan kuće	Rodno negativan	Izložila su žene riziku kada izlaze noću i predstavila su dodatne izazove samohranim majkama i starateljicama.
Dalja ograničenja kretanja	Rod nije uzet u obzir	Nisu uzete u obzir posebne potrebe žena i muškaraca
Osnivanje privremenog prihvatilišta za osobe koje pate od porodičnog nasilja do izlečenja od COVID-a	Rodno pozitivan	Osnovana kako bi odgovorila na potrebe žena da izbegnu nasilje, potencijalno sprečavajući dodatno nasilje.
Mera hitnog fiskalnog paketa I. Dvostruko plaćanje vrednosti socijalne šeme za sve korisnike socijalne šeme za mart, april i maj, mera vredna do 7,650,000 €.	Rod nije uzet u obzir/ Possibly Rodno negativan	Mera za sve korisnike koji ispunjavaju tražene kriterijume. Rod nije uzet u obzir. Mogućnost da žene nemaju pristup resursima u domaćinstvima koja vode muškarci.
2. Doplata u iznosu od 30 € mesečno svim korisnicima socijalnih i penzijskih šema koji primaju mesečne isplate niže od 100 € za april, maj i jun, pod uslovom da su korisnici samo jedne šeme, u vrednosti do 13.000.000 € .	Rod nije uzet u obzir (možda Rodno negativan)	Svi korisnici socijalnih i penzijskih šema ispunjavaju uslove. Rod nije uzet u obzir. Mogućnost da žene nemaju pristup resursima u domaćinstvima koja vode muškarci.
3. Finansijska podrška kompanijama koje su u finansijskim teškoćama: pokrivanje mesečnih troškova zarada zaposlenih u iznosu od 170 € po zaposlenom za april i maj, u iznosu do 41.000.000 €; Subvencionisanje zakupa do 50% vrednosti zakupa za MSP, za april i maj, u iznosu do 12.000.000 €; pokrivanje vrednost penzijskih doprinosa s obzirom na mere predviđene ovom odlukom za april i maj, u iznosu od 8.000.000 €.	Rod nije uzet u obzir (možda Rodno negativan)	Mere predviđaju finansijsku podršku svim kompanijama u finansijskim teškoćama. Bez pažnje na pol. Može pojačati postojeće nejednakosti, s obzirom na to da žene nemaju pristup resursima i nedovoljnu zastupljenost vlasnika preduzeća.

Zakon, politika ili mera	Rangiranje	Kratko objašnjenje
4. Javna preduzeća sa finansijskim poteškoćama zbog vanredne situacije u javnom zdravstvu mogu da pozajme sredstva bez kamata kako bi osigurala svoju privremenu likvidnost, sa vraćanjem do 31. decembra 2020., u iznosu do 20.000.000 €.	Rod nije uzet u obzir	Rod nije uzet u obzir
5. Finansijska podrška za kosovske opštine u iznosu do 10.000.000 €.	Rod nije uzet u obzir	Rod nije uzet u obzir
6. Bonus na platu u iznosu od 300 € za zaposlene u osnovnim sektorima tokom dva meseca.	Rod nije uzet u obzir	Mera za sve zaposlene u ovim sektorima; bez pažnje na pol. Može biti od koristi ženama zbog prekomerne zastupljenosti u sektoru.
7. Dopлата u iznosu od 100 € za zaposlene u prehrambenim prodavnicama, pekarama i apotekama u aprilu i maju, u iznosu do 3.000.000 €.	Rod nije uzet u obzir	Mera za sve zaposlene u ovim sektorima, bez obzira na pol.
8. Isplata mesečne pomoći u iznosu od 130 € za građane koji su ostali bez posla zbog vanrednog stanja u javnom zdravstvu za april, maj i jun, u iznosu do 4.000.000 €.	Rod nije uzet u obzir	Bez pažnje na pol.
9. Podrška inicijativama i projektima usmerenim na poboljšanje života nevećinskih zajednica u Republici Kosovo, u iznosu do 2.000.000 EUR.	Rod nije uzet u obzir (možda Rodno negativan)	Bez pažnje na pol. S obzirom na razlike među ženama i muškarcima iz manjina, verovatnoća za podržavanja postojeće rodne nejednakosti
10. Obezbeđivanje finansijske likvidnosti za mikro preduzeća i samozaposlene u iznosu do 10.000 EUR za period od 2 godine, što iznosi do 15.000.000 EUR.	Rod nije uzet u obzir (možda Rodno negativan)	Nisu uzete u obzir jasno različite potrebe žena i muškaraca u pristupu kapitalu.
11. Povećani budžet za grantove i subvencije za Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja radi povećanja poljoprivredne proizvodnje, u iznosu do 5.000.000 €.	Rod nije uzet u obzir (možda Rodno negativan)	Nije uzeta u obzir nedovoljna zastupljenost žena u poljoprivrednom sektoru i istorijski nejednak pristup subvencijama.
12. Povećani budžet za grantove i subvencije za Ministarstvo kulture, omladine i sporta za prevazilaženje situacije stvorene vanrednim stanjem javnog zdravlja u sportu i kulturnim aktivnostima, u iznosu do 5.000.000 €.	Rod nije uzet u obzir (možda Rodno negativan)	Nije uzeta u obzir nedovoljna zastupljenost žena sportu, kulturi i umetnosti kao primaoca subvencija za iste.
13. Podrška izvozniciama na Kosovu nakon završetka vanredne situacije u javnom zdravstvu, u iznosu do 10.000.000 EUR.	Rod nije uzet u obzir	U planiranju ove mere, rod je smatran nebitnim za postizanje ciljeva.
14. Finansijska podrška komercijalnim kompanijama koje su tokom vanrednog stanja u javnom zdravstvu registrovale zaposlene sa ugovorom o radu od najmanje godinu dana u iznosu od 130 € mesečno tokom dva meseca nakon registracije, u iznosu do 6,000,000 €.	Rod nije uzet u obzir (možda Rodno negativan)	Bez pažnje na pol. Uzimajući u obzir nedovoljnu zastupljenost žena u radnoj snazi i među vlasnicima preduzeća, ova podrška može podržati postojeće rodne nejednakosti.
15. Isplata mesečne pomoći u iznosu od 130 € za građane sa teškim socijalnim uslovima, koje je nadležna institucija proglasila nezaposlenim, a koji nisu korisnici bilo kakvih mesečnih prihoda iz budžeta Kosova za april, maj i jun, u iznosu od do 3.000.000 €.	Rod nije uzet u obzir (možda Rodno negativan)	Bez pažnje na pol. Women may not have access to resources within male-headed households.

Zakon, politika ili mera	Rangiranje	Kratko objašnjenje
Zatvaranje škola	Rodno negativan	Nije uzet u obzir negativan uticaj na žene koje su rizikovale da ostanu bez posla zbog tradicionalnih rodni normi gde su one negovateljice.
Pružanje onlajn i televizijskog obrazovanja	Rod nije uzet u obzir (možda Rodno negativan)	Nije uzet u obzir različiti pristup devojčica i dečaka obrazovanju niti mogućnost korišćenja ovog sadržaja za transformisanje rodni normi.
Zdravstveni programi	Rod nije uzet u obzir	Nije uzeta u obzir razlika u raznovrsnosti žena i muškaraca u pristupu zdravstvenoj zaštiti.
Besplatna telefonska linija za telefonsko savetovanje	Rodno pozitivan	Može pomoći u daljem mentalnom blagostanju žena i muškaraca u merama izolacije i potencijalno sprečiti rodno zasnovano nasilje.

Plan za implementaciju ekonomskog oporavka

Mera	Rangiranje	Kratko objašnjenje
<p>I. Omogućavanje pristupa pozajmicama privatnim preduzećima za finansiranje investicionih projekata i kontinuitet poslovanja (100.000.000 €) sledećim aktivnostima::</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ IA. Povećanje pokriva novih pozajmica putem Kosovskog fonda za kreditne garancije (60 000 000 €). ☐ IB. Pokrivanje troškova naknade Kosovskog fonda za kreditne garancije (5.000.000 €). ☐ IC. Reprogramiranje postojećih bankarskih zajmova, gde troškove reprogramiranja snosi Vlada (30.000.000 €). ☐ ID. Subvencionisanje kamatnih stopa za određene sektore na osnovu strateškog plana koji su pripremile relevantne zainteresovane strane (5.000.000 €). 	Rod nije uzet u obzir (možda Rodno negativan)	S obzirom na to da žene nemaju pristup kapitalu, kolateralima i zajmovima, žene po svojoj prilici neće imati jednak pristup ovoj meri.
<p>2. Ublažavanje poreskog opterećenja za preduzeća, kako bi se poboljšala njihova kratkoročna likvidnost (15 000 000 EUR), uključujući:</p>	Rod nije uzet u obzir (možda Rodno negativan)	Muškarci će sa više verovatnoće imati koristi od ovih mera nego žene, jer imaju više preduzeća. Ovo bi moglo ojačati postojeće rodne razlike i nejednakosti među ženama i muškarcima u poslu, osim ako primena ovih mera uključuje potvrđene mere za podršku preduzećima koja vode žene.
<p>2A. Odlaganje plaćanja poreza na osnovu poslovnih potreba.</p>	Rod nije uzet u obzir (možda Rodno negativan)	Videti meru 2.
<p>2B. Pokrivanje penzijskog doprinosa od 5% koji preduzeća plaćaju zaposlenima (5.000.000 €).</p>	Rod nije uzet u obzir (možda Rodno negativan)	Prenošenjem subvencija direktno na zaposlene, mogla bi se bolje rešiti osnovna podela moći na radnom mestu. Izbegava se mogućnost lošeg upravljanja tim premeštajima ako idu direktno u ime zaposlenog radi ublažavanja poteškoća. Iz rodne perspektive, zaposlenim ženama se moglo dati direktne dodatne subvencije za plaćanje nege deteta kako ne bi napustile radnu snagu.
<p>2C. Pružanje poreskih olakšica za preduzeća za određene sektore na osnovu strateškog plana koji su pripremile relevantne zainteresovane strane.</p>	Rod nije uzet u obzir (možda Rodno negativan)	Videti meru 2. Podržani sektori takođe mogu različito uticati na žene i muškarce. Sa perspektive makro nivoa, smanjenje poreza na veća preduzeća može negativno uticati na socijalne usluge, a posebno na žene koje imaju manje pristupa resursima da bi mogle da plate takve usluge.
<p>2D. Pružanje oslobođanja od pretplate poreskih obaveza preduzećima.</p>	Rod nije uzet u obzir (možda Rodno negativan)	Videti meru 2.

Mera	Rangiranje	Kratko objašnjenje
2E. Oslobođanje preduzeća od poreskih kazni zbog kašnjenja u plaćanju poreza usled pandemije, na osnovu jasnih i transparentnih kriterijuma.	Rod nije uzet u obzir (možda Rodno negativan)	Videti meru 2.
2F. Pružanje mogućnosti reprogramiranja prethodnih poreskih dugova, uključujući odbitke za trenutnu otplatu duga.	Rod nije uzet u obzir (možda Rodno negativan)	Videti meru 2.
2G. Subvencionisanje 50% troškova zakupa za preduzeća (10.000.000 €).	Rod nije uzet u obzir (možda Rodno negativan)	Naizgled je nova mera namenjena svim preduzećima, a ne samo malim i srednjim preduzećima, ali to nije navedeno u meri. Ako je reč o svim preduzećima, ovo bi moglo dovesti u nepovoljan položaj žene koje su pretežno zastupljene među vlasnicima mikro i malih i srednjih preduzeća koja imaju manje resursa i samim tim veće izazove da se takmiče sa većim preduzećima za takve beneficije.
<p>3. Povećanje zaposlenosti, u konkretnom, zapošljavanje određenih grupa radnika sa niskom verovatnoćom za zaposlenje (67.300.000 €).</p> <p>☐ 3A. Subvencionisanje plata zaposlenih u preduzećima pogođenim pandemijom za mart i april (170 evra mesečno) (47.300.000 evra).</p> <p>☐ 3B. Subvencionisanje plata za nove zaposlene od strane preduzeća na osnovu plana koji identifikuje sektore i kategorije zaposlenih sa najnužnijom potrebom (5.000.000 €).</p> <p>☐ 3C. Pružanje profesionalne podrške preduzećima da rade u vreme pandemije, kao što je rad od kuće, rad na mreži, digitalna transformacija itd. (3.000.000 EUR).</p> <p>☐ • 3D. Podrška preduzeća proizvodnje i usluga opremom i mašinama za automatizaciju procesa (10.000.000 EUR).</p> <p>☐ 3E. Podrška preduzećima da povećaju svoju produktivnost (2.000.000 €).</p>	Rod nije uzet u obzir (možda Rodno negativan)	Kako muškarci poseduju znatno više preduzeća nego žene i zapošljavaju se po višim stopama od žena, muškarci će verovatno imati više koristi od ovih mera. U podmerama se ne rešava izričito značajna nedovoljna zastupljenost žena na tržištu rada niti uticaj mera izolacije na sposobnost žena da rade, s obzirom na njihovo povećano neplaćeno opterećenje. Izbor sektora takođe može imati različite implikacije na žene i muškarce, s obzirom na profesionalnu segregaciju.
4. Povećavanje domaće poljoprivredne proizvodnje za povećanje zaposlenosti u ruralnim područjima, smanjenje uvoza poljoprivrednih proizvoda, prevazilaženje izazova usled nedostatka prodaje zbog COVID-19 i povećanje sigurnosti hrane (26.000.000 EUR), uključujući:	Rod nije uzet u obzir (možda Rodno negativan)	Bez pažnje na pol jer je projektovana za sve korisnike koji ispunjavaju tražene kriterijume. Kriterijumi koji se odnose na Program direktnih plaćanja ne spominju izričito žene niti uspostavljaju bilo kakve afirmativne mere ka rodnoj ravnopravnosti.
4A. Udvostručenje budžeta za Program direktnih plaćanja za 2020. godinu (24.000.000 €).	Rod nije uzet u obzir (možda Rodno negativan)	Sektori odabrani za subvencije kroz Program direktnih plaćanja mogu imati rodne implikacije, jer žene i muškarci nisu podjednako zastupljeni u svim poljoprivrednim sektorima. Znatno više poljoprivrednih preduzeća je u vlasništvu muškaraca nego žena, a muškarci imaju više imovine nego žene, što znači da muškarci imaju bolji pristup poljoprivrednim kreditima

Mera	Rangiranje	Kratko objašnjenje
4B. Subvencionisanje kamatnih stopa na poljoprivredne kredite (2.000.000 €).	Rod nije uzet u obzir (možda Rodno negativan)	Unutar kriterijuma za dobijanje subvencija za kredite, koja preduzeća se kvalifikuju i da li će mali ili veći krediti dobiti subvencije, takođe mogu imati rodne implikacije, s obzirom da manje žena nego muškaraca ima veće poljoprivredna preduzeća sa zamašnim kreditima.
5. Stimulisanje agregatne potražnje, koja stimuliše proizvodnju i zapošljavanje sa multiplikacionim efektima u privredi (15.000.000 €), uključujući:	Rod nije uzet u obzir (možda Rodno negativan)	Bez pažnje na pol. Vidi pododeljak dole.
5A. Omogućavanje podizanja 10% sredstava uštedenih u penzijskom fondu za doprinosioce, na osnovu njihovih potreba, mogućnost koja se može koristiti u periodu od 4 meseca.	Rodno negativan	Istorijski je manje žena radilo, a samim tim i manje žena je uplaćivalo penzijski program. Stoga bi manje žena od muškaraca imalo direktne koristi od ove mere. Kraćenje penzijske štednje može dovesti ljude u riziku od siromaštva kasnije u životu, jer će imati manje penzijske štednje za izdržavanje u starosti. S obzirom na to da žene uglavnom imaju manje pristupa resursima od muškaraca, ovo ih može dovesti u još veći rizik od siromaštva.
5B - Podržavanje produženja grejs perioda za kupovinu stanova i kuća na osnovu kriterijuma prihoda (15.000.000 €).	Rod nije uzet u obzir (možda Rodno negativan)	Ne vodi se računa o nejednakom pristupu žena imovini ili kapitalu za kupovinu imovine. Mogla bi ojačati postojeće rodne nejednakosti, osim ako ne sadrži jasne odredbe o zajedničkoj registraciji imovine, u skladu sa trenutnim administrativnim uputstvom o ovome 5B - Podržavanje produženja grejs perioda za kupovinu stanova i kuća na osnovu kriterijuma prihoda (15.000.000 €).
6. Podržavanje rada i kapitalnih ulaganja javnih preduzeća, posebno onih ulaganja koja su strateške prirode, da bi se nosila sa smanjenjem prihoda od naplate i potrebnim kapitalnim investicijama koje moraju da preduzmu (17.000.000 €), uključujući: ☐ 6A. Pokrivanje minimalnih operativnih troškova javnih preduzeća (14.000.000 €). ☐ • 6B. Pregled dinamičkog plana kapitalnih investicija javnih preduzeća i procena investicija potrebnih da bi se osigurala održivost javnih preduzeća. ☐ • 6C. Podržavanje investicija javnih preduzeća kroz subvencije iz budžeta, pozajmljivanje iz budžeta i izdavanje državnih garancija za zajmove koje su javnim preduzećima odobrile finansijske institucije (3.000.000 €).	Rod nije uzet u obzir	Bez pažnje na pol.
7. Pružanje finansijske podrške za zapošljavanje mladih, podrška OCD-ova, drugim neformalnim grupama, podsticanje kulturnih, umetničkih i sportskih aktivnosti i njihova revitalizacija (5.000.000 €).	Rod nije uzet u obzir (možda Rodno negativan)	Ne uzima u obzir izričito različite stope zaposlenosti mladih žena i muškaraca, niti da su žene u prošlosti bile nedovoljno zastupljene među primaocima državnih subvencija vezanih za kulturu, umetnost i sport. Moglo bi pojačati neravnopravnost polova.

Mera	Rangiranje	Kratko objašnjenje
8. Podrška postojećim i novim programima u vezi sa regionalnim razvojem preko Ministarstva za regionalni razvoj, koji utiču na uravnoteženi regionalni razvoj (2.000.000 €).	Rod nije uzet u obzir	U ovoj meri nije uzeta u obzir nijedna rodna analiza i bilo je teško utvrditi ko bi mogao imati koristi od ovih fondova, na osnovu javno dostupnih informacija.
9. Podrška nevećinskim zajednicama u Republici Kosovo za projekte i inicijative usmerene ka poboljšanju njihovog života i njihovog ekonomskog preporoda (2.000.000 EUR).	Rod nije uzet u obzir (možda Rodno negativan)	Žene i muškarci unutar manjinskih etničkih grupa mogu biti na vrlo različitim položajima i imati različit pristup procesima donošenja odluka i resursima u svojim zajednicama. U ovoj meri se ne uzimaju u obzir ove rodne razlike u svojoj pisanoj formulaciji. Ako se rodne razlike ne reše u sprovođenju putem afirmativnih mera, ova mera može čak podržati postojeće rodne nejednakosti.
10. Pružanje finansijske podrške projektima i inicijativama usmerenim ka poboljšanju položaja žena u društvu i privredi (2.000.000 €).	Rodno pozitivan	Podrška privatnim vrtićima i onima kojima se upravlja putem javno-privatnog partnerstva pomaže u rešavanju potreba za negom, što može doprineti rodnoj ravnopravnosti.
11. Podrška obrazovnom sektoru da omogući započinjanje i nesmetano odvijanje nastave i učenja tokom školske 2020/2021. godine (10.000.000 EUR).	Rod nije uzet u obzir (možda Rodno negativan)	U preduzetim obrazovnim merama nije uzeta u obzir rodna perspektiva. Nisu uzete u obzir potencijalno različite potrebe devojčica i dečaka, žena i muškaraca. Ovo bi moglo doprineti održavanju strukturnih rodni nejednakosti.
12. Podrška kosovskim opštinama da upravljaju situacijom stvorenom pandemijom COVID-19 (10.000.000 EUR).	Rod nije uzet u obzir / Rodno osetljiva(2)	Opštinski zvaničnici su rekli da u vanrednim situacijama ne mogu da se konsultuju sa javnošću i da razmotre različite potrebe žena i muškaraca. Dve opštine su sprovele mere direktno za žene, koje bi se mogle smatrati rodno osetljivim.
13. Pružanje finansijske podrške sunarodnicima [dijaspori] pokrivanjem troškova premija polise osiguranja (3.000.000 €).	Rod nije uzet u obzir	Bez pažnje na pol.
14. Finansiranje (nadoknada budžetskih linija) za sprovođenje mera prema Odluci br. 01/19 Vlade Republike Kosovo (71 700 000 €).	Rod nije uzet u obzir	Bez pažnje na pol.
15. Obezbeđivanje rezervnog plana za vanredne situacije: Rezervni plan se održava zarad vanrednih situacija kako bi se bolje izborili sa pandemijom COVID-19 (19 000 000 EUR).	Rod nije uzet u obzir	Bez pažnje na pol.

